

INSTITUT D'ESTUDIS TARRACONENSES
RAMON BERENGUER IV

Ier COL-LOQUI D'HISTÒRIA
DEL CAMP DE TARRAGONA
CONCA DE BARBERÀ
I PRIORAT

EXCMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE TARRAGONA

1979

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that proper record-keeping is essential for transparency and accountability, particularly in the context of public administration and financial management. The text notes that without reliable records, it is difficult to track expenditures, assess performance, and ensure that resources are used efficiently and effectively.

2. The second part of the document addresses the challenges associated with data collection and analysis. It highlights that gathering accurate and timely data can be a complex task, often requiring significant resources and expertise. The text suggests that organizations should invest in training and technology to improve their data management capabilities. Additionally, it stresses the importance of ensuring the integrity and security of the data collected, as any compromise could lead to incorrect conclusions and poor decision-making.

3. The third part of the document focuses on the role of communication in the implementation of policies and programs. It argues that clear and consistent communication is crucial for ensuring that all stakeholders understand their roles and responsibilities. The text recommends that organizations should develop a strong communication strategy that includes regular updates, transparent reporting, and opportunities for feedback. This approach helps to build trust and fosters a sense of ownership among the staff and the community.

4. The fourth part of the document discusses the need for continuous improvement and innovation. It notes that the environment in which organizations operate is constantly changing, and therefore, they must be able to adapt and evolve. The text encourages organizations to embrace a culture of learning and innovation, where employees are encouraged to share ideas and experiment with new approaches. Regular evaluation and feedback loops are also emphasized as key components of the improvement process.

5. The fifth and final part of the document concludes by reiterating the importance of these key areas: record-keeping, data management, communication, and innovation. It states that these elements are interconnected and all contribute to the overall success and sustainability of an organization. The text ends with a call to action, urging all stakeholders to work together to address the challenges and opportunities ahead.

**Ier COL-LOQUI D'HISTÒRIA
DEL CAMP DE TARRAGONA
CONCA DE BARBERÀ
I PRIORAT**

INSTITUT D'ESTUDIS TARRACONENSES
RAMON BERENGUER IV

SECCIÓ D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA

PUBLICACIÓ N.º 43

Ier COL-LOQUI D'HISTÒRIA
DEL CAMP DE TARRAGONA
CONCA DE BARBERÀ
I PRIORAT

EXCMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE TARRAGONA

1979

Institut d'Estudis Tarraconenses
Ramon Berenguer IV
Publicació n.º 60

ISBN: 84-00-04470-3

Depósito legal: T. 238 - 1979

SUGRANES Y CIA., CONDE DE RIUS, 9 - TARRAGONA

ÍNDIX

	Págs.
<i>Presentació</i>	7
JOSEFINA CUBELLS. <i>Fons documentals per a la investigació demogràfica de l'Arxiu Històric Provincial i de la Delegació d'Hisenda de Tarragona</i>	9
JAVIER HERRERA NAVARRO. <i>Los padrones de cédulas personales como fuente para los estudios demográficos. El de Reus de 1920</i>	13
JOSEP M. ^a RECASENS I COMES. <i>La població de la ciutat de Tarragona (S. XVI-XVIII), estudi de les fonts</i>	15
ANTONI VIRGILI I COLET. <i>El paper de la pesta negra de 1348 sobre la demografia de Tarragona: problemes de mètode i intent de construcció</i>	25
JOSEP M. ^a PORTA I BALANYÀ. <i>Una aproximació a la població de Montblanc: estat de la qüestió (S. XIV, XV, XVI i XVIII)</i>	41
A. MORENO Y L. NAVARRO. <i>La crisis demográfica del S. XVII en el Baix Camp (1591-1692)</i>	49
A. MORENO Y L. NAVARRO. <i>La recuperación demográfica en la primera mitad del S. XVIII en el Baix Camp (1677-1762)</i>	65
ANTONIO M. ^a JORDA FERNÁNDEZ. <i>Aportaciones a la demografía a partir del estudio de capbreus</i>	77
PERE ANGUERA I JORDI MELICH. <i>Immigració i matrimonis a Reus entre 1700 i 1711, notes per una revisió de la història demogràfica</i>	85
SALVADOR-J. ROVIRA I GÓMEZ. <i>Demografía de la vila d'Altafulla (segle XVIII)</i>	89

	<u>Págs.</u>
JOSEP M. ^a TORRAS I RIBÉ. <i>Aproximació metodològica a les categories socials urbanes. Els majors contribuents de Tarragona durant el segle XVIII</i>	95
M. BONET E., R. CLOLS J., F. COLLADO P., M. ESPORRÍN P., P. FERNÁNDEZ M., E. MERCADÉ C., M. MONCLÚS LL. <i>Cuantificación de la población activa de la ciudad de Reus a través de los Miqueletes en 1795</i>	121
LUIS NAVARRO-SALVADOR ROVIRA. <i>La población activa masculina del Tarragonès (Corregimiento de Tarragona) el año 1795</i>	129
M. ANTÒNIA FERRER I BOSCH. <i>Estudi demogràfic de la ciutat de Tarragona: 1820-1824</i>	147
MONTSERRAT ESPORRÍN I PONS, MONTSERRAT MAROTO I NADAL, MONTSERRAT MONCLÚS I LLOP, ISABEL MONTOYA I BOTIA. <i>Estudi demogràfic de Cambrils a través del S. XIX</i>	171
PEDRO ANTONIO HERAS CABALLERO. <i>Distribución de la población de Tarragona a mediados del siglo XIX. Notas para un estudio</i>	181
J. ARESTÉ BAGÉS. <i>La población de la ciudad de Tarragona a mediados del siglo XIX</i>	187
JOAN-M. ALBERT, RAMON PELEGRÍ. <i>El Priorat: Agricultura i població</i>	203
MONTSERRAT DUCH I PLANA. <i>Moviment migratori: Constantí 1960-1978</i>	217

PRESENTACIÓ

Les planes que segueixen recullen les comunicacions aportades al 1er. Col·loqui d'Història del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat celebrat a Tarragona els dies 26 i 27 de setembre del 1979 amb el tema monogràfic de LA PROBLEMATICA DEMOGRÀFICA.

Aquest primer col·loqui és el resultat de la iniciativa privada de quatre persones filles o residents al Camp de Tarragona les quals, en constituir-se a títol individual en Comissió Organitzadora, el van circumscriure a unes determinades comarques, és a dir, a la seva pròpia i a les que per raons històriques —corregiment, arquebisbat, etc.— hi estan més vinculades. Diem això perquè ningú no vegi menyspreu per part dels organitzadors respecte de les altres comarques meridionals de Catalunya enquadrades dins la «província» de Tarragona, ans solament l'afecció d'uns tarragonins per conèixer millor la realitat de la seva terra i intensificar el contacte amb altres companys per tal de, tots plegats, debatre i reflexionar, sobre la interpretació documental i els problemes metodològics de la recerca.

Arranjar un col·loqui d'història o de qualsevol altra ciència resulta sempre un xic insegur; per això, la Comissió Organitzadora no pot estar-se d'agrair molt vivament a tots els companys que han participat en el Col·loqui la seva col·laboració, així com a les direccions i personal de la Casa de Cultura i de l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona les facilitats i la bona acollida que ens han donat, i a l'Institut d'Estudis Tarraconenses «Ramon Berenguer IV» la vital contribució al Col·loqui que aquest llibre significa ja que ha solventat l'anguniós problema econòmic de les còpies dels textos a repartir entre els assistents, alhora que permet que els treballs adreçats al 1er. Col·loqui d'Història del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat arribin a moltes més persones interessades, la qual cosa és el que en definitiva ens importa.

S.R.G.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that proper record-keeping is essential for transparency and accountability, particularly in the context of public administration and financial management. The text notes that without reliable records, it is difficult to track expenditures, assess performance, and ensure that resources are used efficiently and effectively.

2. The second part of the document addresses the challenges associated with data collection and analysis. It highlights that gathering accurate and timely data can be a complex task, often requiring significant resources and expertise. The text suggests that organizations should invest in robust data management systems and training to overcome these challenges. Additionally, it stresses the importance of ensuring the integrity and security of the data collected, as well as the need for clear protocols for data handling and sharing.

3. The third part of the document focuses on the role of technology in improving data management and analysis. It discusses how modern tools and software can streamline data collection, storage, and processing, leading to more efficient operations and better decision-making. The text also touches upon the importance of staying up-to-date with the latest technological advancements and the need for ongoing training and development for staff to effectively utilize these tools.

4. The fourth part of the document discusses the importance of data-driven decision-making. It argues that organizations should base their strategic and operational decisions on solid evidence and data, rather than relying solely on intuition or anecdotal information. The text suggests that this approach can lead to more informed choices, reduced risk, and improved overall performance. It also notes that data-driven decision-making requires a culture of openness and collaboration, where information is shared freely and used to drive positive change.

5. The fifth part of the document concludes by summarizing the key points discussed and reiterating the importance of a data-driven approach. It emphasizes that while there are challenges, the benefits of accurate record-keeping, effective data management, and data-driven decision-making far outweigh the costs. The text encourages organizations to embrace these practices and work towards a more transparent, efficient, and data-driven future.

FONS DOCUMENTALS PER A LA INVESTIGACIÓ DEMOGRÀFICA DE L'ARXIU HISTÒRIC PROVINCIAL I DE LA DELEGACIÓ D'HISENDA DE TARRAGONA

És difícil d'indicar quins fons documentals de l'Arxiu Històric i de l'Arxiu de la Delegació d'Hisenda de Tarragona recullen dades interessants per a un estudi de la demografia, especialment si entenem aquesta ciència en el seu sentit semàntic. Aleshores s'exigeix una acurada selecció de dades estadístiques, per tal d'arribar a conèixer els increments, minves o concentracions dels grups humans i treure'n les corresponents conseqüències històriques.

La primera dificultat apareix en l'aspecte concret d'anar a buscar els fets comptables, perquè la major part dels fons documentals reuneixen precisament diferents documents escrits de les activitats humanes, però no exclusivament del procés humà com una funció biològica, numèricament comptable, de naixement, activitat i mort.

Els Arxius Parroquials i els Registres Civils dels Municipis han estat molt utilitzats per tal d'assolir les bases estadístiques d'una tesi històrico-demogràfica. També els Cens de Població i les Estadístiques de la Salut Pública, tots plegats i basant-se en el factor naixement-mort, han donat a conèixer les activitats de la població dins les condicions d'una determinada circumstància familiar, econòmica, social i urbana.

Per tant, es tracta d'informar-se, per un banda, del fet estadístico-demogràfic i a la vegada relacionar-lo amb les condicions individuals o collectives d'un moment històric. Les manifestacions humanes són abundants i variades i cal jutjar com a fet demogràfic tot aquell que reculli dades les quals els il·lustrin; per exemple: la circumstància històrica o religiosa d'una població, les classes socials, la d'un període econòmic, la que afecta a les taxes de producció, el desenvolupament econòmic d'una contrada, les concentracions urbanes i rústiques, els

resultats propis dels moviments migratoris, de les epidèmies, de l'administració dels impostos, la lleva, o la situació dels consumidors, productors o professionals.

Si considerem el fet demogràfic d'aquesta manera, l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona ofereix a l'investigador els següents documents de caire o d'utilització estadístico-demogràfica:

1. *La Passada del Mur*, un llibre dels anys 1428 i 1429, relaciona els habitants de Tarragona, els quals pagaren un impost per a refer la muralla. Es poden conèixer els nuclis familiars i les seves activitats professionals i condicions socials, però sobretot és possible de calcular el nombre d'habitants del nucli urbà, distribuïts per carrers.

2. *El Llibre de Confirmacions de la Parròquia de la Guàrdia dels Prats*, de l'any 1880 al 1932, és quasi tan útil a la demografia com els Llibres de Baptisme, amb les reserves que suposa la mortalitat infantil anys enrera.

3. *Els Protocols Notarials i els Pergamins de la Notaria de Santa Coloma de Queralt*, dels segles XIII al XIX, no descriuen fets comptables, però permeten d'establir una tesi demogràfica servint-se dels actes jurídics fets per una família i conèixer el comportament de la gent de la mateixa classe social; fins i tot determinar les crisis agro-econòmiques per l'emigració dels habitants i la venda de béns. També cal pensar en la possibilitat d'agrupar les activitats professionals i fer-ne un estudi comparatiu per llocs i èpoques.

4. *Els Miqueletes i Milícies Urbanes* formen un fons de 18 llibres dels anys 1795 al 1821 i es refereixen al reclutament i manteniment d'un Cos de Milícia, creat per a salvaguardar la frontera del Pirineu com a conseqüència de la invasió francesa de la Guerra Gran. Es troben notícies de les professions del Miqueletes, les edats i classe social, així com llistes dels morts i desertors, i del nombre d'homes que aporta cada municipi. Es pot fer una classificació masculina de la població adulta per espai de mig segle.

5. *Els Mapes d'Aprovisionament* del 1943, 1944 i 1946 són una mostra de repartiment equitatiu de productes de consum d'acord amb les concentracions de població i basant-se en l'índex de natalitat, mortalitat, emigració, edats i condicions de treball i de salut dels habitants de la Província de Tarragona durant els anys immediats a la Guerra Civil del 1936.

6. *Els Pergamins* del fons documental de l'Arxiu Històric Provincial han començat a ésser inventariats últimament. S'espera que

la classificació total descobrirà cartes de població i fogatges, elements fonamentals per a la demografia històrica.

També es pot estudiar la demografia sobre la documentació administrativa de l'Arxiu de la Delegació Provincial d'Hisenda, la qual conserva llibres i lligalls de l'última meitat del segle passat.

7. *El Cens de Contribució dels Impostos dels anys 1966 i 1970* és fonamental per a conèixer el nombre de contribuents d'una població adulta, per municipis i quotes base. La demografia i l'economia tenen una relació fortament vinculada. Donen dades semblants els *Padrons de Contribuents per Conceptes Tributaris Especials*, significant-se les rendes cadastrals, quan es tracta d'impostos rústics i urbans. Referent a aquests dos tipus de documentació la demografia no tindrà més notícies que les corresponents a les activitats dels caps de família dintre d'una zona i d'una localitat.

8. Ofereix un interès especial el *Llibre de Registre de Medició i Classificació de Finques Rústiques de Tarragona* de l'any 1862, perquè la relació de propietaris informa del nombre de famílies agrícoles. Podrien completar aquesta orientació els *Llibres d'Afitament* de la Província fins a l'any 1945.

9. Una sèrie completíssima de 300 llibres del *Registre Fiscal de la Propietat Immobiliària*, de finals del segle passat, enumera els propietaris urbans per localitats i permet fer una estadística de la població urbana.

Tota la documentació de l'Arxiu d'Hisenda té un contingut apte per a la investigació demogràfica si es parteix d'un concepte previ de relació entre els grups humans i l'impost, el qual grava les seves activitats econòmico-socials.

10. *Les Nòmines de les Classes Passives* formen un fons de lligalls de l'any 1939 ençà. Es fa possible de descriure detalladament les fluctuacions d'aquesta classe social durant mig segle. També s'agrupen en lligalls les *Nòmines de l'Ordenació Central de Pagaments* als professionals de l'Administració Central de l'Estat, les quals donen la base d'una estadística molt concreta del moviment de funcionaris administratius dins la societat moderna.

La demografia és una activitat històrica nascuda fa pocs anys i, per tant, solament està iniciant la seva tasca científica. No hi ha dubte que la investigació descobrirà cada dia idees i camps de nova informació, per arribar a treure un total profit de la matèria documental que es conserva als Arxius i Centre Documentals.

JOSEFINA CUBELLS

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that this is crucial for ensuring transparency and accountability in the organization's operations.

2. The second part outlines the various methods and tools used to collect and analyze data. This includes the use of surveys, interviews, and focus groups to gather qualitative information, as well as the application of statistical software for quantitative analysis.

3. The third part describes the process of identifying and measuring key performance indicators (KPIs). It highlights the need to select metrics that are relevant to the organization's strategic goals and to establish a clear baseline for comparison.

4. The fourth part details the implementation of a data management system. This involves setting up a secure database to store all collected data and ensuring that access is restricted to authorized personnel only.

5. The fifth part discusses the importance of regular reporting and communication of findings. It stresses that management should be kept informed of progress and any emerging trends or issues in a timely manner.

6. The sixth part addresses the challenges often encountered during the data collection and analysis process. These include issues such as data quality, incomplete responses, and the time and resource requirements for thorough analysis.

7. The seventh part provides recommendations for improving the overall effectiveness of the data collection and analysis process. This includes suggestions for streamlining data entry, enhancing survey design, and providing training for staff involved in data collection.

8. The eighth part concludes by summarizing the key findings and the overall value of a robust data collection and analysis system. It reiterates that such a system is essential for making informed decisions and driving organizational success.

LOS PADRONES DE CÉDULAS PERSONALES COMO FUENTE PARA LOS ESTUDIOS DEMOGRÁFICOS. EL DE REUS DE 1920

Dentro de los fondos que llamamos «históricos», es decir aquellos que culminan en el año 1940, que conserva el todavía poco conocido Archivo de la Delegación de Hacienda, hemos podido encontrar, en el transcurso del inventario que estamos realizando, unos cuantos libros que creemos de gran interés para los estudios demográficos de la época contemporánea en las comarcas tarraconenses. Se trata de los «Padrones de Cédulas Personales» correspondientes a Reus (1920), Flix (1922) y Torredembarra (1925), además de un resumen por pueblos, que abarcan todo el conjunto de los mismos en la provincia de Tarragona, que data de 1903. Por el momento, desgraciadamente, no forman una serie completa, pero es posible, aunque dudoso, que hasta la terminación del citado inventario, pudiera aparecer alguno más, con lo que se completaría, al menos en parte, una documentación muy valiosa no sólo para el tema que nos ocupa sino para el análisis socio-económico de las distintas capas de la población.

El impuesto sobre cédulas personales, que puede considerarse como un precedente del actual impuesto sobre la renta, fue creado por ley el 31 de diciembre de 1881, y posteriormente regulado por un real decreto del Ministerio de Hacienda del 27 de mayo de 1884, siendo ministro Fernando Cos-Gayon. En el artículo primero de este Decreto se decía que estaban sujetos a su pago «todos los españoles y extranjeros de ambos sexos mayores de catorce años domiciliados en España», con arreglo a dos tipos de tarifas: una de contribución directa, sueldos o haberes y otra en concepto de alquileres de fincas no destinadas a industrias fabriles o comerciales. En ambas tarifas existían once clases diferentes según la cuantía de la contribución anual de cada individuo, oscilando la cantidad a pagar a la Hacienda

Pública entre 100 pesetas los de 1.ª y 50 céntimos los de 11.ª. En el mismo decreto se especificaban los modelos a los que debían ajustarse los padrones, cuya ejecución estaba encomendada a los respectivos ayuntamientos.

El de Reus, correspondiente al año 1920, resulta un buen ejemplo. Consta de 572 folios, en los cuales se encuentran censados 18.957 habitantes de dicha localidad mayores de 14 años, lo que supone un porcentaje más que aceptable en relación con el total de población. Los datos que comprende cada asiento son los siguientes: número de orden, nombre y apellidos de los interesados, edad, lugar de nacimiento, estado civil, calle, número y cuarto de su habitación, las cantidades referentes a las tarifas por las que contribuye, la clase de cédula correspondiente y el importe total.

No vamos a sacar las conclusiones que esos datos nos pueden reportar para la clarificación de la demografía reusense (labor que dejamos para los especialistas), sino solamente resaltar la posible utilidad de los mismos desde nuestra perspectiva de archivero. La cuantificación estadística se presta de un modo admirable en lo que se refiere a la edad, origen y estado civil de la población e incluso a penetrar en la densificación por barrios, calles, viviendas y cuartos, pudiéndose con ello ahondar en la estructura familiar y social de la misma. Desde otro punto de vista, la clase de cédula, nos remite a los niveles económicos y de «status» de cada habitante, familia, calle o barrio. A este respecto resulta elocuente el resumen que se incluye al final del libro y que nos da una idea general de la estratificación de la población de Reus en 1920: mientras los individuos obligados a pagar la de clase 11.ª sumaban 15.108, las diez clases restantes suman 3.849 habitantes.

JAVIER HERRERA NAVARRO

LA POBLACIÓ DE LA CIUTAT DE TARRAGONA
(S. XVI-XVIII) ESTUDI DE LES FONTS
RECOMPTE GENERAL DE POBLACIÓ

AVALUACIONS DE FOCES, DE VEÏNS O DE CASES

Prou sabem que aquesta mena d'avaluacions són molt menys representatives que les d'habitants, i que llur multiplicació per un índex convencional a fi de deduir aquestes darreres es presta a errades greus en l'ordre demogràfic. Amb tot, a despit de la seva inadequació són de gran utilitat per a seguir la tendència del moviment de població de l'època pre-estadística, i del llarg període del segle XVIII comprès entre els censos del 1719 i del 1787.

Aquestes fonts són:

— Els fogatjaments del 1515 i 1553.

Malgrat els inconvenients que entranya la seva utilització en demografia¹, són indispensables per seguir la trajectòria de la població a la primera meitat del segle XVI, degut a la proximitat temporal de la seva composició que es fa extensiva al fogatjament del 1497².

— Relació del 1592.

Es tracta de la «*Relación de enfermedades de Tarragona y otros lugares del arzobispado*», que manà redactar l'arquebisbe a fi de donar a conèixer el trauma demogràfic causat per l'epidèmia que assolava el Camp de Tarragona. Facilita el número de focs i el d'habitants de comunió³.

1. JOSEP M.ª RECASENS I COMES, *La ciutat de Tarragona*, II, 1975.

2. Sobre els fogatjaments del 1515 i 1553, vegi's J. IGLÉSIES, *Pere Gil S.I. i la seva geografia de Catalunya*, Barcelona, 1949, pàgs. 188 i ss.

3. J. NADAL i E. GIRALT, *Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1503 a 1717*, A. Est. de Hist. Mod., III, 1953, pàgs. 239 i ss.

— Tall del 1669.

Les talles o reparticions d'un tribut, pateixen dels mateixos defectes que els fogatjaments. Podem assegurar que el número de focs resultant és defectiu. Tanmateix en aquest cas el document és excepcionalment important perquè és l'única avaluació del segle XVII que fins ara es coneix ⁴.

— «Descripción y Planta del Principado de Cataluña», de Josep Aparici. Encara que datada l'any 1708, és producte d'una enquesta realitzada el 1702 seguint la línia dels fogatjaments ⁵.

— Tall del 1715 ⁶.

— «Vecindario» de Pedrajas, del 1717.

Deriva de l'enquesta cadastral del 1716 que examinarem més endavant. Josep Iglésies creu que tingué un caràcter punitiu, i que per això les xifres mesuren l'esforç esperat de cada comunitat seguint un criteri de venjança o recompensa ⁷.

— Taxa per a la lleva de 25.000 homes, del 1747.

Es fa a partir del número de veïns. Donada la finalitat del recompte sembla lògic de creure que sigui defectiu, la qual cosa justificaria que el número de veïns que suma sigui molt inferior al que donen els censos de principi de segle ⁸.

— Libro de las casas sujetas al utencilio de la presente ciudad. Any 1753.

S'hi registren totes les cases de la ciutat i les del terme que són habitades, amb expressió de la renda anual, i del nom del propietari. Fa la impressió que és un registre molt complet, l'objecte del qual era taxar amb un sou cada lliura de lloguer, destinat a la contribució militar dita «Utensili» ⁹.

— Relacions de veïns del 1763 i de cases del 1773.

Les dues han estat estudiades per Josep Iglésies, qui té cura d'anotar: «Teòricament, ambdues classificacions es poden prendre com a equivalents, però és possible que hi hagués en aquell temps alguna

4. Arxiu Històric de Tarragona (A.H.T.).

5. PIERRE VILAR, *Catalunya dins de l'Espanya Moderna*, II, pàgs. 425 i ss.

6. A.H.T., Llibre del consolat 1715-1718. Acta del consell de 27-IX-1715.

7. Pels censos del primer vicenni del segle XVIII, vegeu: J. IGLÉSIES, *Estadístiques de la població de Catalunya al primer vicenni del segle XVIII*, 2 vol., Barcelona 1974; PIERRE VILAR, *Catalunya dins de l'Espanya Moderna*, vol. III, pàgs. 21-36, Barcelona 1966.

8. A.H.T., Llibre capitular 1746-47. Doc. núm. 2 del 14-I-1747.

9. Arxiu Municipal (A.M.).

distinció entre elles que ara se'ns fa escàpola»¹⁰. Afegeix que potser la categoria de veí —o la classificació de casa— era subjectada a una restricció o a una discriminació de la qual es lliurava la condició natural d'habitant; la qual cosa comportaria que les «relacions» fossin defectives.

— Recompte de veïns del 1766.

Es imprescindible que fem, ara, un comentari sobre els recomptes de veïns. En realitat la naturalesa de veí era imprecisa a mitjans del segle XVIII, com quedà de manifest en el debat que sostingueren l'Ajuntament i els gremis i collegis, a propòsit de la creació dels diputats del comú. Es debatia si la ciutat tenia o no dos mil veïns, car si els tenia li corresponien quatre diputats, i si no, només dos. Com que els criteris eren diferents, es consultà al Secretari reial que el 6 de desembre del 1766 respongué: «Se entienden (per veïns) todas las cabezas de familia que están reputadas por contribuyentes en los Padrones, con administración y gobierno independiente de sus propios bienes, y sugestión separada por ellos a sus respectivas cargas vecinales, ya vivan baxo de un techo o ya en diversos, ya sean mugeres o varones y ya tengan padres o abuelos o no»¹¹. La definició, que en teoria sembla prou clara, a la pràctica resultà insuficient, perquè si en principi l'Ajuntament contà 1.795 veïns, després n'afegí 98, i, finalment, n'extragué 168 de dubtosos. I amb això no acabà tot, perquè uns dies més tard n'eliminà més d'un centenar i, en contrapartida, afegí el capítol de la catedral, la confraria de preveres, els hospitals, els convents de religiosos i religioses, i les confraries¹².

Després d'haver exposat aquest exemple, podem estar segurs que en els recomptes de veïns se seguí sempre el mateix criteri en quant a la definició de veïnatge? Quina credibilitat mereixen aquests recomptes si l'any 1766 l'Ajuntament sumava a Tarragona a l'entorn de 1.650 veïns, és a dir el doble dels que figuren en una relació del 1763?

A primera vista pot semblar que el recompte de l'Ajuntament doni una suma exagerada, pero si recordem que obrava fiscalitzat per les classes populars interessades a què els veïns arribessin a dos mil, mentre ell tractava de demostrar el contrari, haurem de convenir que la xifra

10. J. IGLÉSIES, *El corregiment de Tarragona i la subdelegació de Montblanc, l'any 1763*; i, *Una relació de pobles i xifra de cases del corregiment de Tarragona, l'any 1773*, al But. de l'Arx. Bibliogràfic de Santes Creus, núms. 31, pàgs. 49-65, i 39, pàgs. 451-458, vol. IV, anys 1970 i 1974.

11. AHT. Llibre capitular, 1766. Doc. 161 del 6-XII.

12. AHM. Llibre capitular, 1767. Acta 16-III, pàg. 21.

que proposa ha passat pel sedàs d'una fiscalització que li dóna aires de verisimilitud.

— «Recanación» del 1774 ¹³.

L'escrupolositat en què s'hi registren les finques urbanes, carrer per carrer, inclinen a creure que el document és molt més fiable que la «Relació de cases del 1773, en el cas que aquesta es refereixi a cases-habitacle. Tanmateix Iglésies creu, i sembla que amb raó, que en la «Relació» cal identificar les cases en caps de família, o, per dir-ho en una terminologia més antiga, en focs.

ÀVALUACIONS D'HABITANTS

— Estimació del blat i altres vitualles que necessita anualment la població, del 1764 ¹⁴.

Es tracta d'una doble resposta que féu l'Ajuntament en cinc mesos de diferència a requeriment del Corregidor que volia saber quin era el consum anual de blat, vi, moresc, ordi, fesols i faves. L'autor de la primera resposta, feta en base a una població de 5.200 persones de comunió i altres tants «albats» —infants de dos a dotze anys, especifica el document—, és el rector de la parròquia. Per la seva part l'Ajuntament afegeix que els 10.400 habitants no inclouen els religiosos regulars, la guarnició militar formada per un regiment de suïssos de 1.200 homes, els hospitalitzats, els residents en col·legis, i els «francos de molino», és a dir, aquells que portaven el propi blat al molí municipal i no pagaven la moltura.

La segona resposta assigna a la ciutat 12.000 habitants que comprenen «chicos, religiosos, y tropa militar».

Els dos documents coincideixen a atribuir a Tarragona una població d'uns 10.500 habitants, sense comptar la guarnició militar i els religiosos regulars.

— Representació al Rl. i Suprem Consell sobre el subministre de peix de la ciutat, del 1779 ¹⁵.

Es un document elaborat amb la mateixa finalitat que els dos que acabem de comentar, amb l'única diferència que ací, l'article que hom pretén saber-ne el consum és el peix —suposem que salat—.

13. A.M. *Catastro y repartimiento por menor de la ciudad de Tarragona y su término según el apeo practicado con fecha 25 de noviembre de 1774.*

14. A.H.T. Llibre capitular, 1764. Actes del 18-V i 26-X, i docs. núms. 89 i 195.

15. A.H.T. Llibre capitular, 1779. Acta del 15-III i doc. 29.

Aquesta vegada l'Ajuntament declara que el veïnatge de la ciutat sobrepasa les 8.000 ànimes de comunió, a les quals cal sumar: l'arquebisbe, el capítol catedralici, el clergat secular inferior, deu comunitats de regulars, el seminari tridentí, l'estudi literari amb un crescut número d'estudiants, el personal del govern militar, diverses famílies de cavallers, de comerciants i altres persones de bon port, i la tropa de la guarnició militar.

— Estimació del 1808 ¹⁶.

Realitzada per l'Ajuntament a petició de la Junta Corregimental al poc temps de començada la guerra napoleònica, és difícil de precisar si és la còpia actualitzada d'un recompte anterior, o un càlcul fet a corre-cuita.

ESTADÍSTIQUES DE POBLACIÓ

— Cadastres del 1716 i 1719.

En els dos, les xifres relatives a la nostra ciutat són exactes. És una coincidència que es repeteix a altres localitats catalanes en front a molts casos en els quals hi ha diferències a vegades molt acusades. Josep Iglésies arriba a sospitar de si «poguessin ésser establertes intencionadament algunes falsetats en forma d'errades ... amb intent d'aminorar les xifres, o, tal vegada, amb la finalitat d'inflar-les» ¹⁷. Aquesta sospita pren cos una vegada constatat que els dos cadastres sortiren, molt probablement, d'un mateix patró.

— Cens de Floridablanca, del 1789.

Sobre les característiques d'aquest important cens, remetem al lector als estudis que n'han fet Josep Iglésies i Pierre Vilar ¹⁸. Ací només subratllarem que es tracta de la millor font estadística del segle XVIII, la qual a més d'una avaluació d'habitants, classifica la població per edat i professions.

— Enquesta del 1797 ¹⁹.

El cens del 1787 havia d'inaugurar una sèrie decennal, de la qual només s'arribà a enquestar el que havia de ser el cens del 1797. L'en-

16. JOSEP M.ª RECASENS I COMES, *La Revolución y Guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona*, Tarragona, 1965.

17. JOSEP IGLÉSIES, *Estadístiques de població*, III, 1084.

18. J. IGLÉSIES, *El cens del comte de Floridablanca, 1787*, Barcelona, 1970; P. VILAR, *Catalunya dins de l'Espanya moderna*, III, pàgs. 36-46.

19. A.H.T. Llibre capitular del 1797.

questa, signada pels regidors, diputats del comú, síndics personers i tres parroquials, és relligada en el Llibre d'acords municipals del 1797. El fet que estigui realitzada amb la mateixa tècnica que la del cens del 1787, permet establir amb garantia la taxa de creixement de població entre 1788 i 1797.

REGISTRES PARROQUIALS

El Concili de Trent instaurà l'obligació d'inscriure els baptismes, matrimonis i defuncions a les parròquies. D'aquesta manera es crearen els registres parroquials que són per a l'historiador i el demògraf un instrument de treball de valor incalculable per mesurar els moviments de població, com posen de manifest J. Nadal i E. Giralt en dir que «Si bé les actes de baptismes, de matrimonis i de defuncions no donen a conèixer amb exactitud el número absolut d'habitants en un moment precís, són com una mena de termòmetre que permet l'observança de tots els graus de les fluctuacions demogràfiques; la qual cosa és d'una importància extraordinària perquè aquestes oscil·lacions reflecteixen, en definitiva, la història local»²⁰. Els mateixos autors, a la vegada que estableixen l'ús metodològic dels registres, consideren que les parròquies més adequades a ser tractades per mitjà de mètodes estadístics són les de població mitjana perquè tenen una base suficient i el moviment que crea el procés biològic és escassament interferit per factors estranys, com per exemple el fenomen migratori.

Segons aquest criteri el maneig dels registres tarragonins seria delicat perquè pertanyen a un nucli urbà massa gran amb un elevat moviment migratori, i una població flotant considerable formada de militars que és constant al llarg del segle XVIII. Altrament la interpretació de les dades que forneixen no és fàcil, per les causes que exposarem a continuació.

El primer lloc cal fer avinent que els registres que s'han conservat no són complets. Els de baptisme comencen l'any 1571 i manquen els dels anys 1606 a 1612 i els dels 1687 a 1699. Els de matrimonis són complets a partir del 1601, però del segle XVI, que comencen el 1579, s'han extraviat el del 1583, els del 1588 a 1593 i els del 1596 a 1600. Pel que fa als registres de defuncions direm que fins el 1766 els enterraments i altres funcions necrològiques —misses de cos present,

20. J. NADAL i E. GIRALT, *La population catalane de 1555 a 1717*.

funerals, aniversaris, novenes— s'anotaven en els llibres del «Tauler», amb la finalitat de deixar constància de la quantitat que cobrava cada un dels membres de la Comunitat de Preveres que participava en les esmentades funcions. A cada manual són anotats sis mesos, els uns amb registres de maig a octubre, i els altres amb registres de novembre a abril de l'any següent. El manual més antic pertany al semestre maig-octubre del 1494, però la col·lecció és molt deteriorada fins el 1578, car només resten 50 manuals dels 168 que hi hauria d'haver si fos completa. Del segle XVII s'han extraviat dos manuals; els corresponents al semestre, novembre de 1611 a abril de 1612, i al semestre maig-octubre del 1676.

La manca de més de dos terços d'informació sobre els 84 anys compresos entre 1494 i 1578 anul·la qualsevol temptativa de reconstruir la corba de mortalitat d'aquest llarg període, entre altres raons perquè en els segles que estudiem el ritme de freqüència de les defuncions és sotmès a brusques oscil·lacions del tot imprevisibles. Només ens hem atrevit a refer, amb tot i el risc que això representa, els curts espais de temps següents: deu mesos del quinquenni 1576-1580, que pertanyen als anys 1576 i 1577, i quatre mesos del quinquenni 1591-1595, sis del 1611-1615 i sis del 1676-1680.

En segon lloc, fins a quin punt podem fiar-nos del contingut dels registres parroquials quan tractem d'usar-los per a reconstruir sèries estadístiques? Car no hem d'oblidar que no foren establerts per satisfer la curiositat dels historiadors demògrafs, i és natural que aquests no hi trobin tots els elements que necessiten per a la seva tasca. Heus ací uns exemples: en els llibres del «Tauler» no consta l'edat dels difunts. En els registres de matrimonis a vegades ens queda el dubte de si l'anotació es refereix, efectivament, a un matrimoni, o a una simple autorització per tal que l'enllaç es pugui celebrar en una altra parròquia; i encara, en el cas que la inscripció es refereixi a un acte matrimonial, podem assegurar que els contraents s'establiran a Tarragona si són de pobles veïns on resideixen habitualment amb llurs famílies? Es presumible que els registres més objectius siguin els de baptismes per l'interès que posaven els pares a batejar el nou nat ràpidament, degut al perill de mort imminent que corria.

En tercer lloc els registres són, a vegades, incomplets, ja sigui per l'absència temporal del «tauler» o pel trasvals que suposa una epidèmia o un fet bèl·lic. L'exposició d'alguns casos ajudaran a comprendre la magnitud que poden arribar a tenir els silencis. El beneficiat Mateu Corcó, «tauler» en el semestre maig-octubre del 1521, posa de manifest

que els mesos de maig, juny i juliol només inscriu 52 defuncions, amb tot i que n'hi hagués més de 500 a causa d'un brot epidèmic. Segons el beneficiat i «tauler» Antoni Martí, l'any 1558 fou «any de pesta», però ens quedem sense saber quantes foren les víctimes del flagell en els mesos de més virulència —d'abril a juliol— perquè ell, home prudent, abandonà la ciutat. Quantes vegades es repetiren casos com aquests que desconeixem perquè els taulers no tingueren cura d'anotar-los?

Les dificultats en què ensopeguem a l'hora d'interpretar la informació que faciliten els registres parroquials no acaben en aquest esquema; però creiem que aquesta breu exposició serà suficient perquè el lector compregui que en la manipulació dels registres s'ha de filar molt prim si hom no vol caure en errors de gruix.

FONTS DIVERSES

En aquest apartat s'inclouen descripcions que ens ajuden a percebre determinats fenòmens demogràfics ocorreguts en un moment històric precís, escrites per autors coetanis o cronistes locals. Entre els primers destaquen els viatgers del segle XVIII Ponz i Bourgoing, el francès Laborde de principis del segle XIX; i entre els segons Lluís de Pons Icart i Josep Blanch.

També aporten dades complementàries més o menys directes les actes municipals, els registres notarials, i altres documents isolats.

En conjunt la documentació que proporcionen aquestes fonts, podríem definir-la amb paraules de Pierre Vilar: «Les dades descriptives i indirectes —testimoniatsges, viatges, informes consulars, observació de la immigració francesa, del moviment de salaris— són d'àmbit més general, però més imprecises i d'interpretació sempre discutible»²¹.

JOSEP M.ª RECASENS I COMES

21. *Catalunya dins de l'Espanya moderna*, III, pàg. 47.

Estimacions de població de la ciutat de Tarragona entre 1497 y 1808, segons les fonts

Font	Any	Focs	Cases	Persones de	
				Veïns	comunió Habitants
Fogatjament	1497	579			
Fogatjament	1515	686			
Fogatjament	1553	854			
«Relación»	1592	1.217			4.118
Tall	1669	437			
«Descripción»	1708		730		
Cadastré	1716		808		4.554
Vecindario de Pedrajas	1717			1.083	
Cadastré	1719		808		
Cadastré	1736		858		
«Taxa»	1747			689	
Contribució d'Utensili	1753		832		
«Relación»	1763			900	
Estimació I	1764				10.400
Estimació II	1764				12.000
Recompte	1766			1.650	12.000
«Relación»	1773		1.200		
«Recanación»	1774		1.017		
«Representación»	1779				8.000
Cens	1787				8.541
Enquesta	1797		1.293		9.174
Estimació	1808				9.650

EL PAPER DE LA PESTA NEGRA DE 1348 SOBRE LA DEMOGRAFIA DE TARRAGONA: PROBLEMES DE MÈTODE I INTENT DE CONSTRUCCIÓ

No hi ha dubte que els segles XIV i XV constitueixen una de les etapes més conflictives i debatudes de la Història Medieval. I com a conflictiva que és, interessant i atractiva per als historiadors. A nivell europeu s'han ocupat del període, entre altres, G. Duby¹, J. Heers², R. Romano-A. Tenenti³, etc. Sobre la Corona d'Aragó hi han treballat J. Vicens i Vives⁴, P. Vilar⁵, Cl. Carrère⁶, Mario del Treppo⁷, J. E. Ruiz Doménech⁸ i d'altres no menys eminents historiadors. L'anàlisi del conjunt d'elements que configuren l'etapa que comprèn els segles XIV i XV dona uns resultats tan contradictoris com interessants. Per centrar-nos definitivament al nostre país direm que a la Corona d'Aragó es passa de la tesi de J. Vicens i P. Vilar⁹ —crisi econòmica—, a la de M. del Treppo i Ruiz Doménech¹⁰. Aquests dos darrers

1. G. DUBY, *Economía rural y vida campesina en el Occidente Medieval*. Barcelona, 1968.

2. J. HEERS, *Occidente durante los siglos XIV y XV. Economías y sociedades*. Barcelona, 1976.

3. R. ROMANO-A. TENENTI: *Los fundamentos del mundo moderno*. Madrid, 1974.

4. J. VICENS I VIVES, *Evolución de la Economía catalana durante la primera mitad del siglo XV*. IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón, Palma de Mallorca, 1955. També *Coyuntura económica y reformismo burgués*, Barcelona, 1971. A més, *Els trastàmeres*, Barcelona, 1961.

5. P. VILAR, *El declive catalán de la Baja Edad Media. Hipótesis sobre su cronología*, a *Crecimiento y desarrollo*, Barna 1964, pp. 325-431.

6. CL. CARRÈRE, *Barcelona. Centre économique à l'époque des difficultés, 1380-1462*, Paris, 1967.

7. MARIO DEL TREPPO, *I mercanti catalani e l'espansione della Corona d'Aragona nel secolo XV*, Napoli, 1972.

8. J. E. RUIZ DOMÉNECH, *La crisis económica de la Corona de Aragón, realidad o ficción historiográfica?*, a *Cuadernos de Historia (Hispania)*, Tom. 8, 1977.

9. Obres i autors citats.

10. Autors i obres citats. Fan una crítica de la metodologia dels autors anteriors. La seva tesi només està plantejada i manca una elaboració de síntesi.

dubten dels resultats dels historiadors anterior i plantegen la possibilitat d'una «reconversió econòmica».

Els elements discrepants dels diferents estudis que es confronten són molts però el més enrevessat és, sens dubte, el «crac» demogràfic provocat pel cicle fam-pesta-fam; considerat com a factor desencadenant de la crisi —mòbil malthussiana— tal com va plantejar M. Postan ¹¹. Hem arribat al tema central del present treball. No és el meu desig, en principi, reflexionar sobre aquesta qüestió general sinó centrar-me en la demografia del segle XIV i el paper de la pesta negra en uns marges cronològics i una àrea geogràfica molt estrictes encara que no massa delimitats: abans i després de 1348; Tarragona i voltants.

Des del mateix any 1348 s'ha estat d'acord, fins avui, en els devastadors i terrorífics efectes de la pesta la qual va exterminar entre 1/3 i 1/2 de la població europea als segles XIV i XV. «Prima pestis generalis fuit MCCCXLVIII, que fuit maxima» ¹². És una cita prou evident. Són molts els historiadors que des de diferents punts de vista han estudiat la pesta: epidemiològicament J. N. Biraben-J. Le Goff ¹³; d'una manera general, E. Carpentier ¹⁴, L. Febvre ¹⁵. D'entre els estudis centrats a la Península Ibèrica destaquen els de A. López de Meneses ¹⁶ i Ch. Verlinden ¹⁷, sense oblidar altres estudiosos que han centrat el tema molt localment i dels quals farem referència més endavant.

A l'hora d'estudiar la demografia del segle XIV tampoc no podem oblidar el clima, que en el nostre cas té una doble funció: la incidència sobre l'agricultura i el paper que juga sobre la concreció de la pesta ¹⁸. Els estudis sobre aquest aspecte es troben en els inicis i tan sols Le Roy

11. M. POSTAN, *Revisions in economic history: the fourteenth century*, a *The Economic History Review*, IX, 1939. També *Some economic evidence of declining population in the Later Middle Ages*, a la mateixa revista, 2.^a sèrie, tom. II, 1949.

12. *Ephemerides urbevetanae* (Rerum Italicarum Scriptores), tom. XV, part V, vol. I, p. 208. Extret del treball d'E. CARPENTIER, *Autour de la peste noire: famines et epidémies dans l'histoire du XIV siècle*, a AESC, XVIII, 1962.

13. J. N. BIRABEN-J. LE GOFF, *La peste dans le Haut Moyen Age*, a AESC. Tinc l'article a disposició però no la referència exacta. Vegin especialment pp. 1484-1491. També per ampliació, cfr. «Enciclopedia Salvat de Ciencias médicas».

14. E. CARPENTIER, *op. cit.*

15. L. FEBVRE, *La peste noire de 1348*, a AESC, IV, 1948, n.º 1, pp. 102-103.

16. A. LÓPEZ DE MENESES, *Documentos acerca de la peste negra en los dominios de la Corona de Aragón*, a *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón de la escuela de estudios del CSIC*, Zaragoza, 1956, pp. 291-447. També *Una consecuencia de la peste negra en Catalunya: el program de 1348*, a Sefarad, XIX, 1959, pp. 92-131 i 321-364.

17. CH. VERLINDEN, *La grande peste de 1348 en Espagne*, a *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*, XVII, 1938, pp. 103-146.

18. Cfr. l'op. cit. de BIRABEN-LE GOFF, *La peste dans...* Sobre les condicions de la germinació del bacil pestilent i la reproducció de les puces (vector de la malaltia), segons la humitat i la temperatura.

Ladurie¹⁹ ha intentat fer aproximacions generals. Naturalment, no disposem d'estudis d'aquest tipus sobre la nostra terra si exceptuem les cites de Jacme d'Agramont²⁰ fruit, més de la superstició i d'una possible previsió, que dels estudis mèdics.

* * *

Quines són les conseqüències de la pesta negra de 1348 a Tarragona i voltants a nivell demogràfic? És una difícil tasca a fer. Tal com es proposa J. Trenchs Odena en la seva obra²¹, aquests petits treballs poden contribuir a un cert desvetllament del problema. Tanmateix, però, crec que seria convenient un equip de treball compost per diferents historiadors aplicant una metodologia única per tal d'aprofundir sobre el tema d'una manera sistemàtica. Ara bé, això costa molt poc de dir i molt de fer ja que només iniciat l'abordament del problema ja ens trobem amb una colla de dificultats que limiten extraordinàriament els resultats finals i ens obliguen, per aquesta causa, a no passar del terreny de les hipòtesis.

Un cop recollit tot el material que he pogut abastar m'he trobat davant d'una primera conclusió negativa: és totalment impossible quantificar les baixes que la pesta va causar a Tarragona i al Camp. Ni tan sols en podem donar, inicialment, un nombre aproximat. Les causes d'aquesta important i inevitable limitació són diverses.

En primer lloc, no disposem de documentació que faci referència al nombre de pobladors corresponents al segle XIII i primera meitat del XIV de l'àrea que ens ocupa. J. Rius i Serra, en el seu «Rationes Decimarum Hispaniae»²² ens dona una valuosa informació sobre els pagaments de la «decima» —que no és el delme— de cada parròquia, rectoria o sacristia, però en cap moment no dona referències demogràfiques estrictes. Mitjançant comparances i suposicions podria fer-se un càlcul hipotètic, però en aquest cas no entra dintre del propòsit de treball. Per al XIII i principis del XIV, J. M. Recasens ens dona una in-

19. LE ROY LADURIE: *Histoire et climat*, a AESC, XIV, 1959, n.º 1. També *Aspects historiques de la nouvelle climatologie*, a Revue Historique, T. 19, 1961.

20. Jacme d'Agramont, metge lleidatà contemporani del segle XIV va escriure un tractat de preservació de la pesta. Parla del clima, la situació geogràfica i altres qüestions en relació amb l'enfermetat. El tractat ha estat publicat per J. VINYA I CLAR, *Regiment de preservació de pestilència de Jacme d'Agramont (s. XIV)*, a les publicacions de la Diputació Provincial de Tarragona, 1971. Vegeu especialment pp. 32-36.

21. J. TRENCHS ODENA, *La Archidiócesis de Tarragona y la peste negra: los cargos de la Catedral*, al VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón. Tom II, vol. I, València, 1969.

22. L'obra de J. Rius Serra és la publicació dels pagaments de la «dècima» de la Corona d'Aragó i Navarra. Tota la documentació procedeix de l'Arxiu Vaticà.

formació més concreta²³. A partir del document 51 del «Llibre de la Corretja» (AD) de 1272 i del registre de censos de la «Mitra» de 1276 (Llibre verd, AD), estableix un mínim d'entre 506-606 famílies a la ciutat de Tarragona sense comptar nobles, cavallers, eclesiàstics, cert tipus de propietaris ni tampoc jueus. Però tampoc no són dades massa fiables ja que tal com diu l'historiador tarragoní, són molt variables entre estrets marges cronològics. Malgrat tot, també es podria tractar de dades certes i que les oscil·lacions de població fossin conseqüències d'algun factor no determinat avui. Quant a la relació entre la població de Tarragona i el Camp, Recasens estableix la següent xifra aproximativa: del total, 2/5 pertanyen a la ciutat. Per arribar a aquesta afirmació disposa de dues dades i de dos indicadors: el 1347 —pagament dels impostos per sufragar l'import de les despeses de la guerra de Pere III * contra els uninistes—; 1358 —primer fogatjament—. L'anàlisi de les dues sèries, una d'impostos i una de població dona una relació directa, però s'ha de tenir en compte la diferència cronològica, en aquest cas molt reveladora. 1347 és abans de la pesta. 1358 és passat el 1er. estrall a les nostres comarques amb tot el que això hagi pogut representar: mortaldats, moviments migratoris, etc.

Estudiar la demografia del XIII és molt difícil i quasi sempre hem d'acceptar unes xifres poc convincents, però, que al menys, siguin capaces de resistir un examen crític de manera satisfactòria. És també una feina a fer i que es podria començar a partir de la metodologia de R. Fossier²⁴.

Sobre la data clau del present estudi —1348— tampoc no podem disposar d'una documentació ni d'unes xifres que la il·lustrin. Els Arxiepiscopologis de Lluís Pons d'Icart²⁵ i de J. Blanch²⁶ exageren per excés o per defecte les conseqüències de l'epidèmia. Tan sols el Necrologi de la Catedral dona un percentatge més concret. Tampoc, per manca d'informació, no podem dir si la malaltia va afectar més la ciutat que el camp, com afirmen diversos autors —cosa poc provada

23. J. M. RECASENS: *La ciutat de Tarragona*, Barcelona, 1975, 2 vols. Cfr. vol. II, especialment entre les pàgines 225-229.

* Per als reis farem servir la cronologia catalana. Pere IV d'Aragó és Pere III de Catalunya el Cerimoniós, o el del Punyalet.

24. R. FOISSIER: *La démographie médiévale: problèmes de méthode (X-XIII siècles)*, a *Annales de Démographie Historique*, 1975, pp. 143-165.

25. J. SÁNCHEZ REAL, *El Arxiepiscopologio de Luis Pons de Icart*, Tarragona, 1954.

26. J. BLANCH, *Arxiepiscopologi de la Sta. Església Metropolitana i Primada de Tarragona*. Agrupació de bibliòfels. Transcripció de J. Icart, Tarragona, 1951, 2 volums.

i que depèn de les zones— o al revés. Per tant, tampoc no podem saber si van haver-hi moviments migratoris capaços d'afectar l'estructura demogràfica general de les nostres terres. Si existiren —cosa més que probable— no en sabem la intensitat, el caràcter, ni la quantitat. J. Trenchs Odena assegura que, en contra del que sembla, tingué lloc un abandonament de les ciutats quan va marxar la gent cap al camp, pel fet d'estar més reservats de la pesta²⁷. L'important, però, són les migracions postepidèmia ja que indiquen realment les conseqüències, i no els moviments, fruit de la por davant el perill del contagi, del mateix moment.

El tercer problema el trobem en estudiar els anys posteriors a 1348. No tenim notícies taxatives fins al cap de dos lustres —1358— que es fa el primer fogatjament de Catalunya²⁸ —almenys, el primer que coneixem—. Els focs ens presenten les primeres dades concretes de què podem disposar, però al mateix temps comporten una doble dificultat: no podem fer comparacions de caire demogràfic respecte a l'època anterior a 1358; en segon lloc, no podem quantificar el nombre de persones que componen un foc. Diversos historiadors han volgut establir un coeficient «standard». J. Vicens, per a la ciutat de Barcelona dóna un coeficient entre 4 i 5 persones/foc²⁹. F. A. Roca Traver intenta abordar aquest problema però no en treu l'entrallat³⁰. El seu treball presenta una gran confusió de conceptes —naturalment, molt difícils de definir—, com poden ésser caps de casa, caps de família, relació família/foc, etc. És realment molt complicat esbrinar aquest punt. Ruiz Doménech diu que és impossible de discernir si el foc és una casa o una unitat fiscal, i que per això, són inútils per a l'estudi demogràfic³¹. És, potser, una afirmació un xic forta. En el mateix paràgraf afegeix que és impossible establir un coeficient per determinar un nombre fix de persones/foc. A més, hem de tenir en compte, tal com diu J. Cabestany Fort, els errors a què poden conduir els fogatges a causa de la deficiència a l'hora de confeccionar-los més el possible frau fiscal per part dels contribuents³².

27. J. TRENCHS ODENA, *op. cit.*, p. 52 i p. 56.

28. J. M.ª PONS I GURÍ, *Un fogatjament desconegut de l'any 1358*, al Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, XXX, 1963-64, pp. 323-498.

29. J. VICENS, *Ferran II i la ciutat de Barcelona*, 3 vols., Barcelona, 1936.

30. F. A. ROCA TRAVER, *Cuestiones de demografía medieval*, Hispania, XIII, 1, 1953.

31. J. E. RUIZ DOMÉNECH, *op. cit.*, pp. 101-102.

32. J. CABESTANY FORT, *Demografía, sociedad y urbanismo en el siglo XIV*, a Cuadernos de Historia (Hispania), 8, 1977, pp. 189-202. Veure p. 189.

En algunes ocasions hauré de recórrer als restants fogatjaments del segle XIV. Per sort, s'han corregit els errors de datació comesos per Pròsper de Bofarull³³ en transcriure'ls i ordenar-los, circumstància que feia errar les interpretacions dels historiadors. J. Iglésies³⁴, Pons Guri³⁵ i J. Cabestany Fort³⁶ han datat d'una manera correcta els fogatjaments que són: el de 1358, el de 1365-70 i el de 1378.

Com veiem, doncs, no podem aferrar-nos fermament en cap dels espais cronològics descrits —abans, durante i després de 1348— per tal de poder treure unes conclusions vàlides sobre els efectes de la pesta a les nostres contrades. Tanmateix, cal no desanimar-se i intentar oferir uns resultats que, a ben segur, seran molt criticables. Si no es pot contribuir d'una manera directament positiva si, almenys, que cal intentar-ho per estimular el treball sobre aquest tema. La crítica pot desvetllar problemes al mateix temps de conrear nous plantejaments.

* * *

És quasi forçat de creure que, a Tarragona, la pesta negra de 1348 va tenir uns efectes tan devastadors com a altres llocs de la geografia catalana. Dues consideracions m'ho fan proposar abans d'aportar cap nova prova concreta: la primera pel fet que Tarragona és un punt de pas important del litoral mediterrani; en segon lloc cal pensar en l'existència del port. Els ports eren les primeres zones afectades per l'epidèmia, a partir de les quals s'estenia per contagi cap a l'interior³⁷.

Sobre el respecte, el cronista Zurita, en relatar la guerra de Pere el Cerimoniós contra els unionistes ens diu: «Detúvose el rey en Valencia hasta el 11 del mes Junio deste año. Y en aquella ciudad y en todo el reino se fué encendiendo por este tiempo gran pestilencia que fué en este año (1348) tan universal que no se preservó ninguna provincia de Europa, señaladamente en las regiones marítimas que por muy gran parte quedaron deshabitadas y yermas de aquella contagión

33. P. DE BOFARULL, *Colección de documentos inéditos de la Corona de Aragón*, volum XII.

34. J. Iglésies ja apuntava la possibilitat d'error de Bofarull en el seu *El poblament de Catalunya als segles XIV i XV*, al VI Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, 1957. Després confirma la possibilitat —ja realitat—, a *El fogaje de 1365-70. Contribución al conocimiento de la población de Catalunya en la segunda mitad del siglo XIV*, a *Memorias de la Real Academia de Artes y Ciencias de Barcelona*, 1962.

35. J. M.ª PONS I GURÍ, *op. cit.*

36. J. CABESTANY I FORT posa de manifest el mateix a *La geografia de les propietats de Poblet segons els fogatges (segle XIV)*, a *Miscelanea Populetana*. També a *Demografia...*, cit., pp. 189-190.

37. E. CARPENTIER, *op. cit.*, p. 1072.

y mortandad. (...). Vino discurriendo de las regiones orientales hasta lo último de Occidente. (...). Y fué una de las más generales y fieras mortandades que se lee haber habido jamás, y así se llamó la gran mortandad»³⁸. No cal dir que aquest és un indicador indirecte, però en principi, perfectament aplicable en el nostre cas pel fet d'ésser Tarragona una ciutat portuària. Malhauradament, estem mancats d'una documentació adequada al respecte.

Com ja he dit abans, els estudis sobre les conseqüències de la pesta de 1348 a Tarragona són escassos. A part del que ha escrit E. Morera³⁹ i J. M. Recasens⁴⁰, referències curtes dins d'obres generals, disposem tan sols del treball de J. Trenchs Odena ja citat. Trenchs porta a terme el seu estudi utilitzant fonamentalment documentació eclesiàstica, molta d'ella procedent de l'Arxiu Vaticà, a partir de la qual elabora la seva tesi. El que intenta demostrar és que l'epidèmia no tingué unes conseqüències de «tan enormes proporciones para el estamento eclesiástico como hasta hoy se ha creído»⁴¹. Una lectura ràpida d'aquest estudi podria fer caure en errors d'interpretació en identificar, en alguns paràgrafs, el clergat amb el conjunt de la població. Error que, sembla ésser, ha comès J. Sobrequés i Callicó⁴².

Un dels primers problemes a què Trenchs fa referència és la possibilitat d'una diferent afecció de la pesta segons sigui al camp o a la ciutat. Diu que al camp l'estrall fou menys virulent perquè els capellans, a diferència dels de la capital, no van abandonar llurs llocs i entre ells es registraren poques víctimes a causa de la epidèmia⁴³. L'article d'E. Carpentier demostra que no es pot provar la diferència de l'assot pestilent entre les dites àrees⁴⁴. Però a més, aquest indicador no el podem considerar ni segur ni definitiu perquè, on havien d'anar els capellans dels pobles per escapar-se de la malaltia? Quina va ésser, segons les zones, la modalitat de l'epidèmia —bubònica, pneumònica o septicèmica—, de tan diferent contagi, afecció i conseqüències pel que fa al nombre de víctimes? Com veiem, no podem demostrar aquesta afirmació, i menys, tenint en ocmpte la informació de diferents re-

38. J. ZURITA, *Anales de Aragón*, vol. IV, p. 133, a la Institución Fernando el Católico. CSIC, Zaragoza, 1973.

39. E. MORERA, *Tarragona Cristiana*, vol. II, pp. 433 i ss.

40. RECASENS, *op. cit.*, vol. II, pp. 230-242.

41. J. TRENCHS, *op. cit.*, p. 58.

42. J. SOBREQUÉS I CALLICÓ, *La peste negra en la Península Ibérica*, al *Anuario de Estudios Medievales*, vol. VII. Sobrequés diu que, tal com ha demostrat Trenchs, la pesta no tingué a Tarragona unes conseqüències tan tràgiques com a altres llocs.

43. J. TRENCHS, *op. cit.*, p. 52.

44. E. CARPENTIER, *op. cit.*, p. 1065 i p. 1072.

gistres notarials municipals com els de la Selva del Camp, Alió, etc. —citats per Trenchs— que qualifiquen l'any 1348 de «any de les mortalitats» i també «anno mortalitatis»⁴⁵ encara que els capellans, que al mateix temps eren els notaris, no haguessin mort. Que la direcció del contagi pestilent fou ciutat-camp, cosa quasi segura, no vol dir que els efectes fossin més forts en un lloc que a l'altre. Els treballs sobre aquest tema en presenten als «despoblats» i «masos rònecs» catalans, als «lost village» d'Anglaterra o als «Wüstungen» alemanys com els diferents mots que adopten les àmplies zones rurals despo-blades com a conseqüència de l'epidèmia de 1348 i successius estralls. Un exemple concret és el document de 6 de setembre del 1351, pel qual, Pere III dona permís perquè la vila de Piera faci mercat tots els dijous amb el fi de poder recuperar la bona situació anterior a la pesta negra, que s'havia truncat com a conseqüència de l'epidèmia⁴⁶.

Seguint amb el treball de Trenchs ens veiem obligats a fer algunes reflexions més. Diu que, com passa al camp, l'epidèmia a la ciutat no tingué uns efectes tan tràgics com es pensa. L'indicador que utilitza és el nombre de membres del Capítol Catedralici que han mort de pesta⁴⁷. De 13 membres que el composaven en moriren quatre de segurs per aquesta causa i, possiblement, n'hi hagi d'altres que no podem constatar. Des del punt de vista de l'autor són pocs, però si fem números veurem que representen el 30,75 % del total. A més, tenint en compte el baix percentatge que el clergat representava dintre el conjunt demogràfic, no podem, a partir d'aquí, ni intentar un balanç aproximatiu general de tota la població. I menys encara si considerem, com diu Mollat⁴⁸, que la pandèmia va atacar més les classes baixes o dependents, subalimentades per regla general, que les classes altes de les quals la major part del clergat formava part.

Com he dit, no podem afirmar res. Les conseqüències de la pesta de 1348 a Tarragona segueixen essent un camp inexplorat. Tan sols el treball de J. Trenchs que enfoca l'anàlisi cap a l'estament eclesiàstic és un intent científic d'aproximar-se al problema. Treball que, malgrat la crítica soferta, normal en qüestions difícils com la que ens ocupa, és molt vàlid i, sobretot, estimulador.

45. J. TRENCHS, *op. cit.*, p. 50.

46. ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó), reg. 894, fol. 53 vº. Extret d'A. LÓPEZ DE MENESES, *Documentos...*, n.º 129.

47. J. TRENCHS, *op. cit.*, pp. 53-56.

48. M. MOLLAT, *Notes sur la mortalité en temps de la peste noire d'après les comptes de l'oeuvre de Saint-Germain l'Auxerrois*, a *Le Moyen Age*, 1963, pp. 505-527.

INTENT DE CONSTRUCCIÓ

Per les causes que s'han exposat abans no podem establir de cap de les maneres els efectes demogràfics de la pesta a l'àrea del nostre estudi. No hi ha fonts que ens donin informació al respecte. Pel mateix any 1348 tan sols he tingut accés als Arxiepiscopologis de Lluís Pons d'Icart i de J. Blanch ja citats (vegeu notes 25 i 26) i, gràcies als treballs de Recasens i J. Trenchs he pogut extreure la informació que dona el Necrologi de la Catedral de Tarragona de l'any 1348 ⁴⁹ i tenir referències dels Arxiepiscopologis de M. Marí i de Valls, no publicats, arxivats a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona —AHAT—⁵⁰.

Referint-se a l'Arquebisbe de Tarragona Sanç López de Ayerbe, Blanch diu: «Poc après que fonch archebisbe, ço és en lo any 1348, hi agué en Tarragona en lo Camp i en tota Catalunya gran pesta, que fonc general en Europa, de la qual moriren infinitas personas. Feu tal destrosa en esta terra, que faltaven fossars i sementiris per a enterrar los morts» ⁵¹. Segueix fent una relació detallada però no dona cap xifra. Per la seva banda, Pons d'Icart diu: «En temps de aquest archebisbe —Lopez de Ayerbe— lo any del Sor. MCCCXXXVIII, en los mesos de Maig, Juny y Juliol moriren en la ciutat de Tarragona, de pestilència, entre homens, dones y minyons, deu-millia persones. Hagué-y jornada que moriren CCVI persones. Y per aquestes mors, que foren generals, era forsat per sementiri i places sens creus ni capellans, per allà on podien soterrar los cossos morts; y lo Summo Pontífice otorgà indulgència y remitió a pena y a culpa a tots los defunts» ⁵².

Tenim una altra font que aporta xifres concretes. Em refereixo al Necrologi de la Catedral de Tarragona que fa referència als que van quedar vius després del primer estrall amb aquests mots: «Eodem die —24 de Juliol— anno MCCCXXXVIII in quo tancta mortalitatis quod vix quarta par hominum remansit...» ⁵³.

Podem refiar-nos d'aquestes xifres? Si relacionem les dues darreres referències documentals, matemàticament, la ciutat de Tarragona havia d'albergar el 1348, abans de la pesta, unes 13.400 persones. Em sembla un número força exagerat. Com quasi sempre en casos semblants

49. RECASENS, *op. cit.*, p. 234, i J. TRENCHS, *op. cit.*, p. 47.

50. J. TRENCHS, *op. cit.*, p. 46.

51. J. BLANCH, *Arxiepiscopologi...*, vol. II, p. 43.

52. SÁNCHEZ REAL, *Archiepiscopologio de L. Pons de Icart*, p. 136.

53. Vegeu nota 49.

—cròniques, etc.—, les fonts eclesiàstiques enganyen per excés. La raó no és altra que el fet de poder seguir conservant la seva influència cabdal —ideològica i fins i tot política i econòmica— sobre tota la societat. Pensem, sinó, en les reaccions de caire psico-mental, dirigides per un fanatisme religiós la major part dels casos, que les grans mortaldats medievals provocaven.

Quant a les fonts posterior a 1348, els fogatges, que aporten les úniques dades numèriques possibles, tampoc no podem fer-ne massa cas. En primer lloc, perquè el primer document d'aquest tipus és de 1358, i en segon terme perquè el nombre de persones de cada foc era molt variable. El següent paràgraf és prou revelador: «...la imposició no serà tan sols d'albergs habitats sinó també masos deshabitats que es llaurin, i que si hi ha marit i muller que quiscún tingui el seu mas o borda pagaran separatament»⁵⁴.

També és il·lustratiu aquest altre text: «En el fogatgement hi entrarà tothom que faci foc, encara que es tracti de vídues, pubills o miserables i que, en cobrar el fogatge es recapti per la totalitat dels focs fins l'extrem que, si cal, uns paguin pels altres, ajudant els majors als inferiors»⁵⁵. En els mateixos termes s'expressen els diputats de les Corts de Cervera el 18 de desembre de l'any 1359⁵⁶. És a dir, que el nombre de persones podia haver augmentat o minvat força considerablement sense que el nombre de focs es veiés afectat o, simplement, molt poc. Només quan hi ha un canvi fort i brusc de xifres es pot avançar un possible avenç o retrocés demogràfic segons els casos.

Així doncs, amb les informacions directes que tenim no podem fer quasi res. Però el fet que, encara que exagerades, totes les fonts parlin de pesta i grans mortaldats, o que segons els fogatjaments del segle XIV hi hagi una minva de quasi 400 focs a Tarragona em fa refermar l'afirmació inicial de la pàgina quatre sobre els efectes de l'epidèmia, la qual cosa intentaré demostrar.

* * *

Per fer-ho he hagut de recórrer a una sèrie d'indicadors indirectes que poden donar llum a aquest problema. D'aquesta manera s'inverteix l'ordre de l'anàlisi. En lloc d'analitzar les conseqüències d'un fet determinat a partir del mateix fet, es tractarà d'apropar-se al màxim a la realitat de l'esdeveniment a partir de les conseqüències. Tot això,

54. ACA, reg. 982, fol. 153 vº. Extret de Pons i Gurí, cit., pp. 351-352.

55. ACA, reg. 982, fol. 157 vº. Extret, *ibidem*.

56. J. M.ª PONS I GURÍ, *op. cit.*, p. 335.

perquè la documentació a disposició és posterior al fet que ha donat peu al tema del present estudi.

Amb el fi de seguir un ordre lògic i coherent s'ha de començar per una sèrie de consideracions teòriques que, degudament trenades, configuren tota una situació determinada al voltant d'un esdeveniment —en aquest cas la pesta negra de 1348—. Abans, però, he de dir que l'anàlisi girarà a l'entorn de la realitat econòmica agrària, tenint en compte que la demografia no es pot deslligar d'aquella i que al segle XIV, el sector agrari aplegava el més nombrós contingent de població.

La pesta no podem considerar-la mai com un fenòmen isolat amb una mecànica per ella mateixa. Tant l'afecció i la força seves, com el contagi o l'extensió necessiten d'unes condicions favorables. Lògicament, una de les condicions en la qual s'ha de pensar en primer lloc és la higiene. A l'Edat Mitjana les epidèmies es trobaven en el seu ambient si tenim en compte el baixíssim grau d'higiene. Escombraries, desguassos i clavagueres eren pel mig dels carrers, cosa que afavoria l'existència de rates i altres rosegadors que albergaven en llurs cossos les puces —principal agent vector de la pesta bubònica—. La brutícia tant de la pell com de la roba de l'home, també era un pol d'atracció de puces. Aquesta circumstància no podem negar-la enlloc durant la Baixa Edat Mitjana.

Una altra condició a tenir en compte eren les poques defenses biològiques dels individus a causa de l'escassetat de recursos alimentaris a la seva disposició. Està fermament constatat que a partir de la primera meitat del segle XIV el rendiment de les collites era molt irregular. La cronologia varia segons les zones. A Catalunya, concretament, els rendiments decreixents comencen a partir de 1333 —«lo mal any primer»— i la fam es va deixar sentir sobre la gran majoria de la població. La relació entre la densitat de població, en situació creixent als segles XII i XIII, no està proporcionada als recursos alimentaris a partir del segon terç del XIV. Aquesta població mal alimentada i debilitada és fàcilment presa de les epidèmies.

Amb això podem refermar l'afirmació de Carpentier quan diu que la pesta no és un simple accident, sinó que el seu arrelament està ja «preparat»⁵⁷.

Manca de dir quin és el paper de la pesta negra, a nivell teòric, sobre la situació posterior. El primer efecte és un fort retrocés demo-

57. E. CARPENTIER, *op. cit.*, p. 1078.

gràfic, i a partir d'aquí, una sèrie de punts totalment trenats: una baixa de la producció, sobretot de cereals, i un retrocés de la superfície conreada, conseqüències de la mortaldat i dels moviments migratoris en direcció camp-ciutat. També es pot constatar un increment dels salaris provocat per la manca de mà d'obra⁵⁸. Finalment, podríem afegir els desordres socials.

Tota aquesta sèrie de punts, ni d'una manera col·lectiva ni individualment no es poden explicar sense un decliu demogràfic, ja que en són les conseqüències.

Quina és la realitat d'aquests plantejaments teòrics a l'àrea del nostre estudi? Podem provar bibliogràficament i documentalment quasi tots els trets que acabem de veure. Tanmateix, la documentació se'ns presenta d'una manera molt dispersa. Ens manquen fonts, i de les que en podríem disposar d'una manera regular, a més d'ésser bàsiques, com el «Liber Consiliorum»⁵⁹, comencen el 1358. Endemés, els volums es troben saltejats cronològicament quasi tot el que manca del segle XIV. Malgrat aquestes limitacions es poden presentar uns resultats inicials a manera d'hipòtesi la qual pot marcar la pauta a seguir en un treball posterior, naturalment, ampliat.

P. Vilar fa referència als «despoblats» existents a la zona oest del Principat⁶⁰. Encara que no els situï d'una manera concreta podem avançar que a la nostra zona d'estudi van existir. Tenim diferents documents que així ho fan suposar. El Consell Municipal de la ciutat de Tarragona l'any 1359 institueix la següent clàusula: «... han ordenat que si alguna persona haurà terra en la qual no volrà plantar vinya e alguna altra persona de la ciutat que no haya terra la li volrà comprar per plantar la dita vinya, que aquella persona que haurà la dita terra que vinya non plantarà la deja vendre a aquell que comprar la volrà». El mateix document afegeix més avall després d'expressar una possible desavinença entre comprador i venedor: «... E per aquell preu que aquells diran ab jurament, lo venedor haia de vendre la dita terra. E que los deputats puxen fer forçar lo dit venedor en lo dit cas de fer la venda o de veure lo preu»⁶¹. Aquest document és una clara

58. E. CARPENTIER, *op. cit.*, p. 1084.

59. «Liber Conciliorum» és el nom que reben els Llibres d'Actes del Consell Municipal de Tarragona. Se'n pot disposar a partir de 1358-60 que correspon al primer volum. Ja hem dit que manquen diversos volums corresponents a llurs respectius anys.

60. P. VILAR, *op. cit.*, pp. 331-332.

61. AHPT (Arxiu Històric Provincial de Tarragona), Liber Conciliorum, vol. I (1358-60), fol. 31 vº, any 1359.

mostra que diversos camps han deixat de rendir a causa de l'abandonament de llurs propietaris.

És una llàstima que no poguem disposar de les «Actes del Consell» o *Liber Consiliorum* d'abans de 1358-60 ni de després, fins a 1369. S'han perdut els documents o ja no es van escriure a causa de la desfeta que la pesta va causar després de 1348 i de 1361 —«mortalitat dels infants» que correspon al segon rebrot?.

El que si que podem assegurar és que la ciutat estava mancada de blat. Un document de 1369 diu: «Item fou acordat e determenat que per la necessitat que la ciutat ha de gra que en tot cas del *món arribi, es disposi?* (no es llegeix amb claretat) gra e per totes parts que aver es puxa e al mellor mercat que aver es porà, e per profit de la ciutat axí per mar com per terra»⁶². En el mateix volum es torna a fer referència a aquesta manca de blat⁶³. Referent al mateix tema podem afegir una altra mostra, de la qual, pel seu interès, en transcriure un fragment. «Fou determenat en lo dit Consell sobre la provisió del gra, que fou dat ple poder als desusdits R. Arnau, Ramon Berenguer Ermengol, F. Foguet i D. Pallares, que ells, ab II o I dels consuls, aquell o aquells que abans e pus intensament puxen haver de comprar de dins i fora de la ciutat e en tota part on puxen aquell mellor mercat que poran e per tots contractes e avinences per la dita provisió del dit gra e encara permetre per nom de la ciutat de pagar aquelles pagues e aquells termes de que convenir se poran»⁶⁴. Aquesta manca de blat a la qual m'he referit i que hem provat, és causa de la baixa que experimentà la producció de cereals, tal com deia en els plantejaments teòrics.

Altra vegada manca el «Llibre d'Actes» del Consell entre 1369 i 1374-75. Documents d'aquestes dates continuen pel mateix camí. Un parla que a causa de l'escassetat, l'honrat R. Sescomes cerqui i escorcolli tots els llocs de la vegeria per veure si hi troba blat⁶⁵. Un altre parla del desembarcament d'un carregament de blat procedent de Barcelona al lloc de Barenys, prop de Tarragona⁶⁶.

Els despoblats, els erms, la manca d'aliments i el gran nombre de «focs miserables» poden fer pensar en un cert èxode rural sense poder determinar la intensitat ni la quantitat de moviments migratoris. L'any

62. AHPT, *Liber Con.*, vol. II (1369), fol. 8 rº, any 1369.

63. AHPT, *Liber Con.*, vol. II (1369), fol. 11 rº, any 1369.

64. AHPT, *Liber Con.*, vol. II (1369), fols. 11 vº i 12 rº, any 1369.

65. AHPT, *Liber Con.*, vol. III (1374-75), fol. 4 vº, any 1374.

66. AHPT, *Liber Con.*, vol. III (1374-75), fol. 31 rº i vº, any 1375.

1358, Tarragona tenia 1367 focs, dels quals, 158 eren «miserables»⁶⁷. Eren realment camperols empobrits sense possibilitat de subsistència entre el seu lloc d'origen? Aquesta possibilitat hi és. Són molts els llocs on els camperols preferien morir mendicant que morir treballant sense possibilitats de guanys.

Altres, però, podien aconseguir feina i treballaven en altres sectors productius de la ciutat. L'escassetat de mà d'obra, per altra banda, feia incrementar considerablement els salaris. El 18 de juliol del 1349, el rei Pere el Cerimoniós, adreça una lletra a l'Arquebisbe López de Ayerbe on diu que intenti fixar i ordenar els salaris, disparats a partir de la l'epidèmia a causa de la manca de treballadors i de la mala administració que ella va provocar⁶⁸.

Quant als desordres populars per la por, els nervis i el desig de cercar culpables durant i després de les mortaldats, també existiren a Tarragona. A causa de l'aixecament de les turbes l'any 1351 és assassinat a la ciutat el precentor de la Catedral, Guerau Bruch⁶⁹.

Les desestabilitzacions també van existir al Camp. Un document del 16 de novembre del 1353 diu que Pere III envia a Prades el conseller R. Boxadors perquè castigui els crims que es fan des de l'epidèmia del 1348 ja que provoquen la fugida de molta gent d'aquell lloc⁷⁰.

Aquests són la majoria de documents, no tots, que he trobat. A ben segur que una recerca sistemàtica en els arxius tarragonins podrien representar resultats sorprenents perquè la documentació està poc explotada i menys encara quan es busquen els detalls com hem fet en aquest cas en capgirar la metodologia. Però encara que pocs, crec que són suficients per demostrar que les conseqüències de l'epidèmia a Tarragona i voltants foren prou importants com per, a partir d'elles, poder afirmar inicialment —no d'una manera definitiva perquè ha quedat demostrat que les afirmacions són impossibles en la Història— que des del punt de vista demogràfic es veié molt afectada a partir del 1348. La llàstima és que no poguem fer cap tipus de quantificació quant al nombre de pobladors d'abans i després per tal d'establir un nombre aproximat de víctimes.

67. PONS i Gurí, *op. cit.*, apèndix.

68. ACA, reg. 889, fol. 21 r° i v^o. Extret L. DE MENESES, *Documentos...*, n.º 79.

69. A. LÓPEZ DE MENESES, *Una consecuencia...*, citat, p. 131.

70. ACA, reg. 1178, fol. 113 r° i v^o. Extret de LÓPEZ DE MENESES, *Documentos...* n.º 149.

Podem afegir que els rebrots epidèmics no van manca a Tarriona durant els segles XIV i XV i que llurs efectes mortals van ésser importants. Potser no tan sols a causa de les malalties en si sinó de tota una mala situació global que les afavoria i que, com hem vist, no podem disgregar en elements individuals. Només cal donar un cop d'ull al XIV per adonar-nos-en. La «mortalitat de grans», la dels «infants» i la dels «mitjans» —1348, 1363 i 1371 respectivament— van fer que el retrocés demogràfic iniciat el 1333 i sobretot el 1348 no s'arrangés. La possibilitat de recuperació en aquestes circumstàncies era impossible ja que totes les generacions van resultar atacades limitant qualsevol increment, encara que lent, sostingut, de la població.

ANTONI VIRGILI I COLET

UNA APROXIMACIÓ A LA POBLACIÓ DE MONTBLANC: ESTAT DE LA QÜESTIÓ (S. XIV, XV, XVI i XVIII)

La vila ducal tingué durant l'Edat Medieval una gran importància demogràfica —era una de les principals poblacions del Principat—; però malauradament, avui en dia, ens trobem amb una insuficiència de fonts per a fer un estudi sistemàtic del seu poblament. Sols comptem amb un llibre de baptismes que s'estén des del 1734¹.

En la present comunicació, analitzarem la població de Montblanc en els segles XIV, XV, XVI i XVIII, intentant realitzar una síntesi demogràfica. Per als primers segles ens basarem en els fogatges, i per al XVIII en els censos, una lleva, i un Cadastre del 1731.

Aquest Cadastre és l'únic que es conserva. Està dipositat a l'Arxiu Municipal. El document és còpia de l'original, que fou entregat a la Contaduria Principal del Principat de Catalunya. Consta de 652 fulls, de tamany foli, sense enumerar², escrits solament en la seva meitat dreta, ja que l'altra servia per a anotar-hi els possibles canvis de propietat. La seva conservació és excel·lent, essent llegible en la seva totalitat³.

EL POBLAMENT DE MONTBLANC EN ELS SEGLES XIV, XV, XVI I XVIII

Per a examinar el poblament de Montblanc durant aquestes centúries hem partit primordialment dels treballs publicats per Josep

1. Actualment es troba en l'Arxiu Parroquial.

2. Però nosaltres n'hem comptat 654.

3. Estem estudiant actualment aquest document com a tesi de llicenciatura per a presentar properament en la Delegació Universitària de Tarragona, sota la direcció del Departament d'Història Moderna.

Iglésies ⁴, rebutjant-ne, però, d'altres ⁵, degut a la manca de coincidència amb el nombre de focs i cases, pels respectius fogatges o censos, i també, perquè el mateix autor, en publicacions més recents, ha canviat aquests resultats obtinguts anteriorment ⁶.

Els fogatges del 1365 i del 1378 ⁷ atribueixen a la vila ducal 457 i 466 focs, produint-se un augment de 29 focs en tretze anys; en canvi, la Conca en minva 115, puix en 1365 compta amb 2.330, i en 1378 té 2.215 llars. Aquestes xifres no es tornaran a recuperar fins ben entrar el segle XVIII.

En el primer fogatge, la població de Montblanc respecte a la de la comarca representa el 19,61 %, i en el segon el 21,94 %. La Conca, en 1365 té una densitat de 3,59 focs per quilòmetre quadrat, i en 1378 aquesta és de 3,42 focs.

En 1497 —el següent fogatge del que tenim notícia—, com a conseqüència de les greus crisis que assolen tot el Principat, la vila ducal davalla a 287 focs, amb una pèrdua d'un 40 % de la seva població; i la Conca descendeix a 1.497, o sia, 718 focs menys que en 1378. La seva densitat és ara de 2,31 focs per quilòmetre quadrat. El pes de Montblanc sobre la comarca, és molt semblant al del fogatge del 1365, doncs equival a un 19,17 % ⁸.

En 1515 ja es mostren signes de recuperació en la vila ducal. Se li computen 300 focs, però l'augment vigorós no arriba fins a 1553, amb

4. J. IGLÉSIES, *La població de la Conca de Barberà a través de la història a VIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos a Montblanc*. 1966, Ed. Granollers, Montblanc, 1967, pàgs. 75-94; *El fogatge de 1553*, estudi i transcripció del mateix autor, Fundació Salvador Vives i Casajuana, B. 1979; *Estadístiques de població de Catalunya al primer vincenni del segle XVIII*, Fund. S. Vives i Casajuana, B. 1974, 3 volums; i *Els Cens del Comt Floridablanca. 1787*, Fund. S. Vives i Casajuana, B. 1969, 2 volums.

5. J. IGLÉSIES, *El poblament de Catalunya durant els segles XIV i XV*, a Actes del VI Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, M. 1959, pàgs. 247-270; *Distribució comarcal de la població catalana a la primera meitat del segle XVI*, publicat per la Societat Catalana de Geografia, B. 1957, pàgs. 1-31; i *La població catalana al primer quart del segle XVIII*, Societat Catalana de Geografia, B. 1959, pàgs. 5-45.

6. Vegeu nota 4.

7. En tots els fogatges, exceptuant el del 1552, seguirem l'obra de J. IGLÉSIES, *La població de la Conca de Barberà a través...* Les dades sobre Montblanc ens les dona en les pàgs. 80 i 83. Les altres, referents a la Conca, la densitat i el percentatge de la capital sobre la comarca, les hem obtingudes a partir de la suma de les quatre parts en que ens divideix la Conca de Barberà dit autor: La Conca estricta, l'Alt Gaià, el fragment de la plataforma segarrenca, i Vilanova de Prades. Puix que hem acceptat la divisió comarcal de Catalunya establerta per la Ponència de la Divisió Territorial de la Generalitat l'any 1937.

8. El mateix autor en *El poblament de Catalunya durant els segles XIV i XV*, pàgs. 268 i 254, publicat en 1959, ens dona unes xifres diferents obtingudes directament a partir dels fogatges, és a dir, no discriminades. Al 1365 —que primerament acceptà la data del 1376— Montblanc tenia 601 focs, i la Conca 1.885, amb una

372 focs⁹, quasi bé cent més que a finals del segle xv. A la Conca, aquesta recuperació serà més tardana, puix que en 1515 sols guanya 2 focs —en total són 1.499—, però en 1553 se'n beneficia de 282, sumant 1.781 llars.

En el primer fogatge Montblanc representa el 20,01 % respecte al poblament de la comarca, i en el del 1553, el 20,88 %. La densitat de població de la Conca de Barberà és de 2,31 i 2,75 focs per quilòmetre quadrat¹⁰.

Durant la Guerra dels Segadors Montblanc és assaltat —l'any 1649—, el número d'habitants tornarà a minvar, però no tenim xifres exactes, ja que els fogatges s'interrompen fins al segle xviii¹¹.

Segons el Cens d'Aparici del 1708¹² Montblanc té 275 cases, és a dir, 97 menys que en l'últim fogatge del segle xvi. A la Conca se'n compten 1.830, amb una densitat de 2,82 cases per quilòmetre quadrat. La població de la vila ducal equival al 15,02 % de la comarca.

Com a conseqüència de la Guerra de Successió, la davallada és general en tot el Principat, i la Conca no és cap excepció: en 1716 posseeix 1.763 cases, que corresponen a 7.643 habitants, essent la densitat de 2,72 cases per quilòmetre quadrat i 11,80 habitants, també, per quilòmetre quadrat. Montblanc minva 25 cases, tenint 1.115 habitants. El seu pes envers el conjunt comarcal és de 14,18 % en quan a les cases, i del 14,58 % respecte als habitants.

L'any següent, el 1717, continua la decreixença de Montblanc, ara té solament 224 veïns; contràriament, la Conca augmenta amb 70, perquè se li compten 1.833 veïns. El nombre de montblanquins sig-

densitat de 2,910 focs per quilòmetre quadrat. En 1378, els resultats per a la vila ducal, són els mateixos, 486 focs, però per a la comarca són diferents: 2.204 llars, amb una densitat de 3,40. En el de 1497 atribuïa 328 focs en el primer cas, i 1.212 en el segon, amb 1,871 focs per quilòmetre quadrat.

9. J. IGLÉSIES, *El fogatge de 1553*. Estudi i transcripció de..., pàgs. 46, 93, i 103.

10. En la *Distribució comarcal de la població catalana a la primera meitat del segle XVI*, pàgs. 5 i 11, publicat en 1957, Iglésies, en el Fogatge de 1515 atribueix a Montblanc 343 focs, i a la Conca, 1.464. Amb una densitat de 2,26 focs per quilòmetre quadrat. En el de 1553, per a la vila ducal són 441 focs, i per a la Conca 1.792 llars, amb 2,767 focs per quilòmetre quadrat.

11. Les pautes per realitzar un estudi demogràfic durant aquest segle i mig, les podem trobar a J. NADAL-E. GIRALT, *Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1553-1717 a Estudios de Historia Moderna*, III, B, 1953, pàgs. 237-284.

12. Les xifres de població d'aquests censos de la primera vintena del segle xviii les hem extretes de J. IGLÉSIES, *Estadísticas de población de Catalunya al primer vincenni del segle XVIII*, volum I, pàgs. 78, 299 —vegeu també la nota 308, puix que el nombre d'habitants de la vila ducal en el Cens d'Aparici és de 1.115, i no de 115, com ens ho diu quan descriu Montblanc— i 521; volum II, pàgs. 680 i 681; i especialment el volum III, pàgs. 1183-1185, 1284 i 1300-1306.

nifica el 12,22 % del total de la Conca, tenint aquesta una densitat de 2,83 veïns per quilòmetre quadrat.

En el Cens de 1719 el nombre de cases i d'habitants de Montblanc és idèntic al del 1716, és a dir, 250 cases i 1.115 persones; però la comarca s'incrementa amb 127 cases, que sumen 1.890, i que signifiquen 7.598 persones. Els habitants per casa, que ens dona Josep Iglésies, per la Conca de Barberà, són 4,33 per 1716 i 4,02 per 1719 ¹³.

Pierre Vilar adjudica a la Conca 7.560 habitants en aquest últim Cens ¹⁴. Segons Iglésies, la densitat de la comarca és de 2,91 cases per quilòmetre quadrat, i d'11,73 persones. Montblanc representa el 13,22 % en quan a les cases, i el 14,67 % en quan a les persones de la Conca de Barberà.

En 1726 tenim una lleva de soldats ¹⁵. A Montblanc se li adjudiquen 256 cases. Hem sumat les que s'atribueixen als pobles de la Conca, i ens dona la xifra de 1.936 —malgrat faltar-nos el nombre de 7 localitats, que podrien sumar en total unes 60 cases ¹⁶—. Així doncs, atenant-nos a la quantitat de 1.936 cases, la densitat de la comarca fóra de 2,98 cases per quilòmetre quadrat, essent els montblanquins el 13,22 % del conjunt comarcal.

Segons el Cadastre de Montblanc del 1731, la vila compta amb 276 cases. La documentació les divideix en tres qualitats: les més bones són les de primera, les mitjanes de segona, i les inferior de tercera ¹⁷.

El total de participants —propietaris o caps de família— a l'impost borbònic s'eleva a 493. Hem exclòs els 77 forasters, i 11 propietats eclesiàstiques que no són persones físiques —convents, esglésies, ...—. Resultant 405 el nombre de contribuents montblanquins.

Considerem que d'aquests s'han de restar els 16 capellans, que no formarien cap família; i també, les 28 vídues, que segurament no la constituïrien. Així, tenim un total de 361 veïns que podrien tenir una família a les seves espatlles.

13. J. IGLÉSIES, *Estadístiques de població...*, III, pàg. 1297.

14. P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, III, pàg. 158.

15. P. VOLTES, *Distribució de una leva de soldados entre los núcleos habitados de Cataluña, en 1726 a Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*, volum X, B. 1973, pàgs. 57-76.

16. Són: Albió, Aguiló, Fonoll, Montargull, Prenafeta, Sant Gallard i Savellà, que el 1719 sumaven 62 focs. Segons J. IGLÉSIES, *La població de la Conca de Barberà a través...*, pàgs. 80, 90 i 93.

17. Vegeu infra.

Hem observat que a molts dels contribuïents, el Cadastre no els assigna cap propietat urbana, és a dir, no tenen casa; ni solament de categoria inferior. Pensem que podrien viure en corrals, o en cases d'altres —en varis casos així ens ho diu la documentació—. Els que no cotitzen per cap casa són principalment: jornalers; algun pagès; tots els mossos i pastors; alguns artesans —ferrers, boters, mestres de cases, moliners, calçaters, espardenyers, sastres, teixidors de lli, ...—; algunes vídues i hereus, i d'altres, dels quals desconeixem el seu ofici.

Suposem que els que no gaudeixen de cap casa, poden ésser, també, caps de família, i per tant, el nombre de cases, no ens indica fidelment el nombre d'habitants d'una població determinada, en aquest cas de Montblanc.

Acceptant el coeficient multiplicador de 4,02 habitants per casa, que ens dona Josep Iglésies, per la Conca de Barberà en 1719¹⁸, tindriem un màxim de 1.451 persones, que s'elevaria a 1.495 sumant-hi els 16 clergues i les 28 vídues; i un mínim de 1.109. Prenent com a base el nombre de contribuïents o el de cases. Creiem més raonable la primera xifra, ja que la vila ducal començava a participar del creixement del segle XVIII català¹⁹, i per tant, no fóra lògic que el seu poblament minvés o restés estancat respecte a 1719 —recordem que tenia 1.115 habitants—.

L'últim cens del segle XVIII és del 1787, conegut com a Cens de Floridablanca²⁰. En aquesta data Montblanc hauria doblat la seva població envers el 1731 —quan encara no havia començat el gran avenç de la vinya—. Se li atribueixen 3.101 habitants. Respecte a 1719 ha tingut un augment de 1.986 persones, és a dir, un 178,11 %, amb un índex de creixement d'un 278,11 segons Josep Iglésies²¹ i d'un 272 segons Pierre Vilar²².

El conjunt comarcal en 1787 ascendeix a 19.383 habitants atenent-nos a Iglésies; i a 19.210 segons Pierre Vilar²³. Seguint al primer autor,

18. J. IGLÉSIES, *Estadistiques de població...*, III, pàg. 1297. Vegeu també la nota 13.

19. P. VILAR, *Op. cit.* Ens demostra la gran importància que va tenir el camp català en el redreçament del Principat durant el segle XVII. Sens dubte, la Conca de Barberà no era cap excepció.

20. J. IGLÉSIES, *Els Cens del Comte Floridablanca. 1787. Part Catalunya*, Fund. S. Vives i Casajuana, B. 1969, 2 volums, pàgs. 22, 53, i 547.

21. *Ibidem*, pàg. 53.

22. P. VILAR, *Op. cit.*, III, pàg. 158.

23. Vegeu les notes anteriors.

l'augment entre 1719 i 1787 és de 11.785 persones, que representen un 155,10 % —inferior al registrat a Montblanc—, amb un índex de creixement, segons Vilar, d'un 254,10.

En aquest mateix any —en 1787—, els montblanquins representen el 15,99 % del poblament de la Conca, tenint aquesta una densitat de 29,93 habitants per quilòmetre quadrat.

JOSEP M.ª PORTA I BALANYÀ

El poblament de Montblanc i La Conca. Segles XIV-XV-XVI i XVIII

	1365 Focs	1378 Focs	1497 Focs	1515 Focs	1553 Focs
Montblanc	457	486	287	300	372
Conca	2.330	2.215	1.497	1.499	1.718
% Montblanc sobre Conca	19,61	21,94	19,17	20,01	20,88
Densitat Conca	3,59	3,42	2,31	2,31	2,75

	1708	1716		1717	1719	
	Cases	Cases	Habitant.	Veïns	Cases	Habitant.
Montblanc	275	250	1.115	224	250	1.115
Conca	1.830	1.763	7.643	1.833	1.890	7.598
% Montblanc sobre Conca	15,02	14,18	14,58	12,22	13,22	14,67
Densitat Conca	2,82	2,72	11,80	2,83	2,91	11,73

	1726	1731			1787
	Cases	Cases	Veïns	Habitants	Habitants
Montblanc	256	276	405	1.495-1.109	3.101
Conca	1.936 (?)				19.383
% Montblanc sobre Conca	13,22				15,99
Densitat Conca	2,98				29,93

Habitants	Diferència entre 1719-1787	% augment	Índex creixement
Montblanc	1.986	178,11	278,11
Conca	11.785	155,10	254,10

LA CRISIS DEMOGRÁFICA DEL S. XVII EN EL BAIX CAMP (1591-1692)

FUENTES

La cuantificación de la población en el Baix Camp se fundamenta en los libros parroquiales conservados en el Archivo Archidiecésano de Tarragona; salvo para el caso de Reus que se custodian en la Parroquia de San Pedro, de la citada ciudad¹.

Se han consultado los registros de bautismos, matrimonios y defunciones; si bien, para la presente comunicación solo hemos utilizado los datos de bautismos. La elección de las localidades ha dependido, lógicamente, de la existencia de fuentes potencialmente aptas para la obtención de conclusiones. Esta circunstancia nos obliga a marginar poblaciones tan importantes como Prades y La Selva, y nos impone aceptar otras menores, que por el contrario presentan una cronología más completa.

De este modo el número de núcleos poblacionales se reducen a siete:

- L'Albiol (1622-1695)
- L'Aleixar (1588-1695)
- L'Alforja (1588-1695)
- Les Borges del Camp (1607-1695)
- Reus (1588-1695)
- Riudecanyes (1588-1694)
- Riudoms (1588-1695)

1. «La mejor fuente para el conocimiento de la demografía de un país sería el estudio exhaustivo de sus registros parroquiales. El pulso diario de todo núcleo de población se refleja diáfano en los libros de la parroquia ... operar con los datos parroquiales es calar hondo en la auténtica realidad demográfica». J. NADAL y E. GERRALT, *Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1553 a 1717*, pág. 41. «Estudios de Historia Moderna», III (1953).

METODOLOGÍA

De acuerdo con esta selección obligada, los límites cronológicos se sitúan entre finales del s. XVI y últimos años del s. XVIII. Una centuria completa, que se centra en la difícil década de los cuarenta. Nuestro objetivo estará en conocer las variaciones demográficas en la comarca del Baix Camp, tanto en conjunto como en cada uno de sus componentes. Para tal fin hemos procurado sintetizar la diversidad geográfica y las posibles influencias socio-económicas y políticas del s. XVII en el Baix Camp, a través de tres gráficas que analizan con más precisión sus elementos demográficos.

Cada curva representa un conjunto de pueblos adicionados según distintos criterios. En la primera gráfica (A), se agrupan en una misma curva los pueblos de la llanura costera²; y los pueblos situados en los primeros aldeaños interiores de la comarca, en una segunda curva³. Se pretende así comparar la diversidad geográfica de cada área: el interior más montañoso, y aislado, con la costa llana y abierta.

En la segunda gráfica (B) se reúnen las poblaciones según su tamaño: Reus, tipo grande; Riudoms y L'Alforja, tipo medio, y Aleixar, Les Borges del Camp, Riudecanyes y L'Albiol, como ejemplos menores⁴. De este modo se confrontan poblaciones grandes, y posiblemente más jerarquizadas con otras medianas y pequeñas, donde la estructura social sería menos rígida. En la tercera gráfica (C), se intenta relacionar el valor del campo con el vigor que representa Reus, cabeza de la comarca, es decir lo urbano frente a lo rural⁵.

Para poder enlazar la dinámica demográfica de las distintas zonas del Baix Camp, y con el fin de superar las diferencias cuantitativas entre los grandes núcleos urbanos y las pequeñas localidades hemos transformado, en base cien, los valores absolutos de cada uno de los núcleos humanos, siendo esta base la media aritmética de todo el período considerado (1591-1692)⁶.

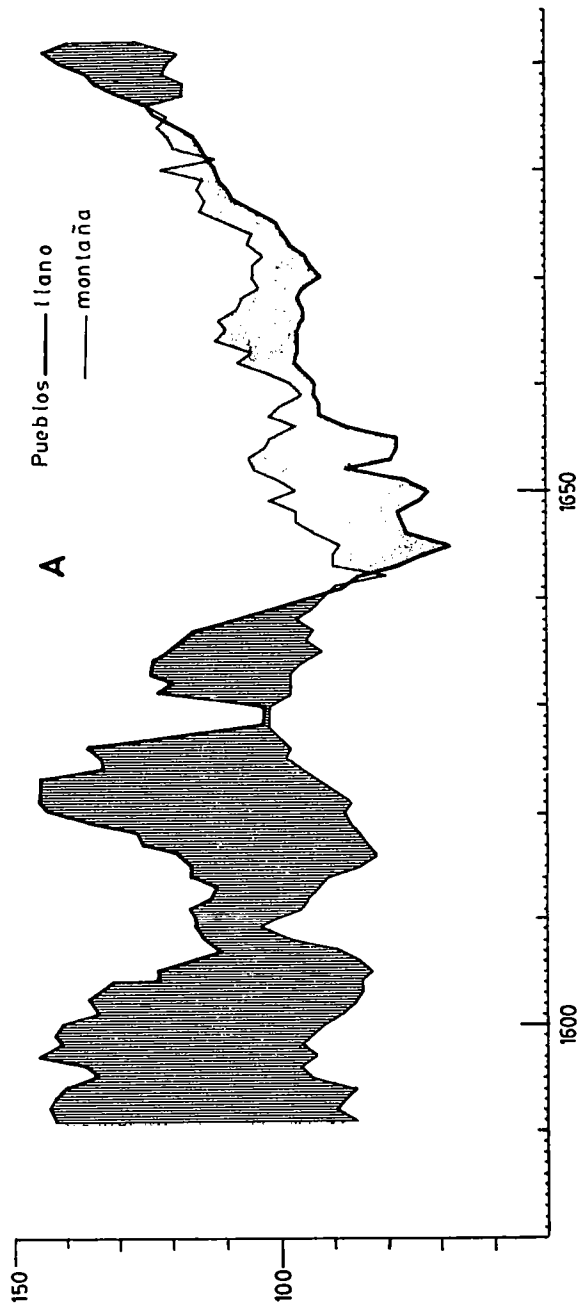
2. Riudecanyes, Riudoms y Reus (Mapa Telstar: Comarques del Paísos Catalans. Mapa núm. 15. Congrés de Cultura Catalana).

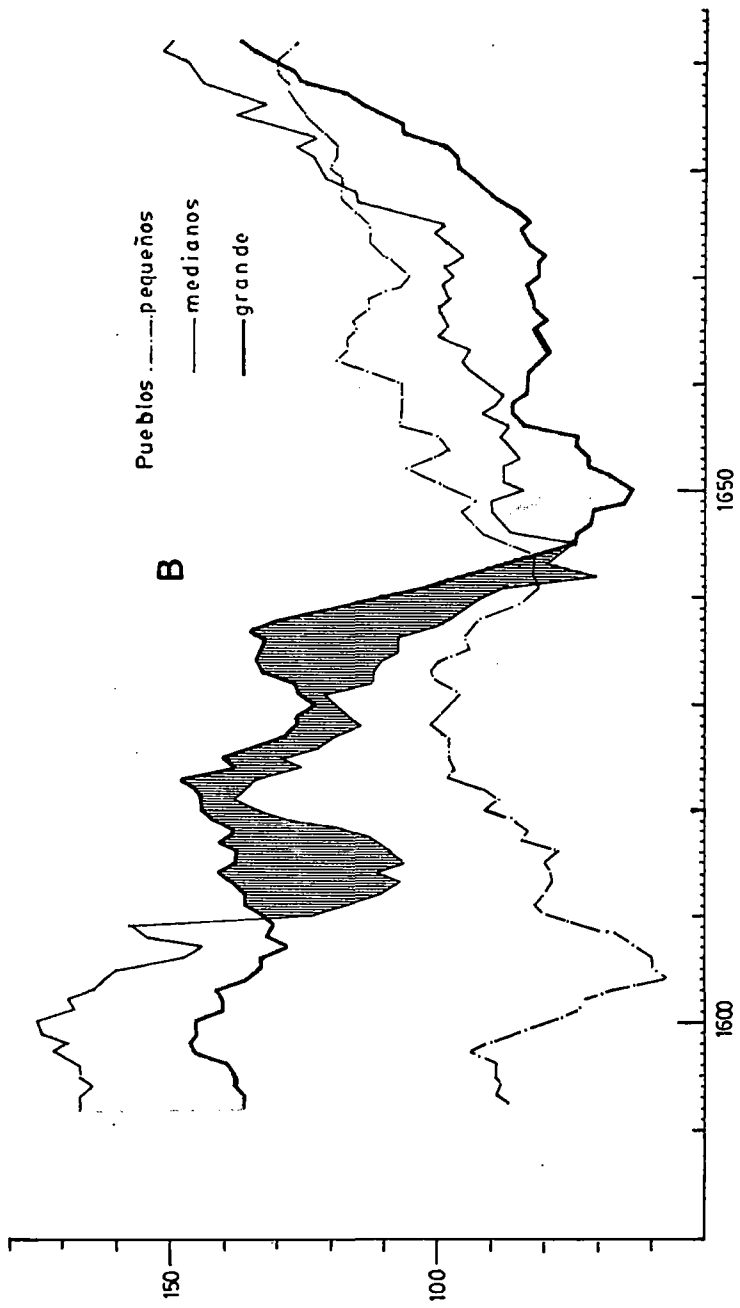
3. L'Aleixar, L'Alforja y Borges del Camp.

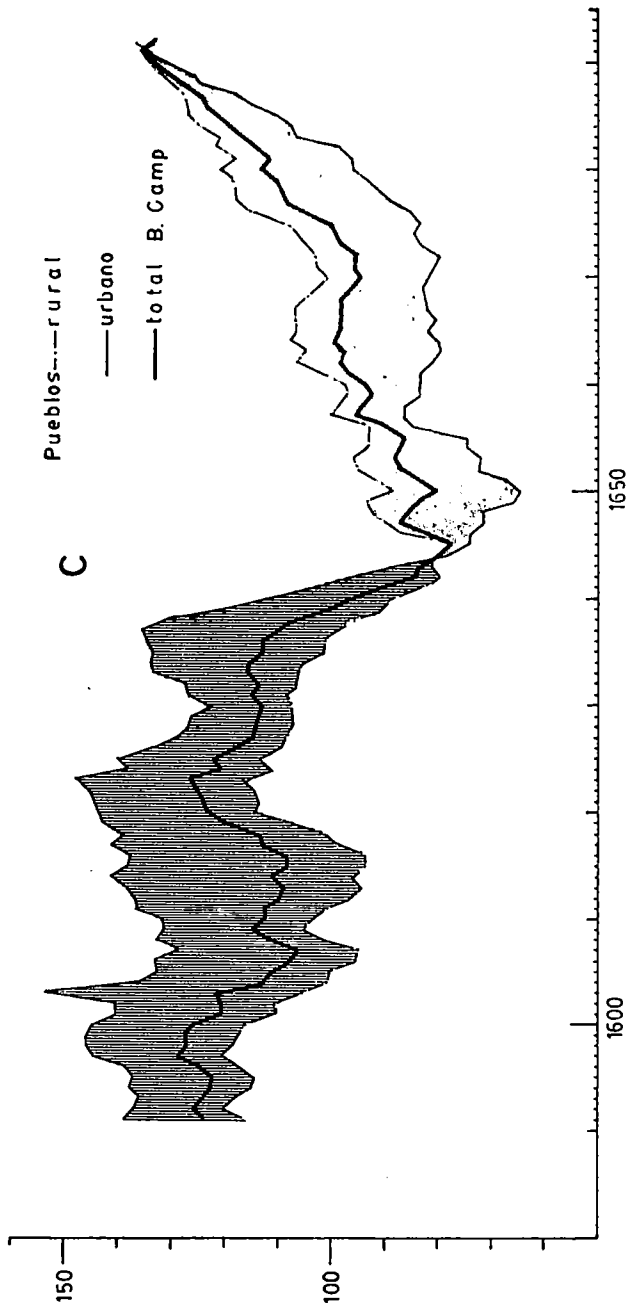
4. El tipo grande supone más de trescientos bautismos por año, de media, para todo el período; el tipo medio más de treinta bautismos de media; y, el tipo menor, menos de veinticinco bautismos de media.

5. La curva que representa la población total del Baix Camp, se ha construido sumando lo rural más Reus; pero, triplicando la importancia de lo rural frente a Reus, así conseguimos que la relación entre lo rural y Reus, en nuestra gráfica, se aproxime más a la importancia real de Reus con respecto a su comarca.

6. C. P. S. CARDOSO y H. PÉREZ BRIGNOLI, *Los métodos de la Historia*, págs. 242-243, Ed. Grijalbo, Barcelona, 1976.

También, con el objeto de reducir el efecto coyuntural que sobre estos perfiles pudieran producir todos los sucesos de corta duración, hemos simplificado las curvas de bautismos empleando medias móviles de siete años⁷. En consecuencia, los hechos más importantes que provocan los cambios seculares en el siglo sobresalen de una forma más clara.

El Baix Camp, así, se nos presentaría como una llanura abierta al mar, respaldada por un cinturón montañoso que equilibraría y compensaría la población del llano en los momentos más críticos.

LA EVOLUCIÓN DEMOGRÁFICA GENERAL

La década de los cuarenta es una verdadera bisagra que divide el siglo en dos partes bien definidas (gráfica C). En la primera, la población desde finales del s. XVI está en aparente equilibrio, si bien, un tanto inestable. Parece que ha alcanzado un tope que no puede superar. Si así fuese, la crisis de los cuarenta vendría precedida de una inestabilidad provocada por el freno de la expansión demográfica del dieciséis. Contribuirían, a esta situación, la nueva política fiscal y militar de la Corona y la recesión económica, a la que se uniría el bandolerismo.

De acuerdo con la gráfica C, la crisis de los años cuarenta reducía en un tercio la población general del Baix Camp. *Els Segadors* y sus consecuencias podrían haber producido un impacto tal que la recuperación demográfica no se conseguiría hasta dos generaciones después⁸. Lo que supondría que el siglo XVIII se abría en el Baix Camp con la misma población que sostenía finales del s. XVI.

La recuperación del dieciocho se inicia en esta comarca claramente a fines del diecisiete: muy lentamente, casi imperceptible hasta 1670; rápidamente a partir del último tercio del siglo.

UN CAMBIO SECULAR: CRISIS DEL MUNDO URBANO Y EXPANSIÓN DEL MUNDO RURAL

La comparación entre las dos curvas (gráfico C: rural-urbano), deja entrever una evolución distinta a lo largo del diecisiete. Las lu-

7. *Op. cit.*, págs. 250-251.

8. La peste de 1650 a 1652 diezmó la población del Principado (J. NADAL, *La población española*, págs. 41-46, Barcelona, 1971).

chas del período de los cuarenta provocan una reacción distinta en cada uno de los sectores: *Els Segadors* suponen el hundimiento demográfico de Reus durante muchos años, mientras que su entorno se recupera pronto y continuamente, a partir de estas fechas. De tal forma que, en el último tercio del s. xvii, Reus apenas ha alcanzado la población de sus postreros años del siglo anterior. Por el contrario, el mundo rural superará claramente los niveles que tenía a finales del s. xvi. Con otras palabras la crisis de mediados del diecisiete y sus secuelas es especialmente una crisis de lo urbano, posiblemente en favor de lo rural.

NÚCLEOS DE POBLACIÓN Y SU EVOLUCIÓN: LA EXPANSIÓN DE LOS NÚCLEOS PEQUEÑOS

En la primera mitad del s. xvii, los núcleos humanos componen una figura cuyos perfiles toman unos valores regresivos ya desde comienzo de siglo, para hundirse en su mitad. Los pequeños núcleos superada la crisis a comienzos del s. xvii⁹, crecen en contraposición a las dos curvas anteriores (gráfico B).

Las causas de este estado que afectaba sobre todo a las poblaciones medias serian, entre otras, una crisis económica de fondo y la quiebra del Orden que representaba entonces la monarquía hispánica, que degeneraría en algaradas y revueltas dentro de las poblaciones¹⁰ y, fuera de ellas favorecería la expansión del bandolerismo¹¹. Este males-

9. Según E. MORERA en *Taragona Cristiana*, vol. IV: En 1599 las lluvias arrasaron la huerta y destruyeron los puentes sobre el Francolí (pág. 191). En 1604 fue necesario acudir fuera del Camp a comprar trigo (pág. 199). Al año siguiente la sequía agostó los campos y la falta de agua se prolongó durante varios años. Los frios llegaron en invierno a helar el Francolí y a causar bajas entre la población menos favorecida (págs. 200-203).

También PIERRE VILAR, habla de la sequía en el campo de Tarragona, que produce entre 1625 y 1631, hambre y fuerte mortandad (*Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. II, pág. 328).

10. A. BOFARULL en *Anales históricos de Reus desde su fundación hasta nuestros días*, vol. I, 1959 (En 1610: Orden para «que las tropas vigilen el campo de bandidos sin descuidar las puertas de la villa»).

E. MORERA, *Op. cit.*, pág. 192 («Cierta intranquilidad que reinaba en Tarragona pues dicen las Actas de los Consejos que los Cónsules acudieron al Arzobispo y al Virrey por la negligencia de los vegueres en la persecución y castigo de ciertas gentes, como que no podíase salir de noche ... en ciertas localidades existían bandos... que causaban el descrédito, la ruina, y el aniquilamiento de sus habitantes»).

A esta situación hay que añadir el mal endémico de la piratería que interrumpía la vida normal de las comunidades coxteras.

11. A. BOFARULL, *Op. cit.* (Son continuas las citas que hacen referencia a la lucha contra el bandolerismo en toda la zona. Así por ejemplo entre 1602 y 1611. En 1614 la situación parece llegar a un momento culminante).

tar atraería a familias del Baix Camp a la relativa seguridad que supondría la ciudad de Reus ¹².

La segunda mitad del siglo de una forma más acusada presenta, hasta 1670, parecido fenómeno aunque más adverso, ahora, para la capital. Pero, en el último tercio del siglo se invierte la tendencia en favor de las poblaciones medianas, en detrimento de las menores; posiblemente, por la superación o limitación de los elementos negativos que incidieron en los primeros setenta años.

LA MONTAÑA Y EL LLANO: BALANCES COMPENSATORIOS

La crisis del s. XVII en el Baix Camp, a partir de la segunda mitad del siglo, afecta de una forma más intensa a las zonas costeras, llanas y abiertas, y por lo tanto, más sensibles a determinadas situaciones desfavorables.

Mientras, en este mismo período, los sectores elevados y aislados resisten mejor los hechos negativos. Los años cuarenta señalan, ostensiblemente, una vez más, el abandono del llano por sus habitantes en favor de la montaña, fenómeno que venía repitiéndose intermitentemente en años anteriores (de 1605 a 1615, y de 1625 a 1635, aproximadamente: gráfico A).

A partir de *Els Segadors* se produce un cambio estructural en la distribución de la población del Baix Camp, cuando Reus ha dejado de ser lugar seguro, ante el paso continuo de los diversos ejércitos en lucha. Sólo, a partir de los años ochenta, la población del llano sobrepasará a la montaña sin que ésto signifique, en esta última, un descenso de su demografía.

CONCLUSIONES

Esta comunicación nos ha permitido comprobar las ventajas del uso de los libros de bautismos en el estudio de hechos, que no por ya conocidos, no necesitan una mayor precisión, en cuanto a su cuantificación y metodología.

12. Ibid.: Agosto, 10 de 1614 («Habiéndose aceptado en Reus muchos moriscos que hacen gran daño, y había muchos "bohemos", el Consejo prohíbe que nadie les acoja y manda que se les eche de la villa, así como a otra gente de mal vivir»). (*Llibre del Consell*).

Por otra parte, mediante este trabajo, observamos y reiteramos la necesidad de que este tipo de investigación se realice dentro de los límites comarcales, en este caso del Baix Camp: es decir la evolución del llano no se comprendería, en el Baix Camp, sin el estudio paralelo de su montaña, y el examen, de sus fenómenos urbanos, sin una contrapartida de lo rural.

La crisis del s. XVII afectó también, de una forma decidida al Baix Camp. Ahora bien, en su primera mitad, el malestar y la inseguridad potenciado por el bandolerismo convirtió a Reus en un refugio que dislocó el equilibrio demográfico entre la capital comarcal y su entorno.

Sin embargo, en la segunda mitad y en la década de los cuarenta, la crisis que había tomado unas dimensiones distintas hizo que Reus no pudiera cumplir sus funciones de refugio. La población del llano fundó entonces su seguridad en la montaña y en los pequeños centros de población ¹³.

Por último la superación, en parte, de las causas de la crisis en el último tercio del diecisiete asentaron las bases demográficas, del impulso del siguiente siglo, en el Baix Camp.

A. MORENO y L. NAVARRO

Colaboran *: T. BLADÉ, M. ESPORRÍN, J. JORDÁ, M. MONCLÚS, J. M. PORTA, S. PUIG, S. RODRÍGUEZ, J. M. RUIZ, y T. SENDRÓS.

13. Ibid. (Abril, 1 de 1642: «Sólo asisten al Consejo General ochenta personas. Desde entonces Reus se queda a merced del primero que la ocupara»). (1650: «Dos años antes la población tenía 850 hogares, a lo presente sólo ochenta»).

* Esta comunicación se ha realizado con la colaboración del grupo de trabajo que, en equipos, hemos dirigido y coordinado en la recogida de datos de los Libros Sacramentales.

BAIX CAMP: SERIES NUMERICAS
(1591-1692)

BAUTISMOS

Interpretación:

De 1591 a 1624. — Valores:

1	año	1592.00
2	urbano	136.64
3	intermedio	120.26
5	llano	89.80
6	tamaño medio	143.63
7	tamaño pequeño	143.29
8	total Baix Camp	87.54

De 1625 a 1692. — Valores:

1	año	1593.00
2	urbano	136.04
3	rural	118.31
4	montaña	88.00
5	intermedio	142.11
6	llano	138.95
7	tamaño medio	89.00
8	tamaño pequeño	124.22
9	total Baix Camp	

1591.00
138.76
116.51
86.23
142.00
139.37
84.02
123.92

1594.00
137.97
115.16
86.23
140.11
134.19
88.13
122.76

1595.00
137.44
114.80
94.89
134.59
132.74
89.31
122.34

1596.00
138.43
117.10
96.93
136.55
136.26
89.88
124.21

1597.00	1604.00	1611.00
144.93	136.51	136.24
120.75	100.71	100.98
93.38	85.45	96.80
145.34	122.89	117.47
139.37	131.29	118.69
94.30	57.27	82.72
128.81	112.65	112.73
1598.00	1605.00	1612.00
145.93	132.73	136.64
118.20	100.72	96.45
96.43	83.16	95.05
140.97	122.75	112.74
137.30	129.24	111.65
91.05	60.21	80.78
127.44	111.39	109.85
1599.00	1606.00	1613.00
145.73	133.13	138.23
117.71	95.50	94.36
94.14	85.20	93.33
141.61	115.57	111.76
141.22	120.34	108.76
84.31	60.21	79.51
127.05	108.04	108.93
1600.00	1607.00	1614.00
144.93	128.81	141.09
116.13	94.89	96.14
92.09	89.54	91.41
140.59	110.77	116.72
142.05	117.24	112.48
79.31	63.15	79.30
125.73	106.20	111.12
1601.00	1608.00	1615.00
140.69	132.33	138.50
110.55	101.57	93.51
88.77	97.95	84.83
134.25	115.28	117.03
136.05	125.30	106.69
74.32	67.86	79.93
120.60	111.82	108.51
1602.00	1609.00	1616.00
140.49	131.40	137.83
110.80	105.69	93.84
86.48	103.82	82.59
135.75	116.49	118.94
136.88	128.40	109.39
73.74	73.43	77.81
120.69	114.26	108.51
1603.00	1610.00	1617.00
153.36	131.87	141.35
105.82	103.08	98.97
85.46	100.83	84.10
135.31	115.67	126.17
132.74	124.90	112.90
67.57	80.59	84.62
121.66	112.67	113.10

1618.00	1625.00	1631.00
138.70	139.96	126.69
101.28	113.53	108.52
85.83	118.85	116.27
127.02	99.85	98.71
118.69	133.50	122.33
83.33	129.02	121.18
113.75	98.76	96.45
	122.34	114.58
1619.00		
142.41	1626.00	1632.00
107.47	133.13	127.42
86.99	109.63	106.41
136.05	118.85	108.32
129.02	98.71	98.33
85.26	126.21	120.31
119.12	122.00	112.29
	97.83	100.80
	117.46	113.41
1620.00		
143.74	1627.00	1633.00
114.09	128.75	133.19
88.53	108.10	106.50
144.46	121.44	92.42
135.65	100.62	98.32
91.87	120.81	123.51
123.97	119.51	112.07
	97.22	101.19
	114.99	115.40
1621.00		
144.27	1628.00	1634.00
113.78	126.82	133.79
87.77	107.71	105.89
144.80	110.91	89.83
137.92	102.55	96.40
88.88	118.64	124.44
123.94	114.34	111.65
	101.38	100.39
	114.08	115.19
1622.00		
145.07	1629.00	1635.00
114.93	126.36	133.66
90.44	107.70	101.45
144.63	105.55	84.47
137.30	102.74	92.75
91.87	118.60	121.09
124.97	116.62	108.55
	99.20	94.67
	113.92	112.18
1623.00		
147.98	1630.00	1636.00
116.30	122.31	134.52
93.53	107.40	101.75
145.34	113.49	89.83
133.98	102.54	95.83
98.06	116.36	119.25
126.86	118.06	107.93
	97.22	95.86
	112.37	112.67
1624.00		
138.03		
111.47		
96.60		
132.67		
125.30		
97.21		
120.32		

1637.00	1643.00	1649.00
135.65	88.22	65.73
98.53	81.56	93.07
81.89	71.35	126.80
94.68	90.46	102.16
116.39	77.99	74.06
102.36	80.43	90.14
94.88	82.65	95.86
110.90	83.78	83.96
1638.00	1644.00	1650.00
130.54	78.73	64.41
95.29	80.55	88.94
65.99	68.58	116.27
96.98	90.07	97.57
108.99	73.40	71.70
98.02	79.40	83.95
92.70	81.65	93.70
107.04	79.95	80.76
1639.00	1645.00	1651.00
121.05	74.36	67.33
90.55	78.63	92.77
58.04	81.89	118.85
94.10	89.86	100.82
101.22	68.43	75.68
95.53	74.22	87.89
85.79	82.84	97.43
100.71	77.21	84.29
1640.00	1646.00	1652.00
112.10	74.16	72.63
88.03	87.22	95.19
65.99	95.01	118.85
92.57	94.49	105.23
94.96	76.40	77.83
92.23	86.42	88.09
84.03	87.97	101.96
96.05	82.86	87.67
1641.00	1647.00	1653.00
102.68	71.64	71.97
83.78	90.45	96.40
58.04	102.96	110.91
89.88	97.76	106.20
87.79	77.18	79.02
85.60	88.71	85.40
82.05	92.12	106.90
90.08	84.18	88.26
1642.00	1648.00	1654.00
96.31	71.77	74.62
78.96	92.16	93.49
68.58	121.44	102.96
80.70	97.94	103.52
84.80	78.51	78.31
70.10	90.14	86.44
87.41	94.09	100.21
84.74	85.37	87.20

1655.00	1661.00	1667.00
74.69	83.05	82.05
93.08	103.26	107.10
102.96	105.55	113.49
102.74	102.73	108.89
78.33	95.87	95.92
87.89	94.08	100.28
98.03	112.01	113.61
86.95	96.52	98.75
1656.00	1662.00	1668.00
84.37	81.19	82.52
93.58	107.71	105.79
97.78	95.01	92.42
97.37	108.32	106.96
87.02	97.89	96.81
87.05	95.53	98.42
99.81	119.33	112.81
90.51	98.87	98.03
1657.00	1663.00	1669.00
86.23	79.66	82.91
100.14	105.89	103.67
102.96	95.01	102.96
102.76	105.81	104.66
92.76	96.59	95.10
92.43	94.08	99.25
107.50	117.15	107.90
95.50	97.15	96.75
1658.00	1664.00	1670.00
86.13	80.06	81.45
99.02	108.83	101.26
108.32	95.01	73.94
100.43	112.35	105.05
92.58	96.03	92.40
89.74	100.09	97.19
107.88	117.16	105.14
94.73	99.24	94.66
1659.00	1665.00	1671.00
83.44	81.85	80.92
97.61	107.00	103.06
100.37	84.47	71.35
96.01	110.23	105.04
93.29	96.27	94.91
88.49	98.42	98.83
106.31	115.17	107.10
92.89	98.61	95.68
1660.00	1666.00	1672.00
83.44	80.53	79.93
98.72	107.70	103.67
95.01	95.01	92.42
98.13	111.00	103.32
93.57	95.62	95.55
90.98	98.83	96.37
106.10	116.17	110.64
93.63	98.64	95.76

1673.00	1679.00	1685.00
83.71	93.19	109.98
105.94	119.41	127.14
84.47	121.44	116.27
106.89	114.70	121.50
98.28	111.35	123.61
97.45	121.90	138.59
110.26	118.14	121.32
98.53	110.67	121.42
1674.00	1680.00	1686.00
84.24	96.18	114.82
106.59	121.75	127.78
84.47	126.80	110.91
105.53	121.81	125.23
99.77	111.76	124.86
100.16	122.66	132.36
109.86	121.29	125.45
99.14	113.23	123.46
1675.00	1681.00	1687.00
83.64	96.44	117.54
109.07	118.49	128.17
81.89	108.32	100.37
109.60	111.97	117.74
100.69	113.45	130.07
99.37	123.07	138.21
114.00	116.17	123.07
100.60	111.14	124.63
1676.00	1682.00	1688.00
84.97	98.50	124.77
115.62	122.81	130.53
108.32	124.03	108.32
115.04	120.48	118.41
104.64	114.52	134.69
108.70	127.34	144.81
119.14	120.52	123.27
105.40	114.71	128.61
1677.00	1683.00	1689.00
88.75	106.79	125.70
118.11	121.51	132.63
118.85	121.44	100.37
114.70	121.50	121.83
108.38	115.93	136.33
115.30	123.07	144.81
119.54	120.71	126.44
108.32	116.60	130.32
1678.00	1684.00	1690.00
91.14	107.26	130.47
118.62	125.60	134.97
121.44	122.55	95.01
115.72	122.83	121.14
109.27	119.98	141.30
116.06	129.65	147.53
119.92	123.54	128.59
109.46	119.48	133.47

1691.00
134.53
136.28
92.42
119.79
145.04
152.17
128.21
135.74

1692.00
137.17
133.53
95.01
127.24
139.66
145.19
127.60
134.74

LA RECUPERACIÓN DEMOGRÁFICA EN LA PRIMERA MITAD DEL S. XVIII, EN EL BAIX CAMP (1677-1762)

Los libros bautismales utilizados en esta comunicación corresponden a las siguientes localidades ¹:

L'Albiol (1674-1765)
Les Borges del Camp (1674-1765)
Cambrils (1674-1765)
Reus (1674-1765)

Siguiendo el mismo planteamiento metodológico aplicado al s. xvii ², las curvas significan las medias móviles de siete años de los bautismos, expresadas en números índices, siendo la base la media aritmética del periodo (1674-1765).

LA EVOLUCIÓN DEMOGRÁFICA GENERAL

La gráfica C representa para este período un crecimiento sostenido y rápido de la población del Baix Camp: del índice cincuenta pasa al ciento cincuenta. ¡En poco más de ochenta años la población se triplica!

Este fuerte desarrollo demográfico se explica en parte por la crisis del siglo anterior ³ y en parte por el inicio del movimiento repoblador que señala la expansión vitivinícola de la zona ⁴.

1. Se ha renunciado a localidades como L'Aleixar, L'Alforja, Riudecanyes y Riudoms, por deficiencias en la continuidad de las series. Por el contrario se incluye Cambrils. La descripción de estos pueblos se puede consultar en J. IGLÉSIES, *Estadístiques de població de Catalunya al primer vicenni del segle XVIII*, fol. I, págs. 276, 277, 278, 284 y 293, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1974.

2. *La crisis demográfica del S. XVII en el Baix Camp (1591-1692)*, que se incluye en este volumen.

3. *Ibidem*.

4. P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. III, pág. 90, Barna. 1975.

Solo dos momentos parecen turbar ligeramente la expansión demográfica de este período: la crisis de los primeros años del s. XVIII, a causa de la Guerra de Sucesión, y los años difíciles de la década de los treinta y primeros años de la década siguiente. Sin embargo, el retroceso provocado por estos hechos, negativos al crecimiento, no causaron un impacto tan demoledor como circunstancias similares produjeron en el s. XVII. Supusieron, apenas, un parón en el crecimiento positivo demográfico. El ritmo, pues, de esta subida, en el Baix Camp tiene la solidez que caracteriza a un ciclo demográfico moderno.

LA PRIMERA OLEADA: UN REPOBLAMIENTO AGRÍCOLA (1690-1730)

Dentro de nuestro período de estudio cabe señalar dos momentos: el primero (1690-1730) es una etapa de intenso desarrollo demográfico pese a los duros años de la Guerra de Sucesión. Crecimiento general en el que la montaña, el llano (gráfica A) y Reus (gráfica B) crecen al unisono con extraordinaria vitalidad. Es el inicio de la recuperación del dieciocho con la expansión de la vid⁵.

Dentro del perímetro urbano de Reus más de la mitad de sus hombres se dedicaban a las faenas del campo, de tal manera que las expansiones, demográfica y agrícola, van unidas; es decir Reus reemprende su reconstrucción desde el campo; en cierto modo, se ruraliza.

En este momento, la capital comarcal y su entorno, reciben un fuerte contingente inmigratorio procedente de las montañas que rodean el Baix Camp⁶: constituye el incremento compensatorio al fenómeno que observamos en el siglo anterior. ¿Ha alcanzado la montaña

5. A. JORDA, ha demostrado en su Tesis de Licenciatura la repoblación y la expansión de la vid en la zona de Salou a fines del s. XVII (*Barenys y Emprius de Salou a finales del S. XVII. La recuperación agraria y la incorporación de la zona a la vida económica de Vilasecà analizadas a través de Capbreus*, Departamento de Historia Moderna, Universidad de Barcelona, 1979). Este mismo fenómeno de expansión demográfica y agrícola se repite incluso en zonas del valle del Ebro tal como ha estudiado A. MORENO en su Tesis de Licenciatura (*Egea de los Caballeros en la transición del S. XVII al S. XVIII*, Departamento de Historia Moderna, Universidad de Barcelona). Con respecto a la expansión vitivinícola en estos años: C. MARTÍNEZ SHAW, *La economía de Riudoms en la primera mitad del S. XVIII*, 1er. Coloqui d'Història Agrària, Barcelona, 1978, y L. NAVARRO, *Un llibre de Repartiment del Real Catastro, Vilallonga* (Corregimiento de Tarragona, 1726). «Quaderns d'Història Tarraconense», vol. II.

6. En Reus, los cónyuges de origen forastero llegan a ser el cuarenta por ciento del total de los que contraen matrimonio. Más del cincuenta por ciento de estos inmigrantes son jornales agrícolas (Datos extraídos de los libros de matrimonios).

un máximo, relativo, momentáneo? ¿Atrae el llano y su expansión agrícola a la población de las zonas altas?

SEGUNDA ETAPA: EL IMPULSO DE REUS (1730-1762)

La década de los treinta parece dar paso a un periodo distinto. La dinámica demográfica comarcal se transforma. Dos fenómenos conviene señalar: por un lado, el descenso en el ritmo de crecimiento de la montaña (gráfico A); por otro lado, Reus parece destacarse con más intensidad por su ritmo de crecimiento con respecto al llano inmediato que le rodea (gráfico B), e incluso al total comarcal (gráfico C).

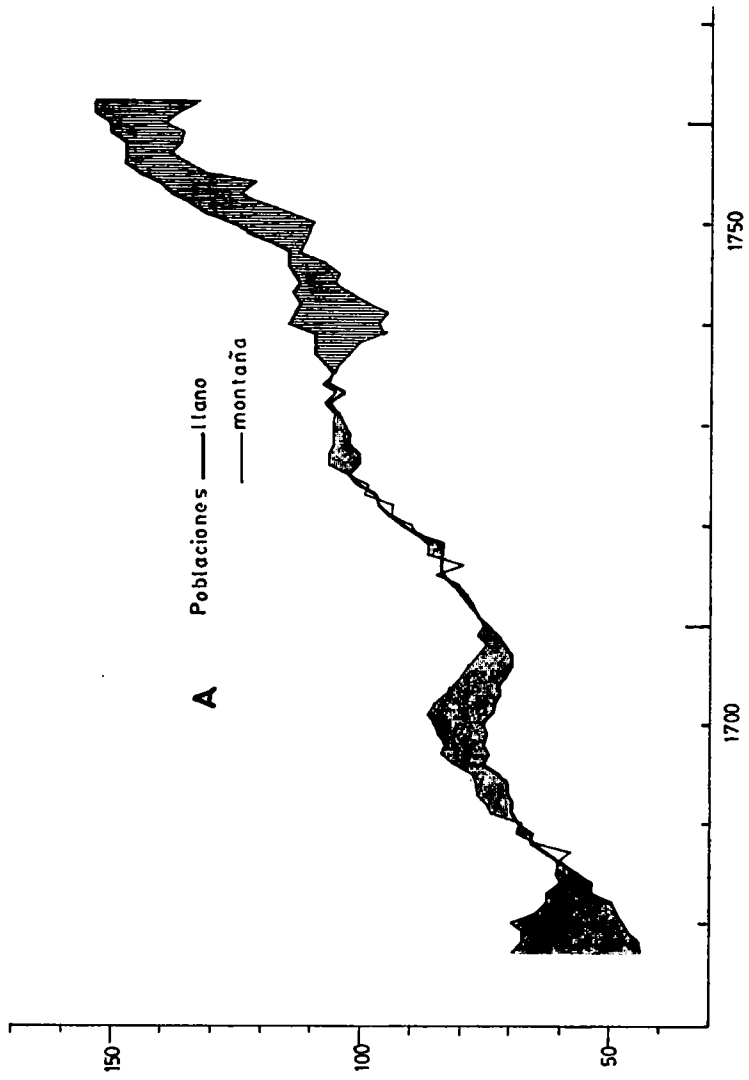
La montaña en el Baix Camp ha mantenido una constante expansión demográfica desde el principio del s. xvii⁷. Es lógico que después de siglo y medio de continuos crecimientos, pierda intensidad. El periodo anterior (1690-1730) en el que ha vertido sus hombres con generosidad sobre el llano (más, cuando los elementos negativos del s. xvii estaban en parte superados), ha podido dejar exhausta estas tierras altas: durante los años treinta y principios de los cuarenta, la población de este área se paraliza; sino retrocede. A partir de entonces, estará siempre por debajo del resto de la comarca (gráfico A).

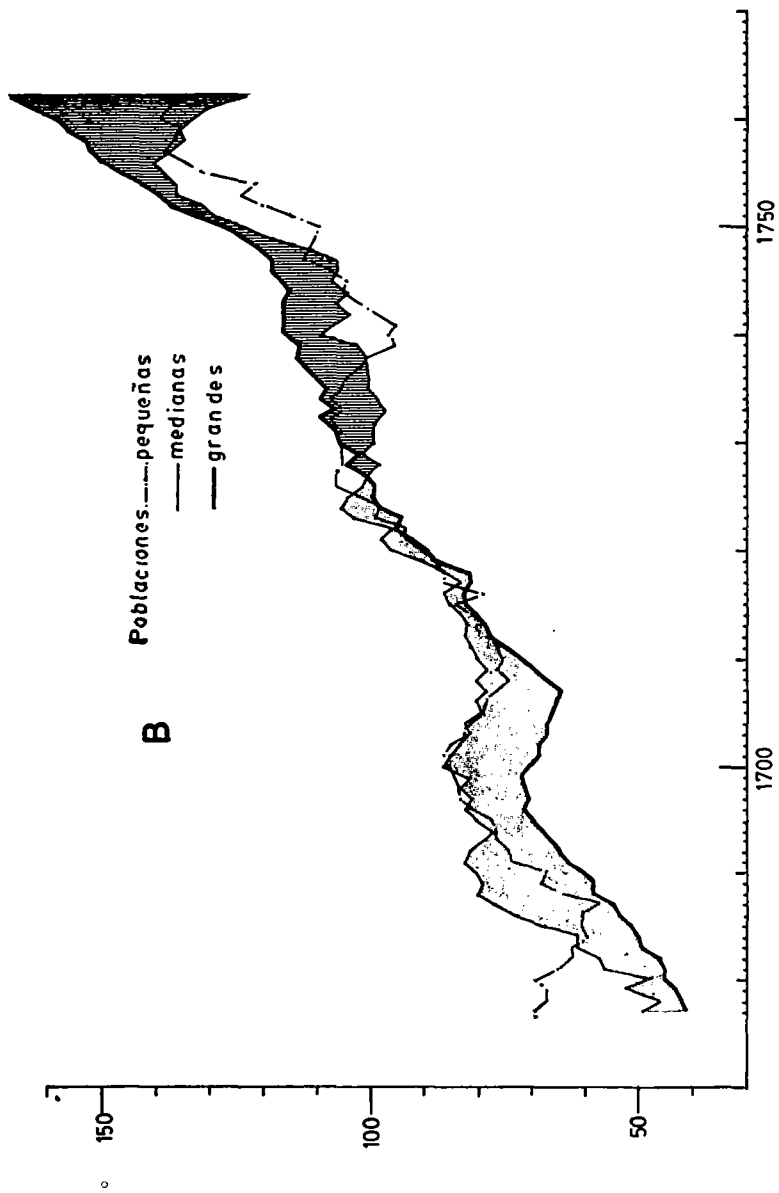
El segundo factor, la expansión demográfica de Reus, contrasta en principio, con la crisis que parece observarse desde los años treinta y principios de los cuarenta en el mundo rural (gráfico C). ¿Por qué una paralización tan larga del crecimiento demográfico en el área rural? Varias pueden ser las hipótesis, entre ellas, la llegada a la madurez, después de veinticinco años, de las clases vacías nacidas durante la guerra de Sucesión⁸. Por otro lado, el fuerte momento repoblador vitivinícola, iniciado después de la crisis de la Guerra de Sucesión, va cerrando su ciclo hacia esos años, que podrían coincidir con la merma de la productividad, y por tanto de los rendimientos, en las vides plantadas después de la guerra de 1700-1714.

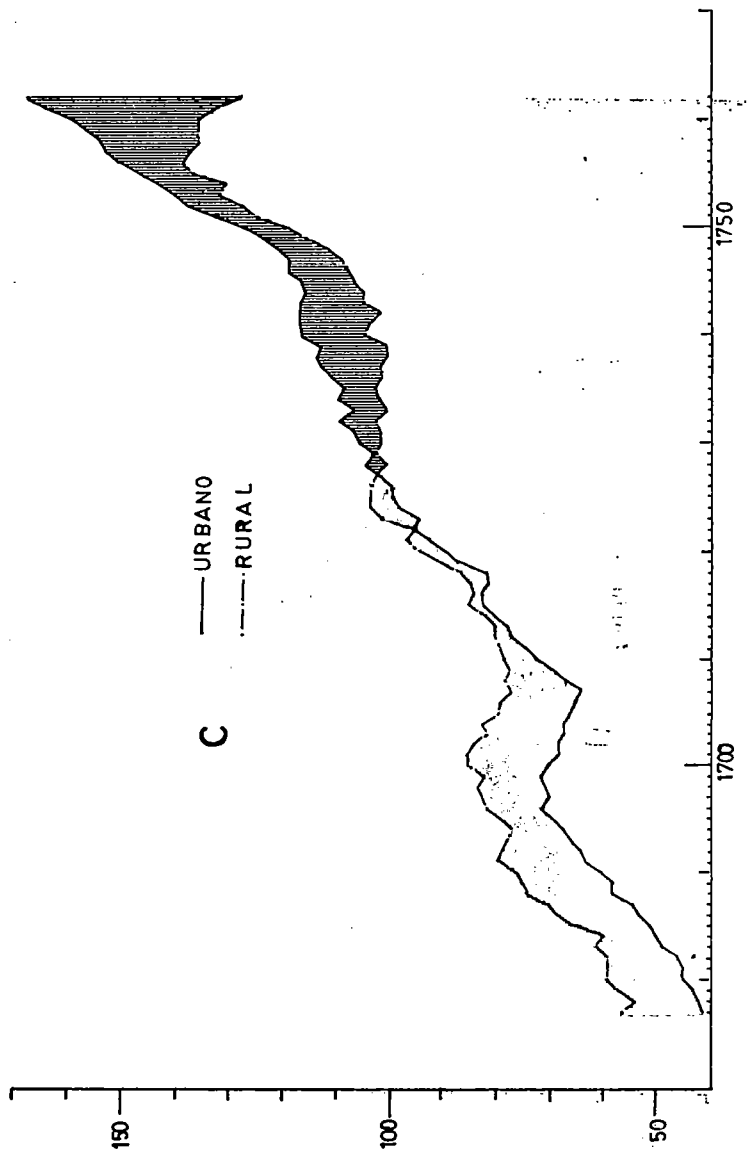
El envejecimiento de las cepas, la llegada de las clases vacías y, el vacío relativo de la montaña, que limitaría la arribada al llano de mano de obra barata, dispuesta a trabajar en el campo, frenaría el crecimiento demográfico de la comarca.

7. *La crisis demográfica del siglo XVII en el Baix Camp (1591-1692)*.

8. Tal como J. NADAL expresa en el caso de la Guerra de la Independencia (*La población española*, págs. 122 y 126, Barcelona, 1971).

Sin embargo, Reus experimenta una venida masiva de hombres, especialmente de su entorno llano, circunstancia que coincide con una primera expansión de las actividades artesanales (gráfico C).

Los años cuarenta señalan, por último, en el Baix Camp, un segundo momento de desarrollo agrícola que durará hasta mediados de la década de los cincuenta, sólo turbado por la sequía de los años 1747-52⁹.

Esta vez, el crecimiento demográfico parece depender más de su propio vigor, que de la llegada del nuevo contingente de emigrantes¹⁰.

Hacia 1755-60 la expansión agrícola en el Baix Camp tiene síntomas de perder fuerza y población; cosa que no ocurre en su capital, que gracias al artesanado conservará su crecimiento humano. De este modo las diferencias entre Reus y su comarca se acentuarán a mediados del siglo dieciocho.

CONCLUSIONES

El período entre 1677-1762 significa, para el Baix Camp, una clara etapa de expansión demográfica. Si bien, este impulso demográfico, en un primer momento, favorece especialmente al llano, a costa de la montaña; en una segunda parte, será la capital el punto de atracción que la remonta por encima de su comarca.

A. MORENO y L. NAVARRO

Colaboran *: M. L. BACQUELAINE, A. BLADÉ, A. GRACIA, J. MARGINET, M. MAROTO, I. MONTOYA, A. ORTIZ, P. PÉREZ y J. M. SANTAMARÍA.

9. P. VILAR, *Op. cit.*, págs. 443 y 444.

10. F. OLIVÉ (*La Villa de Valls a través de la Firma Antonio Baldrich i Janer comerciante en aguardientes, 1770-1778*, Departamento de Historia Moderna, Universidad de Barcelona, 1979): Observa un fenómeno parecido para Valls en 1748.

* Esta comunicación se ha realizado con la colaboración del grupo de trabajo que, en equipos, hemos dirigido y coordinado en la recogida de datos de los Libros Sacramentales.

BAIX CAMP: SERIES NUMÉRICAS
(1677-1762)

	1683.00	1691.00
	49.88	63.02
BAUTISMOS	61.70	79.19
	62.13	73.44
Interpretación:	53.48	69.07
De 1677 a 1762. — Valores:	61.46	82.48
1 año	55.97	71.35
2 urbano		
3 rural	1684.00	1692.00
4 pie de montaña	50.10	64.08
5 llano	60.71	78.69
6 tamaño medio	59.39	74.11
7 total Baix Camp	53.63	69.43
	61.46	81.30
	55.56	71.61
1677.00		
41.60	1685.00	1693.00
56.34	51.38	66.30
69.00	65.21	77.95
43.93	60.42	76.54
49.09	56.53	70.17
49.19	67.95	78.76
	58.51	72.30
1678.00		
42.71	1686.00	1694.00
54.33	53.64	67.40
67.27	68.70	77.11
44.02	60.40	76.88
46.93	59.79	70.46
48.70	73.45	77.24
	61.40	72.41
1679.00		
43.68	1687.00	1695.00
57.96	54.92	69.04
67.27	70.57	79.20
46.46	57.99	77.57
52.64	62.02	72.49
51.04	77.77	80.13
	62.99	74.28
1680.00		
45.05	1688.00	1696.00
59.43	58.29	71.78
69.33	74.45	81.95
47.76	64.53	81.35
53.76	65.07	75.05
52.46	80.13	82.29
	66.62	77.02
1681.		
45.19	1689.00	1697.00
59.34	58.73	70.81
64.87	75.32	82.44
48.60	68.30	83.39
56.17	65.13	74.25
52.48	79.33	81.89
	67.28	76.80
1682.00		
46.16	1690.00	1698.00
59.46	60.94	71.21
62.46	76.07	83.56
49.76	67.60	83.39
57.74	67.15	75.08
53.01	80.92	83.66
	68.74	77.58

1699.00	1707.00	1715.00
71.96	64.61	82.10
82.69	77.95	85.19
84.42	76.20	84.42
74.99	69.07	83.19
81.70	78.95	85.63
77.49	71.49	83.69
1700.00	1708.00	1716.00
70.23	67.80	82.76
85.82	78.70	84.19
85.48	74.84	79.95
75.14	71.88	83.95
86.02	80.92	86.61
78.27	73.42	83.49
1701.00	1709.00	1717.00
68.64	69.35	81.26
85.44	77.70	84.95
86.13	76.88	86.85
73.74	72.09	82.06
85.04	78.17	83.86
77.29	73.65	83.16
1702.00	1710.00	1718.00
68.91	72.32	81.65
84.07	78.82	86.69
85.81	75.51	86.49
73.31	74.92	83.25
83.07	80.71	86.80
76.72	75.67	84.25
1703.00	1711.00	1719.00
67.85	74.66	87.58
81.95	79.82	90.18
82.72	76.20	88.89
72.09	76.91	88.62
81.51	81.89	90.92
75.11	77.32	88.92
1704.00	1712.00	1720.00
67.49	77.10	89.71
82.19	80.69	94.43
81.68	77.21	90.26
72.15	78.83	91.92
82.48	82.67	96.82
75.07	78.95	92.14
1705.00	1713.00	1721.00
66.16	77.98	92.32
79.31	80.69	96.31
79.28	78.25	93.36
70.26	79.25	94.09
79.33	82.08	98.00
72.94	79.37	94.38
1706.00	1714.00	1722.00
65.32	80.55	95.99
79.58	82.44	95.38
78.61	80.65	93.55
69.92	81.45	96.13
80.13	83.46	96.42
72.67	81.52	95.68

1723.00	1731.00	1739.00
94.62	106.26	112.99
101.93	101.93	100.06
99.53	105.71	95.76
97.32	104.24	109.73
103.30	99.76	102.51
98.39	104.03	106.32
1724.00	1732.00	1740.00
98.07	109.36	116.75
103.31	102.29	104.67
98.86	107.75	96.43
100.49	106.19	114.46
105.85	99.17	109.39
100.77	105.72	110.53
1725.00	1733.00	1741.00
99.62	106.75	116.70
103.42	100.18	103.43
102.27	105.01	95.76
101.01	103.85	113.94
104.08	97.41	107.82
101.58	103.36	109.86
1726.00	1734.00	1742.00
99.67	109.76	116.26
103.55	101.93	102.92
106.74	107.08	99.51
100.31	106.41	112.73
101.73	98.98	104.88
101.67	105.72	109.39
1727.00	1735.00	1743.00
101.08	108.30	116.31
102.68	102.18	104.92
106.74	105.37	102.94
100.86	105.83	113.12
100.35	100.35	106.04
101.91	105.14	110.44
1728.00	1736.00	1744.00
104.71	110.82	115.95
100.92	101.80	104.68
105.35	104.67	105.37
102.75	107.51	112.33
98.39	100.16	104.29
102.76	106.17	110.15
1729.00	1737.00	1745.00
102.81	112.90	116.35
102.63	101.05	106.30
105.37	102.27	104.67
102.26	109.00	113.52
101.05	100.35	107.23
102.71	106.80	111.17
1730.00	1738.00	1746.00
105.24	113.74	118.74
101.68	100.68	106.92
105.71	100.21	107.41
103.42	109.76	114.98
99.38	100.94	106.64
103.41	107.01	112.65

1747.00	1755.00
118.70	146.71
108.55	136.27
112.24	131.77
114.89	144.27
106.44	138.85
113.47	141.33
1748.00	1756.00
120.03	150.78
111.67	138.90
111.18	135.91
117.51	147.62
111.94	140.62
115.72	144.66
1749.00	1757.00
123.70	152.38
115.54	137.78
110.51	138.64
122.06	147.69
118.42	137.28
119.50	144.85
1750.00	1758.00
126.22	153.57
118.42	135.53
109.84	136.94
125.32	147.71
123.32	134.72
122.20	144.27
1751.00	1759.00
131.80	156.54
124.29	135.65
114.64	135.91
131.18	150.00
129.81	135.50
127.93	145.78
1752.00	1760.00
137.28	158.31
127.16	135.54
120.46	139.70
135.33	150.49
131.00	133.15
132.07	146.57
1753.00	1761.00
139.99	163.44
131.91	132.65
124.25	137.27
138.84	153.05
136.29	130.01
135.82	147.58
1754.00	1762.00
142.60	167.29
130.78	127.41
121.15	133.84
140.64	153.76
136.29	123.72
136.51	146.74

APORTACIONES A LA DEMOGRAFÍA A PARTIR DEL ESTUDIO DE CAPBREUS

Los estudios demográficos permiten, bien por sí mismos, bien como marco de referencia global de una investigación histórica, obtener unos conocimientos valiosos para lograr una comprensión acertada del potencial humano (y económico por tanto) de una zona o localidad determinada y en un momento histórico concreto.

En Cataluña, y para los siglos xv y xvi, existen unas fuentes importantes para los análisis demográficos: los «fogatges» (1497, 1515 y 1553), así como los censos locales o generales realizados para distribuir o repartir el pago de algún impuesto o contribución.

Junto con los «fogatges», y para los siglos posteriores, los registros parroquiales (con sus series de bautismos, matrimonios y defunciones), proporcionan los datos necesarios para seguir el curso demográfico de una villa o ciudad del modo más fiel posible a la realidad.

Si estas fuentes («fogatges», registros parroquiales) pueden denominarse, supongamos, «principales», existen otras que no por el hecho de ser «secundarias» dejan de tener su validez para la demografía en cuanto proporcionan unos datos que pueden contribuir a un mejor estudio de un espacio y época histórica determinada.

Tal es el caso, por ejemplo, de las levas o reclutamientos militares obligatorios, e incluso en cierto modo los catastros del siglo xviii.

También los «capbreus» ofrecen datos a tener en cuenta en el capítulo demográfico, si bien generalmente se han empleado como una fuente de información económica (para el análisis de la estructura de la propiedad, distribución de cultivos, etc.), o como instrumento jurídico (para el estudio de las relaciones existentes entre el señorío directo y el señorío útil, etc.).

En esta comunicación al «Ier. Col·loqui d'Història del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat», intentaremos exponer algu-

nas de las aportaciones demográficas que se pueden obtener del estudio de varios «capbreus» del Tarragonès de finales del siglo xvii y mediados del s. xviii.

Las fuentes que se han empleado para realizar esta comunicación son tres «capbreus» correspondientes a la zona denominada Barenys y Emprius de Salou, situada en el actual término municipal de Vilaseca, entre esta localidad y el puerto de Salou. Estos terrenos formaban parte del señorío de la Mitra tarraconense desde el siglo xii, y habían estado poblados de modo permanente hasta mediados del siglo xvi, en que los ataques berberiscos arrasaron por completo el pueblo de Barenys, refugiándose entonces sus habitantes en Vilaseca¹.

Durante el siglo xvii surgieron varios intentos para atraer a los habitantes de Vilaseca hacia la costa, con la finalidad de roturar las tierras estériles y arenosas de Barenys y Emprius de Salou, puesto que no se cultivaban a raíz de los ataques del siglo anterior.

Estos intentos sólo fructificaron en el último tercio del siglo xvii, dentro de una coyuntura general favorable (que Pierre Vilar ha denominado de «redreçament econòmic»), y se materializaron en un «establiment» realizado en 1673 entre el Arzobispo de Tarragona (señor directo) y la Universitat de Vilaseca (que adquiría así el señorío útil), por la cual ésta se comprometía a la roturación y puesta en cultivo de las tierras de Barenys y Emprius de Salou (de una extensión total que se aproximaba a las mil hectáreas).

Estas tierras fueron entregadas, pues, a la Universitat de Vilaseca en enfiteusis, y ésta, a su vez, las vendió y repartió entre los habitantes de Vilaseca.

Los «capbreus» que se realizaron de estas zonas² después del «establiment» permiten, además de comprobar el rápido proceso de «redreç agrícola» experimentado (con el paso de una agricultura cerealista a otra de tipo especializado en viña), extraer unos datos que pueden servir de orientación para el estudio de la población de Vilaseca desde finales del siglo xvii hasta mediados del siglo xviii.

1. Los datos que presentamos a continuación han sido extraídos de nuestra Tesis de Licenciatura (inérita), *Barenys y Emprius de Salou a finales del siglo xvii*, Universidad de Barcelona, 1979, y posteriormente elaborados para esta comunicación.

2. Los «capbreus» utilizados son tres, correspondientes a:

—1698, en Archivo Histórico Municipal de Vilaseca.

—1740, en Archivo Histórico Provincial de Tarragona, Manuales de Tarragona, caja 195, Reg. 469.

—1762, en Archivo Histórico Archidiocesano de Tarragona, Patrimonio de la Mitra, Reg. 49.

Los datos demográficos que nos ofrecen los «capbreus» están sometidos a una limitación en cuanto a su validez general, en el sentido de que no conocemos (por el «capbreu» en sí mismo) si todos los habitantes de una localidad (en este caso, Vilaseca) tenían tierras en la zona capbreuada.

Incluso puede ocurrir que un «capbreu» englobe o abarque un terreno determinado, y el próximo, años después, sólo lo haga de una parte de la anterior zona, con lo cual sólo declaran en este «capbreu» algunos de los que lo hicieron años antes.

A pesar de estos impedimentos (siempre a tener en cuenta), presentamos unos datos relativos a los propietarios de tierras en Barenys y Emprius de Salou (que en su mayoría son de Vilaseca, como veremos a continuación). Los datos han sido agrupados en tres apartados: sexo, oficio y localidad.

A) EL SEXO DE LOS PROPIETARIOS DE BARENYS Y EMPRIUS DE SALOU

CUADRO I

Sexo	1698	%	1740	%	1762	%
Masculino	148	95,48	97	84,35	98	83,76
Femenino	7	4,52	18	15,65	19	16,24
Total	155	100,00	115	100,00	117	100,00

Por el cuadro I se podría evaluar, aproximadamente, cuál era la población activa masculina (de Vilaseca) a finales del siglo xvii, así como su descenso (?) a lo largo del siglo xviii. Este fenómeno sólo puede ser explicado por el hecho de que no capbrevaran sus tierras un determinado número de personas, pues sabemos positivamente que la población de Vilaseca aumentó sin cesar y especialmente a lo largo del siglo xviii³.

3. A falta de un estudio sobre la demografía de Vilaseca, podemos ofrecer los siguientes datos:

- a) en 1719, contaba con 543 habitantes.
- b) en 1746, contaba con 1.183 habitantes.
- c) en 1787, contaba con 2.729 habitantes.

Datos extraídos de:

- a) J. IGLÉSIES, *Estadístiques de població de Catalunya al primer vicenni del segle XVIII*, vol. II, p. 698, Barcelona (1974).

Junto con estos datos, se puede comprobar el fortísimo aumento (absoluto y relativo) de mujeres que tienen propiedades declaradas en los «capbreus». Estas propiedades se consiguen, generalmente, por dos caminos diferenciados: bien por herencia de su marido al quedarse viudas, bien por donación recibida en Capítulos matrimoniales, como muestra el cuadro II.

CUADRO II

Mujeres propietarias en Barenys y Emprius de Salou

A causa de:	1698	%	1740	%	1762	%
Viudez	4	57,14	2	11,11	3	15,78
Cap. Matrim.	—	—	14	77,78	16	84,22
Otros	3	42,86	2	11,11	—	—
Total	7	100,00	18	100,00	19	100,00

También por este cuadro II puede comprobarse cómo con el paso de los años (y con la rentabilidad de las tierras de esta zona) se opta por la donación en Capítulos matrimoniales de padres a hijas, prueba evidente del valor económico de la «dote» que se entregaba.

B) EL OFICIO DE LOS PROPIETARIOS DE BARENYS Y EMPRIUS DE SALOU

También por los datos que ofrecen los «capbreus» se puede establecer la estructura social de las personas que declaran en aquéllos las propiedades que poseen.

- b) A. GIBERT, *Aplec documentat de notícies històriques: Solzina (Vilaseca)*, en «Butlletí Arqueològic» (Tarragona), n.º 11 (1923), p. 6.
 c) P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. III, p. 156, Barcelona (1975).

CUADRO III

Oficio de los propietarios de Barenys y Emprius de Salou

Oficio	1698	%	1740	%	1762	%
Payés	130	83,87	89	77,39	89	76,05
Sastre	2	1,29	1	0,87	—	—
Pescador	2	1,29	1	0,87	—	—
Herrero	2	1,29	—	—	—	—
Tonelero	2	1,29	1	0,87	—	—
Médico	2	1,29	—	—	2	1,72
Eclesiástico	3	1,94	—	—	2	1,71
Albañil	1	0,65	—	—	1	0,85
Carpintero	1	0,65	—	—	—	—
Otros	2	1,30	4	3,48	4	3,43
No consta	8	5,14	19	16,52	19	16,24
Total	155	100,00	115	100,00	117	100,00

Analizando las cifras del cuadro III, se observa que nos hallamos ante un medio esencialmente agrícola, cuya población se dedica mayoritariamente a las faenas del campo. Con el paso de los años, el número de payeses tiende, aparentemente a disminuir, pero sólo aparentemente.

¿Por qué? Si se comprueba la identidad de los componentes del apartado «No consta», se observa que la mayoría son mujeres (en 1698, 7 de los ocho; en 1740, 18 de los diecinueve, y en 1762, los 19 son mujeres), sobre las que los «capbreus» no indica en modo alguno su oficio u ocupación.

Sin embargo, como las mujeres declaran, generalmente, en los «capbreus» que estudiamos junto con sus maridos (incluso en caso de viudez se cita el oficio del difunto marido), puede interpretarse que la ocupación de las mujeres es la misma que la de su esposo payés, además de las tareas domésticas, cosa por otro lado nada alejada de la realidad aún hoy en día.

De este modo, contabilizando los oficios de las mujeres como «payés», puede establecerse (cuadro IV) no sólo la no disminución de este oficio con respecto a 1698, sino incluso su aumento hasta 1762, prueba de que las tierras de Barenys y Emprius de Salou seguían teniendo interés (ahora casi en exclusiva) para los campesinos.

CUADRO IV

Oficio de los propietarios de Barenys y Emprius de Salou (regularizado)

Oficio	1698	%	1740	%	1762	%
Payés	137	88,38	107	93,03	108	92,31
Otros	17	10,96	7	6,08	9	7,69
No consta	1	0,66	1	0,89	—	—
Total	155	100,00	115	100,00	117	100,00

C) LA LOCALIDAD DE LOS PROPIETARIOS DE BARENYS Y EMPRIUS DE SALOU

En cuanto al lugar de residencia de los declarantes de los «cap-breus», la mayoría eran de Vilaseca (ver cuadro V), cosa lógica pues era la propia Universitat de Vilaseca quien poseía el dominio útil de los terrenos, realizando la venta y el reparto de las fincas. Con todo, existían algunos propietarios que eran de lugares vecinos, en especial de Vinyols, así como de Tarragona y Cambrils.

CUADRO V

Localidad de los propietarios de Barenys y Emprius de Salou

Localidad	1698	%	1740	%	1762	%
Vilaseca	148	95,48	108	93,91	116	99,15
Vinyols	4	2,58	7	6,09	—	—
Tarragona	2	1,29	—	—	1	0,85
Cambrils	1	0,65	—	—	—	—
Total	155	100,00	115	100,00	117	100,00

Los datos que han sido expuestos y comentados permiten obtener, a nuestro juicio, unas conclusiones a dos niveles distintos.

El primero de ellos referido a la propia potencialidad humana que existía en Vilaseca desde finales del siglo xvii para llevar a cabo una magna tarea de roturación en Barenys y Emprius de Salou.

El segundo aspecto es de una amplitud más general, referido al propósito mismo de este trabajo: los «capbreus» ofrecen posibilidades de investigación en relación con las aportaciones (limitadas, ciertamente) demográficas, que se pueden extraer de su análisis como fuentes complementarias para el estudio de la demografía y de la estructura social de una localidad determinada.

Se trata, pues, de aprovecharlas al máximo.

ANTONIO M.ª JORDÁ FERNÁNDEZ

IMMIGRACIÓ I MATRIMONIS A REUS ENTRE 1700 I 1711. NOTES PER A UNA REVISIÓ DE LA HISTÒRIA DEMOGRÀFICA

La història demogràfica catalana, seguint les fonts oficials, dona a Reus un fort creixement de població un cop acabada la guerra de Successió a la corona espanyola, que si bé hauria significat l'ensulsiada nacional dels PPCC, en canvi hauria estat l'inici de la consagració econòmica de Reus, segons aquestes dades, hauria passat de 902 cases en el recompte d'Aparici, 740 en el de 1716 ó 1.968 habitants el 1719 a 14.472 habitants, comptant-hi Mascalvó i el Brugar, el 1787 en el cens de Floridablanca¹. Tot fa pensar, evidentment, que les dades inicials estan falsificades en els papers oficials. Aquesta sospita fou la que ens féu mirar els llibres sacramentals entre 1700-1711, del buidat dels quals avancem ara aquestes notes.

La seva lectura és la constatació de l'elevat nombre de matrimonis i l'existència d'un fort corrent migratori favorable, amb uns números totals que no s'adiuen gens amb una localitat que no arriba als dos milers d'habitants. Ens trobem, doncs, amb la constatació, que l'empenya demogràfica de Reus, si més no la seva arrancada, cal situar-la, no en el segle XVIII avançat, sinó, com a mínim, a finals del XVII.

1. Per a un resum de l'estat de la qüestió vegeu J. IGLÉSIES, *El volum demogràfic de Reus a través del temps, II*, a «Revista del Centre de Lectura», 249, gener del 1973, pp. 8-10. Pels detalls, J. IGLÉSIES, *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, 3 vols. FSVC Barcelona, 1974, i *El cens del comte de Floridablanca*, id. 2 vols. 1969, 1970. IGLÉSIES, ja hi observa el desequilibri entre cases/habitants a Reus, cosa que indueix a creure que s'amaga part de la població.

QUADRE I. *Matrimonis per any entre 1700-1711*²

Anys	Matrimonis	Contraents no reusencs	%
1700	32	18	28,1
1701	48	23	20,8
1702	38	31	40,7
1703	31	22	35,4
1704	43	23	26,7
1705	29	20	34,4
1706	44	24	54,5
1707	51	20	19,6
1708	45	29	32,2
1709	48	19	19,7
1710	88	40	45,4
1711	72	42	31,9
Total	669	315	23,5

QUADRE II. *La procedència dels immigrants.*

Regió I.	homes	dones
Barcelonès	16	10
Baix Llobregat	2	2
Vallès Occidental	2	—
Vallès Oriental	1	1
Maresme	—	1
Total	21	14
Regió II.		
Gironès	3	—
Baix Empordà	3	—
Alt Empordà	—	1
La Garrotxa	2	—
Total	8	1

2. Hem consultat els llibres de matrimonis que es troben a l'arxiu prioral de Sant Pere. La columna de matrimonis recull el nombre de sacraments, no el de contraents. La columna dels percentatges fa referència als immigrants respecte el total dels contraents.

Regió III.	homes	dones
Tarragonès	19	7
Alt Camp	24	27
Baix Penedès	1	—
Alt Penedès	4	2
Garraf	1	—
Total	49	34
Regió IV.		
Baix Camp	35	36
Conca de Barberà	8	13
Priorat	9	8
Ribera d'Ebre	1	2
Total	52	59
Regió V.		
Baix Ebre	5	3
Regió VI.		
Osona	2	—
Ripollès	1	—
Cerdanya	1	1
Total	4	1
Regió VII.		
Solsonès	—	1
Anoia	3	3
Bages	6	1
Berguedà	1	—
Total	10	5
Regió VIII.		
La Noguera	—	2
Segrià	—	3
Les Garrigues	—	2
Urgell	3	2
La Segarra	7	—
Total	10	9

Regió IX.	homes	dones
Pallars Sobirà	3	—
Pallars Jussà	2	1
Total	5	1
No catalans.		
Castella	4	1
Horta de València	—	2
Aragó	—	1
Biskaia	1	—
Portugal	1	—
Extremadura	1	—
Astúries	1	—
Bòsnia	—	2
Cremona	1	—
Sardenya	—	1
Nàpols	1	—
Gènova	2	—
Milà	1	—
Vandome	1	—
Total	14	7

D'aquest esquema es desprèn clarament una primera i molt forta àrea d'incidència, el Camp de Tarragona, amb un total de 148 persones que representen el 46,9 %. Un segon nivell ve representat pel Barcelonès i les comarques més immediates, la Conca i el Priorat. Cal destacar l'absència quasi absoluta de gent dels altres P.P.C.C. limitada a dues dones del País Valencià.

PERE ANGUERA I JORDI MELICH

DEMOGRAFIA DE LA VILA D'ALTAFULLA (SEGLE XVIII)

Com a introducció, ens cal dir que qualsevol estudi que es faci de demografia altafullenca anterior a l'any 1939 patirà de la manca dels llibres de baptismes i defuncions de l'Arxiu Parroquial d'Altafulla, destruïts durant la darrera conflagració civil espanyola.

* * *

En el cens manat realitzar pel marquès de Campoflorido el 28 de juliol del 1717 i molt possiblement establert el 1719, s'atribueix a Altafulla una població de 728 habitants¹ que Josep Iglésies expressa en 192 veïns², la qual cosa ens dóna una proporció de 3,8 habitants per veí, xifra, per altra banda, considerada com a mitjana per a la Catalunya del primer quart del segle XVIII³.

Corresponents a l'any 1763 Josep Iglésies ha investigat dues relacions de veïnatge dels diversos llocs del corregiment de Tarragona en les quals a Altafulla li són assenyalats un total de 166 veïns equivalents, si multipliquem pel coeficient 3,8, a una població de 631 habitants⁴. Aquestes llistes presenten la paradoxa d'una disminució del 13,54 per 100⁵ en una època, la compresa entre 1717 i 1763, en la qual el Tarragonès experimentà un increment del 17,48 per 100.

Davant d'aquest fet hom es pregunta si en la minva pogué influir la malaltia de semi-terçanes que el 1737 afectà els pobles costaners del corregiment tarragoní o, simplement, si és el resultat de la norma-

1. P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna* (Barcelona 1966), III, p. 155.

2. J. IGLÉSIES, *El corregiment de Tarragona i la subdelegació de Montblanc l'any 1763*. «Boletín del Archivo Bibliográfico de Santes Creus», 31 (1970), pp. 49-69.

3. P. VILAR, *op. cit.*, p. 22.

4. J. IGLÉSIES, *op. cit.*, p. 50.

5. Tamarit la pati en un 63,33 per 100.

lització, el 1763, del total de la població, respecte del de 1717, exagerat per motius fiscals o de penalització ⁶.

* * *

Entre la mitja dotzena de documents del set-cents servats a l'Arxiu Municipal d'Altafulla, destaca el cadastre redactat l'any 1777. Del seu estudi es desprèn que aquell any, a la vila, existien 255 cases habitades, bona part de les quals per dues famílies; mentre que eren més de 300 els homes afectats pel cadastre personal. Tot plegat evidència que en els catorze anys que van de 1763 al 1777, Altafulla experimentà una notable recuperació demogràfica, la qual situa el seu veïnat més a prop dels resultats del cens de l'any 1787 que dels aportats per les relacions del 1763.

* * *

Els 728 habitants del cens del 1717 passen a 1724 en el comte de Floridablanca de l'any 1787. La diferència entre ambdós censos és de 996 habitants la qual cosa significa un increment del 237 per 100, durant l'espai de seixanta-nou anys, el qual, supera en un 4 per 100 la mitjana de la comarca del Tarragonès i en un 50 i 11 per 100, respectivament, els assolits per les viles veïnes de Tamarit de Mar i Torredembarra, i representa, amb una densitat de 248 habitants per km², el 6,28 per 100 de la població comarcal ⁷. Ara bé, si tenim en compte que a Altafulla li calgué recuperar el dèficit del 13,54 per 100 de l'any 1767, l'increment de la població altafullenca entre aquell any i el 1787 no fou del 237 per 100, ans del 250,54 per 100.

Els 1724 altafullencs de l'any 1787 estan repartits en el cens de Floridablanca de la forma següent:

	fadrints		casats		vidus		total
	h.	d.	h.	d.	h.	d.	
Fins 7 anys	207	191	—	—	—	—	398
De 7 a 16 anys	158	156	—	—	—	—	314
De 16 a 25 anys	82	62	41	41	—	—	226
De 25 a 40 anys	2	1	190	190	8	38	429
De 40 a 50 anys	—	—	52	52	10	32	146
De 50 endavant	—	2	92	92	7	18	211
Totals	449	412	375	375	25	88	1.724

6. J. IGLÉSIES, *La població catalana al primer quart del segle XVIII* (Barcelona 1959), p. 10.

7. P. VILAR, *op. cit.*, pp. 155 s.

És a dir, 861 fadrins, la meitat de la població; 750 casats, el 43,50 per 100, i 113 vidus, el 6,50 per 100. Per edats els percentatges resulten així:

Fins 7 anys	= 23,08 %
De 7 a 16 anys	= 18,25 %
De 16 a 25 anys	= 13,10 %
De 25 a 40 anys	= 24,88 %
De 40 a 50 anys	= 8,46 %
De 50 endavant	= 12,23 %

El 54,53 per 100 dels altafullencs tenen menys de 26 anys. Altafulla, l'any 1787, és una vila de gent relativament jove.

* * *

La bona pensada del Dr. Vilaró, rector que fou d'Altafulla durant els anys 1886 a 1905, d'extractar i resumir el més important, segons la seva valoració particular, de la documentació de l'Arxiu Parroquial en un llibre de memòries⁸ feliçment salvat de la destrucció de l'any 1936, ens ha palliat un xic la manca dels llibres de baptismes i de defuncions en facilitar-nos dades precises sobre el moviment demogràfic altafullenc.

Pel que fa al segle XVIII el manuscrit de Mn. Vilaró indica que el nombre de naixements evolucionà entre un mínim anyal de 39 a un màxim de 114, el qual correspon a l'any 1793. La natalitat anual, d'ençà la meitat de la centúria, fou superior als seixanta naixements.

* * *

Una altra informació demogràfica del set-cents altafullenc ens la forneix el fons dels Miquelets de l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona, ja que conté la relació de tots els homes de 16 i més anys residents a Altafulla el 20 de febrer del 1795.

L'estudi de la llista dóna el següent resultat:

edat	any naixença	núm. d'homes	percentatge
16 anys	1779	9	1,91 %
17 anys	1778	16	3,41 %
18 anys	1777	11	2,34 %

8. Es conserva a l'Arxiu Parroquial d'Altafulla.

edat	any naixença	núm. d'homes	percentatge
19 anys	1776	5	1,06 %
20 anys	1775	27	5,75 %
21 anys	1774	2	0,42 %
22 anys	1773	14	2,92 %
23 anys	1772	16	3,41 %
24 anys	1771	5	1,06 %
25 anys	1770	12	2,55 %
26 anys	1769	13	2,77 %
27 anys	1768	2	0,42 %
28 anys	1767	16	3,41 %
29 anys	1766	—	—
30 anys	1765	23	4,90 %
31 anys	1764	1	0,21 %
32 anys	1763	10	2,13 %
33 anys	1762	20	4,26 %
34 anys	1761	4	0,85 %
35 anys	1760	15	3,20 %
36 anys	1759	19	4,05 %
37 anys	1758	2	0,42 %
38 anys	1757	11	2,34 %
39 anys	1756	—	—
40 anys	1755	34	7,24 %
41 anys	1754	—	—
42 anys	1753	12	2,55 %
43 anys	1752	6	1,28 %
44 anys	1751	—	—
45 anys	1750	39	8,30 %
46 anys	1749	9	1,91 %
47 anys	1748	3	0,63 %
48 anys	1747	3	0,63 %
49 anys	1746	4	0,85 %
50 anys	1745	7	1,49 %
51 anys	1744	2	0,42 %
52 anys	1743	13	2,77 %
53 anys	1742	2	0,42 %
54 anys	1741	2	0,42 %
55 anys	1740	6	1,28 %
56 anys	1739	10	2,13 %

edat	any naixença	núm. d'homes	percentatge
57 anys	1738	1	0,21 %
58 anys	1738	6	1,28 %
59 anys	1737	—	—
60 anys	1736	24	5,11 %
61 anys	1735	—	—
62 anys	1734	4	0,85 %
63 anys	1733	7	1,49 %
64 anys	1732	2	0,42 %
65 anys	1731	6	1,28 %
66 anys	1730	6	1,28 %
67 anys	1729	—	—
68 anys	1728	—	—
69 anys	1727	—	—
70 anys	1726	5	1,06 %
71 anys	1725	1	0,21 %
72 anys	1724	—	—
73 anys	1723	—	—
74 anys	1722	—	—
75 anys	1721	1	0,21 %
76 anys	1720	2	0,42 %
77 anys	1719	—	—
78 anys	1718	—	—
79 anys	1717	—	—
80 anys	1716	2	0,42 %

Es pot advertir que el major nombre d'homes corresponen als de 45 i 40 anys, seguits pels qui en tenen 20 i 60. I que no hi ha cap altafullenc de 29, 39, 41, 42, 59, 61, 67, 68, 69, 72, 73, 74, 78 i 79 anys ?

9. AHPT. MIQUELETS, V. *Lista General de todos los hombres de la jurisdicción de la Villa de Altafulla desde la edad de 16 años en adelante, expresando las de cada uno, su estado y condiciones.*

CONCLUSIONS

1. La manca dels llibres de baptismes i defuncions impedeix d'aprofundir qualsevol estudi demogràfic d'Altafulla, anterior al 1939.
2. L'any 1763 Altafulla presenta una minva de població del 13,54 respecte de la de l'any 1717.
3. La recuperació demogràfica altafullenca s'albira l'any 1777.
4. El cens de Floridablanca del 1787 dóna una població total de 1724 habitants, dels qui 849 pertanyen al sexe masculí i la resta al femení.
5. Durant el set-cents els naixements a Altafulla oscil·laren entre un mínim de 39 a un màxim de 114 l'any 1793. La mitjana anyal de la segona meitat del segle fou superior als seixanta naixements.
6. El valor demogràfic, entre d'altres, del fons dels Miquelets de l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona.
7. Els anys 1720, 1740, 1745 i 1760 registraren una elevada natalitat masculina, mentre que els de 1716, 1717, 1721, 1722, 1723, 1726, 1727, 1728, 1734, 1736, 1753, 1754, 1756 i 1766 no nasqué cap home a Altafulla o almenys a la vila, l'any 1795, no hi vivia cap home nat aquests anys.

SALVADOR-J. ROVIRA I GÓMEZ

APROXIMACIÓ METODOLÒGICA A LES CATEGORIES SOCIALS URBANES. ELS MAJORS CONTRIBUENTS DE TARRAGONA DURANT EL SEGLE XVIII

En el terreny de la història social disposem de relativament pocs elements per a caracteritzar una societat determinada. El present col·loqui ens ofereix l'oportunitat de reflexionar sobre dos components íntimament relacionats amb la problemàtica demogràfica, que ha estat triada com a element d'estudi prioritari. Un d'ells és la utilització del cadastre com a font demogràfica per a la definició de l'estructura social d'una població, en aquest cas Tarragona. L'altre és la necessitat d'establir uns punts metodològics suficientment sòlids com perquè els resultats de la investigació siguin vàlids i s'ajustin amb rigor a l'època i a la societat estudiades. La present comunicació tractarà, doncs, tres aspectes fonamentals: la metodologia entorn a la utilització de les categories socials urbanes; la problemàtica que presenta el cadastre com a font demogràfica, i finalment, a manera d'aplicació pràctica, una aproximació a la societat i als majors contribuents de Tarragona a finals del segle XVIII.

LES CATEGORIES SOCIALS URBANES

Les divisions en categories utilitzades pels diversos autors a l'hora d'estudiar els components d'una societat determinada són variadíssimes. Alguns opten per treballar amb tot el ventall de professions que ofereix la documentació¹, o amb una contracció de tota la gamma

1. GUILLERMO REDONDO VEINTEMILLAS, *Cargos municipales y participación artesana en el concejo zaragozano (1584-1706)*, «Estudios», Departamento de Historia Moderna. Universidad de Zaragoza (1976), pp. 179-180.

professional a un nombre menor de categories, a fi de simplificar els càlculs². Aquests serien dos exponents de la utilització de les dades sòcio-professionals en brut, tal com apareixen a les fonts. D'altres autors, en canvi, intenten reduir l'espectre sociològic a un conjunt de categories estadísticament manejables, tot i partint de la base, però, que qualsevol divisió artificial de la societat, encara que imprescindible metodològicament, sempre contindrà elements opinables³. Aquestes categories van des de la divisió dels habitants per sectors econòmics⁴, o per mitjà de l'agrupació per rams d'oficis més o menys homogenis⁵, fins a la clàssica divisió estamental en noblesa, clergat i tercer estat o braç reial⁶, divisió aquesta molt discutible en el marc d'una població degut al seu esquematisme⁷, defecte que esdevé greu en el cas del darrer component, en el qual es barregen categories heterogènies, que sovint hom qualifica abusivament com a «burgeses»⁸.

2. NADAL i GIRALT reduïren tot l'espectre professional de Barcelona a 14 categories (*Barcelona en 1717-1718. Un modelo de sociedad preindustrial*. Separata del «Homenaje a don Ramón Carande». Sociedad de Estudios y Publicaciones, Madrid, 1963, p. 17).

3. ROLAND MOUSNIER, *La plume, la faucille et le marteau. Institutions et société en France du Moyen Age à la Revolution*, P.U.F. Paris, 1970, p. 19.

4. RECASENS i COMES assaja una classificació dels habitants de Tarragona de l'any 1428, seguint el llibre municipal de la «Passada del Mur», i atribueix un 28 % dels habitants al sector primari (pagesos, bracers, pastors, pescadors), un 40,2 % al sector secundari (metall, tèxtil, construcció, cortits, etc.), i un 31,5 % al sector terciari (lletrats, comerç, metges, hosteleria, etc.). *La ciutat de Tarragona*, Ed. Barcino, Barcelona, 1975, II, p. 125.

5. SANTIAGO SOBREQÜÉS VIDAL, *Censo y profesión de los habitantes de Gerona en 1462*, «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», VI (1951), *passim*. (Estudi reeditat amb el títol de «Població i societat a la Girona de la baixa edat mitjana» dintre de l'obra *Societat i estructura política de la Girona medieval*, Curial, Barcelona, 1975, pp. 11-74). Al llarg de tot l'estudi els càlculs estan fets distribuint els habitants per rams professionals: tèxtil, pell, metall, comerç, construcció, etc.

6. JOAN REGLÀ, *Els segles XVI i XVII. Els Virreis de Catalunya*, Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1961, p. 16. J. H. ELLIOT, *La revolta catalana, 1598-1640. Un estudi sobre la decadència d'Espanya*, Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1966, p. 25.

7. SOBREQÜÉS qualifica aquesta divisió d'excessivament simplista com per considerar-la operativa en estudis sobre realitats socials concretes *La alta nobleza del norte en la guerra civil catalana de 1462-1472*, Institución Fernando el Católico, Zaragoza, 1966, p. 14 (Estudi reeditat amb el títol de «L'alta noblesa del nord de Catalunya», en l'obra *La guerra civil catalana del segle XV*, Edicions 62, Barcelona, 1973, II, pp. 7-190).

8. Hom ha intentat cercar definicions del terme *burgesia* com a categoria social operativa i universalment acceptada per a la societat de l'antic règim (E. LABROUSSE, P. LÉON, P. GOUBERT, J. BOUVIER, CH. CARRIÈRE, P. HARSIN, *Des derniers temps de l'âge seigneurial aux préludes de l'âge industriel (1660-1789)*, «Histoire Economique et Sociale de la France», P.U.F. Paris, 1970, II, pp. 601-608. Significativament hom titula l'apartat com «Détermination de la bourgeoisie. Le problème de définition»), però a la pràctica encara es barregen definicions contradictòries, des dels que es remetent als orígens de les ciutats i dels municipis, com a categoria oposada al món feudal i nobiliari (FERDINAND BÉCHARD, *Droit municipal au Moyen Age*, Paris, 1861, I, p. 223), a la concepció més actual, però igualment ambigua, de categoria social

És en el marc d'aquestes categories abstractes, referides a la societat de l'antic règim, que ens cal fer menció, ni que sigui de passada, a la polèmica suscitada entre els defensors d'utilitzar divisions de tipus estamental o de tipus classista a l'hora d'estudiar els diversos grups en presència en qualsevol societat⁹. Pels defensors de la terminologia estamental, la societat estava dividida en ordres o estats, i la pertinença a cadascun d'ells no venia determinada per la situació econòmica de l'individu, sinó per la seva estima, rang o qualitat intrínseca, definida pel gaudi d'uns determinats privilegis i exempcions¹⁰. Per contra, els defensors d'utilitzar categories de tipus classista parteixen de la base que tot individu ocupa un lloc ben definit en el marc de les relacions de producció, i comparteix amb d'altres individus uns mateixos interessos, éssent els dos aspectes determinants de la seva pertinença a una o altra classe social¹¹.

Per raons estrictament instrumentals pensem utilitzar preferentment denominacions de tipus sòcio-professional, formalment potser més pròximes a les categories estamentals que a les classistes, però no perquè pressuposem amb això la inexistència de classes socials en la societat

integrada perfectament en el marc dominant feudal, i atreta pels gustos nobiliaris (ROLAND MOUSNIER, *Les institutions de la France sous la monarchie absolue*, P.U.F. Paris, 1974, I, p. 465. PIERRE GOUBERT, *L'ancien régime. 2: Les pouvoirs*, Armand Colin, Paris, 1973, p. 211). Ha esdevingut famosa, en aquest darrer sentit, la descripció que fa BRAUDEL de la «traïció de la burgesia» del segle XVI arreu d'Europa (*El mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II*, F.C.E., Madrid, 1976, II, pp. 99-110).

9. Referències al debat en el col·loqui sobre història social de Saint-Cloud de 1967, publicat recentment amb el títol d'*Ordenes, estamentos y clases*, Ed. Siglo XXI, Madrid, 1978, 340 p. *passim*.

10. Aquesta posició metodològica és defensada per ROLAND MOUSNIER en les seves diverses obres: *Les concepts d'ordres, d'estats, de fidelitat i de monarchie absolue en France, de la fin du XVe siècle, à la fin du XVIIIe*, «Revue Historique», n.º 502 (1972), pp. 289-312. *Las jerarquias sociales*, Amorrortu Editores, Buenos Aires, 1972, pp. 28-32 i 39-52. *Furores campesinos. Los campesinos en las revueltas del siglo XVI (Francia, Rusia, China)*, Ed. Siglo XXI, Madrid, 1976. Especialment l'apartat «Las estructuras sociales del reino de Francia», pp. 13-37. *La plume, la faucille et le marteau... Ob. cit.* Especialment la introducció: «Problèmes de méthode dans l'étude des structures sociales des XVIe, XVIIe, XVIIIe siècles», pp. 12-26. *La stratification sociale a Paris aux XVIIIe et XVIIIe siècles. L'échantillon de 1634, 1635, 1636*, Editions A. Pedone, Paris, 1976, p. 5.

11. Segons MARX, les classes socials es reduïrien fonamentalment a dues: els propietaris del capital o de la terra, com a propietaris dels mitjans de producció, i els obrers de qualsevol tipus, com a propietaris de la mera força de treball (*El capital*. Llibre 3er., capítol LII, vol. II, pp. 1137-1138 de l'edició d'EDAF, Madrid, 1972). Per a una defensa de la utilització extensiva de la terminologia classista, Cf. CIRO FLAMARION, S. CARDOSO, HECTOR PÉREZ BRIGNOLI, *El concepto de clases sociales. Bases para una discusión*, Ed. Ayuso, Madrid, 1977, 137 p. EDWARD P. THOMPSON, *Tradición, revuelta y conciencia de clase. Estudios sobre la crisis de la sociedad preindustrial*, Ed. Crítica, Barcelona, 1979. Especialment, pp. 34-39.

de l'antic règim¹², sinó perquè el tipus de documentació que utilitzarem no aporta cap indicatiu que ens permeti situar els diversos individus dintre del procés productiu. Efectivament, les identificacions de tipus professional, que són les que consten en la documentació cadastral, ens informen sobre que un hom és argenter o apotecari, paraire o fuster, sastre o pagès, però, en canvi, no ens permeten discernir sota aquestes denominacions si l'individu és propietari dels mitjans de producció o un simple assalariat, encara que de totes maneres ens inclinem a suposar, pel caràcter altament selectiu que cal atribuir als majors contribuents d'una població, que aquestes categories han de referir-se sobre tot a les persones més influents i poderoses econòmicament de cada ofici, en definitiva els grans mestres gremials, els artifex reputats, els pagesos grossos, els grans negociants, la majoria d'ells, en el context del segle XVIII, possiblement més pròxims a la figura del modern empresari capitalista que de l'antic dirigent corporatiu¹³.

És per això que el nostre model d'estratificació intentarem que s'ajusti tant com sigui possible a l'antiga divisió en *mans*, tradicional de la societat catalana¹⁴, modificada per les noves circumstàncies de

12. Certament que la societat ha estat dividida en classes antagòniques des d'èpoques remotes, pràcticament des de l'aparició del primer excedent acumulat (JOHN D. BERNAL, *Historia social de la ciencia*, Ediciones Península, Barcelona, 1968, I, p. 28). De totes maneres, pensem que la utilització de denominacions de tipus classista és més pròpia dels estudis sobre el marc de les relacions de producció (MARC BLOCH, *Liberté et servitude personnelles au moyen âge, particulièrement en France. Contribution à une étude des classes*, «Anuario de Historia del Derecho Español», X (1933), pp. 19-115. J. M. BLÁZQUEZ, J. VALDEON, G. ANES, M. TUÑÓN DE LARA, *Clases y conflictos sociales en la historia*, Ediciones Cátedra, Madrid, 1977, 176 p. *passim*), encara que algunes vegades també s'utilitza de forma extensiva per a designar categories típicament estamentals: ANTONIO DOMÍNGUEZ ORTIZ, *Las clases privilegiadas en la España del antiguo régimen*, Ediciones Istmo, Madrid, 1973, 464 p.

13. Un exemple clar d'aquesta ambigüitat serien els *paraires*, considerats com a menestral (JALUME VICENS VIVES, *Ferran II i la ciutat de Barcelona*, Universitat de Catalunya, Barcelona, 1936-1937, II, p. 187), però que de manera generalitzada fruïen d'una consideració social elevada dins de la jerarquia del treball mecànic, rics i poderosos, sovint convertits en autèntics empresaris, i que gaudien d'una presència notable en els municipis (PERE MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*, Curial, Barcelona, 1977, p. 175. *Id. Economía i societat al segle XVIII*, Edicions «La Paraula Viva», Barcelona, 1975, p. 25. *Id. Los gremios barceloneses del siglo XVIII. La estructura corporativa ante el comienzo de la revolución industrial*, Confederación Española de Cajas de Ahorros, Madrid, 1970, pp. 392-396).

14. La *mà major* estava formada per ciutadans i burgesos honorats; la *mà mitjana* per mercaders i artistes; la *mà menor* pels pagesos i menestrals. Sobre la distribució de la societat en mans en diverses poblacions, Cf. ANDREU BOSCH, *Summari, índex o epitome dels admirables y nobilissims títols de honor de Catalunya, Roselló y Cerdanya, y de les gràcies, privilegis, prerrogatives, preheminiències, llibertats e immunitats gosan segons les propies y naturals lleys*, Pere Lacavalleria, estamper, Perpinyà, 1628, p. 412. Existeix una reedició en facsimil feta per Curial, Barcelona,

preeminència nobiliària característiques de la Catalunya del segle XVIII¹⁵. En concret, les categories que més bé s'adapten a aquesta realitat pensem que són les següents:

- Noblesa
- Doctors en Drets i en Medicina
- Comerciants
- Artistes
- Pagesos i hisendats
- Menestrals¹⁶.

A fi d'evitar confusions terminològiques, passem a detallar els components inclosos en cada una d'aquestes categories.

La noblesa. En el context català del segle XVIII els components de l'estament nobiliari queden precisats per l'estratificació social pre-

1974. JOSÉ MARÍA FONT Y RUIJ, *Instituciones medievales españolas. La organización política, económica y social de los reinos cristianos de la reconquista*, C.S.I.C., Madrid, 1949, p. 136. ARMANDO DE FLUVIÀ Y ESCORSA, *Las categorías nobiliarias y las pruebas de nobleza en el Principado de Cataluña*, «Hidalguía», IX, Madrid, 1961, n.º 48, p. 6 (Separata). JOSÉ MARÍA SOLÀ-MORALES, *La création de noblesse patricienne par certains conseils municipaux de Catalogne*, Tirage à part du «Recueil du Congrès», Imprimeries Paul Attinger, Berne, 1968, p. 68. HENRI LAPEYRE, *Economía y sociedad en los países de la Corona de Aragón durante el siglo XVI*, «VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón», III, p. 31.

15. L'adveniment de la dinastia borbònica després de la derrota de 1714 va significar un trasbalsament en profunditat de la societat catalana. Tot el protagonisme que abans es donava a les categories ciutadanes, des del patriciat urbà als menestrals, pel decret de Nova Planta serà adjudicat a les diverses categories nobiliàries, seguint una rígida reglamentació («*Real Cédula Instructoria*» de 1718, n.º 8. ANTONIO SANMARTÍ, *Colección de órdenes relativas a la Nueva Planta de la Real Audiencia de Cataluña*, Lérida, s.a., pp. 120-121).

16. Aquest model d'estratificació respon també, d'altra banda, a la funcionalitat que hom atribueix a les categories socials urbanes des de l'època medieval (YVES BAREL, *La ville médiévale. Système social, système urbain*, Presses Universitaires de Grenoble, 1977, pp. 69-130, 278 i l'apartat «*Individus et groupes sociaux dans le système urbain médiéval*», pp. 274-279), absolutament vigent encara a l'època moderna. Cf. la definició de categories referides al segle XVI que fa EMMANUEL LE ROY LADURIE («*Le carnaval de Romans*», Gallimart, Paris, 1979, pp. 14-28). També, respecte a la França del segle XVIII, MARC BOULOISEAU treballa amb el següent model d'estratificació: noblesa, homes de lleis i metges, burgesos i marxants, artesans, petit comerç i professions agrícoles («*Organisation et activité des municipalités rurales en Touraine (1787-1789)*», «*Annales de la Faculté des Lettres et Sciences Humaines de Nice*», n.º 9-10 (1969), pp. 185-189). En el cas de la Catalunya del segle XVIII, MERCADER treballa amb les categories de noblesa, mercaders, artistes i menestrals («*El segle XVIII. Els Capitans Generals*», Ed. Teide, Barcelona, 1957, p. 117), mentre que MOLAS aixampla el ventall professional a sis categories: noblesa urbana, comerç, artistes i botiguers, menestrals, pagesos i mariners («*Societat i poder polític a Mataró. 1718-1808*», Caixa d'Estalvis Laietana, Barcelona, 1973, pp. 17-57. *Id. Un municipio catalán bajo la Nueva Planta. Metodología para su estudio*, «I Jornadas de Metodología Aplicada a las Ciencias Históricas», Santiago de Compostela, 1973, III, p. 579).

vista en la «*Real Cédula Instructoria*» de 1718, la qual comprèn tota la gamma de categories incloses en el binomi «nobles-gaudines»: *grandes de España*, títols, nobles, cavallers, ciutadans honrats i gaudidors de privilegi militar¹⁷. Dels components inclosos en aquesta estratificació nobiliària, una de les categories discutibles és la dels ciutadans honrats i burgesos honrats. Els dubtes sorgeixen del fet que tradicionalment hom ha qualificat els ciutadans honrats precisament com a grup antagònic de la noblesa, i el principal interessat a mantenir-la exclosa del govern municipal¹⁸, antagonisme que també tenia ocasió de manifestar-se en les reunions de les corts catalanes, en les quals precisament els ciutadans honrats jugaven un paper capdavanter, però no pas en el braç militar, sinó en el braç reial¹⁹.

Aquesta interpretació rígida de l'antagonisme entre noblesa i ciutadans honrats, però, tendeix actualment a revisar-se, i en bona part es posa l'accent en una interpretació de signe contrari, en el sentit de considerar sense discussió els ciutadans honrats com el primer graó de l'escala nobiliària²⁰, i encara més, com una categoria permeable en la qual es produïa l'osmosi entre plebeus i noblesa²¹. Aquestes característiques eren igualment aplicables als ciutadans honrats d'Aragó

17. SANMARTÍ, *Colección de órdenes...* Ob. cit., capítol II, n.º 8, pp. 120-121. Aquesta definició extensiva del concepte de noblesa era encara utilitzada, bé que amb matisacions, a principis del segle XIX, per RAMÓN LÁZARO DE DOU Y DE BASSOLS, *Instituciones del derecho público general de España, con noticia particular de Cataluña, y las principales reglas de gobierno de qualquier estado*, Benito Garcia y Compañía, Madrid, 1800, III, pp. 356-357. Existeix una reedició facsimil d'aquesta obra, de Banchs Editor (Barcelona, 1975).

18. ANTONIO DE CAPMANY Y DE MONPALAU, *Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua Ciudad de Barcelona*, Cámara Oficial de Comercio y Navegación, Barcelona, 1961, I, p. 438. JAIME VICENS VIVES, *Consideraciones sobre la historia de Cataluña en el siglo XV*, «Cuadernos de Historia Jerónimo de Zurita», I (1951), p. 11.

19. En realitat aquesta presència de ciutadans honrats en el braç reial era causa d'una certa conflictivitat, ja que si bé com a capdavanter dels interessos de les ciutats eren antagònics de la noblesa, sovint també s'esdevenien conflictes amb d'altres components del seu mateix braç, en ésser contradictoris els seus interessos oligàrquics dels de bona part dels altres grups socials de les ciutats. SOBREQUÉS: *La alta nobleza...* Ob. cit., p. 15.

20. JOSÉ M.ª DE PALACIO Y DE PALACIO, *Contribución al estudio de los burgueses y ciudadanos honrados de Cataluña*, «Hidalguía», V, n.º 24, Madrid, 1957, p. 663. JUAN F. CABESTANY FORT, *Aportación a la nómina de los «Ciudadanos Honrados» de Barcelona*, «Documentos y Estudios», X, Barcelona, 1961, p. 11. VILAR qualifica els ciutadans honrats d'«estat mig noble mig burgès» (*Catalunya dins l'Espanya moderna*, Edicions 62, Barcelona, 1964-1968, II, p. 184), i MOLAS de categoria «a cavall entre el tercer estat i la noblesa» (*Economia i societat al segle XVIII*, Ob. cit., p. 88).

21. SOBREQUÉS: *La alta nobleza*— Ob. cit., p. 20. ELLIOT, *La revolta catalana...* Ob. cit., p. 61.

i de València²², així com als burgesos honorats de les diverses poblacions que gaudien d'aquest privilegi²³. Al marge de la consideració honorífica, tothom coincideix, en canvi, en la seva caracterització com a grup econòmic i sociològic molt homogeni i ben definit, amb un denominador comú de negocis lucratius i especulacions financeres, compradors de bens rústecs i àdhuc de dominis baronials, cada vegada més interessats en viure de renda, i atrets pels gustos nobiliaris, estament en el qual aspiraven a integrar-se com a culminació del seu ascens en l'escala social²⁴. Aquestes aspiracions van rebre satisfacció col·lectiva amb el privilegi de Ferran II de 1510, que els assimilava en honors i preeminències als cavallers²⁵, assimilació que posteriorment va fer-se també extensiva a les categories homòlogues de burgesos honorats d'altres poblacions²⁶.

La darrera categoria que hom inclou dintre de la consideració de noble és la dels gaudidors de privilegi militar. Aquesta és una cate-

22. JOSÉ M.ª LACARRA, *Aragón en el pasado*, Ed. Espasa Calpe, Madrid, 1972, pp. 156-157 i 168. MARIANO MADRAMANY Y CALATAYUD, *Tratado de la nobleza de la Corona de Aragón, especialmente del Reino de Valencia, comparada con la de Castilla*, Josef y Tomás de Orza, Valencia, 1788, pp. 362-363. VICENS BOIX, *Apuntes históricos sobre los fueros del antiguo reino de Valencia*, Marià de Cabrerizo, Valencia, 1855, p. 118. LAPEYRE sugereix que s'hauria de portar a terme una revisió del paper jugat per aquesta categoria (*L'organisation municipale de la ville de Valence (Espagne) au XVIe et XVIIe siècles*, «Annales de la Faculté de Lettres et Sciences Humaines de Nice», n.º 9-10 (1969), p. 130).

23. Aquestes poblacions eren Perpinyà, Lleida, Vilafranca del Penedès, Mataró, Vic, Cervera, Granollers, Manresa, Tarragona, Girona, Puigcerdà, Tortosa, Alacant i Xàtiva (SOLÀ-MORALES, *La création de noblesse patricienne...* *Ob. cit.*, pp. 71-79. PALACIO hi afegeix encara Vilafranca de Conflent, Besalú, Olot i Figueres (*Contribución al estudio...* *Ob. cit.*, p. 317).

24. SOLÀ-MORALES, *La création de noblesse patricienne...* *Ob. cit.*, p. 68. PALACIO, *Contribución al estudio...* *Ob. cit.*, p. 311. JOSÉ COROLEU, JOSÉ PELLA Y FORGAS, *Los fueros de Cataluña*, Luis Tasso, Barcelona, 1878, p. 48. JAUME VICENS I VIVES, *Notícia de Catalunya*, Edicions Destino, Barcelona, 1962, p. 72. Una descripció de Gabriel Turell, ciutadà honorat de Barcelona, de 1476, ens dóna l'oportunitat de conèixer la imatge que tenien de si mateixos com a categoria social: «és de gent honorada, rica e vivint honrosament, ab cavalls e armes, pomposament vestits i acompanyats; e totes les primors d'honor e gentilesa, en la ciutat de Barcelona se troben en poder dels dits ciutadans [...]. Aquesos no són solament ciutadans, más cavallers en lo viure» (AGUSTÍ DURAN I SANPERE, *Història de Barcelona. De la prehistòria al segle XVI*, Editorial Aedos, Barcelona, 1975, I, p. 462).

25. Transcripció del privilegi de 31 d'agost del 1510 en PALACIO, *Contribución al estudio...* *Ob. cit.*, pp. 685-589. També tracten el tema ESTEBAN DE CORBERA, *Cataluña ilustrada*, Antonino Graminani, Nàpoles, 1678, p. 83. DOU, *Instituciones...* *Ob. cit.*, III, pp. 358-359.

26. En rigor, els burgesos honorats de Perpinyà, Vic, Cervera, Vilafranca del Penedès i Granollers, per privilegi de Felip III del 1599, foren assimilats únicament a la categoria de ciutadans honorats de Barcelona, però com que aquests des de 1510 havien estat assimilats a cavallers, per extensió també ho foren els burgesos honorats (SOLÀ-MORALES, *La création de noblesse patricienne...* *Ob. cit.*, p. 70. PALACIO, *Contribución al estudio...* *Ob. cit.*, pp. 689-692).

gòria essencialment heterogènia, que comprèn segons alguns autors els ciutadans honrats i burgesos, ja citats anteriorment, els doctors en drets i en medicina²⁷, que nosaltres considerem una categoria a part, els militars de diversa graduació²⁸, els «*Maestranter*» de Sevilla, Granada, Ronda i València, considerats com a membres de la noblesa menor²⁹, els que havien vestit els hàbits de les quatre grans ordres militars, a les quals s'afegi durante el segle XVIII la de Carles III³⁰, així com els propietaris de dominis jurisdiccional³¹. Respecte a aquestes diferents categories els tractadistes matisen que si bé gaudeixen dels privilegis nobiliaris, ho fan solament a títol personal, per mor del seu rang o professió, però en canvi, en molts casos, no poden transmetre aquesta qualificació a la seva descendència³².

Els Doctors en Drets i en Medicina. Per alguns tractadistes els doctors haurien d'ésser inclosos entre els gaudidors de privilegi militar³³, però d'altres puntualitzen les limitacions de la seva pertinença a aquesta categoria³⁴. És per això que hom tendeix, a efectes de classificació de l'espectre social, a considerar-los com una categoria específica, separada de la noblesa —encara que socialment privilegiats—

27. BOSCH, *Summari, index o epitome...* Ob. cit., p. 315. DOU, *Instituciones...* Ob. cit., pp. 356-357.

28. La consideració de la carrera militar com a categoria nobiliària era comuna areu d'Europa. ROLAND MOUSNIER, *Les concepts d'«ordres», d'«états», de «fidélité»...* Ob. cit., p. 296. Id. *La stratification sociale a Paris...* Ob. cit., p. 9. JOSÉ ANTONIO DELGADO DE ORELLANA, *La milicia, fuente de nobleza*, «*Hidalguía*» (Madrid), XIV, n.º 79 (1966), pp. 817-832. CARLOS RODRÍGUEZ DEL PINO, *Las hojas de servicio como prueba de nobleza*, Id. IX, n.º 48 (1961), pp. 657-660. VICENTE DE CADENAS Y VICENST, *La Real Cédula de 1637 y el ennoblecimiento por el ejercicio de las armas en la llamada guerra viva*, Id. XV, n.º 83 (1967), pp. 437-440.

29. ACA, *Audiencia. Acordadas*, R. 582, F. 161, 24 març 1784, Reial Cédula impresa. MANUEL DANVILA Y COLLADO, *El poder civil en España*, Imp. y Fundición de Manuel Tello, Madrid, 1886, III, pp. 560-561. JUAN MERCADER RIBA, ANTONIO DOMÍNGUEZ ORTIZ, *La época del Despotismo Ilustrado*, Vol. IV de la *Historia de España y América*, dirigida per J. Vicens Vives, Barcelona, 1961, pp. 72-74.

30. ACA, *Audiencia. Acordadas*, R. 1023, F. 234 v-235, 11 març 1806.

31. Dictamen de l'Audiència que atribuïa als «*señores de vasallos, por inconcusa costumbre de este Principado, muchos de los afectos del Privilegio Militar*» (Id. *Consultas*; R. 154, F. 44-45, 28 desembre 1733).

32. Segons DOU, en una definició ambigua, els «*gaudines o gaudentes [...] sin ser propiamente hidalgos o nobles, gozan de los privilegios de la nobleza, pero su nobleza o calidad no pasa a los hijos, ni son propiamente nobles*» (*Instituciones...* Ob. cit., III, pp. 356-357).

33. BOSCH, *Summari, index o epitome...* Ob. cit., pp. 315 i 362. BERNABÉ MORENO DE VARGAS, *Adonde se declaran los varios modos que hay para adquirirse la nobleza e hidalguia*, «*Hidalguía*», IV, n.º 16 (1956), pp. 302-303.

34. Així DOU afirma que no són nobles ni «*hidalgos*» però que «*gozan de los privilegios de la nobleza*» (*Instituciones...* Ob. cit., III, pp. 356-357), i MADRAMANY que han d'ésser considerats gaudidors, però sense «*la exención de pechos y contribuciones*» (*Tratado de la nobleza...* Ob. cit., p. 340).

però sense ésser inclosos tampoc en les categories plebees³⁵. Ultra el poder econòmic i la consideració social de què gaudien els juristes en una societat litigiosa i pladejant com era la catalana de l'època³⁶, en realitat la seva caracterització sociològica ve molt determinada pel lloc que ocupaven entre les jerarquies municipals anteriors a 1714, generalment sempre entre els ciutadans de mà major, i compartint el poder amb els ciutadans honorats de Barcelona, de la qual cosa els ve precisament la seva assimilació als privilegiats³⁷.

Amb l'adveniment del règim borbònic aquesta situació, però, canvià substancialment, primer a causa de la remodelació de totes les nocions de jerarquia existents anteriorment en el municipi, donant una preeminència absoluta a la noblesa, i segon, a causa precisament de la impossibilitat pràctica de portar a terme fins a les darreres conseqüències els nous plantejaments per falta d'un autèntic gruix nobiliari en la generalitat de poblacions del país³⁸, fet que comportà molt aviat haver d'acudir als grups dominants tradicionals, i en el millor dels casos, a substituir la brillantor dels títols nobiliaris pel prestigi dels títols universitaris. És per això que molt aviat els doctors en drets i en medicina començaren a perfilar-se com un component molt important i ben definit en el marc de la Catalunya borbònica, amb característiques pròpies que els diferenciaven clarament de la noblesa, a la vegada que els conferien un poder i una consideració molt per sobre de les altres categories³⁹.

Els comerciants. Dintre dels nous esquemes de valoració imposats pel règim borbònic, mentre que els doctors han d'ésser considerats el

35. Aquesta consideració com a categoria específica era corrent a Europa: ANDRÉ GOURON, *Le rôle social des juristes dans les villes méridionales au Moyen Age*, «Annales de la Faculté des Lettres et Sciences Humaines de Nice», n.º 9-10 (1969), p. 55. VITORINO MAGALHAES GODINHO, *Estructura da antiga sociedade portuguesa*, Arcadia, Lisboa, 1975, p. 102. SOBREQÜÉS, *Censo y profesión... Ob. cit.*, p. 203. ELLIOT: *La revolta catalana... Ob. cit.*, p. 130.

36. *Id. Ibidem*, p. 63.

37. FLUVIÀ, *Las categorías nobiliarias... Ob. cit.*, p. 666. BOIX, *Apuntes históricos... Ob. cit.*, p. 119. CAPMANY descriu com en la categoria dels ciutadans honorats de Barcelona «se comprendieron para la capacidad a los cargos municipales los Doctores en Derecho y en Medicina». (*Memorias históricas... Ob. cit.*, II-2, p. 913).

38. JOAN MERCADER I RIBA, *Felip V i Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1968, p. 427. Ultra Barcelona, les úniques zones del Principat en que la densitat nobiliària era estimable, segons el cens de Pedrajas de 1717, eren les vegueries de Vic, el Pallars, Lleida, Tarragona i Besalú (VILAR, *Catalunya... Ob. cit.*, III, p. 30)..

39. Sobre el paper que jugaven aquestes categories en una població concreta, Cf. JOSEP M.ª TORRAS I RIBÉ, *Un municipi català entre la guerra de Successió i la invasió aliada de 1719. Estructura social i grups dirigents a la Seu d'Urgell*, «Recerques», n.º 9 (en premsa).

darrer graó de la categoria dels privilegiats, en canvi els comerciants i altres categories assimilables estan inclosos ja irremissiblement entre els plebeus⁴⁰. Aquesta desqualificació contrasta amb la consideració de què gaudien abans els mercaders, sotmesos a rígides reglamentacions a través d'una *matricula*, que els habilitava per a l'ocupació de càrrecs municipals⁴¹, i amb aspiracions d'equiparar-se en honor i preeminències als ciutadans honrats de Barcelona⁴², categoria a la qual molts d'ells ja s'havien assimilat en la manera d'entendre i practicar l'activitat econòmica⁴³, i fins i tot alguns havien entroncat amb l'estament nobiliari per mitjà de la via matrimonial⁴⁴. En el segle XVIII la denominació de *mercader* havia perdut bona part de les connotacions rellevants que anteriorment portava aparellada, i hom utilitza el mot indistintament amb d'altres com els de *comerciant*, *negociant* i *tractant*⁴⁵, conceptes que haurien esdevingut sinònims amb lleugeres variacions

40. En la gradació de categories imposada per la Nova Planta, els no privilegiats estan inclosos en un bloc unitari que hom qualifica despectivament com «*los que no gozaren de este Privilegio [Militar]*»: («*Real Cédula Instructoria*» de 1718, n.º 8. SANMARTÍ, *Colección de órdenes...* Ob. cit., pp. 120-121).

41. Els mercaders matriculats tenien accés a la bossa de conseller quart de Barcelona, ocupaven 32 places del Consell de Cent eren titulars del càrrec d'administrador de la Taula, i a la Diputació del General ocupaven una de les tres places d'Oïdors de Comptes, el càrrec de credencer major i d'altres de subalterns (CAPMANY, *Memorias históricas...* Ob. cit., I, pp. 853-856; II-2, p. 907). També AVELINO PI Y ARIMON, *Barcelona antigua y moderna...* Imp. y Librería Politécnica de Tomás Gorchs, Barcelona, 1854, I, p. 175. Llista de mercaders matriculats entre 1479 i 1696 en JUAN F. CABESTANY FORT, *Nómina de la «Matricula de Mercaders» de Barcelona (1479-1696)*. «*Documentos y Estudios*», XIII (1964), pp. 167-184.

42. Petició dels mercaders de Barcelona a Felip V, el 5 de març del 1702: «*Que sus individuos mercaderes matriculados [...] gozen del privilegio de Ciudadano Honrado de Barcelona y de todas las gracias y prerrogativas que los ciudadanos gozan*» (CAPMANY, *Memorias históricas...* Ob. cit., II, Doc. n.º 482, pp. 709-713).

43. DURAN, *Història de Barcelona...* Ob. cit., I, p. 466.

44. En el memorial citat suara (Cf. nota 42) ells mateixos fan constar que es «*muy frecuente el casarse los mercaderes con hijas de caballeros y estos con las de aquellos*» (CAPMANY, *Memorias históricas...* Ob. cit., II, Doc. 482, pp. 709-713).

45. MOLAS, *Un municipio catalán...* Ob. cit., p. 579. Els quatre mots serien l'equivalent del francès *marchand* (MOUSNIER, *Les concepts d'ordres, d'états, de fidélité...* Ob. cit., p. 300), i de l'anglès *merchant* (PERE MOLAS I RIBALTA, *El comerç de teixits en la societat estamental*, «*Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*», V (1977), p. 166.

de matis ⁴⁶, i amb la significació comuna de comerciar exclusivament a l'engròs com a principal característica definitiva ⁴⁷.

Els artistes. La categoria dels artistes o artesans, per l'heterogènia composició que hom li atribuïa a l'època, és una de les més difícils de precisar per a l'historiador actual ⁴⁸. Per a Molas els artistes esdevindrien un dels punts de fractura de l'estructura social, la qual estaria representada gràficament per les diferències associatives entre artistes i menestrals, els primers agrupats en *collegis*, com a exponents de la seva qualificació professional, i els segons en *gremis*, diferències honorífiques font de greus tensions, generades pels intents d'ascens dels menestrals i pel menyspreu mostrat pels artistes respecte a les categories inferiors ⁴⁹. Dou, seguint la mateixa idea de ruptura, caracteritza les professions incloses dintre de la denominació dels artistes com a *arts liberals*, mentre que les tasques menestrals serien qualificades com a *arts mecàniques* ⁵⁰. Segons les fonts coetànies composarien la categoria dels artistes les següents professions: notaris i escrivans, apotecaris, adroguers, confiters, especiers, cerers, pintors, corredors

46. BOSCH inclou en aquesta categoria conjunta els mercaders, els negociants, els banquers i els tractants, i tots els qualifica de *mercaders* (*Summari, index o epitome...* Ob. cit., p. 421). SOBREQÜÉS inclou en la categoria dels comerciants: els mercaders, canviadors de moneda, corredors, marxants i d'altres (*Censo y profesión...* Ob. cit., p. 209). MOLAS, finalment, considera sinònims els mots negociant, comerciant, mercader i tractant, amb la particularitat que cap a finals del segle XVIII tendeix a afermar-se la denominació de *negociant* en detriment de les altres (*El comerç de teixits...* Ob. cit., pp. 167-168).

47. Hom concedeix molta importància a aquesta definició de comerç a l'engròs. Dou afirma que és «honrosa professió» i «manantial inagotable de riquesas de qualquier estado» (*Instituciones...* Ob. cit., III, pp. 367 i 440), mentre que el comerç a la menuda, o de botiga oberta, incapacita socialment qui el practica (ANTONIO DOMÍNGUEZ ORTIZ, *La sociedad española en el siglo XVIII*, C.S.I.C., Madrid, 1955, p. 185), situació que MOLAS resumeix per al segle XVIII català com que «el comerç a l'engròs tendeix a la noblesa, el comerç a la menuda envileix» (*El comerç de teixits...* Ob. cit., p. 163).

48. ANTONI ROVIRA I VIRGILI, *Història nacional de Catalunya*, Edicions Pàtria, Barcelona, 1922-1937, VII, p. 338. J. ERNEST MARTÍNEZ-FERRANDO, *Baixa Edat Mitjana (segles XII, XIII, XIV i XV)*, Vol. III de la *Història dels catalans*, dirigida per Ferran Soldevila, Ed. Ariel, Barcelona, 1961, p. 1656. MERCADER, *Els Capitans Generals...* Ob. cit., p. 117. Id. *Felip V i Catalunya*. Ob. cit., p. 328, nota 4.

49. MOLAS: *Comerç i estructura social...* Ob. cit., p. 189. El mateix concepte en *Economia i societat...* Ob. cit., p. 25. VILAR, en canvi atribueix indistintament als artistes el qualificatiu de «gremis distingits» i d'«oficis liberals» (*Catalunya...* Ob. cit., II, p. 190).

50. Dou! *Instituciones...* Ob. cit., III, p. 421.

de canvis, botiguers de draps, orfèvres i argenters, cirurgians i barbers, amb algunes variacions d'una població a una altra ⁵¹.

Pagesos i hisendats. Dintre de l'escala jeràrquica de l'antic règim els pagesos són considerats com una categoria eminent entre els oficis mecànics ⁵², i fins i tot alguns autors no dubten a situar la professió de pagès com a pròxima a la noblesa, encara que ben aviat ens podem adonar que aquesta definició no és vàlida per al pagès que treballa directament la seva terra, sinó solament per als propietaris o hisendats «*que no sayan labrado ni labren por sus propias personas*» ⁵³. Per tant, què hem d'entendre quan en la documentació de l'època apareix la qualificació de pagès? Únicament el propietari, hisendat o terratinent que viu de les rendes de la terra però que no la treballa? O podem incloure-hi també el pagès-conreador propiament dit? Diversos testimonis ens permeten suposar que, en general, la qualificació de pagès era aplicada als propietaris de terres, les treballessin o no per ells mateixos ⁵⁴, i respecte a la Catalunya del segle XVIII hom fa extensiu aquest concepte a diverses situacions de tinença de la terra, com els enfiteutes i rabassaires, en règim de «quasi propietat» ⁵⁵, i àdhuc als masovers, parcers i arrendadors de terres, encara que no fossin estrictament propietaris ⁵⁶, mentre que els treballadors eventuais o temporers serien designats com a «jornalers» ⁵⁷.

51. CAPMANY, *Memorias históricas...* Ob. cit., II-2, p. 863. DOU, *Instituciones...* Ob. cit., III, pp. 422-426. VICENS, *Ferran II...* Ob. cit., II, p. 187. A. DURAN Y SANPERE, *Historia de las instituciones. El Conseller y sus prerrogativas*, «Divulgación Histórica», IV (Barcelona, 1947), p. 161. HENRY ARAGON, *L'organisation municipale de Perpignan du XIIIe au XVIIIe siècle*, Imprimerie Barriere, Perpignan, 1920, p. 95. JUAN GASPAR ROIG Y JALPI, *Epitome histórico de la muy ilustre ciudad de Manresa*, Jaime Surià, Barcelona, 1692. JUAN MERCADER RIBA, *Del «Consell de Cent» al ayuntamiento borbónico. La transformación del municipio catalán bajo Felipe V*, Separata d'«Hispania», LXXXII (1961), p. 6, nota 4. MOLAS, *Un municipio catalán...* Ob. cit., p. 579. L'únic autor que dóna una composició molt diferent és CARRERA PUJAL, el qual treu del grup dels artistes els botiguers de draps, els mercers i els argenters, i els considera com a menestrals (*Las categorías sociales en Barcelona en el último siglo de su vida autónoma*, «Divulgación Histórica», IV (Barcelona, 1947), p. 168).

52. BOSCH, *Summari, index o epitome...* Ob. cit., p. 426. Diversos autors fan extensiva aquesta categoria a d'altres activitats fornidores de primeres matèries, «*esto es los frutos y géneros necesarios y útiles para la vida de los hombres*», és a dir, la pesca i la mineria (DOU, *Instituciones...* Ob. cit., III, p. 398).

53. BOSCH, *Summari, index o epitome...* Ob. cit., p. 318. DOU, *Instituciones...* Ob. cit., III, p. 366.

54. Aquesta seria la definició clàssica dels fisiòcrates (LABROUSSE..., *Des derniers temps de l'âge seigneurial...* Ob. cit., p. 437. També MAGALHAES, *Estructura da antiga sociedade portuguesa*. Ob. cit., p. 101).

55. VILAR, *Catalunya...* Ob. cit., III, p. 554.

56. JOSEP IGLÉSIES, *El cens del comte de Floridablanca, 1787 (Part de Catalunya)*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1969-1970, I, p. 48.

57. *Id. Ibidem.*

Els menestrals. Seguint la distinció que hem fet anteriorment entre *arts liberals* i *arts mecàniques*, aquesta darrera categoria és la que correspon a la generalitat dels oficis menestrals⁵⁸, en la consideració dels quals, si bé a Catalunya no eren tinguts per oficis deshonorosos ni inhabilitadors per a l'ocupació de càrrecs públics⁵⁹, sí que hom puntualitza que «entre dits [oficis] mecànics y los demás títols de honor y ha molta differència»⁶⁰. Sense pretensions d'exhaustivitat, i solament a títol orientatiu de les professions que eren considerades menestrals, transcrivim la llista d'oficis que aparèixen en aquesta categoria en el privilegi municipal de Barcelona del 1492: freners, sastres, paraires, sabaters, ferrers, fusters, caixers, pellers, teixidors de llana, teixidors de lli, blanquers, assaonadors, corredors de coll, mestres de cases, molers, matalassers, flassaders, fustanyers, cotoners, beiners, gerrers, rajolers, mercers, bossers, pellicers, espasers, llancers, balles-ters, tintorers, boters, esparters i calceters⁶¹.

Com en el cas de la categoria dels pagesos, aquesta descripció de professions no ens ofereix cap indicatiu que ens permeti valorar el paper exacte que cada un dels individus jugava en el procés productiu, en primer lloc per la barreja freqüent entre activitats menestrals i botigueres, com és el cas dels sabaters, calceters, espartanyers, etc.⁶², i de manera generalitzada, per la dificultat de discernir, amb els mitjans de què disposem, entre un mestre gremial acomodat i un simple fadri o jornaler assalariat, encara que, com hem dit abans, ens inclinem a pensar que la major part dels individus inclosos entre els majors con-

58. Dou en caracteritzar les *arts mecàniques* diu que «en Cataluña corrientemente se les llama menestrales» (*Instituciones...* Ob. cit., III, p. 419).

59. A diferència de Castella, en que moltes professions menestrals eren considerades «viles y poco decorosas» (JOSÉ M.ª GARCÍA MARÍN, *El oficio público en Castilla durante la baja edad media*, «Anales de la Universidad Hispalense», Sevilla, 1974, p. 197. També DOU, *Instituciones...* Ob. cit., I, p. 204), situació que no va ésser esmenada fins el regnat de Carles III (*Id. Ibidem*, III, p. 370), a Catalunya els menestrals des de sempre havien tingut assegurada una representació en els consells municipals (CAPMANY, *Memorias históricas...* Ob. cit., I, p. 438).

60. BOSCH, *Summari, index o epitome...* Ob. cit., p. 13.

61. VICENS: *Ferran II...* Ob. cit., II, p. 187. D'entre les professions que cita Vicens com a menestrals n'hem tret els argenters i els candelers, inclosos per nosaltres entre els artistes (orfebres i cerers), així com els hortolans i mariners, inclosos entre els pagesos, seguint en aquesta atribució el parer de DOU citat anteriorment (*Instituciones...* Ob. cit., III, p. 398).

62. SOBREQÜÉS, *Censo y profesión...* Ob. cit., p. 207.

tribuents han d'ésser considerats com a pertanyents a les capes superiors de cada ofici ⁶³.

LA UTILITZACIÓ DEL CADASTRE EN ESTUDIS D'HISTÒRIA SOCIAL

Fins no fa gaire temps era corrent en les històries locals dedicar un capítol als ciutadans il·lustres de la població. Generalment es tractava de persones excepcionals —polítics, artistes, escriptors, fundadors d'ordes religiosos, etc.—, dels quals se'n descrivien els mèrits i les realitzacions. Precisament aquest caràcter excepcional, però, és el que les converteix en no representatives de la comunitat en la qual vivien. Per acostar-nos a la realitat d'una població en qualsevol època ens cal cercar altres instruments d'anàlisi, que ens parlin del conjunt dels habitants, de les activitats econòmiques que els donaven mitjans de vida, del grup dominant a nivell econòmic i polític en el si de la població, etc. Disposem de relativament pocs elements que ens permetin arribar a aquest coneixement global. Un d'ells, indubtablement, és la identificació del grup dels majors contribuents. Per aquest fi hem de recórrer necessàriament a la documentació cadastral, una de les fonts més riques de contingut i a la vegada menys utilitzades de la Catalunya del segle XVIII ⁶⁴. Dels diversos llibres que componen el cadastre ens interessen especialment els anomenats «*por menor*», en els quals, a més del total de les cotitzacions de cada individu, es fa un desglossament pormenoritzat de cada un dels conceptes impositius, a través dels quals es pot valorar perfectament les característiques definitòries de la fortuna de cada contribuent. En el cas de Tarragona, en concret, treballarem amb els llibres de cadastre «*por menor*» dels anys 1763 i 1799 ⁶⁵.

63. BOSCH exemplifica clarament aquesta situació respecte al municipi, en fer notar que únicament els mestres gremials són els que tenen possibilitats de participar en els municipis, mentre que els fadrins dels diversos oficis no són «abtes per entrar als governs de les universitats» (*Summari, índex o epitome... Ob. cit.*, p. 426).

64. Entre els pocs estudis que utilitzen extensivament la documentació cadastral cal destacar els de JOAQUÍN NADAL FARRERAS, *La introducción del Catastro en Gerona (Contribución al estudio del régimen fiscal en Cataluña en tiempos de Felipe V)*, Universidad de Barcelona, Barcelona, 1971, 162 p. NURIA PUIG BARATA, *La sociedad de Vich en el siglo XVIII (1717-1831). Ensayo metodológico sobre la utilización de las fuentes cadastrales en estudios de tipo social*, Tesis de Licenciatura, Universidad de Barcelona, 1975, 144 p. (Mecanografiat).

65. Els exemplars de llibres del cadastre conservats a Tarragona són escassos. AMT. *Lligall «Catastro 1717 a 1839»*. («Reparto por menor del Rl. Catastro del año 1763, entre los individuos de la ciudad de Tarragona y terratenientes»). *Lligall*

D'entrada cal advertir que la documentació cadastral no és una documentació perfecta ni absolutament fiable: des de sempre hom ha ponderat les deficiències de la documentació fiscal, com especialment exposada a frau i ocultacions⁶⁶. Mercader, per exemple, ens il·lustra sobre les trampes portades a terme fins i tot per les mateixes autoritats borbòniques per tal d'afavorir familiars i amics a l'hora de fer els repartiments⁶⁷, i Nadal i Farreras ens descriu les dificultats d'adaptació del nou impost, i com per vèncer l'ocultació va ésser fins i tot necessari violar el secret notarial d'alguns contribuents⁶⁸. De totes maneres, pensem que en treballar no sobre individus concrets, sinó sobre el grup dels majors contribuents, i encara en dos cadastres separats per més de trenta anys, la generalització de les dades minva la incidència de l'ocultació, que si de cas pot suposar-se semblant per a tots els contribuents.

Respecte a la tria del grup de majors contribuents, el problema sorgeix a l'hora d'escollir el nombre d'individus que han d'ésser comptats entre aquest grup, i del valor representatiu d'una societat concreta que cal donar a aquestes dades. Respecte a aquestes qüestions els diversos autors que han treballat estadísticament amb dades cadastrals utilitzen un mostreig variable a l'hora de caracteritzar les principals fortunes de cada població; alguns parteixen d'una dada percentual per classificar els contribuents veritablement significatius dintre del context de la població⁶⁹; en d'altres casos hom utilitza un nombre fix que oscil·la entre els 10 i els 75 contribuents⁷⁰. En el nostre

«Catastro 1778 a 1799». («Reparto por menor hecho por los señores Regidores de la Ciudad de Tarragona a la paga de ... Reales de Ardites que la Thesoreria General a repartido a ditxa Ciudad por la imposición del Real Catastro y Personales del corriente año 1799»).

66. LABROUSSE..., *Des derniers temps de l'âge seigneurial...* Ob. cit., II, p. 10.

67. JUAN MERCADER RIBA, *Una visión pesimista de la economía catalana después de la Guerra de Sucesión*. «Estudios de Historia Moderna», V (1955), p. 412.

68. JOAQUIM NADAL I FARRERAS, *Una font important per a la història econòmica de Catalunya. El reial cadastre (1715-1845)*. «Homenaje al Dr. Juan Reglà Campistol». Valencia, 1975, II, p. 215.

69. PUG BARATA, respecte al cadastre de Vic de 1717, considera que la mostra deixa d'ésser significativa per dessota de les 15 lliures de cotització. En concret, els contribuents a partir de 15 lliures formen un 5,8% del total (*La sociedad de Vich...* Ob. cit., p. 72). NADAL FARRERAS qualifica la mostra significativa dels majors contribuents pel cadastre de Girona de 1717 entorn del 7% dels habitants (*La introducción del Catastro en Gerona...* Ob. cit., pp. 104-105).

70. MOLAS, en el seu estudi sobre Mataró, proposa treballar la documentació cadastral «a través de dates decenals, amb els deu primers contribuents» (*Societat i poder polític...* Ob. cit., p. 91). JOAQUIM LLOVET, també sobre Mataró, en el cadastre de 1719 destaca igualment els 10 primers contribuents (*Mataró, 1680-1719: El pas*

cas; després de temptejar els cadastres de diverses poblacions, hem adoptat com a mostra uniforme els 50 primers contribuents, per desdota dels quals, per regla general, la quota del cadastre deixa d'ésser significativa en aixamplar-se desmesuradament el nombre de contribuents per unitat pagada ⁷¹.

Naturalment que amb aquestes dades no esperem obtenir un reflex fidel del repartiment de la riquesa a tots els nivells de la població ⁷², però sí una radiografia sobre els ciutadans veritablement qualificats dintre de la jerarquia social i econòmica, i la seva caracterització com a grup més o menys homogeni i durable, identificació que després caldria contrastar amb les llistes dels majors ocupadors de càrrecs en el municipi, i de la qual comparació en sorgiria una primera aproximació a les característiques socialment definitòries del grup dominant a nivel local.

ESTRUCTURA SOCIAL I MAJORS CONTRIBUENTS DE TARRAGONA DURANT EL SEGLE XVIII

En calcular les dades del cadastre del 1763 referides als cinquanta majors contribuents de Tarragona els resultats que anaven sorgint semblaven aparentment aberrants. Efectivament, Tarragona, a través de la mostra dels majors contribuents, apareixia com una societat bàsicament rural, amb una carència pràcticament absoluta d'indústria i de comerç, i amb dos grups dominants indiscutibles, la noblesa i els pagesos o hisendats, grups socials que acaparaven conjuntament més del 70 % del total. Aquestes dades apareixien encara més inversemblants en compararles amb d'altres poblacions suposadament de carac-

de vila a ciutat i a cap de corregiment. Caixa d'Estalvis de Mataró. Mataró, 1966, p. 128). En canvi, PUIG BARATA, en el cas de Vic, treballa sobre 42 majors contribuents en el cadastre de 1724, i sobre 70 en el de 1831 (*La sociedad de Vich... Ob. cit.*, pp. 118-121 i 124-126).

71. Segons els càlculs de NADAL FARRERAS sobre la Girona de 1717 els 50 primers contribuents, a partir aproximadament de 35 lliures de quota, representen l'autèntica èlite de la població (*La introducción del catastro en Gerona... Ob. cit.*, pp. 104-105). També és de la mateixa opinió SOBREQUÉS respecte a la Girona del 1462, segons el qual la divisió dels habitants per la seva fortuna donaria un primer grup de ciutadans rics, en nombre aproximat de 50 (*Censo y profesión... Ob. cit.*, p. 216).

72. La documentació fiscal d'antic règim sempre esdevé insuficient per a caracteritzar exhaustivament tota la població, tant pel que fa a les capes elevades, algunes vegades exemptes, en el cas de Catalunya del cadastre personal, com a les més pobres, irrellevants a nivell quantitatiu: PIERRE CHAUNU, RICHARD GASCON, *L'état et la ville*. «Histoire économique et sociale de la France», P.U.F. Paris, 1977, I, p. 411.

terístiques semblants a les de Tarragona, com poden ésser Reus o Mataró, en les quals, ambdós components sumaven respectivament un 46 i un 54 %, i enregistraven, a més, una forta presència de comerciants, de més del 20 %, mentre que aquesta categoria a Tarragona ni tan sols era representada. Tot plegat ens feia témer fins i tot un error en la recollida de les dades cadastrals.

En continuar la investigació, i fer els càlculs sobre el cadastre del 1799, però, els resultats varen ésser aproximadament els mateixos, i davant d'aquesta constant, invariable en un espai de trenta anys, vàrem començar a tenir la certesa que les dades cadastrals eren correctes i un reflex fidel de la realitat, i en canvi, el que si de cas resultava atípic era la situació socio-econòmica de Tarragona durant el segle XVIII, en la valoració de la qual segurament ens havia induït a l'error la comparació amb el seu grau de desenvolupament actual.

Efectivament, si bé Tarragona, durant el segle XVIII, no mostra els trets depressius d'algunes poblacions com Talarn, Besalú, Camprodon o Cervera, en canvi tampoc pot ésser catalogada entre les capdavanteres del Principat, i deu més aviat la seva preeminència a la condició de seu arquebisbal que a l'activitat marinera i comercial⁷³. L'empremta d'aquesta característica secular es devia intensificar durant el segle XVIII, en ésser convertida en seu de corregiment pel nou poder borbònic⁷⁴, amb tot l'aparell burocràtic que aquest fet comportava, i també per la categoria de plaça d'armes de què ja gaudia, però que va ésser reforçada per la nova situació política.

L'evolució demogràfica de Tarragona és també exponent d'aquesta falta de vitalitat⁷⁵:

73. Cf. la descripció que en fa ANTONIO PONZ, *Viage de España*, Vda. de Ibarra, Madrid, 1788, pp. 165-175. Aquestes característiques són les que fan que JOSEP IGLÉSIES qualifiqui Tarragona de «Ciutat levítica». *Geografia de Catalunya*, Editorial Aedos, Barcelona, 1968, III, p. 244.

74. «*División y confines de los doze corregimientos de Cataluña*», 2 de gener del 1719. SANMARTÍ: *Colección de órdenes...* *Ob. cit.*, p. 209. Cf. també JOSEP IGLÉSIES, *Estadísticas de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1974, II, p. 656.

75. Per a la xifra del 1553, JOSEP IGLÉSIES, *Pere Gil, S. I. (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya*, Quaderns de Geografia, Barcelona, 1949, p. 119. Per a les xifres del 1719 i 1787, *Id. El cens del comte de Floridablanca...* *Ob. cit.*, p. 52. Per a les xifres del 1848, JOSÉ ANTONIO ELÍAS, *Atlas geográfico, histórico y estadístico de España y sus posesiones de ultramar*, Imp. Hispana, Barcelona, 1848, s.p. Discrepa d'aquesta dada TOMÁS BERTRÁN SOLER, que per a l'any 1847 li atribueix solament 11.261 habitants (*Itinerario descriptivo de Cataluña*, Imp. de Oliveres, Barcelona, 1847, p. 150).

	Habitants
1553	4.270
1719	4.554
1787	8.541
1848	12.097

Tot i constar des de sempre entre les ciutats més qualificades de Catalunya ⁷⁶, el seu estancament demogràfic és notori, ja que si bé doblà pràcticament la seva població entre 1719 i 1787, seguint en aquesta tendència la mitjana de creixement demogràfic del conjunt català ⁷⁷, en canvi contrasta amb moltes poblacions de les zones que obren camí en el creixement demogràfic del país, algunes de les quals multipliquen per quatre o per cinc els seus habitants ⁷⁸.

En aquest sentit, és obligada la comparació amb el cas de Reus, a poc més de deu quilòmetres de Tarragona, i que enregistrarà el creixement demogràfic més espectacular del Principat durante el segle XVIII ⁷⁹. És aquesta realitat de creixement desigual la que possiblement estigui en la base dels despectius judicis de valor que alguns autors fan sobre la Tarragona del segle XVIII ⁸⁰. Efectivament, malgrat la seva situació litoral, Tarragona era una població girada d'esquena al mar i a les activitats marineres i comercials, i pràcticament sense cap activitat de tipus industrial ⁸¹, i tancada sobre ella mateixa ⁸², tal com la descriu Caresmar:

«Reducida aquella ciudad a una misera población compuesta por lo común, según vemos, a excepción de los eclesiásticos,

⁷⁶. BOSCH, *Summari, index o epitome...* Ob. cit., p. 371.

⁷⁷. VILAR, *Catalunya...* Ob. cit., III, p. 51. La població catalana passà de 407.000 habitants el 1718 a 814.000 el 1787.

⁷⁸. IGLÉSIES, *El cens del comte de Floridablanca...* Ob. cit., I, pp. 52-55.

⁷⁹. Reus experimentà entre 1719 i 1787 un índex de creixement del 733,73, mentre que Tarragona només un 187,54 (*Id. Ibidem*, I, p. 52).

⁸⁰. RECASENS i COMES cita les opinions despectives dels viatgers Swinburne (1775) i Bourgoing (1795), els quals qualifiquen la ciutat de bruta, trista i despoblada (*El corregimiento de Tarragona en el último cuarto del siglo XVIII. Aspectos económico y político-social*, Real Sociedad Arqueológica Tarraconense, Tarragona, 1963, pp. 65-66).

⁸¹. Segons RECASENS a finals del segle XVIII existien a Tarragona 51 sabaters, 13 xocolaters i 3 saboners, a més d'algunes fàbriques de mitges de seda i cotó, de muselins i de teixits ordinaris de lli i canem (*Id. Ibidem*, pp. 78 i 81).

⁸². És il·lustratiu, en aquest sentit, l'evolució del creixement urbà durant el segle XVIII, *Geografia de Catalunya*, III, mapa de la pàgina 239. També la vista de la població des del mar que reproduïx PONZ, *Viage de España...* Ob. cit., pp. 166-167.

*de labradores, pescadores, escribanos, procuradores y juristas, y casi todos pobres»*⁸³.

Cert que cap a finals de segle es produïren iniciatives per a propiciar la seva industrialització⁸⁴, i es va escometre la magna obra del port, que a la llarga havia de representar un factor decisiu en la pugna entre Reus i Tarragona a l'hora de captar la comercialització dels productes de la rica zona agrícola del Camp⁸⁵, però els efectes sobre la població de moment varen ésser escassos. L'espectre sòcio-professional de Tarragona, segons el cens de Floridablanca del 1787, era el següent⁸⁶:

«Hidalgos»	16
Advocats	14
Escrivans	13
Estudiants	158
Pagesos	445
Jornalers	364
Comerciants	4
Fabricants	1
Artesans ⁸⁷ i menestrals	492
Músics	4
Criats	62
Servidors del rei	17
Gaudidors de fur militar	25
Indiferents i rendistes	55
Eclesiàstics i dependents	678

A la vista d'aquestes dades, hem de convenir que el parer de Caresmar citat anteriorment era exacte. Presència aclaparadora dels eclesiàstics i dels seus dependents (28,9 %), i dels pagesos i jorna-

83. JAUME CARESMAR, *Carta al Barón de la Linde*, Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, Igualada, 1979, p. 72.

84. En concret, l'any 1786 l'arquebisbe Armanyà promogué una filatura de cotó i lli, en la qual, després d'algunes ampliacions arribaren a trobar ocupació 126 persones, però l'any 1798, i a causa en part de la crisi provocada per les guerres contra Anglaterra, la fàbrica va desaparèixer. RECASENS, *El corregimiento de Tarragona...* *Ob. cit.*, p. 82.

85. *Id. Ibidem*, pp. 66-70. Cf. també una descripció del trasfons de lluita entre Tarragona i Reus en la construcció del port en *Geografía de Catalunya...* *Ob. cit.*, III, pp. 221-223.

86. IGLÉSIES, *El cens del comte de Floridablanca...* *Ob. cit.*, p. 457.

87. Segons IGLÉSIES la classificació d'«artesanos» inclou també els menestrals (*Id. Ibidem*, p. 48).

lers (34,5 %), seguits a molta distància dels artesans i menestrals (21 %) ⁸⁸.

El reflex d'aquesta realitat sobre els majors contribuents és absolutament fidel:

ESTRUCTURA SÒCIO-PROFSSIONAL DELS 50 MAJORS CONTRIBUENTS
SEGONS EL CADASTRE DE 1763

	Nombre de contribuents	%	Total pagat (en rals)	%
Nobles	8	16	3.596	22,4
Doctors	2	4	467	3
Comerciants	—	—	—	—
Pagesos i Hisendats	27	54	8.345	52
Menestrals	3	6	782	4,8
No consta	6	12	1.617	10
Total	50		16.051	

Ultra el predomini dels pagesos, del qual ja hem parlat, en aquestes dades crida l'atenció la manca de representació dels comerciants; aquesta falta de comerç queda plenament confirmada també a nivell global pel cens de Floridablanca, en el qual només consten quatre comerciants, cosa sorprenent si tenim en compte que va ésser en aquest context que van començar-se els tràmits per a la construcció del port. Respecte al predomini dels pagesos podem suposar que Tarragona s'havia convertit durant el segle XVIII en lloc de residència de molts dels hisendats del Camp, ja que es fa difícil considerar-los simplement com a població autòctona ⁸⁹. La noblesa té, en canvi, una presència semblant a d'altres poblacions, bé que en aquest cas mostra un potencial econòmic notable, per sobre de la mitjana, ja que cas de repre-

88. Encara en ple segle XIX MADDOZ descriu Tarragona com una ciutat eclesiàstica, monumental i agrària, en la qual «se ejercen los oficios necesarios para las atenciones de la vida» i «los comerciantes tienen grandes almacenes», però, «no cuenta esta ciudad aquellos grandes establecimientos que su inmediata la de Reus». (*Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y de sus posesiones de ultramar*, Madrid, 1845-1850, XVI, p. 651).

89. Aquesta realitat sembla deduir-se de l'enunciat del cadastre del 1763: «Reparto por menor del Rl. Catastro del año 1763, entre los individuos de Tarragona y terratenientes» (AMT. Lligall «Catastro 1717 a 1839»).

sentar el 16 % dels contribuents, acapara en canvi el 22,4 del total pagat.

Aquestes característiques es repeteixen fidelment també en el cadastre del 1799, malgrat haver transcorregut més de trenta anys entre un i altre:

**ESTRUCTURA SÒCIO-PROFSSIONAL DELS 50 MAJORS CONTRIBUENTS
SEGONS EL CADASTRE DE 1799**

	Nombre de contribuents	%	Total pagat (en rals)	%
Nobles	9	18	5.060	26,5
Doctors	3	6	960	5
Comerciants	1	2	365	1,9
Artistes	1	2	265	1,4
Pagesos i hisendats	26	52	8.151	42,6
Menestrals	4	8	1.445	13,6
Total	50		19.121	

L'única cosa que es presta a ésser destacada, en aquest cas, és la presència, ni que sigui mínima, de comerciants entre els primers contribuents, possiblement afavorits ja pel moviment del port⁹⁰. Respecte a la resta de components tot apareix pràcticament igual que en el cadastre de 1763, i només cal fer notar l'afermament de la presència de la noblesa, que guanya punts tant en el nombre com en el total pagat. La traducció de les xifres cadastrals dels 50 majors contribuents a nivell individual, també dóna signes d'una gran estabilitat. Els cognoms homònims són molt freqüents en un i altre cadastre, i tot i que caldria confirmar el possible lligam de parentiu a través de la documentació parroquial, és interessant donar la llista de coincidències familiars aparentment més segures, i la seva situació comparativa entre els majors contribuents del 1763 i 1799:

90. Segons MADUZ el nucli comercial de Tarragona no aparegué a la ciutat propiament dita, sinó arran de mar, al costat del port, i sobre el qual diu: «*Hemos creido no deber confundir la descripción de la ciudad con la de este nuevo pueblo, aunque sean uno mismo en todos los efectos legales: el puerto, o llámese la ciudad baja o bien Tarragona la Nueva*» (*Diccionario geográfico... Ob. cit., XVI, p. 646*).

	Cadastre	N.º de contribuent
Josep Canals, vídua	1763	1
Bonaventura Enric Canals	1799	2
En Francesc Valls i Freixas	1763	2
En Lluís Valls	1799	5
Josep de Vidal, noble	1763	3
Josep Antoni de Vidal, noble	1799	4
En Josep de Bartamon	1763	5
En Joan Albert de Bartramon	1799	11
Gaspar Bavot, pagès	1763	7
Maria Bavot, vídua	1799	16
En Josep de Claver	1763	8
Na Antònia de Claver	1799	9
Francesc Monravà, pagès	1763	9
Josep Monrabà, Dr. en Drets	1799	26
Carles de Castellarnau, cavaller	1763	15
Josep Antoni de Castellarnau, cavaller	1799	1
Josep Riambau, pagès	1793	16
Josep Riambau, pagès	1799	40
Francesc Gabriel, pagès	1763	19
Josep Gabriel, pagès	1799	27
Josep Casals, pagès	1763	21
Joan Antoni Casals, pagès	1799	13
Isidre Dalmau, pagès	1763	24
Isidre Dalmau, pagès	1799	25
Lluís Escolà, Familiar del Sant Ofici	1763	27
Tomàs Escolà, Familiar del Sant Ofici	1799	18
Francesc Piñol, Dr. en Drets	1763	28
Joaquim Piñol, Dr.	1799	19
En Plàcid de Montuliu	1763	31
Plàcid de Montuliu, noble	1799	12
Magdalena Matheu, vídua	1763	32
Vicens Mateu, pagès	1799	29

	Cadastre	N.º de contribuent
Josep Magarolas, pagès	1763	35
Salvador Magarolas, pagès	1799	43
Francesc Comas, revenedor	1763	36
Tecla Comas, vídua	1799	31
Josep Vidal, pagès	1763	49
Josep Vidal, pagès	1799	56

Notem com les principals fortunes de la població han mantingut intacte el seu predomini, amb poques variacions d'un cadastre a l'altre, mentre que no hi ha cap indici que permeti detectar l'ascens de noves professions als llocs veritablement significatius de la jerarquia econòmica de la població. En definitiva, Tarragona, a finals del segle XVIII, apareix encara com un clar exponent d'una societat preindustrial, en la qual la noblesa i els hisendats devien jugar el paper de grup dominant indiscutible.

APÈNDIX

Cinquanta majors contribuents de Tarragona segons el cadastre de 1763

N.º de contribuent		Repartiment (en rals d'ardit)
1	Josepa Canals, vídua	1.131 rals 2 m.
2	En Francesc Valls i Freixas	776 » 6 »
3	En Josep de Vidal	721 » 6 »
4	Miquel Gibert, pagès	616 » 10 »
5	En Josep de Bartamon	507 » 14 »
6	Tomàs Morenas, apotecari	463 » 13 »
7	Gaspar Bavot, pagès	461 » 16 »
8	En Josep de Claver	447 » 18 »
9	Francesc Monravà, pagès	441 » 3 »
10	Isabel Fàbregas, vídua	403 » 22 »
11	Pau Sala, escrivà de la marina	345 » 18 »
12	Pere Totosaus, pagès	342 » 13 »
13	Isidre Morató, pagès	337 » —

N.º de contribuent		Repartiment (en rals d'ardit)
14	En Francesc Ortís	333 » 4 »
15	En Carles de Castellarnau, cavaller	330 » 7 »
16	Josep Riambau, pagès	312 » 11 »
17	Josep Aragonès, forner	300 » 16 »
18	Magí Vastida, pagès	295 » 20 »
19	Francesc Gabriel, pagès	292 » 3 »
20	Pere Teixidó, pagès	288 » 7 »
21	Josep Casals, pagès	276 » 9 »
22	Felip Montaner	271 » 11 »
23	Joan Alasà, hortolà	267 » 16 »
24	Isidre Dalmau, pagès	264 » 3 »
25	Francesc Riambau, pagès	262 » 22 »
26	Geroni Carbonell, teixidor	259 » 19 »
27	Lluís Escolà, Familiar del Sant Ofici	255 » 22 »
28	Francesc Piñol, Dr.	245 » 13 »
29	Teresa Gabriel, vídua	243 » 9 »
30	Francesc Pastó, ciutadà	241 » 18 »
31	En Plàcid Montuliu	241 » 17 »
32	Magdalena Matheu, vídua	238 » —
33	Manuel Alagret, pagès	231 » 12 »
34	Vicens Alberch, pagès	229 » 3 »
35	Josep Magarolas, pagès	226 » 14 »
36	Francesc Comas, revenedor	225 » 15 »
37	Francesc Gil, carreter	223 » 19 »
38	Esteve Rovira, pagès	223 » 19 »
39	Francesc Dalmau, Dr.	222 » 20 »
40	Miquel Gil, pagès	211 » 22 »
41	Francesc Caputo, escrivà	211 » 21 »
42	Pau Dalmau, pagès	209 » 18 »
43	Lluís Sardà, pagès	209 » 14 »
44	Joan Grau, pagès	208 » 18 »
45	Tecla Pous, vídua	207 » 15 »
46	Josep Espinach, pagès	205 » 8 »
47	Pau González, pagès	204 » 21 »
48	Pau Forés, pagès	204 » 6 »
49	Josep Vidal, pagès	201 » 13 »
50	Francesc Dalmau, pagès	201 » 8 »

*Cinquantà majors contribuents de Tarragona segons el cadastre
de 1799*

N.º de contribuent		Repartiment (en rals d'ardit)
1	Na Maria de Castellarnau	1.073 rals 8 m.
2	Bonaventura Enric Canals	1.068 » 15 »
3	Josep Huguet i Aldoma	866 » 1 »
4	En Josep de Vidal	823 » 21 »
5	En Lluís Valls	779 » —
6	Hereus de Manuel Duran	584 » 13 »
7	Mateu Bové, fuster	561 » 29 »
8	Baró de les Quatre Torres	538 » 14 »
9	Na Antònia de Claver	522 » 9 »
10	Ignasi Bertran	500 » 16 »
11	En Joan Albert de Bartramon	434 » 12 »
12	En Plàcid Montuliu, noble	426 » 18 »
13	Joan Casals	421 » 13 »
14	Mañuel Pons i Alami, pagès	384 » 12 »
15	Nicolau Roix, forner	382 » 3 »
16	Gaspar Bavot, pagès	374 » 20 »
17	Antònia Sala, vídua	372 » 24 »
18	Tomàs Escolà, comerciant	365 » 12 »
19	Joaquim Piñol, Dr.	335 » 1 »
20	Pere Mongió, pagès	334 » 18 »
21	Pere Teixidó, pagès	327 » 9 »
22	Joan Gabriel, Dr.	326 » 9 »
23	Joan Baptista Vidal, pagès	320 » —
24	Josep Ferran, pagès	306 » 8 »
25	Isidre Dalmau, pagès	303 » 15 »
26	Josep Monrabà	299 » 21 »
27	Josep Gabriel, pagès	295 » 2 »
28	Pere Totosaus, pagès	294 » 17 »
29	Vicens Mateu, pagès	294 » 8 »
30	Pau Ycart, pagès	292 » 22 »
31	Tecla Comas, vídua	288 » 37 »
32	Pau Torné, pagès	281 » — »
33	Josep Gabriel, pagès	275 » 22 »
34	Pau Casals, pagès	274 » —
35	Tomàs Bolsa	265 » 13 »

N.º de contribuent		Repartiment (en rals d'ardit)
36	Rafael Pastó, confiter	265 » 10 »
37	Esteve Rovira, pagès	257 » 5 »
38	Domènec Bargalló, sastre	256 » 21 »
39	Jaume Russell, veler	246 » —
40	Josep Riambau, pagès	244 » 2 »
41	En Felip Mercadé	243 » 16 »
42	Francesc Llabada, pagès	237 » 11 »
43	Salvador Magarolas, pagès	233 » 6 »
44	Manuel Pastó, pagès	231 » 19 »
45	Ignasi Vidal, pagès	223 » 2 »
46	Na Teresa Gómez	222 » 5 »
47	Lluís Olivé, pagès	222 » —
48	Ramon Reboltós, pagès	221 » 21 »
49	Tomàs González, pagès	221 » 6 »
50	Josep Musté, pagès	220 » 23 »

JOSEP M. TORRAS I RIBÉ

CUANTIFICACIÓN DE LA POBLACIÓN ACTIVA DE LA CIUDAD DE REUS A TRAVÉS DE LOS MIQUELETES EN 1795

FUENTES Y METODOLOGÍA

Los Miqueletes constituyeron una fuerza militar, integrada por tropas catalanas, mandadas por oficiales catalanes y pagadas con dinero del Principado. Su organización, en 1795, surgió a raíz de la grave situación por la que atravesaba la frontera pirenaica ante el ataque de la Francia revolucionaria.

Como consecuencia de la Revolución Francesa, ya en marzo de 1793, la Convención y España se habían declarado la guerra. A un conjunto de victorias españolas en ese año le sucedieron una serie de reveses (al año siguiente). El gobierno, alarmado, decretó entonces una movilización general, uno de cuyos efectos fue la creación de los Miqueletes¹.

Las fuentes, que reúnen las relaciones de estas tropas, se agrupan en un cuerpo documental de dieciocho volúmenes, que se encuentran en el Archivo Histórico Provincial de Tarragona. El conjunto de volúmenes se podrá subdividir en tres grupos: administrativos, económicos y de población. Estas recogen la población masculina, mediante lista general de todos los hombres, desde la edad de los dieciseis

1. Se han consultado para los Miqueletes, especialmente: J. M. RECASENS, *El Corregimiento de Tarragona en el último cuarto del s. XVIII, aspectos económico y político social*, Real Sociedad Arqueológica Tarraconense, 1963, Tarragona; Luis NAVARRO MIRALLES, *Datos para un estudio de la población activa masculina en el Corregimiento de Tarragona a finales del s. XVIII (Los Miqueletes en La Riera)*, «Universitas Tarraconensis», Tarragona, 1977; y de Salvador ROVIRA I GÓMEZ, *Altafulla y la Guerra Gran (1793-1795)*, Quaderns d'Història Tarraconensis, vol. núm. 1, Institut d'Estudis Tarraconenses «Ramon Berenguer IV», Tarragona, 1977.

años, en adelante, expresando nombre, apellidos, edad, estado civil y la condición u oficio ².

Para el estudio de la población activa se ha dividido a los hombres en catorce grupos (de cinco en cinco años, a excepción del primero entre 16 a 19 años). Las relaciones por edades se han anotado en cuatro columnas: En la primera se han registrado los años de nacimiento (correspondientes a cada edad). Las edades se han establecido en una segunda columna y las cuantificaciones correspondientes han ocupado la tercera columna. En la última, se han asentado las sumas parciales de cada cinco años ³.

Hacemos constar sobre las fuentes, una serie de errores: junto al nombre de cada individuo, aparece un número que los pretende cuantificar; así si empieza con el número uno, debería terminar con el 4.060; sin embargo, el total asciende a 4.217 hombres, es decir, hay un error —en la suma total— de 157 personas.

LA POBLACIÓN ACTIVA MASCULINA

En la gráfica de la población activa masculina, sobresalen: el grupo de 16 años con un total de 182 hombres; a continuación, tras un periodo de oscilaciones —que no sobrepasan los 130 hombres—, se alcanza otro máximo de 189 habitantes, que corresponde al grupo de 30 años.

Después de otra etapa intermedia alcanza el cénit la población activa masculina, que han cumplido los 40 años (un total de 233 hombres). A partir de aquí, cabe señalar un declive progresivo hasta la edad de 89 años. En este descenso hay tres edades que aún se mantienen altas, y corresponden a los 45 (164 h.), 50 (123 h.) y 55 años (95 h.).

Las cumbres, en ciertos grupos de edades, coincidirían en Reus con un periodo posible de normalidad en el comercio, que se traducirá en un incremento de población.

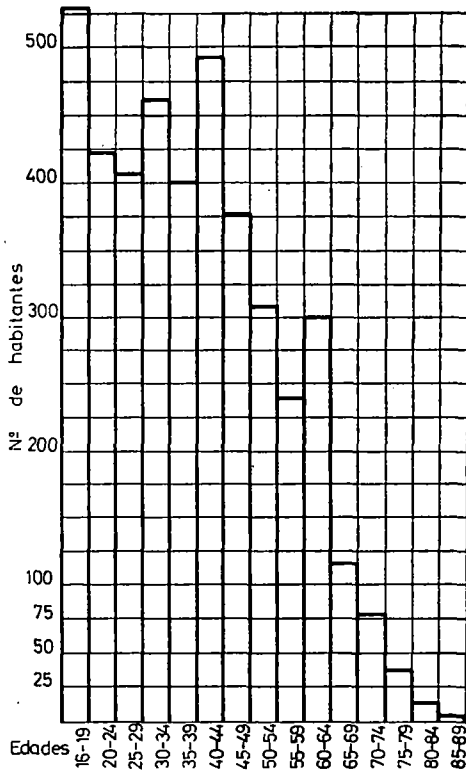
En cuanto a los puntos mínimos deberemos distinguir los siguientes subgrupos:

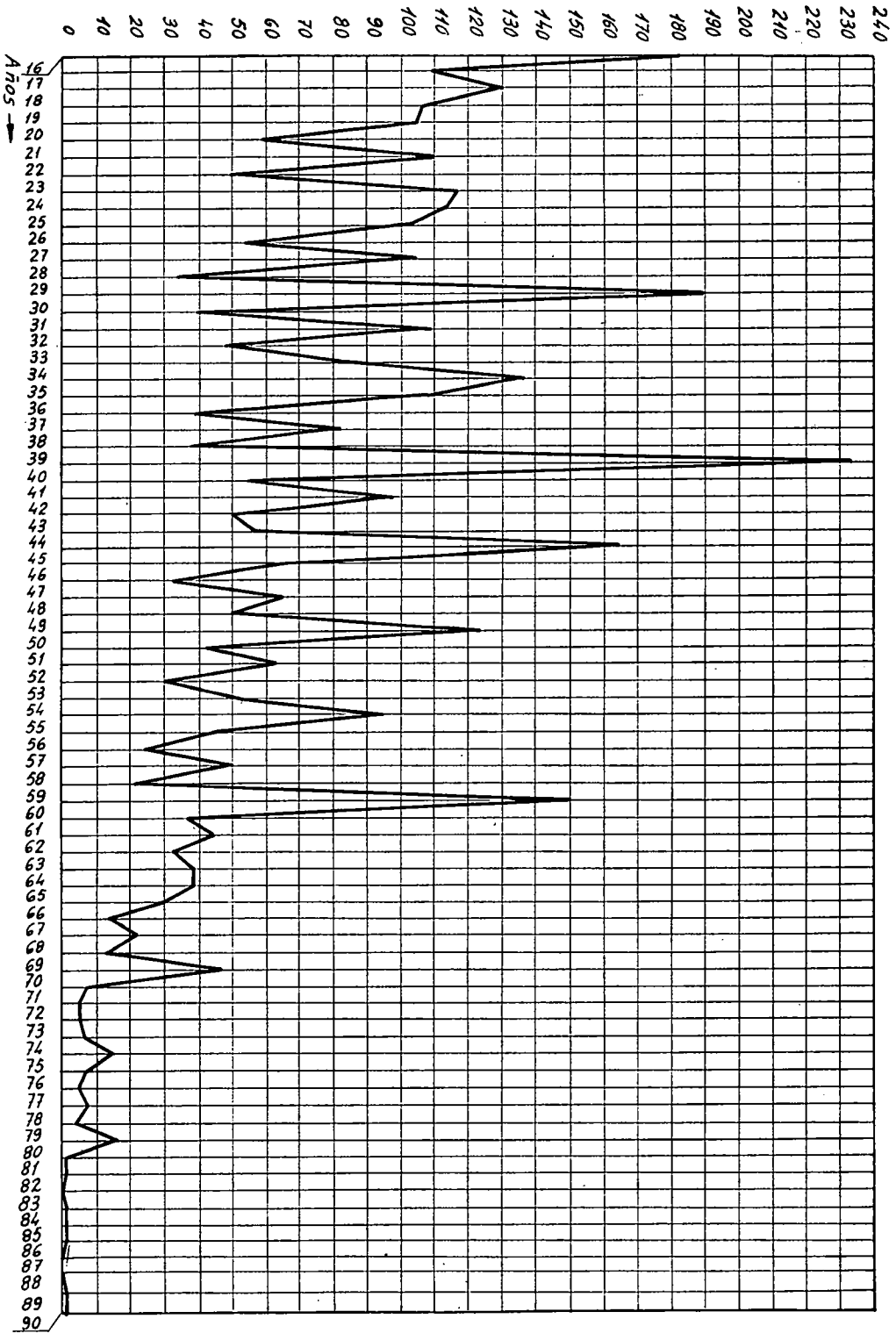
2. A.H.P.T. Cicle de Conferencies sobre fons documentals de l'Arxiu Històric Provincial. Notícia Històrica. Conferència de Luis NAVARRO MIRALLES, *Datos para un estudio de la población activa masculina a finales del siglo XVIII. Los Miqueletes* (8 març, 1979).

3. La metodología corresponde a la utilizada en el Seminario «Demografía» del Departamento de Historia Moderna (1978-79).

En el primero, los puntos bajos equivalen a los veintiuno, veintitrés, veintisiete y veintinueve años, siendo este último el mínimo, con un total de 33 hombres (frente a los 104 del grupo de 28 años). En 1766 (nacimiento del grupo de 29 años), se produce el Motín de Esquilache, al tiempo que se inicia una ofensiva contra los Jesuitas. En general es un año de encarecimiento de los artículos de primera necesidad y de amplio malestar. En Barcelona se reparte propaganda incitando a una rebelión (20 de abril), las precauciones policiales hacen que no se produzca. En Tarragona, exenciones sobre los gravámenes del vino causan algunos motines. Fue pues, un período de malestar, lo que producirá probablemente un declive de la potencia demográfica.

Otras causas del declive poblacional estará en la baja de los salarios (que afectaría a las familias de cuantos en 1795 tenían 39 años), y a la crisis agrícola a raíz de las sequías de los años 1747 y 1748 (años que corresponderían a las edades de 47 y 53 años).

Entre los de 55 y 70 años, salvo el grupo de 57 años que presenta un gran descenso, los otros años tendieron a ser estables, con excepción de los 66-67 años que presentan unas cifras de 14 y 13 hombres. La población comprendida entre estos años empieza a sufrir ya un descenso puramente biológico, que se verá de forma más patente en el grupo siguiente (de 70 a 90 años), con un declive que influirá en una población ya corta por años de pan caro y cosechas deficientes, secuelas de la Guerra de Sucesión y por adversas circunstancias meteorológicas, que incidieron entonces negativamente en el campo.

En resumen, el perfil de la gráfica corresponde al tipo de Antiguo Régimen, con altibajos, que no obstante agrupa un número estimable de personas aptas para el trabajo, especialmente en tres cimas separadas, entre sí, por una década (16/19; 29 y 39 años).

Las altas cotas de las edades terminadas en cero o cinco correspondería, o bien a una recuperación después de una época anterior con grandes depresiones, o bien una posible explicación de este fenómeno esté en el hecho de que se tendía con frecuencia a redondear la edad en los registros, ya fuera por ignorancia, conveniencia, etc.

CONCLUSIONES

«Los Miqueletes», permiten, en este caso, la cuantificación de la población masculina entre 16 y 89-90 años en 1795, en Reus.

Indica la existencia de una población de Antiguo Régimen, con la natalidad y mortalidad en dependencia de los acontecimientos económicos, políticos y militares anteriores.

En general, supone una población joven en su punto de arranque; amplia en las edades intermedias (que coinciden con la época de mayor capacidad de trabajo), y un importante grupo hasta los sesenta años (también aptos para la producción).

Por último existe una extensa y lineal proyección de ancianos, que alcanzan los noventa años (como hitos de una amplia esperanza de vida). Una población, en fin, que cierra un siglo de estimable potencial demográfico para Reus.

M. BONET E., R. CLOLS J., F. COLLADO P., M. ESPORRÍN P.
P. FERNÁNDEZ M., E. MERCADÉ C., M. MONCLÚS LL.

APÉNDICE

MIQUELETES REUS 1795

Nacimiento	Edad	Totales	Suma total
1779	16	182	527
78	17	109	
77	18	130	
76	19	106	
1775	20	104	439
74	21	58	
73	22	111	
72	23	49	
71	24	117	
1770	25	114	406
69	26	102	
68	27	53	
67	28	104	
66	29	33	
1765	30	189	468
64	31	39	
63	32	109	
62	33	48	
61	34	83	
1760	35	136	400
59	36	107	
58	37	38	
57	38	82	
56	39	37	
1755	40	233	491
54	41	54	
53	42	98	
52	43	50	
51	44	56	

Nacimiento	Edad	Totales	Suma total
1750	45	164	377
49	46	66	
48	47	32	
47	48	65	
46	49	50	
1745	50	123	310
44	51	42	
43	52	63	
42	53	30	
41	54	52	
1740	55	95	235
39	56	43	
38	57	26	
37	58	50	
36	59	21	
1735	60	150	300
34	61	36	
33	62	44	
32	63	32	
31	64	38	
1730	65	38	117
29	66	30	
28	67	14	
27	68	22	
26	69	13	
1725	70	47	70
24	71	7	
23	72	5	
22	73	5	
21	74	6	

Nacimiento	Edad	Totales	Suma total
1720	75	15	38
19	76	7	
18	77	5	
17	78	7	
16	79	4	
1715	80	16	19
14	81	1	
13	82	1	
12	83	0	
11	84	1	
1710	85	1	3
9	86	1	
8	87	0	
7	88	0	
6	89	1	

De noventa: 1

Sin especificar la edad: 16

Total: $4.200 + 1 + 16 = 4.217$

LA POBLACIÓN ACTIVA MASCULINA DEL TARRAGONÈS (CORREGIMIENTO DE TARRAGONA) EL AÑO 1795

La presente comunicación es una aportación de equipo al *1er. Colloqui d'Història del Camp de Tarragona, Conca de Barberà i Priorat*, realizada a base del cuerpo documental de los Miqueletes conservado en el Archivo Histórico Provincial de Tarragona ¹.

Adaptándonos a la normativa del coloquio, presentamos una cuantificación de la población activa masculina del Tarragonès, de los dieciséis años en adelante, es decir, de los hombres residentes en la comarca el año 1795 y que nacieron entre 1710 y 1779.

Esta población activa masculina figura en las listas presentadas por los diversos ayuntamientos a la «Junta para el Armamento y Tercios del Partido de Tarragona», de las cuales sólo hemos hechos uso de los datos de edad y estado civil de los relacionados. A partir de la cuantificación se han establecido los totales por localidades de los solteros, casados y viudos y la presumible población activa de cada núcleo humano ².

La utilización de documentos corregimentales para realizar un trabajo a nivel comarcal ha supuesto que los pueblos del Tarragonès, situados en la margen izquierda del río Gaià queden excluidos de

1. Han estudiado los Miqueletes J. M.ª RECASENS COMES, *El Corregimiento de Tarragona en el último cuarto del siglo XVIII* (Real Sociedad Arqueológica Tarraconense, 1963); S. ROVIRA GÓMEZ, *Altafulla i la Guerra Gran (1793-1795)*, (Quaderns d'història tarraconense, 1 del Institut d'Estudis Tarraconenses «Ramon Berenguer IV», 1977); y L. NAVARRO MIRALLES, *Datos para un estudio de la población activa masculina en el Corregimiento de Tarragona a finales del siglo XVIII (Los Miqueletes en La Riera)*, (Universitat Tarraconensis, II, 1977).

2. Véase apéndice.

este trabajo ya que administrativamente dependían del corregimiento de Vilafranca del Penedès³.

* * *

Hemos creído oportuno dividir el marco físico sobre el cual elaboramos la comunicación en dos zonas: la litoral⁴ y la interior⁵, para así poder captar mejor las repercusiones del auge demográfico y económico del siglo XVIII, desde la perspectiva del año 1795, en el Tarragonès.

Para evitar la dualidad entre el mundo rural y el urbano y también para corregir el desequilibrio de población entre el litoral y el interior, que ocasionaría la incorporación de una urbe de cerca de nueve mil habitantes⁶, hemos suprimido intencionadamente Tarragona a fin de utilizar unos datos homogéneos de población y así evitar el desenfoque que sin duda supondría la capitalidad civil, militar y religiosa del corregimiento. De este modo, las aportaciones humanas de cada localidad, dependerán en su mayoría de las posibilidades socio-económicas del sector.

Una vez excluida Tarragona, entendemos por zona litoral los municipios de Vila-seca, La Canonja, Tamarit, La Riera, Altafulla, Torredembarra y Creixell. La incorporación de municipios cuyo término no limita con el Mediterráneo —La Canonja y La Riera—, obedece a la consideración de su total enclave entre municipios marítimos, a su proyección social y económica hacia el mar y a su vinculación con las actividades mercantiles de los puertos de Salou, Tarragona y playas de Altafulla y Torredembarra.

3. A excepción de Altafulla, Torredembarra, Clarà y Creixell incorporados al corregimiento de Tarragona por la Real Cédula de 25 de noviembre de 1716.

4. Altafulla, La Canonja, Creixell, La Riera, Tamarit, Torredembarra y Vila-seca.

5. El Catllar, Constantí, Els Garidells, El Morell, Els Pallaresos, Perafort, La Pobla de Mafumet, Renau, La Secuita y Vilallonga.

6. Según el censo de Floridablanca de 1787.

CUADRO N.º 1

Población de los municipios del Tarragonès

			<u>%</u>
1. ALTAFULLA	469	469	10,12
2. LA CANONJA	243	315	6,80
La Boella	4		
Masricard	68		
3. EL CATLLAR (y L'ARGILAGA)	364	372	8,02
Cocons	8		
4. CONTANTÍ	692	692	14,92
5. CREIXELL	136	136	2,93
6. ELS GARIDELLS	65	65	1,40
7. EL MORELL	193	220	4,75
La Granja dels frares	24		
Tomanil	3		
8. ELS PALLARESOS	80	80	1,72
9. PERAFORT	45	128	2,76
El Codony	27		
Les Franqueses del Codony	15		
Puigdelfí	41		
10. LA POBLA DE MAFUMET	82	84	1,81
Requesens y Camareria	2		
11. RENAU	72	107	2,30
Peralta	35		
12. LA RIERA	215	215	4,63
13. LA SECUTA	198	198	4,28
14. TAMARIT	68	138	2,98
Ferran	44		
Monnars	26		

			%
15. TORREDEMBARRA	328	358	7,73
Clarà	30		
16. VILALLONGA	271	285	6,14
Font de l'Astor	5		
Mas de l'Obra	3		
Montoliva	6		
17. VILA-SECA	695	775	16,71
Les Comes d'Ulldemolins	50		
Vilafortuny	8		
Mas de l'Abat	1		
La Pineda	21		
		4.637	100

* * *

Consideramos población activa cualquier persona con capacidad física para el trabajo, independientemente de su edad, censada en los Migueletes, a partir de los dieciséis años.

En cifras absolutas los municipios de mayor población son los de Vila-seca, Constantí, Altafulla y Torredembarra, todos litorales salvo Constantí. Por el contrario los de menor población —Renau, La Pobla de Mafumet, Els Pallaresos y Els Garidells— son interiores.

Presentamos la población masculina reunida por localidades en el cuadro núm. 1, y en el núm. 2 por municipios subdivididos en los dos sectores citados de litoral e interior. De la consideración de ambos cuadros se deduce cuantitativamente una población activa levemente superior en la costa.

* * *

El perfil demográfico presenta tres cimas, la más potente y joven corresponde a los nacidos entre 1771 y 1775, por lo tanto con edades comprendidas entre veinte y veinticuatro años, lo que supone un alto índice de población activa plenamente productiva que se refuerza con una segunda cima, entre cuarenta y cuarenta y cuatro años, que comprende a los nacidos entre 1751 y 1755. Por último cabe mencionar

CUADRO N.º 2

Población: litoral e interior

	16/19	20/24	25/29	30/34	35/39	40/44	45/49	50/54	55/59	60/64	65/69	70/74	75/79	80→		%
LITORAL																
1. Altafulla	40	65	42	56	47	52	59	26	23	36	12	6	3	2	469	10,12
2. La Canonja	50	37	39	40	22	31	25	20	19	14	7	7	3	1	315	6,80
5. Creixell	20	13	26	13	11	11	10	5	5	9	11	2	—	1	136	2,93
12. La Riera	26	25	19	32	19	32	18	7	7	7	11	7	—	1	215	4,63
14. Tamarit ⁷	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	2,98
15. Torredembarra	39	45	42	36	29	44	33	31	13	27	9	8	—	2	358	7,73
17. Vila-seca	100	112	85	78	65	95	85	40	34	51	13	15	2	—	775	16,71
	275	297	253	252	195	265	230	129	101	144	63	45	12	7	2.268	51,90
INTERIOR																
3. El Catllar ⁸	37	45	35	44	50	33	25	14	34	24	12	7	3	1	364	8,02
4. Constantí	92	108	75	80	53	85	34	49	23	67	10	9	2	5	692	14,92
6. Els Garidells	6	11	8	8	14	3	4	5	6	—	—	—	—	—	65	1,40
7. El Morell	23	30	34	23	23	20	12	20	12	13	5	2	2	1	220	4,75
8. Els Pallaresos	12	9	12	10	5	9	5	4	6	4	—	1	2	1	80	1,72
9. Perafort	10	19	22	15	14	19	7	2	5	7	5	2	1	—	128	2,76
10. La Pobla de Mafumet	12	14	10	11	8	4	4	5	5	8	2	1	—	2	84	1,81
11. Renau	14	14	13	16	8	17	11	2	2	5	2	3	—	—	107	2,30
13. La Secuita	22	30	28	17	21	20	14	5	13	15	7	4	1	1	198	4,28
16. Vilallonga	25	39	32	42	21	25	30	13	20	11	19	8	—	—	285	6,14
	253	317	269	266	217	235	146	119	126	154	62	37	11	11	2.223	48,10
TOTALES⁹	528	614	522	518	412	500	376	248	227	298	125	82	23	18	4.637	100

7. Tamarit con 138 hombres no figura en este cuadro a causa de no constar la edad de treinta y cuatro de sus habitantes.

8. Al total del Catllar cabría añadir ocho hombres cuyas edades no se especifican.

9. Los totales de que consta este cuadro corresponden a las cantidades globales de los municipios.

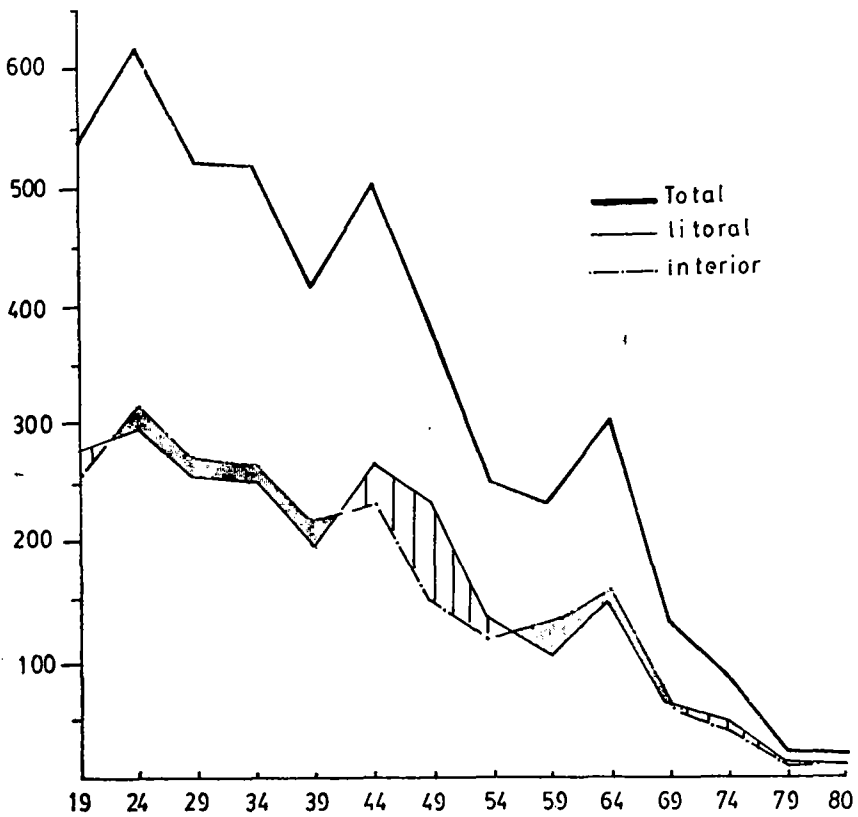
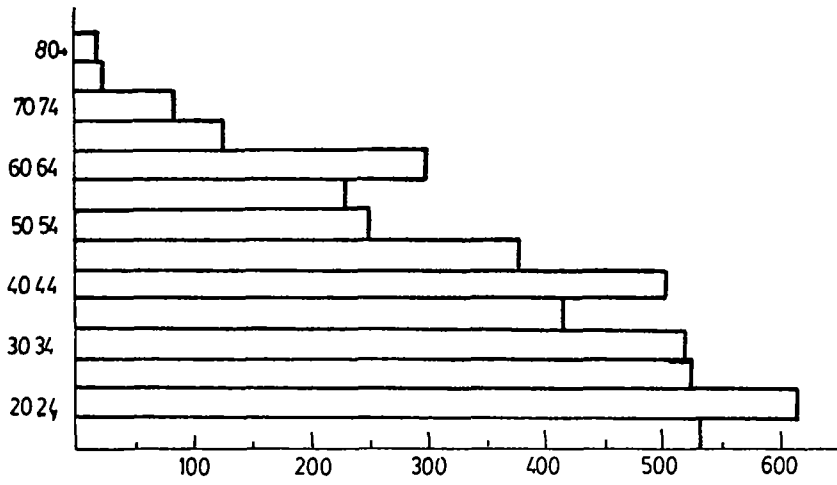
la tercera cúspide la cual, aunque incluye edades entre los sesenta y sesenta y cuatro años supone una ruptura en la caída natural de la población.

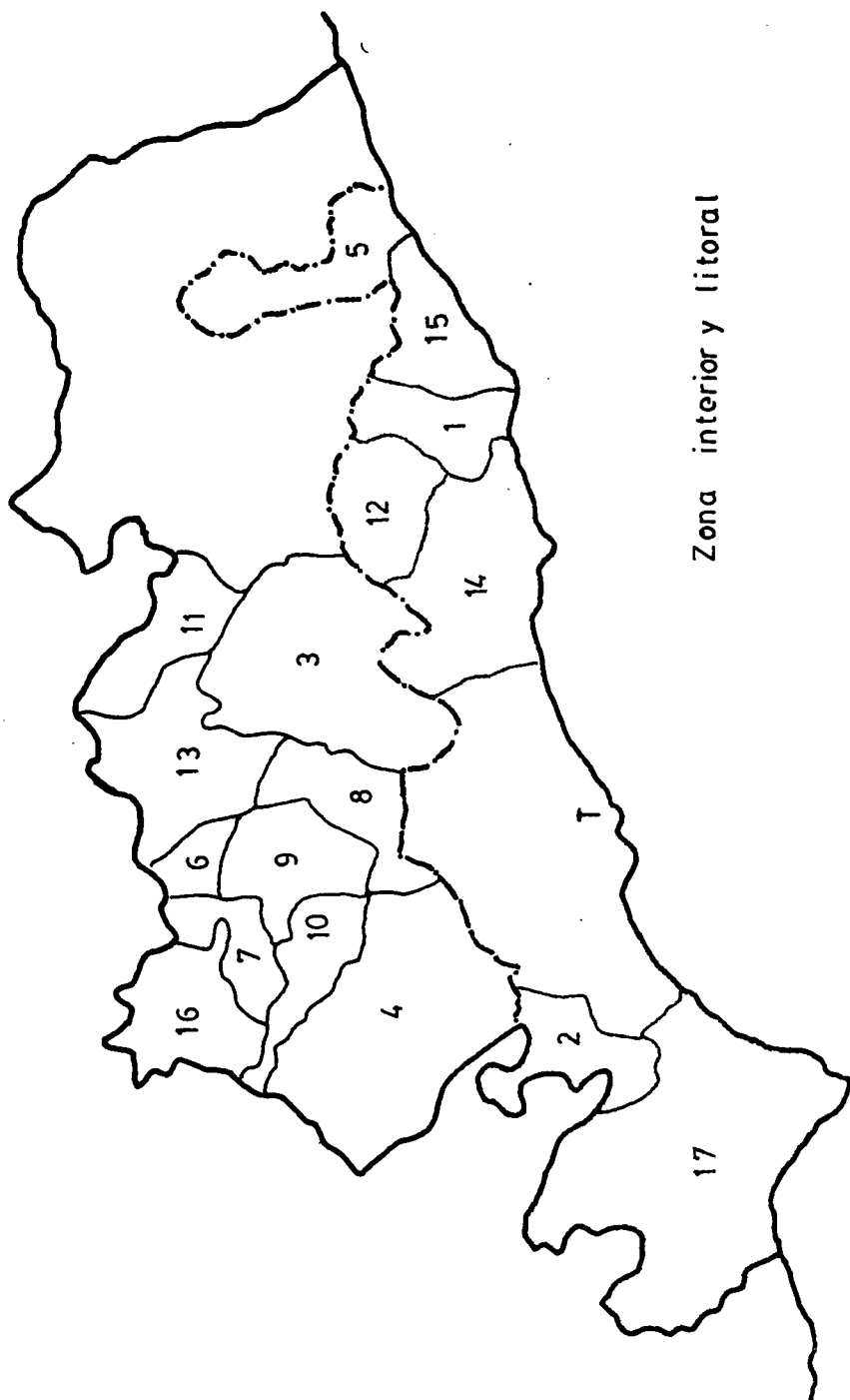
Concretando los grupos de edades se advierte que los más jóvenes —16 a 19 años— y los más plenamente activos —39 a 54 años— corresponden al litoral, mientras que en el comprendido entre los veinticuatro y treinta y nueve años se mantiene una proporcionalidad entre el litoral y el interior, aunque algo superior en esta última zona. Superados los cincuenta y cinco años y hasta los sesenta y cuatro, población madura menos activa, su número es mayor en el interior que en el litoral. Por último, de sesenta y cinco años en adelante el paralelismo es constante entre ambos sectores.

* * *

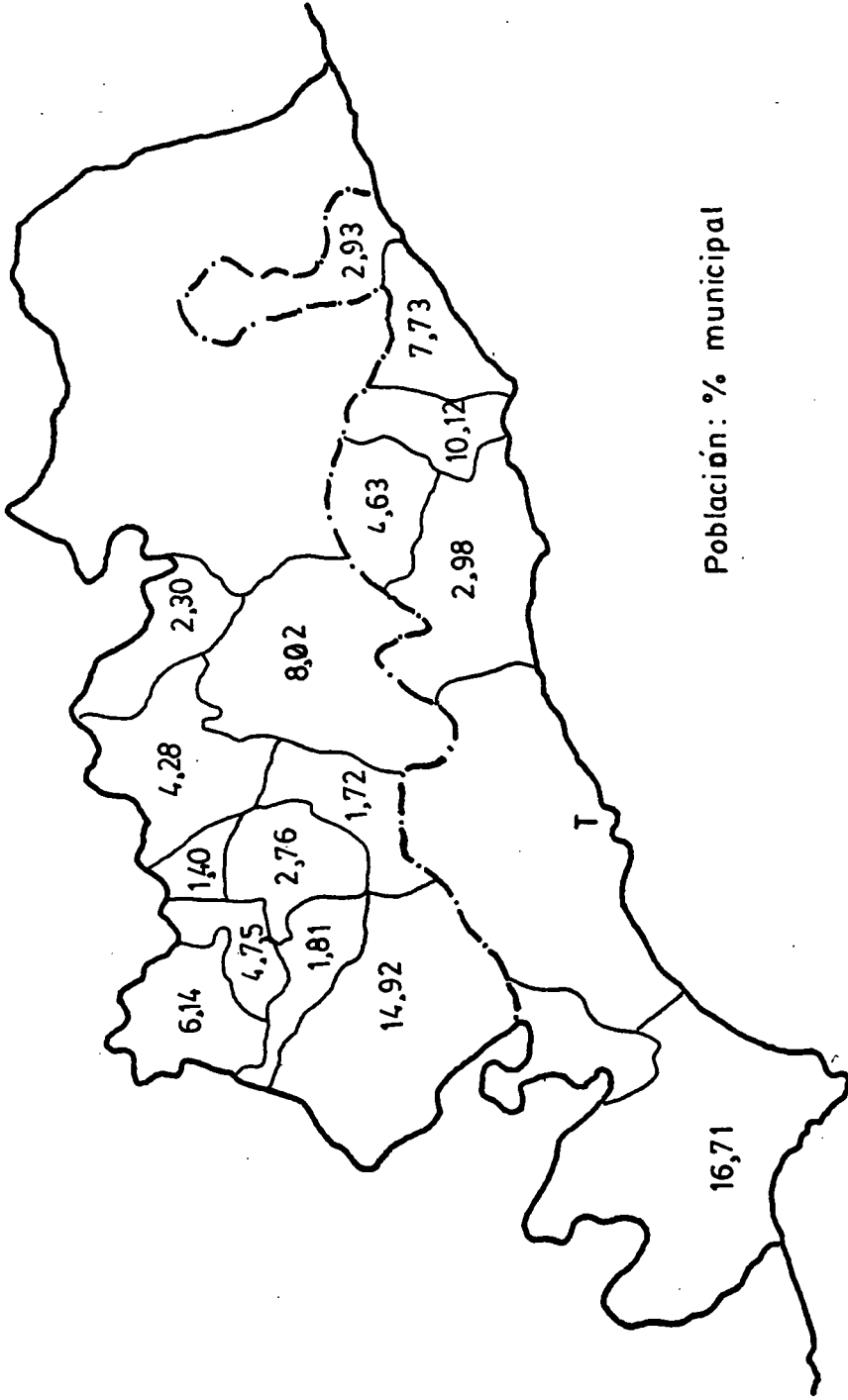
Resumiendo, podemos decir que la cuantificación de la población activa masculina del año 1795 en el Tarragonès, excluida Tarragona, supone una población joven, relativamente numerosa, potenciada en tres generaciones —1731, 1751 y 1771— con una incidencia superior en la zona litoral.

LUIS NAVARRO - SALVADOR ROVIRA

Zona interior y litoral

Población: % municipal

APÉNDICE

Año nacimiento	Edad	Altafulla			La Boella			La Canonja			El Catllar y L'Argllaga		
		S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.
1779	16	8	—	—	—	—	—	6	—	—	15	—	—
78	17	16	1	—	—	—	—	14	1	—	8	—	—
77	18	10	1	—	—	—	—	2	—	—	6	1	—
76	19	4	—	—	—	—	—	9	3	—	5	1	1
1775	20	25	3	—	—	—	—	2	1	—	11	1	—
74	21	2	—	—	—	—	—	7	1	—	7	1	—
73	22	12	3	—	—	—	—	7	—	—	4	—	—
72	23	7	8	—	—	—	—	1	2	—	8	2	—
71	24	4	1	—	—	—	—	2	4	—	7	4	—
1770	25	2	10	—	—	—	—	—	8	—	3	—	—
69	26	—	13	—	1	—	—	—	4	—	7	6	—
68	27	—	2	—	—	1	—	1	5	—	1	5	—
67	28	1	14	—	—	—	—	1	9	—	4	2	—
66	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	—
1765	30	1	22	—	—	—	—	2	15	—	2	1	—
64	31	—	1	—	—	—	—	—	6	—	5	11	—
63	32	1	9	—	—	—	—	—	5	—	2	8	—
62	33	—	17	1	—	—	—	—	—	—	2	8	—
61	34	—	4	—	—	—	—	1	1	—	—	5	—
1760	35	1	14	—	—	—	—	—	5	—	2	8	—
59	36	—	20	—	—	—	—	—	5	—	—	13	—
58	37	—	2	—	—	—	—	—	2	—	1	9	—
57	38	—	9	1	—	—	—	—	2	—	1	2	—
56	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	—
1755	40	—	34	—	—	—	—	—	5	—	1	8	1
54	41	—	—	—	—	—	—	—	6	—	1	3	—
53	42	2	10	—	—	1	—	—	4	—	—	8	—
52	43	—	6	—	—	—	—	1	1	—	—	8	1
51	44	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	2	—
1750	45	1	38	1	—	—	—	—	8	—	—	4	—
49	46	1	8	—	—	—	—	—	6	—	1	6	—
48	47	—	3	—	—	—	—	—	2	—	—	5	—
47	48	—	3	—	—	—	—	—	5	—	—	3	—
46	49	—	4	—	—	—	—	—	1	—	1	5	—
1745	50	—	5	2	—	—	—	—	3	—	—	1	—
44	51	—	2	—	—	—	—	—	5	—	—	5	—
43	52	—	11	2	—	—	—	—	9	—	—	1	—
42	53	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
41	54	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	5	—
1740	55	—	5	1	—	—	—	2	3	—	—	3	—
39	56	—	10	—	—	—	—	—	5	—	—	6	1
38	57	—	1	—	—	—	—	1	2	—	1	10	1
37	58	—	6	—	—	1	—	—	1	—	—	4	—
36	59	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	7	1
1735	60	1	17	5	—	—	—	—	1	—	—	6	—
34	61	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—
33	62	—	3	1	—	—	—	—	6	—	—	2	2
32	63	—	6	1	—	—	—	—	2	—	—	5	1
31	64	—	2	—	—	—	—	—	3	—	—	6	—
1730	65	—	5	1	—	—	—	—	3	—	—	3	1
29	66	—	4	2	—	—	—	—	1	—	—	4	1
28	67	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	68	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—
26	69	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
1725	70	—	3	2	—	—	—	—	6	—	—	4	—
24	71	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
23	72	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
22	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
1720	75	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—
19	76	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	78	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—
16	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
1715	80	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1
14	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	82	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1710	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TOTALES		99	347	23	1	3	—	59	184	—	109	241	14
		469			4			243			364		

Año nacimiento	Edad	Clará			El Codony			Les Comes d'Ulldemolins			Constantí		
		S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.
1779	16	—	—	—	2	—	—	4	—	—	31	2	—
78	17	5	—	—	1	—	—	—	—	—	19	1	—
77	18	—	—	—	—	—	—	3	1	—	20	—	—
76	19	1	—	—	—	—	—	1	1	—	16	3	—
1775	20	—	2	—	1	—	—	1	1	—	27	7	—
74	21	1	—	—	3	—	—	—	2	—	15	2	—
73	22	—	—	—	1	—	—	1	—	—	10	13	—
72	23	1	—	—	—	—	—	—	1	—	6	15	—
71	24	—	1	—	—	—	—	—	1	—	6	7	—
1770	25	—	1	—	1	—	—	1	1	—	3	18	—
69	26	—	1	—	—	—	—	—	—	—	5	10	—
68	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	—
67	28	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	20	—
66	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	10	—
1765	30	—	—	—	—	—	—	—	3	—	5	15	—
64	31	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	10	—
63	32	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	23	1
62	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	—
61	34	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	11	—
1760	35	—	4	—	—	—	—	—	1	—	1	12	1
59	36	—	—	—	1	3	—	—	1	—	1	15	—
58	37	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—
57	38	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	16	—
56	39	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	5	—
1755	40	—	4	—	—	—	—	—	1	—	—	17	—
54	41	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	26	3
53	42	—	1	—	—	1	1	—	2	—	1	23	—
52	43	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	7	—
51	44	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	7	—
1750	45	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	10	—
49	46	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	6	1
48	47	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	5	—
47	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—
46	49	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	3	—
1745	50	—	1	1	—	1	—	—	1	—	—	3	—
44	51	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	19	1
43	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	1
42	53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
41	54	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	14	—
1740	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
39	56	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	8	1
38	57	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
37	58	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—
36	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
1735	60	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	15	3
34	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	3
33	62	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	12	4
32	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	4
31	64	—	3	—	—	1	—	—	1	1	—	4	5
1730	65	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2
29	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
28	67	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	68	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	1
26	69	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
1725	70	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2	3
24	71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
23	72	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1
22	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1720	75	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1
19	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	78	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1715	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	82	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—
12	83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
11	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1710	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TOTALES		8	21	1	12	13	2	11	37	2	176	474	42
		30			27			50			692		

Año nacimiento	Edad	Creixell ¹⁰			Ferran			Font de l'Astor			Les Franqueses del Codony			
		—	—	—	S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.	
1779	16	3			3	—	—	—	—	—	—	1	—	—
78	17	5			2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
77	18	8			2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
76	19	4			3	—	—	1	—	—	—	—	—	—
1775	20	5			3	—	—	1	—	—	—	—	—	—
74	21	2			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
73	22	3			2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
72	23	1			—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
71	24	2			6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1770	25	6			—	1	—	—	—	—	—	2	—	—
69	26	5			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
68	27	4			—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
67	28	7			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
66	29	4			—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
1765	30	2			—	4	—	—	—	—	—	1	—	—
64	31	1			—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
63	32	7			—	2	—	—	—	—	—	—	1	—
62	33	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
61	34	—			—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
1760	35	2			—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
59	36	2			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
58	37	2			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
57	38	6			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	39	1			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1755	40	6			—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
54	41	1			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
53	42	2			—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
52	43	1			—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
51	44	1			—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
1750	45	3			—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
49	46	1			—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
48	47	2			—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
47	48	2			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
46	49	2			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1745	50	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
44	51	1			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
43	52	1			—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
42	53	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41	54	3			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1740	55	—			—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
39	56	2			—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
38	57	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37	58	2			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36	59	1			—	1	—	—	—	—	—	—	1	—
1735	60	1			—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
34	61	2			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33	62	3			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32	63	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31	64	3			—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
1730	65	5			—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
29	66	1			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	67	2			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	68	3			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	69	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1725	70	2			—	1	1	—	—	—	—	—	1	—
24	71	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	72	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	73	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	74	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1720	75	—			—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
19	76	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	77	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	78	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	79	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1715	80	1			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	81	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	82	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	83	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	84	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1710	85	—			—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TOTALES		136			21	22	1	3	1	1		6	9	—
		136				44			5				15	

10. No consta el estado civil.

Año nacimiento	Edad	Els Garidells			La Granja dels Frares			Mas de l'Obra			Masricard		
		S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.
1779	16	3	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
78	17	1	—	—	3	—	—	1	—	—	4	—	—
77	18	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
76	19	1	—	—	1	—	—	—	—	—	6	—	—
1775	20	3	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—
74	21	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
73	22	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	3	—
72	23	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
71	24	—	1	—	1	1	1	—	—	—	2	—	—
1770	25	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	2	—
69	26	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
68	27	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
67	28	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
66	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1765	30	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—
64	31	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
63	32	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
62	33	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
61	34	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—
1760	35	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
59	36	1	2	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—
58	37	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
57	38	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
56	39	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
1755	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
54	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
53	42	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
52	43	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
51	44	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
1750	45	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
49	46	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
48	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
46	49	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1745	50	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
44	51	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
43	52	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
42	53	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
41	54	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1740	55	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
39	56	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
38	57	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37	58	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36	59	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1735	60	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
34	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1730	65	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—
29	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	67	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	68	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	69	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1725	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	72	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1720	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	78	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1715	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
14	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	82	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1710	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TOTALES		23	42	—	7	15	2	1	2	—	23	43	2
		65			24			3			68		

Año nacimiento	Edad	(Monnars)			Montoliva			El Morell			Els Pallaresos		
		S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.
1779	16	—	—	—	1	—	—	6	4	—	1	—	—
78	17	1	—	—	—	—	—	3	—	—	5	—	—
77	18	1	—	—	—	—	—	2	—	—	1	1	—
76	19	—	—	—	—	—	—	2	2	—	3	1	—
1775	20	7	—	—	1	—	—	3	1	—	1	—	—
74	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—
73	22	1	—	—	1	—	—	3	2	—	—	—	—
72	23	—	—	—	—	—	—	5	3	—	—	2	—
71	24	—	—	—	—	—	—	4	3	—	1	1	—
1770	25	—	3	—	—	—	—	1	3	—	1	4	—
69	26	—	—	—	1	—	—	3	7	—	—	1	—
68	27	1	—	—	—	—	—	—	5	—	2	2	—
67	28	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	1	—
66	29	—	—	—	—	—	—	—	6	—	1	—	—
1765	30	—	1	—	—	—	—	1	2	—	2	4	—
64	31	—	—	—	—	—	—	1	4	—	—	—	—
63	32	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	1	—
62	33	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	2	—
61	34	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	1
1760	35	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	1	—
59	36	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—
58	37	—	—	—	—	—	—	—	5	—	1	1	—
57	38	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	1	—
56	39	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—
1755	40	1	2	—	—	—	—	—	5	—	1	4	—
54	41	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
53	42	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	2	—
52	43	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	1	—
51	44	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—
1750	45	—	—	—	—	1	—	—	2	1	—	—	—
49	46	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
48	47	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	3	—
47	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
46	49	—	1	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—
1745	50	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
44	51	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—
43	52	—	2	—	—	—	—	—	3	—	—	3	—
42	53	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	1	—
41	54	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—
1740	55	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	2
39	56	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
38	57	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
37	58	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—
36	59	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
1735	60	—	2	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—
34	61	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—
33	62	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	2	—
32	63	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
31	64	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—
1730	65	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
29	66	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
28	67	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
27	68	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
26	69	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1725	70	—	2	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1
24	71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	72	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1720	75	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—
19	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	78	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
16	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1715	80	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
14	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	82	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
12	83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1710	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TOTALES		12	14	—	4	2	—	34	149	10	24	49	7
		26			6			193			80		

Año nacimiento	Edad	Perafort			Peralta			La Pineda			La Pobra de Mafumet		
		S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.
1779	16	1	—	—	1	—	—	2	—	—	1	—	—
78	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
77	18	—	—	—	2	—	—	—	—	—	4	—	—
76	19	3	—	—	2	—	—	2	—	—	4	—	—
1775	20	2	—	—	—	—	—	3	—	—	2	—	—
74	21	2	—	—	1	—	—	—	—	—	2	2	—
73	22	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—
72	23	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
71	24	—	2	—	3	—	—	—	—	—	—	1	—
1770	25	2	2	—	—	—	—	—	2	—	—	5	—
69	26	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—
68	27	1	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—
67	28	—	—	—	1	—	—	1	—	—	1	3	—
66	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1765	30	1	—	—	—	1	—	—	1	—	1	1	1
64	31	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5	—
63	32	—	—	1	2	—	—	—	1	—	—	—	1
62	33	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
61	34	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
1760	35	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	4	—
59	36	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
58	37	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
57	38	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
56	39	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
1755	40	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—
54	41	—	1	—	1	2	—	—	—	1	—	—	—
53	42	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	2	—
52	43	—	2	1	—	1	—	—	2	—	—	—	—
51	44	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
1750	45	—	1	—	—	3	—	—	—	—	—	1	—
49	46	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—
48	47	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
47	48	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
46	49	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
1745	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
44	51	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1
43	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
42	53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41	54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1740	55	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1
39	56	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
38	57	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37	58	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
36	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
1735	60	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	1
34	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—
33	62	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
32	63	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—
31	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1730	65	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
29	66	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	67	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
27	68	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	69	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1725	70	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
24	71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	72	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1720	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	78	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1715	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	82	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1710	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
TOTALES		15	27	3	16	18	1	8	11	2	26	47	9
			45			35			21			82	

Año nacimiento	Edad	Puigdelfi			Q. de Torell			Renau			Requesens y Camareria		
		S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.
1779	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
78	17	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
77	18	2	—	—	1	—	—	6	—	—	—	—	—
76	19	—	—	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—
1775	20	1	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—
74	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
73	22	1	2	—	—	—	—	3	—	—	1	—	—
72	23	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
71	24	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
1770	25	3	1	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—
69	26	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
68	27	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
67	28	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
66	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1765	30	—	1	—	—	—	—	3	4	—	—	—	—
64	31	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
63	32	—	2	1	—	—	—	—	2	—	—	—	—
62	33	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
61	34	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—
1760	35	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
59	36	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—
58	37	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
57	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
56	39	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1755	40	1	1	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—
54	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
53	42	—	3	1	—	—	—	—	5	—	—	—	—
52	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
51	44	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1750	45	—	2	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—
49	46	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
48	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
47	48	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
46	49	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1745	50	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
44	51	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
43	52	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—
42	53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41	54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
1740	55	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39	56	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
38	57	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37	58	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
36	59	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1735	60	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
34	61	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1730	65	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	66	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	67	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27	68	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	69	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1725	70	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—
24	71	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	72	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	73	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1720	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	78	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1715	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	82	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1710	85	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
TOTALS		9	28	4	2	3	—	32	39	1	2	—	—
		41			5			72			2		

Año nacimiento	Edad	La Riera			La Secuita			Tamarit II			Tománll		
		S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.
1779	16	8	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
78	17	2	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
77	18	10	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—
76	19	6	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—
1775	20	5	—	—	10	2	—	—	1	—	—	—	—
74	21	5	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
73	22	3	1	—	3	4	—	—	1	—	—	—	—
72	23	5	1	—	5	1	—	—	1	—	—	—	—
71	24	3	1	1	3	1	—	—	—	—	—	—	—
1770	25	1	3	—	7	5	—	—	1	—	—	—	—
69	26	4	1	—	2	3	—	—	—	—	—	—	—
68	27	2	2	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—
67	28	2	4	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
66	29	—	—	—	3	5	—	—	1	—	—	—	—
1765	30	1	13	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—
64	31	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
63	32	—	2	—	1	4	—	—	—	—	—	—	—
62	33	1	3	1	1	3	—	—	—	—	—	—	—
61	34	1	6	2	1	3	—	—	1	—	—	—	—
1760	35	—	3	1	1	8	—	—	—	—	—	—	—
59	36	1	6	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—
58	37	—	3	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
57	38	—	5	—	1	3	—	—	1	—	—	—	—
56	39	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
1755	40	2	3	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—
54	41	1	10	—	—	4	—	—	1	—	—	—	—
53	42	—	6	—	—	5	—	—	2	—	—	—	—
52	43	—	7	—	—	5	—	—	1	—	—	—	—
51	44	—	3	—	1	3	—	—	2	—	—	—	—
1750	45	1	11	—	—	3	—	—	1	—	—	—	—
49	46	—	—	1	—	3	—	—	1	—	—	—	—
48	47	—	1	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—
47	48	—	2	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—
46	49	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
1745	50	—	2	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—
44	51	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
43	52	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
42	53	—	—	—	—	1	—	—	2	1	—	—	—
41	54	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1740	55	—	1	1	—	5	—	—	1	2	—	—	—
39	56	—	4	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
38	57	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37	58	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
36	59	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—
1735	60	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—
34	61	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
33	62	—	1	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—
32	63	—	2	—	—	4	—	—	1	—	—	—	—
31	64	—	1	2	1	3	1	—	—	—	—	—	—
1730	65	1	1	1	—	2	2	—	1	—	—	—	—
29	66	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	67	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
27	68	—	3	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—
26	69	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1725	70	—	1	1	—	3	—	—	3	—	—	—	—
24	71	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	72	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	73	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
21	74	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1720	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	76	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	77	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
17	78	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1715	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	82	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	83	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1710	85	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
TOTALÉS		66	126	23	68	124	6	3+31	29+3	2	—	3	—
			215			198			68			3	

11. Al total de solteros debe añadirse la cantidad de treinta y uno y al de casados la de tres cuyas edades no están especificadas.

Año nacimiento	Edad	Torredembarra			Vilafortuny			Vilallonga del Camp			Vila-seca		
		S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.	S.	C.	V.
1779	16	—	—	—	1	—	—	4	—	—	26	—	—
78	17	15	—	—	2	—	—	6	—	—	20	—	—
77	18	8	1	—	—	—	—	6	—	—	19	2	—
76	19	9	—	—	—	—	—	6	—	—	15	1	—
1775	20	9	3	—	—	—	—	8	1	—	17	3	—
74	21	1	1	—	—	—	—	11	2	—	9	5	—
73	22	7	6	—	1	—	—	4	2	—	14	9	—
72	23	4	2	—	—	—	—	3	—	—	8	8	—
71	24	4	3	—	—	—	—	1	4	—	13	15	—
1770	25	1	6	—	—	—	—	—	4	—	5	12	—
69	26	—	9	—	—	—	—	4	6	—	5	14	—
68	27	1	1	—	—	—	—	—	4	—	2	8	—
67	28	2	18	—	—	—	—	—	3	—	1	18	—
66	29	—	2	—	—	—	—	—	9	—	3	10	—
1765	30	4	16	—	—	—	—	—	5	—	3	23	—
64	31	—	3	—	—	—	—	1	6	—	—	7	—
63	32	—	5	—	—	—	—	—	9	—	1	17	—
62	33	—	—	—	—	—	—	—	14	—	—	9	—
61	34	1	7	—	—	—	—	—	5	—	—	8	—
1760	35	—	7	—	—	—	—	1	7	—	—	18	—
59	36	—	7	—	—	1	—	—	2	—	—	14	—
58	37	1	—	—	—	—	—	—	4	—	—	6	—
57	38	—	10	—	—	—	—	—	3	—	1	15	—
56	39	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	6	—
1755	40	1	24	1	—	—	—	—	7	—	—	29	—
54	41	1	—	—	—	—	—	—	5	—	—	17	—
53	42	—	2	1	—	—	—	—	3	—	—	12	—
52	43	—	2	—	—	—	—	—	4	1	—	13	—
51	44	—	6	—	—	—	—	—	4	—	—	14	—
1750	45	—	14	1	—	—	—	—	7	—	1	28	—
49	46	2	4	—	—	—	—	—	6	—	—	8	—
48	47	—	2	—	—	—	—	1	10	—	—	7	—
47	48	—	3	1	—	—	—	—	2	1	—	22	—
46	49	—	4	—	—	—	—	—	1	—	—	12	—
1745	50	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	—
44	51	—	4	—	—	—	—	—	2	—	—	11	—
43	52	—	8	—	—	—	—	—	3	—	—	9	—
42	53	1	6	—	—	—	—	—	2	—	—	5	—
41	54	—	10	—	—	1	—	—	3	2	—	9	—
1740	55	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	11	—
39	56	1	4	—	—	—	—	—	3	—	—	8	—
38	57	—	3	—	—	—	—	—	3	—	—	4	—
37	58	—	1	1	—	—	—	—	9	1	—	5	—
36	59	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	5	—
1735	60	—	15	3	—	1	—	—	4	1	—	24	—
34	61	—	1	—	—	—	—	—	2	1	—	2	—
33	62	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	4	—
32	63	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	9	—
31	64	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	6	—
1730	65	1	3	3	—	—	—	—	6	3	—	3	—
29	66	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	3	—
28	67	—	1	—	—	—	—	—	3	—	—	2	—
27	68	—	1	—	—	—	—	—	1	1	—	3	—
26	69	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—
1725	70	—	—	1	—	—	—	—	2	1	—	7	—
24	71	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—
23	72	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	4	—
22	73	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
21	74	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
1720	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
19	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	77	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	78	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1715	80	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	81	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	82	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	83	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1710	85	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TOTALES		74	241	13	4	3	1	56	198	17	163	531	1
		328			8			271			695		

ESTUDI DEMOGRÀFIC DE LA CIUTAT DE TARRAGONA: 1820-1824

MÒBIL DE L'ESTUDI

L'elecció del període 1820-1824 es deu a tres motius. El primer perquè era la primera vegada que una sèrie de llibertats proclamades transformaven la ideologia oficial del país i s'intentava substituir la monarquia absoluta per un sistema coherent de govern basat en la llibertat i els drets de la persona humana és prou atractiu per estudiar la seva demografia.

La Constitució de 1812 va ser el producte de la primera època liberal i el període 1820-1823 va ser l'intent de posar a la pràctica unes idees col·lectives i noves que acabaren amb l'antic règim i donaren pas a la societat burgesa. No és aquest el moment de parlar del perquè del fracàs de l'intent revolucionari del 1820. Però si que hem de tenir consciència que l'estudi demogràfic d'aquest període pot servir de base per a les investigacions de la Tarragona del segle XIX i de l'inici de l'edat contemporània.

El segon motiu, per conèixer la població de la Tarragona de després de l'ocupació francesa que quedà reduïda més o menys a 1.500 habitants, quan el 1808 en tenia uns 11.000. La recuperació fou lenta ja que el 1815 assolí solament els 6.649 habitants i fins el 1845 no arribà als 12.000.

Josep M. Recasens en l'article que publicà a la Revista de la Propietat Urbana¹ ens diu que a Tarragona, després de la Guerra del Francès, s'observaren dos fets: un rejuveniment de la població i l'arribada de gent nova, comerciants, que s'establiren a Tarragona; per tant la població serà diferent de la que existia el 1808, una població

1. J. M.ª RECASENS, *Contribución al conocimiento de la generación que preparó la gran expansión de Tarragona en la segunda mitad del s. XIX*, 1965.

més d'acord amb la nova conjuntura històrica. Justament el 1821 s'intentà enderrocar la muralla meridional per tal de facilitar l'expansió urbana que s'estava realitzant. L'intent quedà frustat per causes polítiques.

A aquests dos motius cal afegir el fet de veure si l'epidèmia del 1822, que assolà el país i que fou una de les causes que la recuperació fos lenta, influencià també a Tarragona.

FONTS DOCUMENTAL UTILITZADES

Arxiu històric municipal:

- Padró fet per l'Ajuntament el 21 d'octubre del 1820, on es relacionen tots els veïns de la vila concorrents a la Milícia, des dels 12 anys.
- Un document municipal (núm. 225) de l'any 1820, on ens dona un cens de 8.009 habitants.
- El padró del 1822.
- El padró del 1824.

Arxiu de la Catedral:

- Defuncions, naixements i matrimonis.

FLUCTUACIONS DE LA POBLACIÓ

Considerant el padró del 1820 de 8.009 habitants, el del 1822 de 9.332 habitants trobem que l'augment de la població entre els anys 20 al 22 és de 1.323 persones, amb un creixement vegetatiu de 498, segons la taula núm. 1. La diferència de 825 la considerem immigrants.

En els anys 22 al 24 trobem en canvi una disminució de població de 209 persones, a les quals cal afegir-n'hi 404 corresponents a l'augment vegetatiu, resultant 613 emigrats.

Aquestes xifres són relatives per la poca fiabilitat dels censos i perquè aquests no coincideixen amb els anys naturals. Hem de tenir present que fins el 1857 no tenim el primer cens modern a nivell estatal, amb rigor estadístic.

Cal pensar que en els primers temps del trienni, Tarragona oferia

possibilitats als forasters motivades, creiem, per l'augment de l'activitat portuària.

Contràriament, a partir del 1822, ben segur a causa de la guerra i potser de l'epidèmia, la gent es refugiava en els pobles i la ciutat es va anar despoblant.

La taula núm. 2 referent als matrimonis no ens dona cap informació remarcable que pugui afectar la demografia. Observem, això sí, que gairebé la meitat dels tarragonins es casaven entre ells i els altres amb catalanes. En confeccionar la taula hem apreciat que quasi tots eren de la rodalia.

L'home és castellà (militar o funcionari) en el 5,73 % dels matrimonis. També algunes dones es maridaven amb estrangers (comerciants establerts a Tarragona).

TAULA 1

	ANYS			
	1820	1821	1822	1823
HOMES				
Natalitat	234	256	245	183
Mortalitat				
— menys d'1 any	38	34	31	25
— d'1 a 12 anys	38	38	50	40
— més de 12 anys	37	39	36	22
Creixement	121	145	128	94
DONES				
Natalitat	231	205	234	173
Mortalitat				
— menys d'1 any	24	16	26	21
— d'1 a 12 anys	39	33	55	32
— més de 12 anys	52	40	56	35
Creixement	116	116	97	85

TAULA NÚM. 2

Estadística dels matrimonis celebrats a Tarragona entre els anys 1820-1823

GRUP	1820		1821		1822		1823		% mig
	N.º	%	N.º	%	N.º	%	N.º	%	
Home i dona de Tarragona	40	37,38	35	36,46	47	48,96	36	44,44	42,81
Dona de Tarragona i home foraster català	26	24,30	26	27,08	14	14,58	18	22,22	22,04
Home de Tarragona i dona forastera catalana	12	11,21	12	12,50	10	10,42	6	7,41	10,38
Dona de Tarragona i home foraster no català	9	9,41	4	4,17	4	4,17	5	6,17	5,73
Home de Tarragona i dona forastera no catalana	1	0,93	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,23
Home estranger i dona de Tarragona	3	2,80	2	2,08	2	2,08	0	0,00	1,74
Home i dona forasters catalans	14	13,08	14	14,58	14	14,58	14	17,28	14,88
Home i dona forasters, un d'ells català	0	0,00	2	2,08	5	5,21	2	2,47	2,44
Home i dona forasters no catalans	2	1,87	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0,47
Home i dona estrangers	0	0,00	1	1,04	0	0,00	0	0,00	0,26
TOTAL MATRIMONIS	107	100,00	96	100,00	96	100,00	81	100,00	100,00

NATALITAT I MORTALITAT

Les xifres tretes de l'Arxiu de la Catedral, única parròquia fins aleshores, ens donen unes dades a considerar:

Una remarcable quantitat de naixements en els anys 1820 i 1821, temps tranquil. I una curiosa recessió de naixements i defuncions en el tercer trimestre de l'any 1823, període de guerra i d'adversitat demogràfica. Confirmació que la gent havia abandonat la ciutat.

Constatem, també, una relativa uniformitat i constància en les de-

funcions, gens afectades per les epidèmies que assolaren part del país l'any 1821.

Les dades que treiem de la taula n.º 1 sobre la mortalitat infantil són: L'any 1820, nasqueren 465 persones. Fins els 12 anys moriren el 29,90 %.

L'any 1821, nasqueren 461 persones. Fins els 12 anys moriren el 26,25 %.

L'any 1822, nasqueren 478 persones. Moriren abans dels 12 anys el 26,25 %.

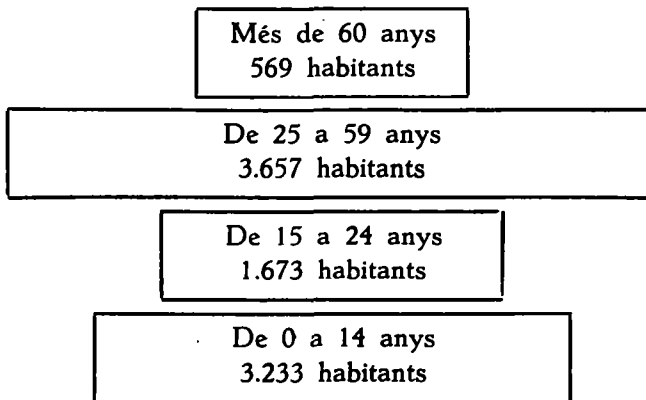
L'any 1823, nasqueren 356 persones. Moriren abans dels 12 anys el 33,15 %.

DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER EDATS

Catalunya fou un poble remarcablement jove durant el segle XIX i examinades les dades del padró de 1822 corroboren aquesta afirmació, i ens permeten l'establiment d'una piràmide demogràfica joveniyola, en la qual els esglaons inferiors (de 0 a 40 anys) ocupen el 75 % de la població total. Dels 9.332 habitants que hi havia, tenien menys de 40 anys 7.011 persones.

L'esglaó de la gent madura de 25 a 40 anys, inclou 2.105 persones que eren el 22 % del total.

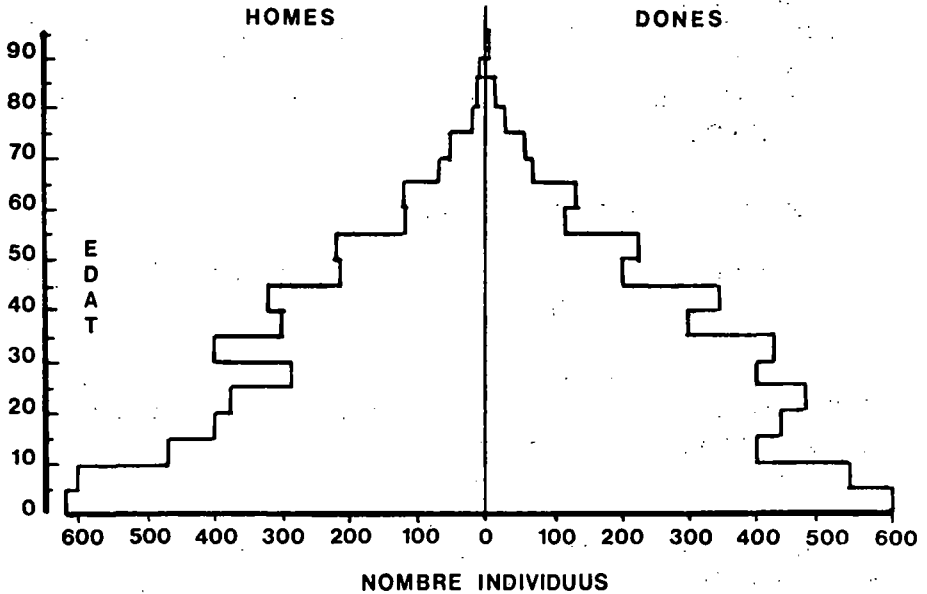
L'esglaó jove de 0 a 25 anys, 4.906 persones, el 52 % del total, o sigui més de la meitat de la població.

Aquest esglaó jove diferenciant els de 0 a 5 anys comportava 1.124 persones, és a dir el 23 % (de les persones entre 0 a 25 anys), i de 5 a 25 anys 3.682 (de les persones compreses entre 0 i 25 anys).

Una mica més de la meitat de la població no arribava als 25 anys; per tant, tenia poca esperança de vida.

Dels que restaven, el 25 % era gent madura (fins a 40 anys) i la resta els vells. La piràmide de la gràfica núm. 1 correspon en línies generals a les característiques de l'època i ens exposa gràficament la joventut de la població.

GRÀFICA 1. Distribució de la població per edats, a la Tarragona de 1822.

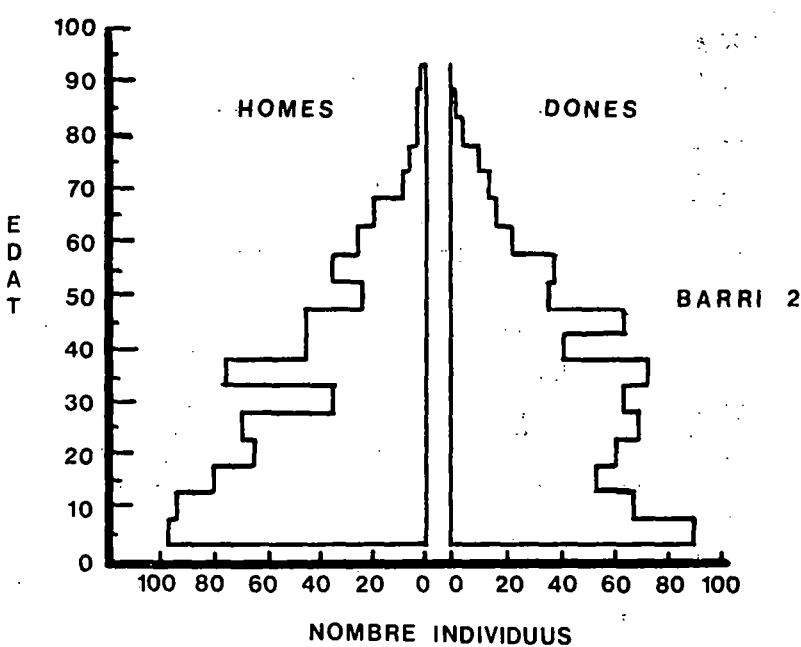
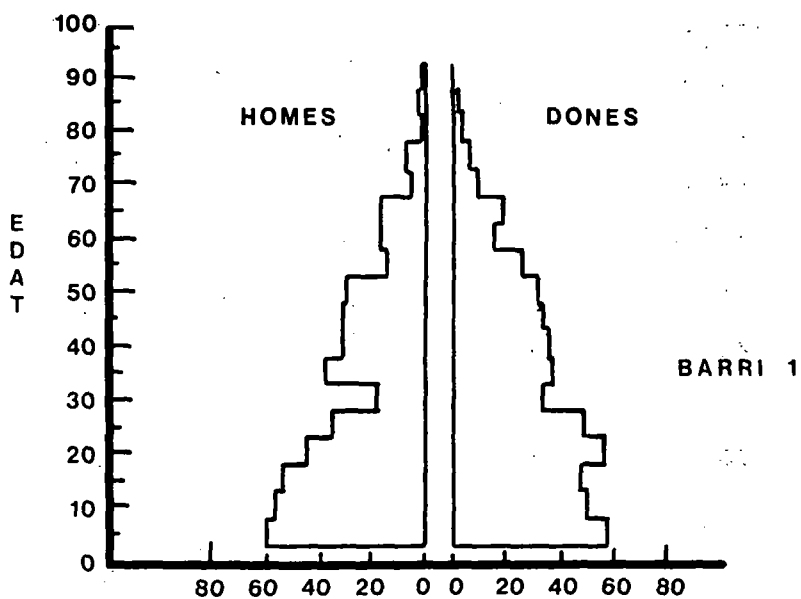
Les gràfiques de la 2 a la 5 ens mostren la distribució de la població per edats i per barris. Remarquem que els barris que tenen menys població infantil són el 1er., el 6è., el 7è. i el 8è.

L'important descens de la gent, especialment entre els homes de 25 a 30 anys observat en la gràfica general, el trobem remarcat en els barris 2on. i 3er.

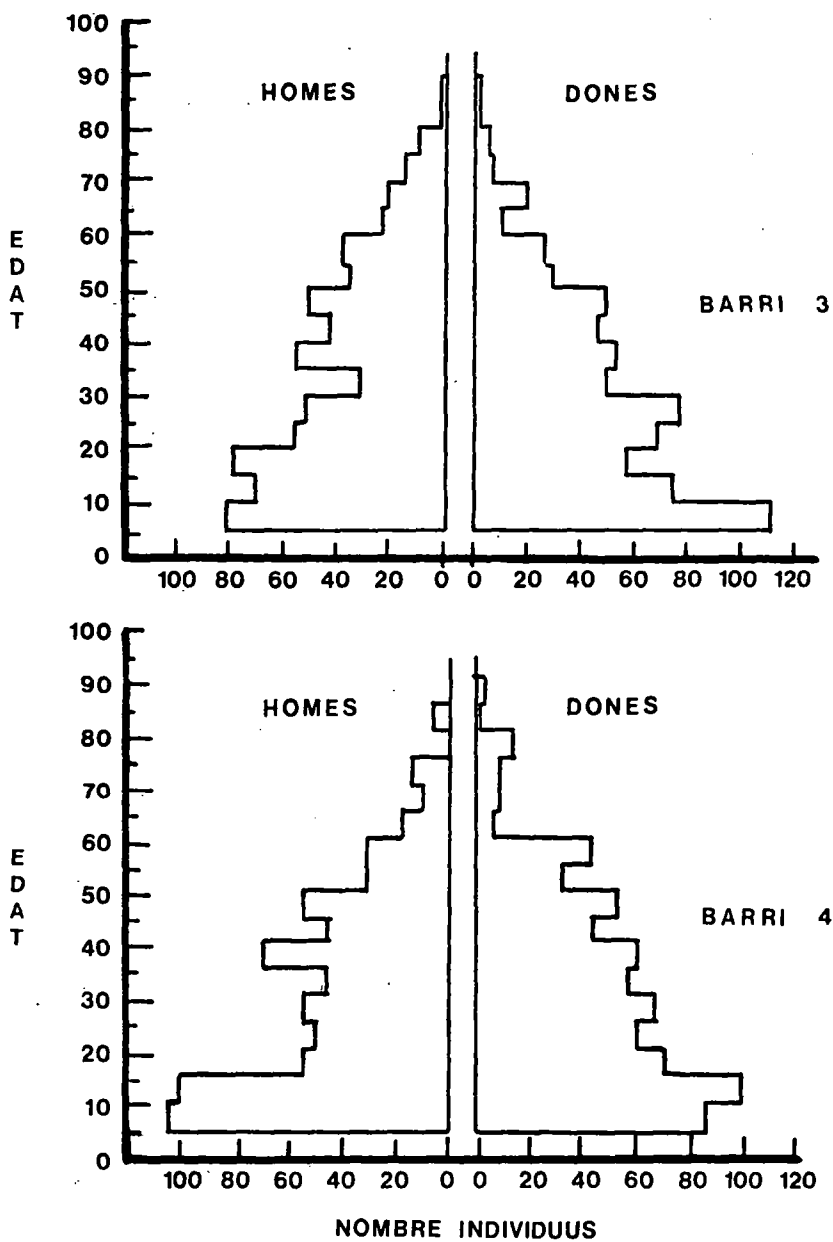
Una possible explicació al fet, pot ser el que es produís en els últims anys una forta immigració, degut a la guerra.

ESTAMENTS, GRUPS I SUBGRUPS

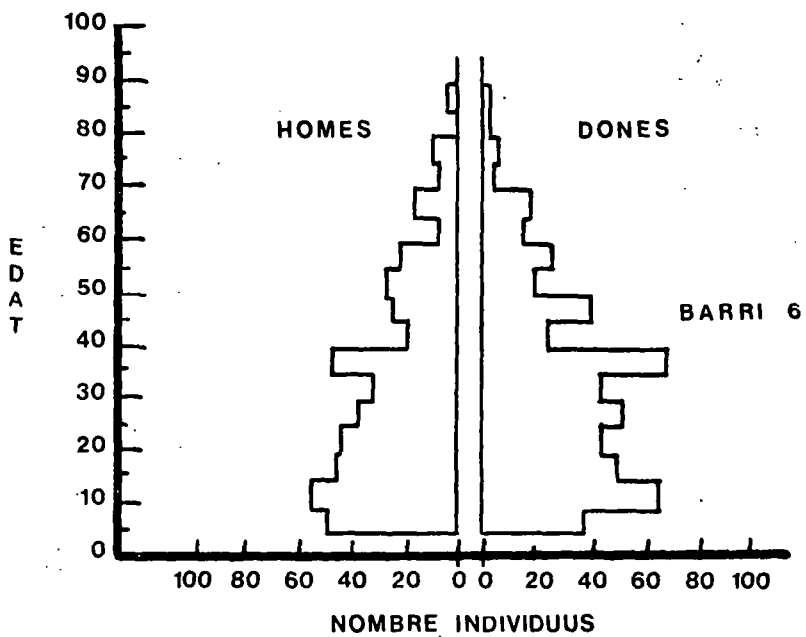
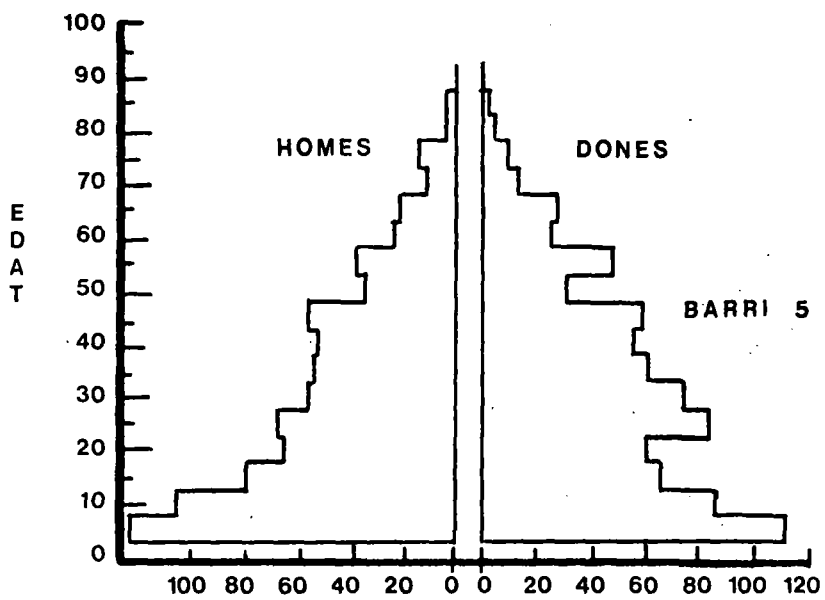
El padró fet per l'Ajuntament el 21 d'octubre del 1820, en el qual es relacionen tots els homes veïns de la vila possibles concurrents a la

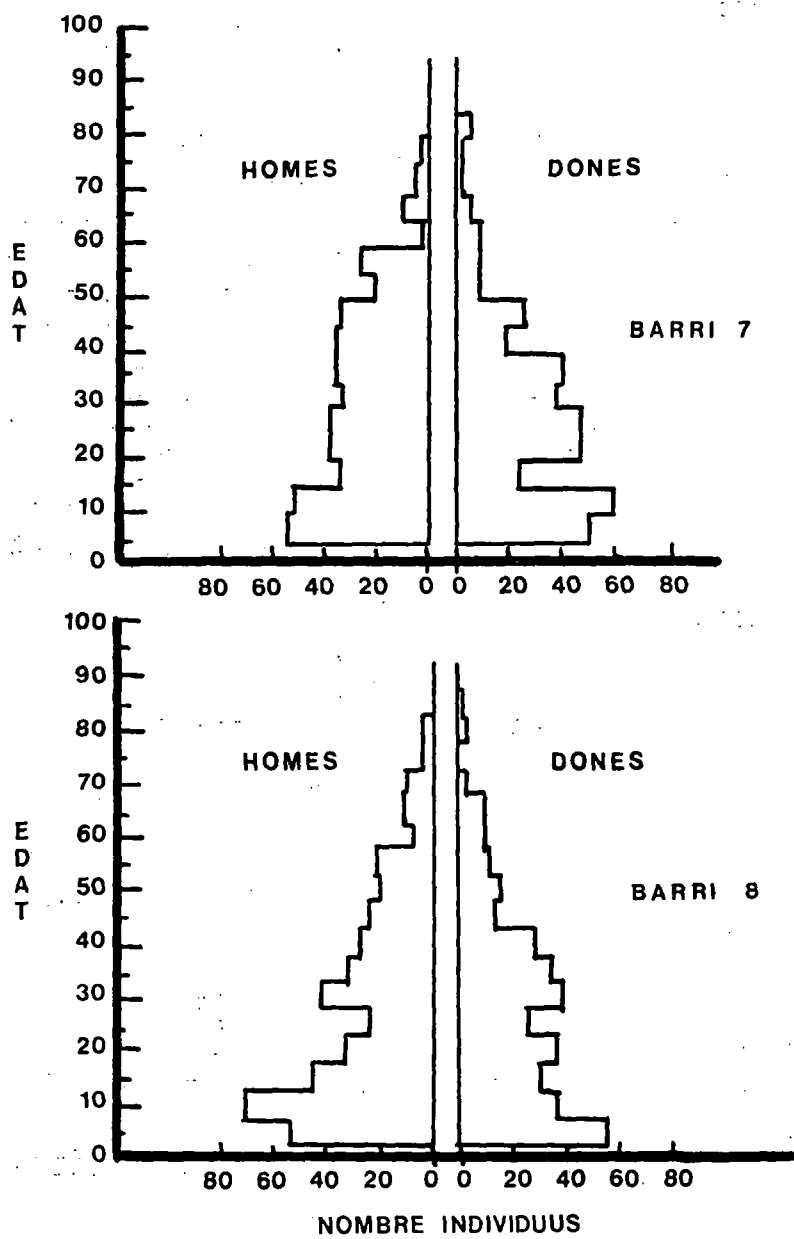
GRÀFICA 2. Distribució de la població per edats en els barris 1 i 2 de la Tarragona de 1822.

GRÀFICA 3. Distribució de la població per edats en els barris 3 i 4 de la Tarragona de 1822.

GRÀFICA 4. Distribució de la població per edats en els barris 5 i 6 de la Tarragona de 1822.

GRÀFICA 5. Distribució de la població per edats en els barris 7 i 8 de la Tarragona de 1822.

Milícia des dels 12 anys i el cens municipal que es portà a terme segons acord del 22 de gener de l'any 1822, ens ha servit per seleccionar la població pel seu treball o pel lloc que ocupa en la societat. La considerem activa però dividint-la en tres grups bàsics que anomenem: passius, evolutius i regressius segons llur funció social i el paper que en principi, assumiren en les comunitats del segle passat. Determinats estaments socials, en no tenir normalment en aquell moment històric, accés al poder, l'acceptaren sense reaccions polítiques. Són els que classifiquem com a passius políticament.

Relació dels estaments, grups i subgrups

Passius 1.982 79,06 %	Oficis	680	34,31 %	Fusta	160	23,53 %			
				Oficis diver.	109	16,02 %			
				Vestit	102	15,00 %			
				Alimentació	98	14,42 %			
				Construcció	89	13,99 %			
				Espart	49	9,20 %			
				Metall	40	5,88 %			
				Aprenents	33	4,85 %			
				Camp	492	24,28 %	Pagesos	479	97,36 %
							Hortolans	13	2,64 %
Mar	301	15,19 %	Pescadors	161	53,49 %				
			Navegants	140	46,51 %				
Serveis diversos	170	8,48 %	Jornalers	170					
Serveis domèstics	339	17,10 %	Criades	339					
Evolutius 270 10,77 %	Comerç	147	54,44 %	Comerciants	98	66,67 %			
				Del comerç	49	33,33 %			
	Prof. liberals	79	29,26 %	Professionals	54	68,35 %			
				Ensenyants	18	22,78 %			
				Auxiliars	7	8,86 %			
	Estudiants	36	13,33 %	Estudiants	36				
	Artistes	8	2,96 %	Artistes	8				
	Clerecia	104	40,79 %	Regular	45	43,27 %			
				Secular	44	42,31 %			
				Canonges	15	14,42 %			
Funcionaris	74	29,02 %	Administratius	57	77,03 %				
			Delegats	17	22,97 %				
Exèrcit	61	23,92 %	Subalterns	45	73,78 %				
			Oficials	16	26,22 %				
Hisendats	16	6,27 %	Hisendats	16					

Les dades de les edats estan tretes del primer padró i del segon els percentatges que utilitzem per relacionar els grups entre ells.

La població era, com ja hem dit, de 8.009 habitants. La població activa 1.980 (24,72 %).

El 1822 era de 9.332, dels quals compten com actius 2.507 (26,86 %).

Aquest 2,14 % d'augment de població activa, no procedeix tenir-lo en consideració, car, en el segons cens, compten com a tal el personal del servei domstic, en gran part femení, que no figura en el primer.

En la gràfica núm. 6 exposem els volums d'aquests grups socials i els canvis produïts en els dos anys citats.

RADICACIÓ DE LA POBLACIÓ ACTIVA

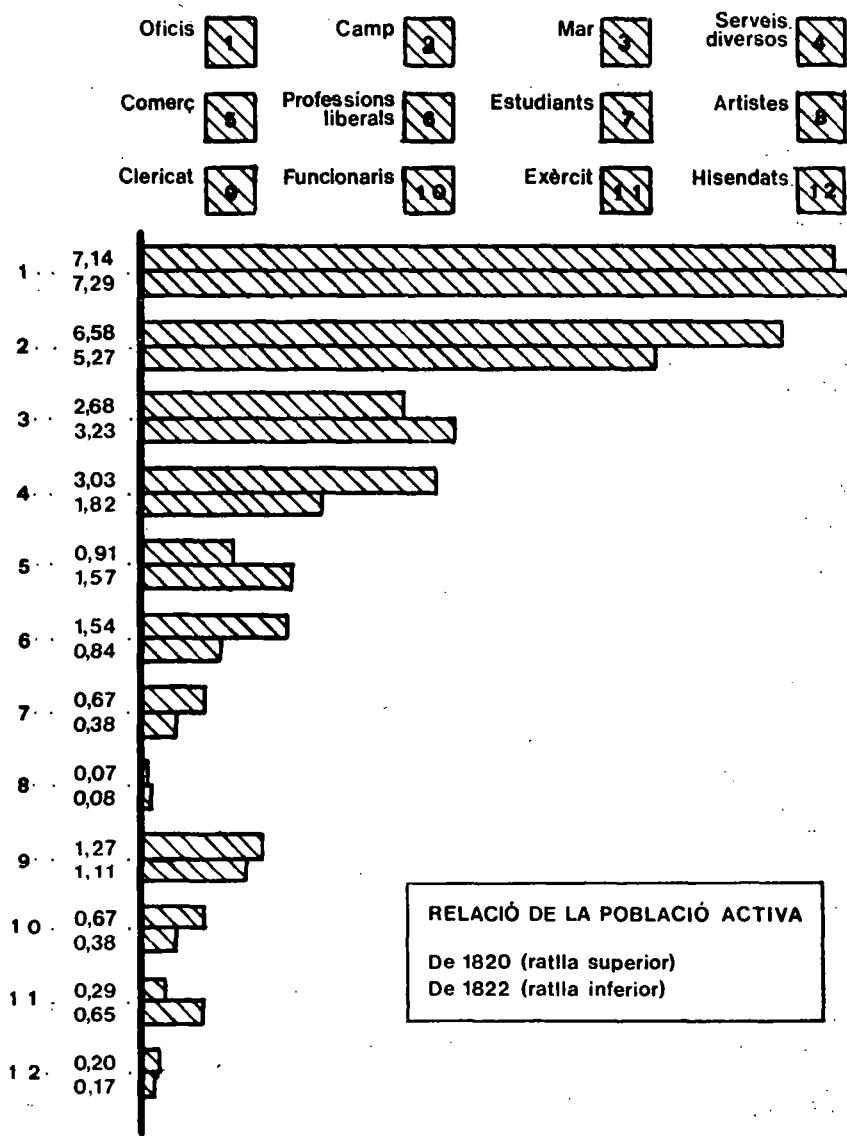
Per la determinació dels carrers i places que formaven els barris de Tarragona ens hem valgut del llibre d'ANDRÉS DE PALMA, *Las calles antiguas de Tarragona*¹.

Barri 1er.	Població activa	294	Percentatge	11,73 %
ib. 2on.	ib.	415	ib.	16,60
² ib. 3er.	ib.	386	ib.	15,39
ib. 4art.	ib.	411	ib.	16,39
ib. 5è.	ib.	379	ib.	15,12
ib. 6è.	ib.	158	ib.	6,30
<i>Port:</i>				
{ Barri 7è.	ib.	268	ib.	10,69
	ib. 8è.	196	ib.	7,82
TOTALS		2.507		100,00

DISTRIBUCIÓ DE LA POLACIÓ ACTIVA PER BARRIS

A l'època del Trienni, Tarragona era una ciutat en expansió. Les característiques del barris que la formaven eren força diverses així com també el nombre dels que residien en cada barri i el tant per cent que representaven sobre el total del seu grup.

1. Instituto de Estudios Tarraconenses «Ramon Berenguer IV», 1958.
2. Zona nova del barri antic.

% sobre el total de la població

RELACIÓ DE LA POBLACIÓ ACTIVA

De 1820 (ratlla superior)
De 1822 (ratlla inferior)

GRÀFICA 6.

La denominació de grups socials és la mateixa que emprem en l'apartat anterior.

Els 6 barris vells, els de la part alta de la ciutat, estaven ocupats gairebé en el 50 % per la gent d'ofici i per pagesos. Aquests darrers són pràcticament inexistents en els barris 7è. i 8è. i representats de forma remarcable en el segon.

Els oficis mantenen una constant en tots els barris excepte en el 2on. on cedeixen part del seu lloc a la gent del camp.

El grup dels evolutius és remarcable en el barri 8è. i important en el 7è. Una proporció semblant ens la dóna el grup dels regressius.

Cal notar la poca concentració dels serveis en el barri primer. Del grup dels regressius en el barri 4art. De pagesos en el 7è. i 8è. i de pescadors en el 7è.

DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ ACTIVA PER GRUPS

Es relacionen en la taula núm. 5, els 8 barris de Tarragona, detallant les persones actives que hi resideixen fent-se menció del grup social al qual pertanyen i del percentatge que els correspon.

S'observa que la gent d'ofici està representada en tots els barris de forma bastant proporcionada.

Els pagesos predominen en el barri 2on., si bé queden força representats en els altres barris del barri antic.

Els mariners i pescadors són nombrosos en el barri 6è., considerables en el 3er., 4art. i 5è., i pràcticament inexistents en els barris 1er. i 7è.

Els serveis domèstics s'emporten les dues terceres parts del barri 1er., 4art., 5è. i 7è.

En el grup del comerç és on trobem la concentració més remarcable, especialment, si destriem dels pròpiament comerciants els botiguers, revenedors, corredors, tractants, etc.

Els estudiants i la clerecia radiquen en quatre barris cadascun.

Els funcionaris habiten, gairebé la meitat, en el barri 7è. Ja hem fet l'observació que en aquest grup hem inclòs els escriptors que lògicament radiquen en la mateixa zona que els comerciants, un percentatge important en els barris 2on., 3er. i 5è., i en els altres pocs.

Els hisendats, quasi el 50 per cent, habiten en el barri 5è. i els altres en els barris restants.

TAULA NÚM. 4

Distribució de la població activa per barris

	Població total	Barri 1er.	Percentatge
Oficis	680	94	13,82
Camp	492	59	11,99
Mar	301	9	2,99
Serveis diversos	170	8	5,70
Serveis domèstics	339	55	16,22
Comerç	147	12	8,16
Professions liberals	79	13	16,45
Estudiants	36	5	13,88
Artistes	8	0	0,00
Clerecia	104	20	19,23
Funcionaris	74	4	21,31
Hisendats	16	2	12,50
Exèrcit	61	13	21,31

	Població total	Barri 2on.	Percentatge
Oficis	680	71	10,44
Camp	492	140	28,46
Mar	301	36	11,96
Serveis diversos	170	32	18,82
Serveis domèstics	339	35	10,32
Comerç	147	8	5,44
Professions liberals	79	13	16,46
Estudiants	36	12	33,33
Artistes	8	3	37,50
Clerecia	104	23	22,11
Funcionaris	74	15	20,27
Exèrcit	61	27	44,26
Hisendats	16	0	0,00

	Població total	Barri 3er.	Percentatge
Oficis	680	134	19,70
Camp	492	82	16,66
Mar	301	53	17,60

	Població total	Barri 3er.	Percentatge
Serveis diversos	170	15	8,82
Serveis domèstics	339	19	5,60
Comerç	147	9	6,12
Professions liberals	79	20	25,31
Estudiants	36	3	8,33
Artistes	8	0	0,00
Clerecia	104	33	31,73
Funcionaris	74	13	17,57
Exèrcit	61	3	4,91
Hisendats	16	2	12,50

	Població total	Barri 4art.	Percentatge
Ofici	680	118	17,35
Camp	492	75	15,24
Mar	301	78	25,91
Serveis diversos	170	34	20,00
Serveis domèstics	339	63	18,58
Comerç	147	18	12,24
Professions liberals	79	7	8,86
Estudiants	36	2	5,55
Artistes	8	2	25,00
Clerecia	104	4	3,85
Funcionaris	74	2	2,70
Exèrcit	61	5	8,19
Hisendats	16	3	18,75

	Població total	Barri 5è.	Percentatge
Ofici	680	90	13,23
Capm	492	93	18,90
Mar	301	60	19,93
Serveis diversos	170	25	14,70
Serveis domèstics	339	47	13,86
Comerç	147	13	8,84
Professions liberals	79	13	16,45
Estudiants	36	2	5,55

	Població total	Barri 5è.	Percentatge
Artistes	8	2	25,00
Clerecia	104	10	9,61
Funcionaris	74	13	17,57
Exèrcit	61	4	6,56
Hisendats	16	7	43,75

	Població total	Barri 6è.	Percentatge
Ofici	680	34	5,00
Camp	492	32	8,50
Mar	301	38	12,62
Serveis diversos	170	4	2,35
Serveis domèstics	339	19	5,60
Comerç	147	2	1,36
Professions liberals	79	8	10,12
Estudiants	36	3	8,33
Artistes	8	1	12,50
Clerecia	104	10	9,61
Funcionaris	74	1	1,35
Exèrcit	61	4	6,56
Hisendats	16	2	12,50

	Població total	Barri 7è.	Percentatge
Ofici	680	74	10,88
Camp	492	8	1,18
Mar	301	5	1,66
Serveis diversos	170	26	15,29
Serveis domèstics	339	64	18,88
Comerç	147	47	31,97
Professions liberals	79	5	6,32
Estudiants	36	8	22,22
Artistes	8	0	0,00
Clerecia	104	4	3,84
Funcionaris	74	24	32,43
Exèrcit	61	3	4,91
Hisendats	16	0	0,00

	Població total	Barri 8è.	Percentatge
Ofici	680	65	9,56
Camp	492	3	0,60
Mar	301	22	7,30
Serveis diversos	170	26	15,29
Serveis domèstics	339	37	10,91
Comerç	147	38	25,85
Professions liberals	79	0	0,00
Estudiants	36	1	2,78
Artistes	8	0	0,00
Clerecia	104	0	0,00
Funcionaris	74	2	2,70
Exèrcit	61	2	3,28
Hisendats	16	0	0,00

TAULA 5

Densitat en els barris dels diferents grups socials

OFICIS. Total 680 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	94	31,97
» 2on.	415	71	17,10
» 3er.	386	134	34,71
» 4art.	411	118	28,71
» 5è.	379	90	23,74
» 6è.	156	34	21,51
» 7è.	268	74	27,61
» 8è.	196	65	33,16

CAMP. Total 492 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	59	20,06
» 2on.	415	140	33,73
» 3er.	386	81	20,98
» 4art.	411	75	18,25
» 5è.	379	93	24,54
» 6è.	158	32	20,25
» 7è.	268	8	2,98
» 8è.	196	3	1,53

MAR. Total 301 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	9	3,06
» 2on.	415	36	8,67
» 3er.	386	53	13,73
» 4art.	411	78	18,98
» 5è.	379	60	15,83
» 6è.	158	38	24,05
» 7è.	268	5	1,86
» 8è.	196	22	11,11

SERVEIS DIVERSOS. Total 170 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	8	2,72
» 2on.	415	32	7,71
» 3er.	386	15	3,89
» 4art.	411	34	8,27
» 5è.	379	25	6,60
» 6è.	158	4	1,04
» 7è.	268	26	9,70
» 8è.	198	26	13,26

SERVEIS DOMÈSTICS. Total 339 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	55	18,70
» 2on.	415	35	8,43
» 3er.	386	19	4,92
» 4art.	411	63	15,32
» 5è.	379	47	12,40
» 6è.	158	19	12,02
» 7è.	268	64	23,89
» 8è.	196	37	18,88

COMERÇ. Total 147 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	12	4,08
» 2on.	415	8	1,92
» 3er.	386	9	2,33
» 4art.	411	18	4,38
» 5è.	379	13	3,43
» 6è.	158	2	1,26
» 7è.	268	47	17,54
» 8è.	196	38	19,39

Per representar gràficament aquest grup, hem excluit als que no eren propiament comerciants. La distribució es la següent:

1	0,34
2	0,48
7	1,81
6	1,45
4	1,05
2	1,26
40	14,92
36	18,36

PROFESSIONS LIBERALS. Total 79 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	13	4,42
» 2on.	415	13	3,13
» 3er.	386	20	5,18
» 4art.	411	7	1,70
» 5è.	379	13	3,43
» 6è.	158	8	5,06
» 7è.	268	5	1,86
» 8è.	196	0	0,00

ESTUDIANTS. Total 36 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	5	1,70
» 2on.	415	12	2,89
» 3er.	386	3	0,78
» 4art.	411	2	0,49
» 5è.	379	2	0,53
» 6è.	158	3	1,90
» 7è.	268	8	2,98
» 8è.	196	1	0,51

ARTISTES. Total 8 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	0	0,00
» 2on.	415	3	0,72
» 3er.	386	0	0,00
» 4art.	411	2	0,48
» 5è.	379	2	0,53
» 6è.	158	1	0,63
» 7è.	268	0	0,00
» 8è.	196	0	0,00

CLERECIA. Total 104 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	20	6,80
» 2on.	415	23	5,54
» 3er.	386	33	8,55
» 4art.	411	4	0,97
» 5è.	379	10	2,64
» 6è.	158	10	6,33
» 7è.	268	4	1,50
» 8è.	196	0	0,00

FUNCIONARIS. Total 74 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	4	1,36
» 2on.	415	15	3,61
» 3er.	386	13	3,37
» 4art.	411	2	0,49
» 5è.	379	13	3,43
» 6è.	158	1	0,63
» 7è.	268	24	8,95
» 8è.	196	2	1,02

EXÈRCIT. Total 61 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	13	4,42
» 2on.	415	27	6,51
» 3er.	386	3	0,78
» 4art.	411	5	1,22
» 5è.	379	4	1,05
» 6è.	158	4	2,53
» 7è.	268	3	3,00
» 8è.	196	2	1,02

HISENDATS: Total 16 persones.

	P. activa	Pertanyen al grup	% sobre la P. activa del barri
Barri 1er.	294	2	0,68
» 2on.	415	0	0,00
» 3er.	386	2	0,52
» 4art.	411	3	0,73
» 5è.	379	7	1,86
» 6è.	158	2	1,27
» 7è.	268	0	0,00
» 8è.	196	0	0,00

CLOENDA

L'aportació d'aquesta comunicació al col·loqui sobre demografia del Camp de Tarragona, confeccionada a través de l'estudi d'una sèrie de dades que ens ha donat la documentació treballada, no pretén altra cosa que presentar la situació dels tarragonins en el moment en què s'estava realitzant el canvi de l'antic règim, a començaments del segle XIX, a una nova societat.

Aquest canvi el provocaren una gent vinguda a Tarragona aprofitant l'oportunitat que li donava el port per tal de fer diners. Però aquest grup representava solament un 10 per cent del total de la població activa que era de l'ordre del 25 %.

Però el que té valor d'aquesta gent és, que instal·lats molt d'ells en els dos barris del port, seran els que veuran clar el canvi que ha d'experimentar la ciutat.

La població més nombrosa la formaven els pagesos, gent de mar, menestrals i artesans, que en realitat era el grup més feble. La majoria d'ells vivien dintre les muralles amb una situació precària agreujada a partir de l'any 1808 i no pensaven en cap canvi.

Podem arribar a la conclusió que la demografia de la ciutat de Tarragona, a primers del segle XIX continuà sent la pròpia a una demografia d'antic règim amb poca esperança de vida i amb un nivell de mortalitat infantil considerable, però que iniciava ja el seu canvi, el qual es produiria a la segona meitat del segle XIX.

M. ANTÒNIA FERRÈR I BOSCH

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

ESTUDI DEMOGRÀFIC DE CAMBRILS A TRAVÉS DEL S. XIX

A MANERA D'INTRODUCCIÓ

La vila de Cambrils es troba al Camp de Tarragona, limita al Nord amb Vila-seca, a l'Oest amb Mont-roig i al Sud amb el mar Mediterrani.

L'objecte fonamental que ens ha portat a aquest estudi, ha estat analitzar les bases socio-econòmiques d'una població com Cambrils, tradicionalment dedicada a l'agricultura i a la pesca, que li permeten tenir unes condicions més favorables que altres localitats; dites activitats es combinen amb una tercera que és el comerç.

Dins el marc català de desenvolupament poblacionista, Cambrils segueix la tònica general d'alces i baixes. La seva població en la primera meitat del s. XIX, arriba a assolir un elevat índex de mortalitat, a conseqüència de collites precàries, produïdes per les guerres i malalties epidèmiques; per tant, fins la segona meitat del s. XIX no deixarà les constants bàsiques d'Antic Règim. A partir d'aquest moment l'índex de natalitat i mortalitat queden equilibrats i l'esperança de vida serà més gran.

El canvi es produeix no solament per un descens en la mortalitat infantil i juvenil, sinó perquè l'adults es veu també reduïda. La combinació de fertilitat i mortalitat a aquesta segona meitat de segle, donarà lloc a una població les edats de la qual seran estables.

FONTS D'INVESTIGACIÓ

Per a aquest estudi s'han utilitzat dos tipus diferents de documentació: per una part els llibres parroquials que comprenen naixements i defuncions des de 1800 a 1900.

Dites fonts es troben a la Casa Parroquial, que pertany a l'església de Santa Maria de Cambrils.

Pel fet d'ésser redactats per copistes, el seu estat de conservació és molt acceptable, a excepció dels anys 1827 i 1828; pel que fa a naixements, estan incomplets, ja que comencen els baptismes a meitat de l'any; els altres resten complets.

Quant als llibres de defunció són molt il·lustratius, ja que fan referència a epidèmies o a esdeveniments bèl·lics (1809, entrada de les tropes franceses a Cambrils).

Per altra banda, els padrons, que hem consultat, es troben a l'Arxiu de l'Ajuntament de la vila de Cambrils. La conservació de l'esmentat Arxiu és més defectuosa, i en alguns casos incompleta (Padró del 1889), o inexistent.

Els padrons no segueixen una cronologia de cinc anys, per tant hem hagut de cenyir-nos als que estaven més complets. Comencen el 1826 i és aquest el més il·legible. Conforme va avançant el segle, apareixen ja models impresos, seguint un sistema similar. Aquestes fonts ofereixen a l'investigador una agrupació de la població per carrers, seguit d'una segona subdivisió per llars, on s'especifica el nom complet del cap de família, consort, fills i familiars que resideixen amb els caps de família; així com l'estat civil, professió, temps de residència a Cambrils i l'edat de cada membre (element en diverses ocasions inexistent); tret d'alguns anys aquesta dada es substitueix per la data completa de naixement.

METODOLOGIA

a) *Llibres parroquials*

Es va partir de dites fonts, per quantificar any per any: el nombre de naixements, especificant el sexe; i quant a les defuncions, junt a la divisió per sexes, es va fer una subdivisió entre mortalitat adulta i infantil. En aquest últim grup, la mortalitat infantil, «albats», comprèn des dels 0 als 10 anys.

A partir d'aquestes dades es va procedir a l'elaboració de tres gràfiques: a la primera s'observa l'evolució de la natalitat segons el sexe; a la segona la mortalitat, distingint homes, dones i mortalitat infantil; a manera de síntesi de les dues, una gràfica de creixement vegetatiu, considerant els totals de defuncions i naixements.

En totes elles l'eix de les ordenades és ocupat pels anys de forma consecutiva des de 1800 a 1900. En les abcises, les quantitats.

b) *Padrons*

A partir dels anys 1826, 34, 40, 45, 52, 63, 67, 71, 75, 80, 89 i 95, es va procedir a elaborar una columna per edats, de menys d'un a més de noranta anys, per a quantificar la població per raó del sexe.

D'aquestes dades, es va obtenir una subdivisió dins de l'anterior, agrupant a les edats en grups de 5, a excepció del primer que consta de sis, per tal de realitzar una piràmide per edats de cada any.

Amb aquest procediment es va poder obtenir els totals de cada any, a partir dels quals es va confeccionar una gràfica de l'evolució de la població; perquè aquestes xifres fossin més significatives es va fer un histograma de barres, de començaments de segle, meitat i finals.

Els punts culminants, que en el comentari de les gràfiques seran estudiats, s'ha procurat d'assenyalar-los a fi d'obtenir una ràpida visió general del segle XIX a Cambrils.

COMENTARI A LES GRÀFIQUES DE CREIXEMENT VEGETATIU

a) *Mortalitat*

El primer grup corresponent a **1800-1812**, es veu afectat per dos forts sotracos que equivalen als anys 1802 i 1809, període de grans mortalitats, conseqüència immediata de la Guerra del Francès. 1809 junt amb els anys 1853-54 (epidèmia de còlera), seran els de més gran mortalitat durant el segle XIX a Cambrils. Aquest any presenta unes xifres de 235 defuncions.

1820, 1827-28. Excloent 1825, en el qual es remarca una compensació poblacional, els índexs de mortalitat sobrepassen els de natalitat, degut en part a un augment dels preus del blat i de l'ordi a Catalunya (1827). Per altra banda després de la concessió de llibertat total de comerç el 1818 amb les Antilles, dita llei repercutirà en els intercanvis colonials, ja que com assenyala Josep Fontana, «Al Camp de Tarragona es collia ja bona quantitat d'ametlles i avellanes, destinades en part considerable a l'exportació a Amèrica»¹.

1. J. FONTANA, *La Revolució de 1820*, p. 15.

1830-1837. Encara que en aquest període la població hauria de veure's afectada en part per la primera Guerra Carlina, i per l'epidèmia de còlera del 1834, que entrà per Barcelona, les dues causes no deixen incidència a Cambrils; tret del 1832 en el qual les defuncions pugen a 129 habitants, durant la resta del període hi ha un procés de recuperació poblacional.

1846-1849. Serà el moment en què es deixarà entreveure la crisi que travessa l'economia espanyola, de la qual es recuperarà, encara que solament en els seus primers inicis, en el marc de l'agricultura, fins al 1852.

1853-1854. Amb posterioritat al progrés agrícola assenyalat per Jordi Nadal², que s'inicia en 1852, la població de Cambrils sofreix el més gran sotrac quant a pèrdua poblacional, degut a una segona epidèmia colèrica, que penetrà des de Marsella fins a Barcelona i a partir de la ciutat comtal al llarg de tot el Mediterrani.

En aquest any, la mortalitat ofereix una xifra de 262 habitants, que representa un total de 27 defuncions més respecte a 1809; això dóna idea de les conseqüències que portaven encara les epidèmies en l'àmbit rural.

1885. Després d'un període de recuperació, aproximadament 30 anys, la població es veu afectada de nou per la còlera, marcant un desequilibri en aquests últims anys del segle, que tendeixen de forma clara cap un abandó de la demografia típica d'nÀtic Règim. Aquesta nova convulsió, marca un pas enrera, que s'expedirà per la zona del Llevant. Quant a la quantificació, les xifres s'alcen a 82 habitants; s'aprecia un retraïment respecte l'anterior epidèmia.

b) *Natalitat*

1800-1812. La natalitat minva per les crisis ocasionades per la Guerra del Francès. Davant una mortalitat, en 1809, de 235 habitants, la natalitat queda reduïda a 78 naixements, que suposen un creixement negatiu de 157 defuncions.

2. JORDI NADAL, *El fracaso de la Revolución industrial en España, 1814-1913*. «Tras los difíciles años de 1846 a 1849, la economía española empezó a recuperarse a partir de 1850. El boom agrícola, iniciado en 1852, produjo la acumulación de excedentes...», p. 34.

1813-1819. Com assenyala Pierre Vilar³, un període de pèrdua poblacional és seguit d'un altre en el qual serà visible el fenomen compensatori, davant les penoses conseqüències de la guerra. Aquest fet és visible a partir de la gràfica, on la natalitat si bé no arriba a les mateixes cotes que la mortalitat de l'any anterior, la xifra de 134 naixements el 1813 és considerable, representa més de la meitat de les defuncions del 1809.

1835-1852. Són uns anys en els quals la natalitat puja a 129 naixements el 1851; la població tant sols estarà descompensada l'any 1847, conseqüència de la crisi general a Espanya.

1853-1869. Tret del moment de les crisis del còlera el 1854, en el qual els naixements es redueixen a 88, en els anys posteriors la natalitat no sofreix més oscil·lacions fortes, i tampoc no s'allunya de les xifres de la mortalitat; assistim, per tant, a un període d'equilibri.

Cal assenyalar una crisi alimentària el 1868 a Espanya, que tindrà poca incidència el 1869 a Cambrils.

1872-1900. Les últimes dècades de segle, estaran caracteritzades per una natalitat més baixa, que en la primera meitat de segle, però al mateix temps per una mortalitat que tret de l'any 1885 sobrepassa a la natalitat, xifres que es veuran compensades dos anys més tard pels naixements.

COMENTARI A LES PIRÀMIDES D'EDATS

Cambrils presenta durant tot el segle XIX, una població mitjana de 2.289,76 habitants.

Assoleix el punt màxim el 1871 amb 2.537 persones. El 1889 es dona un total de població de l'ordre de 1858 individus, la quantitat mínima aconseguida durant el curs del XIX, però és una dada que no té el suficient valor degut a la incompleta confecció del padró. 1834 és un any amb 2.156 habitants, punt mínim després del 1889.

El comentari de les piràmides no ha pogut ésser més exhaustiu, donat l'inconvenient que ens ha plantejat no poder fer-les cada cinc anys.

3. P. VILAR, *Crecimiento y desarrollo*, «...tales sangrias, clásicas en las demografías antiguas, eran en general compensadas con rapidez...», p. 434.

1826. La piràmide té una base ampla. Les cotes de la població juvenil es mantenen fins l'edat de 11 a 15 anys. S'aprecia un estrenyiment sobretot en el grup dels homes, en la població de 16 a 20 i de 21 a 25 anys, que no implica que hagi mort gent, ja que si comparem aquestes xifres amb les del creixement vegetatiu dels anys corresponents, no hi ha hagut una disminució, sinó tot el contrari, ja que la població d'aquest grup ha augmentat. Aquests dos grups reflectirien la crisi de 1802 i la Guerra del Francès.

Si hi ha gent que tenen una edat avançada, nascuts a la segona meitat del segle XVIII, pot respondre a un augment dels naixements; degut com diu Pierre Vilar, a una millora en les condicions de l'agricultura.

1834. La base es redueix si la comparem amb el padró de 1826; per tant, aquest fenomen implicarà una reducció de la natalitat, fet que, treient alguns anys concrets, serà la tònica del segle.

En els grups d'11 a 20 anys, és apreciable un estrenyiment de la piràmide, sobretot en el grup de les dones, que correspondria als anys posteriors a la Guerra del Francès, en els quals es dona un elevat índex de natalitat i, per tant, una recuperació poblacional.

La part superior de la piràmide que representa la població madura, ofereix unes cotes més elevades, respecte a l'anterior i deixa entreveure una esperança de vida una mica més gran. (Població de més de noranta anys.)

1840. En aquest any l'índex de natalitat, sobretot en les dones, augmenta. En canvi s'ha produït un sensible descens, en les persones que varen néixer a l'any 1834, és a dir, aquelles que el 1840 engloben el grup de 6 a 10 anys d'edat. Durant els anys 1837, 38, 39, 40 es manifesta una baixa mortalitat i una alta natalitat, circumstància que es reflectirà a la base de la piràmide del 1845.

1845. La base de la piràmide és molt més ampla, que la d'abans, sobretot en els homes, i es manté quasi estable el grup de les dones, per tant té un índex més elevat de natalitat. Tan l'any 1840 com 1845 s'engloben dins d'un període de prosperitat (ja que no hem trobat informació que verifiqui tot el contrari, fet que es reflecteix afirmativament a la gràfica de creixement vegetatiu), que fa que les persones d'edat més avançada es conservin fins l'any 1845 (sobretot el grup de les dones), fins i tot s'observa que el grup de les dones de 66 a 70 anys,

es veu incrementat respecte a l'any 1840, degut a una petita emigració de dones, que en quedar vídues retornen a Cambrils, fet que es constata en els padrons consultats.

1852. La piràmide corresponent a aquest any es pot classificar dins del prototipus de les entremitges. El nombre de naixements és molt més elevat, respecte a l'any 1845. Aquesta base amb la del 1826 i 1880 són les més amples i, per tant, reflectirien els índexs de natalitat més elevats del XIX a Cambrils. És molt significatiu que tan aquest any com el 1863, els grups d'edat madura més nombrosos foren aquells les xifres dels quals acaben amb 0, és a dir, sobresurten els de 30, 40, 50 i 60 anys, cosa que suposa un arrodoniment de l'edat, per part dels habitants.

1863. En aquesta piràmide s'acusa de forma notable l'epidèmia de 1854, és a dir, nou anys abans, idea visible en els grups de 6 a 10 anys i d'11 a 15; ambdós comparats amb el progrés agrícola del 1852 són més reduïts.

El còlera que es va expansionar el 1854 afectarà sobretot les dones i els nens; és difícil, però, d'apreciar-se per manca d'una piràmide del 1854. Pel que fa al grup d'1 a 5 anys, és lògica la reducció d'aquests, conseqüència immediata de la mortalitat femenina, nou anys abans i, per tant, menys capacitat per procrear.

1867. La piràmide 1867 i les següents, tenen característiques semblants en la seva estructura, donat que les bases no acostumen a ésser amples, menys la del 1880. A grans trets presenten una estructura més propera a les piràmides madures, que a les intermitges. Durant quatre anys hi ha un anivellament de les edats, de les quals en farem una classificació en dos grups: per una part, els de menys d'un any fins a 25 i, per una altra, els de 26 a 55 anys. La resta dels grups s'escalonen de forma progressiva fins arribar a l'edat de 86 en el grup dels homes i 85 les dones.

1871. Durant aquest any augmenta l'índex de natalitat amb relació a l'any anterior. Hi ha un considerable increment de la població madura, de 46 a 50 i de 51 a 55, com hem constatat, donat el trasllat de residència de persones que procedeixen d'altres localitats més petites.

Per altra banda, hi ha un augment de les dones amb edat de procrear i de treballar com assistentes domèstiques (fet que es comprova en els padrons «Criada»).

Existeix una reducció del grup dels homes, entre 21 i 25 anys. Si analitzem les cotes de mortalitat adulta de l'any 1867 comparant-les amb les de l'any 1871, se n'aprecia, durant aquest últim any, un augment; si tenim en compte que la resta dels grups quasi no han sofert variacions, es pot pensar que la mortalitat va afectar aquest grup.

1875. El grup de —1 a 5 ha anat augmentant fins arribar a 1880, amb xifres encara més elevades. La població infantil baixa, per malalties corrents a aquestes edats, i arriba el 1875 amb un cens d'aquesta població molt baix, però cal tenir present que no solament és la població infantil la que disminueix, sinó que es deixa traslluir a partir dels 20 anys una reducció de forma progressiva i escalonada a totes les edats, tant les madures com les senils i desapareixen també els homes i les dones de 81 a 85 anys.

1880. Augmenta el grup de —1 a 5 anys i no arriba a les cotes assolides l'any 1852. Els anys entre 6 i 10 sofreixen una nova disminució, que afectà més el grup de les dones, que el dels homes. Els que tenen d'11 a 15 anys, no baixa el seu nombre, al contrari, marquen una estabilització. Amb tot, com ja s'ha dit abans, les dones de 16 a 20 anys augmentaran, degut a la immigració per raons del treball domèstic, fenomen que és visible fins a finals del segle (1895).

A partir d'aquest grup no es fa palesa cap considerable reducció, ni cap apreciable augment, tret del grup que comprèn les edats de 56 a 60 anys, sense que en poguem esbrinar els efectes. D'aquesta dècada en endavant augmentarà la població senil i per tant l'esperança de vida.

1889. Aquesta piràmide no reflectirà la realitat, car està incompleta. En procedir a l'ordenació d'aquest padró vàrem veure la seva inacabada elaboració o la seva pèrdua parcial.

Ens és impossible predir si va augmentar o baixar la població. Podem dir que seguiria la tònica d'equilibri en tots els grups d'edat. Ara bé, el 1885 es produeix el còlera que afecta sobretot la població infantil (de 0 a 10 anys), fet que s'hagués pogut deixar veure en aquesta piràmide.

1895. Per les deficiències de 1889, compararem la piràmide del 1895 amb la del 1880. S'obté la conclusió d'un descens de la població que l'afectarà en la seva quasi totalitat, conseqüència lògica del còlera donada el 1885; per altra part té lloc una lenta emigració vers els centres industrials com Barcelona. (Fet que es fa palès en els padrons.)

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER GRUPS D'EDATS

A partir dels histogrames traçats, es deixa veure una gran diferència entre la repartició per edats de la població a començaments de segle i la situació en què es trobarà aquesta els darrers anys del XIX.

És visible el 1826 un gran nombre de població compresa entre 0 i 15 anys, tant el grup dels homes com el de les dones, que representen un 43,89 % i un 37,71 % respectivament del total de la població. Amb tot, aquestes dades sofriran un descens a finals de segle, fruit d'una més baixa natalitat i al mateix temps un equilibri amb altres grups d'edat; els tants per cent es reduiran el 1895 a 36,23 % els homes i 32,89 % les dones.

La població entre 16 i 30 anys, és la que minva menys, durant tot el segle, les seves cotes disminuiran molt poc, i afecten més les dones; el descens produït no serà tant significatiu com l'augment tan visible a finals de segle en el grup de població d'edat madura (31-60 anys).

Mentre el 1826 els homes representen el 29,54 % i les dones un 28,18 %, aquestes xifres passaran el 1895 a 35,43 % i 33,48 % respectivament, donant idea de l'equilibri que s'estableix en acabar el segle, entre la població infantil i juvenil (—1 a 15 anys), amb el grup de població madura.

Finalment, quan analitzem l'últim grup d'edat, que correspon a més de 60 anys, l'esperança de vida es fa notar, a mida que anem avançant en el segle, bé que cal distingir segons el sexe. Aquesta és molt més gran en els homes, però sense arribar a aconseguir les xifres de les dones, on la diferència entre 1826 i 1895 no serà tan acusada. El grup dels homes passa de 3,37 % a 5,73 %, mentre que en les dones aquestes xifres seran 5,03 % a 1826 i 6,89 % a finals de segle.

CONCLUSIONS

— El creixement vegetatiu del segle XIX, sofreix un canvi a partir de la segona meitat. Les cinc primeres dècades són anys típics d'Antic Règim, mentre que la segona meitat de segle mostra una clara tendència a l'abandó dels forts sotrats, i un equilibri entre natalitat-mortalitat.

— Dins del capítol de la mortalitat, la més elevada durant tot el segle, serà l'infantil, i en moments diversos, aquesta representa el doble respecte la mortalitat adulta. Malgrat això, la mortalitat infantil anirà disminuint, encara que sempre per sobre de les xifres de mortalitat

adulta; a la segona meitat, aquest descens es podria atribuir a les millores de la medicina, com va ésser la vacuna contra la verola.

— Durant la primera meitat de segle, les grans sotregades, vénen donades pels tres factors claus de l'augment de la mortalitat: guerres (1808-1809), crisis econòmiques (1827, 1847) i malalties (1854, 1885).

— S'experimenta ja a finals de segle un equilibri entre població juvenil i madura, i per altra banda l'esperança de vida serà major durant tot el segle en les dones, si bé cal tenir present que aquest grup sempre serà majoria al llarg de tot el segle XIX i que tendirà vers l'anivellament el 1895.

MONTSERRAT ESPORRÍN I PONS
MONTSERRAT MAROTO I NADAL
MONTSERRAT MONCLÚS I LLOP
ISABEL MONTOYA I BOTIA

DISTRIBUCIÓN DE LA POBLACIÓN DE TARRAGONA A MEDIADOS DEL SIGLO XIX. NOTAS PARA UN ESTUDIO

Con la exposición siguiente pretendemos aproximarnos a la distribución de la población en la ciudad de Tarragona durante los años comprendidos entre 1840-1870, fechas claves en la configuración urbana de la Ciudad.

Uno de los problemas que hemos tenido que afrontar, a la hora de fijar la evolución de la población de Tarragona, ha sido la diversidad de datos que ofrecen varios autores. Josep Iglésies, en su obra *El movimiento demográfico de Cataluña, durante los últimos cien años*¹, asegura las cifras siguientes:

1842	13.014 habitantes
1857	18.023 »
1860	18.433 »

Por su parte Salas Ricomá², nos proporciona la serie:

1845	12.575 habitantes
1850	12.229 »
1854	12.806 »
1857	16.019 »
1860	18.433 »
1868	18.623 »

1. JOSÉ IGLESIAS FORT, *El movimiento demográfico en Cataluña, durante los últimos cien años*. Barcelona 1961, pág. 365.

2. AMADEO J. SOBERANAS LLEÓ, *Un manuscrito de Salas Ricomá, con datos demográficos de la Tarragona del siglo XIX*, en «Revista Técnica de la Propiedad Urbana», n.º 8 (Tarragona), págs. 61 y ss.

Y el autor de *Tarragona en el siglo XIX*, Antonio Magriñá³, fija en contraposición con los anteriores:

1857	18.023 habitantes
1860	18.433 »

Como se puede apreciar los datos son dispares, existiendo acuerdo solamente en 1860, en el que todos coinciden, lo cual hace que sea la fecha con más posibilidades de fijar la población de la Ciudad.

Por nuestra parte, revisando los fondos del Archivo Municipal, relativos a estadísticas⁴, hemos encontrado relaciones que aunque no coincidan con las anteriores, creemos conveniente exponerlas:

1841	12.368 habitantes
1842	12.495 »
1864	18.026 »
1868	18.788 »
1869	19.352 »

Los años 1841, 1842 y 1864⁵, están referidos a padrones normales y 1868 y 1869 a padrones realizados para elecciones, que como se recordará fueron las primeras en que hubo sufragio universal⁶.

Por mucha disparidad que exista, se observa a simple vista un estancamiento de la población entre 1860 y 1870.

Para conocer la distribución de la población por barrios, hemos partido de una estadística de 1840-1860⁷, que a parte de proporcionarnos la estructura urbana en cuanto a volumen de edificación, contiene el número de habitantes por calle, habiendo sido agrupadas por nosotros siguiendo la asignación por barrios que para esa fecha ha realizado Salvat y Bové⁸.

En la distribución de población por barrios se constata el aumento de población más importante en la parte baja de la Ciudad, que es la zona más ligada al puerto, siendo el eje de la calle Unión. Dicha calle tenía en 1861, 2.219 habitantes, seguida de la Rambla de San Carlos,

3. ANTONIO MAGRIÑÁ, *Tarragona en el siglo XIX*, Imprenta de J. A. Nello. Tarragona, 1901, págs. 87 y ss.

4. A.M.T.=(Archivo Municipal de Tarragona), Carpeta de «Estadística 1850-1870».

5. A.M.T., «Estadística 1850-1870». Expediente «Iglesias y Conventos».

6. A.M.T., Carpeta «Elecciones Municipales de 1868», expediente «Repatriación de cédulas».

7. A.M.T., Carpeta de «Estadística 1840-1870», expediente n.º 31.

8. JUAN SALVAT Y BOVÉ. *Tarragona antigua y moderna a través de su nomenclatura urbana, siglos XIII al XIX*. Tarragona, 1961, apéndice n.º 37.

BARRIOS	1839		1840		1842		1842		1861		% de aumento entre 1840-61
	Núm. vecinos	Núm. habitantes	Núm. vecinos	Núm. habitantes	Núm. vecinos	Núm. habitantes	Núm. vecinos	Núm. habitantes	Núm. vecinos	Núm. habitantes	
1.º	285	—	276	1.248	277	1.341	274	1.340	—	1.748	40 %
2.º	254	—	456	1.839	419	1.670	428	1.817	—	1.061	-43 %
3.º	303	—	434	1.586	305	1.708	367	1.814	—	1.837	16 %
4.º	237	—	414	1.679	465	1.596	382	1.651	—	1.694	1 %
5.º	484	—	420	1.972	476	1.870	467	2.043	—	1.912	-3 %
6.º	431	—	254	1.091	274	1.113	268	1.137	—	2.098	92 %
7.º	224	—	354	1.282	300	1.239	301	1.985	—	3.857	200 %
8.º	298	—	350	1.577	398	1.832	462	2.214	—	3.378	214 %
Total	2.516	—	2.958	12.274	2.864	12.369	2.949	13.411	—	17.585	43 %

con 489. Aunque las cifras de población no sean exactas, en su evolución y distribución territorial marcan un sentido claro en su evolución, si admitimos que los márgenes de error se reparten por igual entre todos los barrios.

Si comparamos los datos de 1861 con el censo de 1871⁹, observaremos que a pesar de las escasas variaciones de población (en parte imputable al método de elaboración del censo), se constata una idéntica distribución de la población por barrios y un estancamiento de dicha población.

1861		1871	
Barrios	Habitantes	Barrios	Habitantes
1.º	1.748	1.º	1.573
2.º	1.061	2.º	1.120
3.º	1.837	3.º	1.465
4.º	1.694	4.º	1.544
5.º	1.912	5.º	1.665
6.º	2.098	6.º	2.085
7.º	3.857	7.º	3.556
8.º	3.378	8.º	2.398

Analizando las cifras referidas al movimiento de población reseñado en el «Registro Civil», puede observarse un tenue crecimiento vegetativo, que sería contrarrestado por la pérdida de población motivada por otros factores, entre los cuales la caída de actividad económica y comercial serían fundamentales.

Años	Bautismos	Matri- monios	Defun- ciones	Mortalidad infantil (1 a 5 años)	Creci- miento
1861	577	152	326	160	251
1862	572	131	363	188	209
1863	550	166	569	322	- 19
1864	666	171	625	301	41
1865	597	134	774	353	-177

9. A.M.T., Censo de población de 1871.

Años	Bautismos	Matri- monios	Defun- ciones	Mortalidad infantil (1 a 5 años)	Creci- miento
1866	679	158	536	252	140
1867	651	152	566	285	85
1868	594	153	506	271	88
1869	722	201	446	244	276
1870	676	170	528	293	148

Si tenemos en cuenta, que los fallecidos antes de ser bautizados no se incluyen en la tasa de natalidad, habría que incrementar en un 5 % el total de bautizados para obtenerla en su totalidad. También se puede apreciar la influencia del cólera, que sufrió Tarragona durante el verano de 1865. Plácido María de Montoliu, a la sazón alcalde de la ciudad, en la Memoria¹⁰ que presenta al final de su mando, asegura que hubo 108 defunciones debidas al cólera¹¹.

Podemos concluir, deduciendo el estancamiento relativo de la población de Tarragona, en la década de los sesenta, después del crecimiento sostenido de los años cincuenta, lo cual no dejaría de tener su influencia sobre la conciencia de crisis y desamparo que tenían las diversas capas de población a partir de 1865. Conciencia que se manifiesta en la prensa periódica y en los documentos económicos, sobre todo en los informes de la Junta de Comercio.

En cuanto a la distribución urbana del aumento de población entre 1840 y 1860, se puede afirmar, sin lugar a dudas, que fue absorbida por la parte de población ligada al puerto y a su entorno económico, desplazándose hacia esta zona el centro de gravedad de la actividad económica y social.

PEDRO ANTONIO HERAS CABALLERO

10. PLÁCIDO MARÍA DE MONTOLIU, *Discurso leído en la toma de posesión de la Corporación Municipal para 1867 y 1868*, Imprenta de Puigrubí y Aris, Tarragona 1867, 23 págs.

11. *Idem*, pág. 20.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. This ensures transparency and allows for easy verification of the data.

In the second section, the author outlines the various methods used to collect and analyze the data. This includes both primary and secondary data collection techniques. The primary data was gathered through direct observation and interviews, while secondary data was obtained from existing reports and databases.

The third section details the statistical analysis performed on the collected data. It describes the use of descriptive statistics to summarize the data and inferential statistics to test hypotheses. The results of these analyses are presented in a clear and concise manner, highlighting the key findings of the study.

Finally, the document concludes with a discussion of the implications of the findings. It suggests that the results have significant implications for the field of study and provides recommendations for further research. The author also acknowledges the limitations of the study and offers suggestions for how these can be addressed in future work.

LA POBLACIÓN DE LA CIUDAD DE TARRAGONA A MEDIADOS DEL SIGLO XIX

La demografía decimonónica en nuestro país presenta una serie de peculiaridades que merecen destacarse. Uno de sus aspectos más significativos consiste en la confección del censo correspondiente al año 1857 que posee gran rigor a nivel estadístico y con el que se inicia la sucesión regular de las estadísticas oficiales acerca de la población.

El problema surge cuando se intenta comprar el padrón de 1857 con los que le preceden debido a que estos últimos presentan, generalmente, un error por defecto como resultado de las frecuentes ocultaciones. Esta circunstancia preocupa en gran manera a las autoridades que intentan evitar el falseamiento censal mediante el dictado de diferentes normas y recomendaciones al respecto.

En relación a las variables demográficas, resalta la progresiva reducción de la natalidad a lo largo del siglo; también conviene matizar la no coincidencia del número de bautismos con el de nacimientos. A su vez, las epidemias coléricas afectan de forma sucesiva a las diferentes naciones europeas a partir de 1830.

Por nuestra parte, nos hemos planteado el objetivo de analizar estas cuestiones en el caso específico de la ciudad de Tarragona, tarea que emprendemos a continuación.

1. EL PRIMER CENSO MODERNO DE POBLACIÓN

Los diferentes autores que han tratado sobre la demografía española en general y catalana en particular¹, coinciden en calificar al

1. J. NADAL, *La población española*, Ed. Ariel, Barna. 1973, p. 197. J. IGLÉSIES, *Indagaciones sobre la población de Cataluña en la primera mitad del siglo XIX*, «Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona» (Barna.) XXXVII, núm. 14 (1967), p. 388. N. SÁNCHEZ-ALBORNOZ, *España hace un siglo, una economía dual*, Ed. Alianza, Madrid, 1977, p. 56.

padrón de habitantes de 1857 como el primer censo moderno a nivel estatal, basándose para ello en el mayor rigor estadístico que conlleva su realización. Después de estudiar detenida y minuciosamente todos los pormenores relativos a la elaboración del referido censo en Tarragona, podemos corroborar la anterior consideración puesto que el despliegue de medios, tanto humanos como materiales, que comporta puede calificarse de excepcional. Pero veamos seguidamente todas estas consideraciones con mayor detalle.

Por Reales decretos de 14 de marzo y 3 de mayo de 1857 se dispone, respectivamente, el empadronamiento general del país y se fija la fecha del 21 de mayo para la verificación del mismo². En base a ello, el Gobernador civil de Tarragona efectúa una comunicación a todos los habitantes y Juntas censales de la provincia, cuyo interesante contenido merece un obligado comentario. Se inicia ésta con una crítica a uno de los hábitos que posee el ciudadano español —y que todavía perdura en nuestros días—, como es el considerar las cifras concernientes a la población y a la renta como «un secreto impenetrable» y, por lo tanto, que han de eludir «la investigación del Gobierno, para que no se conviertan en sus manos en un arma mortífera de exacción y vejámen»; prosigue aludiendo a los buenos propósitos que se persiguen con el futuro censo que, en definitiva, no son otros que la ¡planificación económica!, puesto que se trata de «evitar a tiempo los conflictos de la escasez y carestía de las subsistencias, precaver las crisis industriales ó monetarias», y la futura ¡reforma fiscal!, con la que se establecerían impuestos «sin exponerse á incurrir en graves y trascendentales errores»³. Finalmente, tras efectuarse una declaración indiscutible acerca de su utilidad: «ha sobrevivirnos y desafiar, —cualesquiera que sean—, las eventualidades y vicisitudes de nuestra existencia política», concluye con una insinuación de las penas que se impondrán a los que incumplan las normas que se dicten sobre el particular⁴.

El Alcalde de la capital, por su parte, dicta un bando en el que se establecen disposiciones de cara a la preparación y materialización del empadronamiento municipal. Entre ellas, cabe destacar la subdivisión de la Junta municipal en nueve secciones —una por cada distrito—, la forma de rellenar los impresos y; como no, la citación de

2. Boletín oficial de la provincia de Tarragona: 9 de mayo de 1857.

3. *Ibidem*.

4. *Ibidem*.

artículos penales que se aplicarían en el caso de omitir o modificar las verdaderas respuestas⁵.

La meticulosidad con que se lleva a cabo dicho censo poblacional, queda perfectamente reflejada en el hecho de que hayamos encontrado un documento donde se especifica la cuantía de los gastos que había comportado su confección —Vid. cuadro 1—. Estos ascienden a un total de 6.050 reales de vellón, pues a los 5.062 que figuran en la citada tabla habría que añadir 988 reales más que ocasiona la impresión y en cuaternación; hemos de destacar, sin embargo, que en el documento original se establece un coste total de 5.092 reales debido a varios errores de cálculo.

Los sueldos que se pagan son elevados, puesto que un capataz empleado en el derribo de la muralla de San Juan —éste se inicia con el advenimiento del Bienio progresista—, viene a cobrar 8 reales diarios⁶ y el jornal medio del peón caminero, a escala provincial, es de 7 reales en 1859⁷. Un detalle interesante estriba en las diferencias salariales existentes, tanto entre escribientes y repartidores, como entre ellos mismos.

Una vez verificado, el censo de 1857 establece un total de 18.023 habitantes en Tarragona⁸, difiriendo esta cifra en una cantidad despreciable de otra que hemos hallado en un documento donde se especifica la población de la ciudad por barrios y en el que se contabilizan 18.030 personas (cuadro 3). Pero dejando aparte esta exigua diferencia numérica, el verdadero problema surge cuando intentamos establecer una relación entre el censo de 1857 y los inmediatamente anteriores, cuestión que abordamos seguidamente.

En la década de los cuarenta, Tarragona parece atravesar por un período de regresión demográfica tras el fuerte crecimiento que se había operado en los tres decenios anteriores. En efecto, en 1842 se contabilizan 13.014 habitantes⁹, tres años más tarde la cifra se reduce a 12.575¹⁰ y, finalmente, desciende a 12.250 en el censo de 1850 (cuadro 2). A partir de este último año, sin embargo, se inicia de nuevo

5. Archivo municipal de Tarragona (A.M.T.): «Censo de población (1821-1875)».

6. A.M.T., «Concurso de proyectos de unión de la parte alta y baja de Tarragona».

7. J. NADAL, *Op. cit.*, p. 194.

8. J. IGLÉSIES, *El movimiento demográfico en Cataluña durante los últimos cien años*, «Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona» (Barna.), XXXIII, núm. 16 (1961), p. 405.

9. *Idem*, *Indagaciones sobre la población de Cataluña*, p. 422-423.

10. A.M.T., «Censo de población (1821-1875)».

CUADRO 1.

Gastos ocasionados por el empadronamiento tarraconense de 1857

Secciones	Escribientes	Jornal medio	Media de los días empleados	Repartidores	Jornal medio	Media de días empleados	Total
Primera	7	14,57	6,1	2	9	2	660
Segunda	4	16	5,25	4	16	1	400
Tercera	3	16	5,33	1	10	3	286
Cuarta	7	16	3,57	4	8	2	464
Quinta	4	14	13,57	4	10	5	960
Sexta	9	16	4,66	5	16	2	832
Séptima	5	13,2	5,12	7	8	2	448
Octava	5	16	7,6	6	16	2	800
Novena	6	16	2	2	10	1	212
	50	15,30	5,47	35	11,44	2,19	5.062

Fuente: A.M.T. «Censo de población (1821-1875)».

una etapa propicia para el desarrollo poblacional favorecido, indudablemente, por la coyuntura económica dominante (expansión del comercio exterior español, elevados precios del vino, etc.). Así, en 1854 se alcanzan las 13.148 almas ¹¹ lo que supone un incremento del 7,33 % sobre la cuantía poblacional de 1850 y, asimismo, se supera la de 1842, factores que corroboran nuestro criterio acerca del crecimiento de la población tarraconense en el primer decenio correspondiente a la segunda mitad del siglo XIX.

Pero si comparamos estas cifras con las correspondientes al padrón de 1857, entonces surgen complicaciones, puesto que los 18.023 habitantes de este año suponen aumentos del 37,06 % y del 47,18 % respecto de la población de 1854 y 1850 respectivamente, porcentajes que nos parecen excesivamente exagerados en tan pocos años. Observando el cuadro 3 y más concretamente la columna que trata del desarrollo porcentual por barrios entre 1850 y 1857, veremos como en algunos distritos correspondientes a la ciudad alta (primero y sexto, concretamente) el incremento es superior al 75 % lo cual es totalmente imposible debido a la elevada densificación y escaso ritmo constructivo que se registra en el casco antiguo. Además, si acudimos al crecimiento vegetativo (vid. cuadro 6), deduciremos que desde 1850 a 1857, hay únicamente un saldo positivo que oscila alrededor del millar de personas, con lo que las 4.773 restantes que resultan de la variación intercensal tendrían que corresponder a un hipotético y elevado movimiento migratorio de carácter centripeto, posibilidad que nos parece totalmente desorbitada. En realidad no puede efectuarse un análisis comparativo entre el primer censo moderno y los padrones anteriores. Tal como afirma Josep Iglésies ¹², entre ellos se produce una discontinuidad puesto que «la matrícula catastral de 1842, aprovechada por Madoz, señala el fin de una etapa o situación que venía siendo convencional, y el censo de 1857 señala el comienzo de otra distinta».

Para finalizar, podemos tratar de la relación que existe entre el número de vecinos y el de habitantes por estas fechas. En 1850, concretamente, aparece 4,17 habitantes por cada vecino (vid. cuadro 2); si tenemos en cuenta que esta relación era de 5,36 en 1830 ¹³, inferiremos la disminución del número de hijos por familia y, lógicamente, la reducción de la natalidad, tema que trataremos más adelante.

11. *Ibidem.*

12. J. IGLÉSIES, *Op. cit.*, p. 389.

13. Elaboración propia a partir de los datos suministrados por J. IGLÉSIES, *Op. cit.*, p. 452.

CUADRO 2

Distribución de la población de Tarragona por barrios en 1850

Barrios	Vecinos	Hombres		Hembras	Total
		de mar	Varones		
Primero	366	104	608	812	1.420
Segundo	239	13	481	582	1.063
Tercero	376	37	724	852	1.576
Cuarto	360	19	674	782	1.456
Quinto	392	70	791	794	1.585
Sexto	385	35	827	815	1.642
Séptimo	329	51	698	702	1.400
Octavo	377	214	900	897	1.797
Noveno	107	5	177	134	311
	2.931	548	5.880	6.370	12.250

Fuente: A.M.T., «Censo de población (1821-1875)».

2. LA EVOLUCIÓN DEMOGRÁFICA POSTERIOR A 1857

Ya hemos visto cómo el censo de 1857 constituye el primero de carácter moderno en nuestro país debido a la mayor precisión que posee. Aunque por lo visto sus resultados no satisfacen plenamente a las autoridades competentes y tres años más tarde se decreta de nuevo el empadronamiento general.

Por este motivo, el secretario de la Comisión de estadística de Tarragona dirige una circular a todos los ayuntamientos de la provincia, en la que se especifican una serie de recomendaciones para la elaboración del censo de 1860¹⁴. En ésta se subraya el descontento que había comportado el previo recuento de los vecinos (operación que supone un cálculo orientativo para la distribución consiguiente de cédulas censales), ya que en muchas localidades esta cifra coincide con la de 1857, circunstancia que hace prever un probable «pucherazo censal», es decir, dar los mismos resultados del anterior sin más complicaciones. Se reconoce la posibilidad de coincidencia que

14. A.M.T., «Censo de población (1821-1875)».

pueden tener las cifras de ambos años aunque esta característica no puede admitirse de modo generalizado. De nuevo se incide sobre el falseamiento de las respuestas y las consecuencias negativas que se derivan por ello, instigando a los alcaldes y concejales para que intenten «desvanecer la idea ridícula y pernicioso de que el decir la verdad en el Censo de población, haya de originar recargos de contribuciones, quintas extraordinarias ni otro ningún género de gravámen o prejuicio»¹⁵.

A su vez se alude al éxodo rural, admitiéndose que pueda producirse en algunas localidades aunque no en demasiadas puesto que el crecimiento vegetativo provincial, desde mayo de 1857 a junio de 1860, alcanza un saldo positivo de 11.600 habitantes —por Real Orden de 1 de mayo de 1856 se requiere a los gobernadores civiles que establezcan una relación de los nacimientos, defunciones y matrimonios a escala provincial¹⁶—. Finalmente, se ruega de forma encarecida a los cabildos municipales que se tomen con interés la confección del censo de manera que la verdad sea la nota dominante del mismo¹⁷. Tras su realización, se atribuyen a Tarragona 18.433 habitantes¹⁸, cifra que supone un aumento de 410 sobre la de 1857. Inferimos, consecuentemente, que el crecimiento demográfico tiene un carácter sostenido a partir de 1850 —afirmación que será confirmada también al tratarse de la evolución de la natalidad y mortalidad—, crecimiento que es atribuido, según Magriñá¹⁹ y Recasens²⁰, al contexto económico favorable que impera en estos años, y más concretamente a los elevados precios que alcanza el vino durante el período del oidium.

Desgraciadamente no nos es posible confirmar plenamente esta teoría a causa de la disparidad estadística que hay entre el padrón de 1857 y los anteriores a él. Lo que sí puede afirmarse es que el incremento poblacional se centra de forma prioritaria en la nueva población del puerto —creada a principios del siglo XIX—, con lo que se acentúa la tendencia demográfica que había prevalecido durante la primera mitad de siglo. Si en 1845 el 23,5 % de la población de Tarragona,

15. Ibidem.

16. N. SÁNCHEZ-ALBORNOZ, *Op. cit.*, p. 56.

17. Vid. nota núm. 14.

18. J. IGLÉSIES, *El movimiento demográfico en Cataluña*, p. 365.

19. A. DE MAGRIÑÁ, *Tarragona en el siglo XIX*, Ed. Hdos. de J. A. Nel-lo, Tarragona, 1901, pp. 87-88.

20. J. M. RECASENS y J. SÁNCHEZ REAL, *El Instituto de Enseñanza Media «Antonio Martí y Franqués» de Tarragona (1845-1965)*, Ed. INEM, Tarragona, 1969, p. 63.

gona reside en la parte baja ²¹, este índice alcanza el 29,23 % en 1857 (vid cuadro 3, la nueva población comprende los barrios séptimo y octavo); en otras palabras y de forma aproximada, uno de cada cuatro tarraconenses residía en ella en 1845, mientras que en 1857 ya son uno de cada tres.

Dada la completa información que contiene el censo de 1860, es interesante que la analicemos con detalle. Si observamos, por ejemplo, la distribución poblacional en grupos de edad —vid. cuadro 4— veremos como en Tarragona el conjunto de los menores de 15 años representa el 29,48 % del total, mientras que éste alcanza el 31,82 % en Reus y se eleva al 34,18 % a nivel del Principado. La conclusión es evidente: Tarragona tiene, en términos relativos, una menor cuantía de población joven.

Si además nos fijamos en su evolución a lo largo de diferentes años, advertiremos como se ha ido reduciendo progresivamente (cuadro 5). Así, mientras que el sector poblacional que podemos calificar de joven

CUADRO 3

Distribución de la población de Tarragona por barrios en 1857

Barrios	Hombres	Mujeres	Total	Incremento sobre 1850 (%)
Primero	1.427	1.079	2.506	76,48
Segundo	530	681	1.211	13,92
Tercero	883	990	1.873	18,84
Cuarto	856	869	1.725	18,47
Quinto	944	994	1.938	22,27
Sexto	1.822	1.139	2.961	80,32
Séptimo	1.611	1.042	2.653	89,50
Octavo	1.502	1.115	2.617	45,63
Noveno	280	260	546	75,56
	9.855	8.175	18.030	47,18 %

Fuente: A.M.T., «Censo de población (1821-1875)».

21. A.M.T., «Censo de población (1821-1875)».

CUADRO 4

Distribución de la población por edades en 1860

(cifras en tantos por cien)

Grupos de edad	Tarragona	Reus	Cataluña
0 - 15	29,48	31,82	34,18
16 - 30	34,52	28,77	27,26
31 - 60	30,80	33,76	32,71
61 y más	5,19	5,65	5,86

Fuentes: Respecto a Cataluña, J. IGLESIES, *El movimiento demográfico en Cataluña durante los últimos cien años*, p. 348. Los datos referentes a Tarragona y Reus han sido elaborados a partir del censo de población del citado año.

CUADRO 5

Distribución de la población de Tarragona por grupos de edad en diferentes años

Grupos de edad	1822	Grupos de edad	1860
0 - 14	34,64	0 - 15	29,48
15 - 29	25,25	16 - 30	24,52
30 - 59	34,02	31 - 60	30,80
60 y más	6,09	61 y más	5,19

Nota: Valores en tantos por cien.

Fuentes: Para el año 1822, María A. FERRER, *Tarragona en el Trienni Liberal (1820-1823)*, vid. tabla número 3. En relación a 1860, vid. cuadro anterior.

representaba el 34,64 % en 1822, en 1860 se reduce al 29,48 % lo que, en términos gráficos, supondría una reducción de los estratos inferiores en la pirámide de edades. Estas consideraciones nos obligan a plantear la presumible reducción de la natalidad tarraconense a lo largo del siglo XIX, cuestión que será desarrollada al tratarse del crecimiento natural de la población.

Los padrones posteriores a 1860 —declarado oficial por el Real decreto de 12 de junio de 1863— son menos fiables y completos, al menos hasta el de 1877; de ahí que la Real orden de 12 de octubre de 1872 resuelva la consulta de dicho censo para todo acto de carácter administrativo²².

3. EL CRECIMIENTO NATURAL Y REAL DE LA POBLACIÓN

El Registro civil, que es el organismo fundamental en cuanto al análisis de las variables demográficas, no se crea hasta el año 1870²³, por lo que el estudio de la natalidad y mortalidad correspondientes a la etapa anterior constituye una labor bastante complicada. Por nuestra parte, hemos encontrado en el archivo municipal una serie de carpetas que contienen datos muy interesantes desde una perspectiva demográfica y que, en definitiva, nos han ayudado enormemente²⁴. En realidad, el ayuntamiento de Tarragona recibe anualmente los datos sobre bautismos, defunciones y matrimonios de las diferentes parroquias existentes (San Juan Bautista, San Francisco, Santa María de la Catedral, Santísima Trinidad y la castrense de San Agustín), lo que supone una centralización de la información y, consecuentemente, facilita la investigación en este campo. En el cuadro 6 se especifica el crecimiento vegetativo de la población tarraconense en los años 1851 a 1866, ambos inclusive. El problema surge al no señalarse el número de nacidos sino el de bautizados, con lo que tenemos un cálculo por defecto al no contabilizar a los niños que nacen muertos, los que mueren antes de bautizarse y los que no reciben este sacramento aún cuando sobreviven. Dos de estos pormenores se especifican en la etapa 1862-1869 (vid. cuadro 8) ,con lo que hemos deducido la relación que existe entre bautismos y nacimientos en estos años, resultando

22. *Ibidem*.

23. J. NADAL, *Op. cit.*, p. 19.

24. A.M.T., «Registro civil» (hasta el año 1867). A partir del citado año vid.: «Estadística (1869-1873)».

CUADRO 6

Crecimiento vegetativo de Tarragona

Años	Bautismos	Defunciones	Crecimiento vegetativo
1851	527	264	263
1852	472	339	133
1853	467	367	100
1854	520	404	116
1855	503	402	101
1856	554	435	119
1857	611	464	147
1858	590	397	193
1859	618	365	253
1860	615	470	145
1861	577	326	251
1862	572	363	209
1863	550	569	-19
1864	666	625	41
1865	597	774	-177
1866	676	536	140

Nota: el cuarto trimestre de 1854 lo hemos obtenido a partir de la media de los otros tres.

Fuente: A.M.T., «Registro civil».

CUADRO 7

Coefficientes de natalidad y mortalidad en 1860

	Natalidad (‰)	Mortalidad (‰)	Diferencia (‰)
Tarragona	32,25	20,84	11,41
Cataluña	37,00	30,00	7,00
España	36,50	27,20	9,30

Fuentes: J. NADAL, *La población española*, p. 145. J. IGLESIES, *El movimiento demográfico en Cataluña*, p. 347.

CUADRO 8

Relación numérica entre el número de nacimientos y el de bautismos

Años	Bautismos	Nacidos muertos	Fallecidos sin bautizar	Nacimientos	Diferencia porcentual entre bautismos y nacimientos
1862	562	8	2	582	1,75
1863	550	25	1	576	4,73
1864	666	7	1	674	1,20
1865	597	18	1	616	3,18
1866	676	20	2	698	3,25
1867	651	9	2	662	1,69
1868	594	13	—	607	2,19
1869	722	7	2	731	1,25
	5.028	107	11	5.146	2,35

Fuentes: A.M.T., «Registro civil» (hasta 1867) y «Estadística: 1869-1873» (a partir de 1868).

que estos últimos suponen un incremento del 2,35 % sobre el valor de los primeros. Pero dejando aparte la no correspondencia entre bautismos y nacimientos e incidiendo de nuevo en el crecimiento vegetativo, puede verse como éste tiene un saldo marcadamente positivo desde 1851 a 1866, pues la población de Tarragona aumenta en 2.015 personas, cifra que se incrementa a 2.062 con el anterior coeficiente. A continuación, pasaremos a calcular el índice de natalidad y mortalidad en 1860. Para ello nos basamos en la población absoluta de Tarragona en esta última fecha y la media de bautismos y defunciones del quinquenio 1858-1862 con el fin de evitar el cálculo de un valor anormal; además, no añadimos el coeficiente corrector del 2,35 % al número de niños bautizados porque desvirtuaría parcialmente la comparación con otros porcentajes que suponemos están obtenidos exclusivamente a partir de la consideración del número de bautismos. En el cuadro 7, puede observarse la baja natalidad que tiene Tarragona en relación a la cuantía que ésta alcanza en Cataluña y España. Además, si comparamos este índice con el de 1822²⁵, deduciremos la fuerte reducción de la natalidad tarraconense al pasarse del 47,17 ‰ de este año al 32,25 ‰ en 1860.

En lo que se refiere a la mortalidad local, ésta es muy inferior respecto a la catalana y española, habiéndose reducido también entre 1822 y 1860, desde un 22,96 ‰ a un 20,84 ‰, respectivamente²⁶. Gracias a esta bajísima mortalidad, Tarragona tiene un crecimiento vegetativo comparativamente más elevado, circunstancia que favorece la expansión demográfica de la ciudad desde 1850.

Uno de los rasgos demográficos más sobresalientes de esta fase es la propagación del cólera en 1854. Sabemos que éste constituye un fuerte azote demográfico que afecta al continente europeo en embates sucesivos a partir de 1830. La epidemia de 1854 es la segunda de la serie y se había iniciado en Vigo el año anterior, aunque es a partir de este año cuando se generaliza desde Barcelona al resto del país²⁷. En Tarragona la propagación de la enfermedad se produce cuando se derriba la muralla lo cual constituye una grave preocupación para el consistorio porque el derribo se pretende realizar con la colaboración del vecindario y la precaria «salud pública» representa un obs-

25. La natalidad y mortalidad correspondientes a 1822 están obtenidas sobre la población absoluta de este año y la media de nacimientos y defunciones del período 1820-1823, en base a los datos suministrados por: MARÍA A. FERRER, *Tarragona en el Trienni Liberal* (tesis doctoral), vid. tabla núm. 1.

26. Vid. cita anterior.

27. J. NADAL, *Op. cit.*, p. 154.

táculo al respecto²⁸. La falta de datos —recordemos que en el último trimestre de 1854 no aparecen valores demográficos— no nos permite dar una completa información de la incidencia de esta epidemia a nivel municipal, aunque no creemos que fuera muy importante ya que Cataluña es una de las regiones peninsulares menos afectada²⁹. Más conocida es la incidencia que tiene la epidemia colérica de 1865, pues sabemos que se inicia en el verano del referido año y produce un total de 108 defunciones³⁰.

Tampoco creemos que pueda tener excesiva importancia en Tarragona la crisis de subsistencias de 1856-1857, puesto que la existencia del puerto facilita la importación de productos agrícolas en esta época de escasez. Tal como subraya el profesor Sánchez-Albornoz³¹, se produce un acercamiento entre nacimientos y defunciones en los años en que se presentan crisis alimenticias. Mediante la consulta del cuadro 6 podrá comprobarse la escasa incidencia de la crisis, puesto que el crecimiento vegetativo de la ciudad en 1857 puede calificarse de normal.

Hasta aquí nos hemos referido únicamente al crecimiento natural, pero en el desarrollo de la población también hemos de tener en cuenta el movimiento migratorio, es decir, el desplazamiento de las personas entre diferentes áreas. El éxodo rural es un factor importante en el siglo XIX y a veces mejor podría hablarse de «éxodo político» como en el caso de las guerras carlistas³².

El estudio completo y detallado del movimiento migratorio tarragonense en el periodo del oidium sería una tarea muy meritoria pues nos ayudaría a resolver los graves problemas que plantea la disparidad cuantitativa de las fuentes censales. Por nuestra parte, hemos podido acceder a un documento que nos permite llevar a cabo un estudio cualitativo del éxodo rural en estos años, aunque somos conscientes de que sólo tratamos el problema de forma parcial y que, por lo tanto se tendría que efectuar una investigación más completa sobre este tema. El documento en cuestión trata sobre la plantilla laboral de la fábrica de Andrés Guasch en 1857 donde se especifica, entre otros datos, la procedencia de los 250 trabajadores de que consta. Al

28. A.M.T., Libros de actas, sesión del 22 de octubre de 1854.

29. J. NADAL, *Op. cit.*, p. 155.

30. P. M. MONTOLIU, *Discurso leído en el solemne acto de la toma de posesión de la Corporación municipal de 1867-1868*, Ed. Ayuntamiento de Tarragona, Tarragona, 1867.

31. N. SÁNCHEZ-ALBORNOZ, *Op. cit.*, pp. 70-71.

32. J. IGLÉSIES, *Indagaciones sobre la población de Cataluña*, p. 426.

respecto conviene destacar la importancia de la inmigración comarcal, ya que la mayoría de los trabajadores son autóctonos de pueblos agrarios como Constantí, Pallaresos, Vilallonga, Riudecañas, etc.³³, lo cual nos permite hablar perfectamente de un éxodo rural fenómeno que, según Josep Iglésies³⁴, afecta básicamente a las localidades inferiores a los 1.000 habitantes.

Por otra parte, podemos señalar la mínima incidencia que posee la inmigración laboral procedente de otras regiones españolas y además, ésta se limita a las más próximas (provincias de Castellón, Valencia y Huesca)³⁵. Todavía no se ha producido la revolución de los transportes en nuestro país y el factor distancia es un serio obstáculo para el desplazamiento de la población.

J. ARESTÉ BAGÉS

33. A.M.T., «Comercio, industria, fábricas (1840-1870)».

34. J. IGLÉSIES, *Op. cit.*, p. 400.

35. Vid. cita núm. 33.

the fact that the *Journal of Applied Behavior Analysis* is the most widely read journal in the field of behavior analysis, and that the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is the most widely read journal in the field of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is published by the American Psychological Association, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is published by the Society for Behavior Analysis. Both journals are published quarterly.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a peer-reviewed journal, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a peer-reviewed journal.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

The *Journal of Applied Behavior Analysis* is a journal of applied behavior analysis, and the *Journal of Experimental and Applied Behavior Analysis* is a journal of experimental behavior analysis.

EL PRIORAT: AGRICULTURA I POBLACIÓ

INTRODUCCIÓ

Considerem que el Priorat és una comarca essencialment agrícola i una de les més conflictives a l'hora d'establir la divisió territorial, ja que avui encara són vius els sentiments diferencials entre la gent de l'anomenat Priorat històric o de Scala Dei i la resta del pobles del Priorat de la divisió territorial de la Generalitat de Catalunya del 1936. Degut a aquestes circumstàncies hem emprat el següent criteri per a analitzar la comarca: d'una banda, els pobles del Priorat de la denominació d'origen (exclòs Falset, ja que no comprèn pas tot el seu terme municipal) i, d'altra banda, la resta dels pobles. Aquesta divisió correspon, malgrat que la denominació d'origen dels vins sigui un criteri recentment establert (1975), a la presència de la llicorella, sòl d'origen pissarrós que li dóna algunes de les més apreciables característiques al vi (principal producció de la comarca) a aquesta zona.

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ

La davallada que trobem a principis de segle és continuació d'una altra anterior, que comença a finals del segle XIX. Tot el segle és una continua davallada, però hi ha tres moments on s'accentua aquesta decadència: 1920, que podríem afudir a la crisi provocada després de la Primera Guerra Mundial; 1936, nova baixa que podem relacionar-la amb la Guerra Civil; i 1960-65, que correspondria a l'època actual i que ja és la realització clara que l'agricultura tradicional perd el seu paper a Espanya (vegeu G-1).

Dins la diferenciació que fem entre el P.d.t. i el P.d.o. caldria remarcar algunes diferències:

1a. La davallada sembla més acusada al P.d.t. que al P.d.o. Mentre el P.d.o. el 1920 augmenta un 0,80 % respecte al període anterior, el P.d.t. al mateix període disminueix un 9,05 %.

2a. A partir del 1920 ve la gran davallada. Al P.d.o. ja es produeix una gran baixada que el 1930, respecte al període anterior, és del 18,0 %, mentre pel que fa al P.d.t., al mateix període, és del 10,03 %.

3a. Fins al començament de la Guerra Civil el descens esdevé més lent. Mentre al P.d.o. disminueix un 7,86 % respecte al 1930, pel P.d.t. ho fa només un 0,13 % al mateix període.

4a. Després de la Guerra Civil, el 1940, trobem que el descens del P.d.t. és més brusc (14,17 %) que no pas el P.d.o. (6,46 %).

5a. A partir del 1940 fins al 1960 s'observa un cert manteniment de la tendència, però amb efectes cada cop més greus.

6a. Però a partir del 1960 s'esdevé un altre descens prou brusc, el més brusc de tots els analitzats fins ara, pel que fa als respectius períodes anteriors. Així mateix, mentre al P.d.o. és d'un 19,92 % el P.d.t. és d'un 13,04 %.

7a. La tendència el 1975 és manté forta el P.d.o. (16,43 %), mentre que disminueix el P.d.t. (6,84 %).

En resum, s'observa que la pèrdua relativa de població és superior al P.d.o. que al P.d.t. Mentre el primer perd un 60,32 %, respecte el 1900, el segon només ho fa amb un 48,75 % al mateix període. En el conjunt del Priorat la pèrdua de població és, al mateix període, del 52,13 % (vegeu 1.1., 1.2., i 1.3.).

RÈGIM DE TINENÇA: EVOLUCIÓ DE 1962 AL 1972

El règim de tinença predominant el 1962 era la propietat: un 84,1 % al conjunt de la comarca, un 84,5 % al P.d.t., i un 83,4 % al P.d.o. Ara bé, el 1972 s'observa un augment proporcional de la propietat respecte al 1962, essent els nous percentatges de 88,7 %, 90,3 % i 84,9 %, respectivament.

La parcel·lació ocupa la segona posició darrera de la propietat, i passa d'un 13,4 % al 1962 a un 8 % al 1972 pel que fa al conjunt de la comarca. Ara bé, la pèrdua més significativa d'aquest període és la sofrida pel P.d.t.: d'un 13,8 % a un 6,5 % (vegeu 2.1., 2.2., i 2.3.).

PARCEL·LACIÓ

El nombre de parcel·les entre 1962 i 1972 sofreix un descens d'un 25,2 % al conjunt del Priorat, i és més acusat però al P.d.o. (31,3 %) que no pas al P.d.t. (22,5 %). Ara bé, pel que fa a les dimensions de les parcel·les, el Priorat és una comarca on la major part no sobrepassa les 5 Ha. (91,93 % al 1962 i 88,48 % al 1972), cosa que també queda reflectida al P.d.t. (92,85 % al 1962 i 89,15 % al 1972) i al P.d.o. (89,88 % al 1962 i 86,64 % al 1972).

Per terme mitjà, estadísticament toquen 4,3 parcel·les per propietari al conjunt de la comarca; o sigui, 4,40 parcel·les al P.d.t. i 4,20 parcel·les al P.d.o.

Al conjunt de la comarca el nombre de parcel·les de més de 5 Ha. ha augmentat un 6,75 %. Ara bé, si ens fixem en el detall de cada subcomarca considerada tenim que mentre el P.d.t. l'augment ha estat d'un 17 %, al P.d.o. hi ha hagut un descens d'un 9,3 % (vegeu 3.1., 3.2., i 3.3.).

EMPRESARIS AGRARIS AMB ACTIVITAT PRINCIPAL AGRÀRIA I EMPRESARIS AGRARIS AMB ACTIVITAT PRINCIPAL NO AGRÀRIA

A l'any 1972, al Priorat s'observava, a nivell general, que els percentatges de dedicació principal agrària i no agrària són molt iguals. Així, mentre els primers representen un 51,16 %, els segons són el 48,84 %. Però aquesta semblança es desfà en analitzar cadascuna de les dues parts en què hem dividit la comarca. Així, observarem com mentre al P.d.t. dominen fins i tot els empresaris d'ocupació principal no agrària (49,26 %), en el P.d.o. s'observa una apreciable diferència a favor dels empresaris d'ocupació principal agrària (55,64 %) (vegeu 4.1., 4.2., i 4.3.).

«ENVELLIMENT» DELS EMPRESARIS AGRARIS

En aplegar en diferents grups d'edat els empresaris agraris del 1972 ens trobem amb les següents dades: el 58,47 % té una edat igual o superior als 55 anys pel que fa al conjunt de la comarca; el 57,58 % pel que fa als mateixos grups d'edat al P.d.t., i el 60,57 % pel que fa als mateixos grups d'edat al P.d.o.

Hom pot deduir el caràcter eminentment agrari que mena el P.d.o., on sempre trobem més accentuades les característiques assenyalades (major percentatge d'empresaris amb dedicació principal agrària, major percentatge d'empresaris majors de 65 anys, etc). (Vegeu 4.1., 4.2., i 4.3.)

Aquest fort envelliment dels empresaris condiona la presa de decisions, possibilitant el pes de la tradició i dificultant la modernització agrària.

JOAN-M. ALBERT I TARRAGONA
RAMON PELEGRÍ I PIÑAS

BIBLIOGRAFIA SUMARIA

CONSORCI D'INFORMACIÓ I DOCUMENTACIÓ DE CATALUNYA

1978 *Fitxer Municipal* (Vol. 18. Comarca: Priorat), Barcelona, C.I.D.C.

INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA, MINISTERIO DE AGRICULTURA I ORGANIZACIÓN SINDICAL

1964 *Primer Censo Agrario de España. Año 1962* (Vol. 43: Tarragona), Madrid, I.N.E.

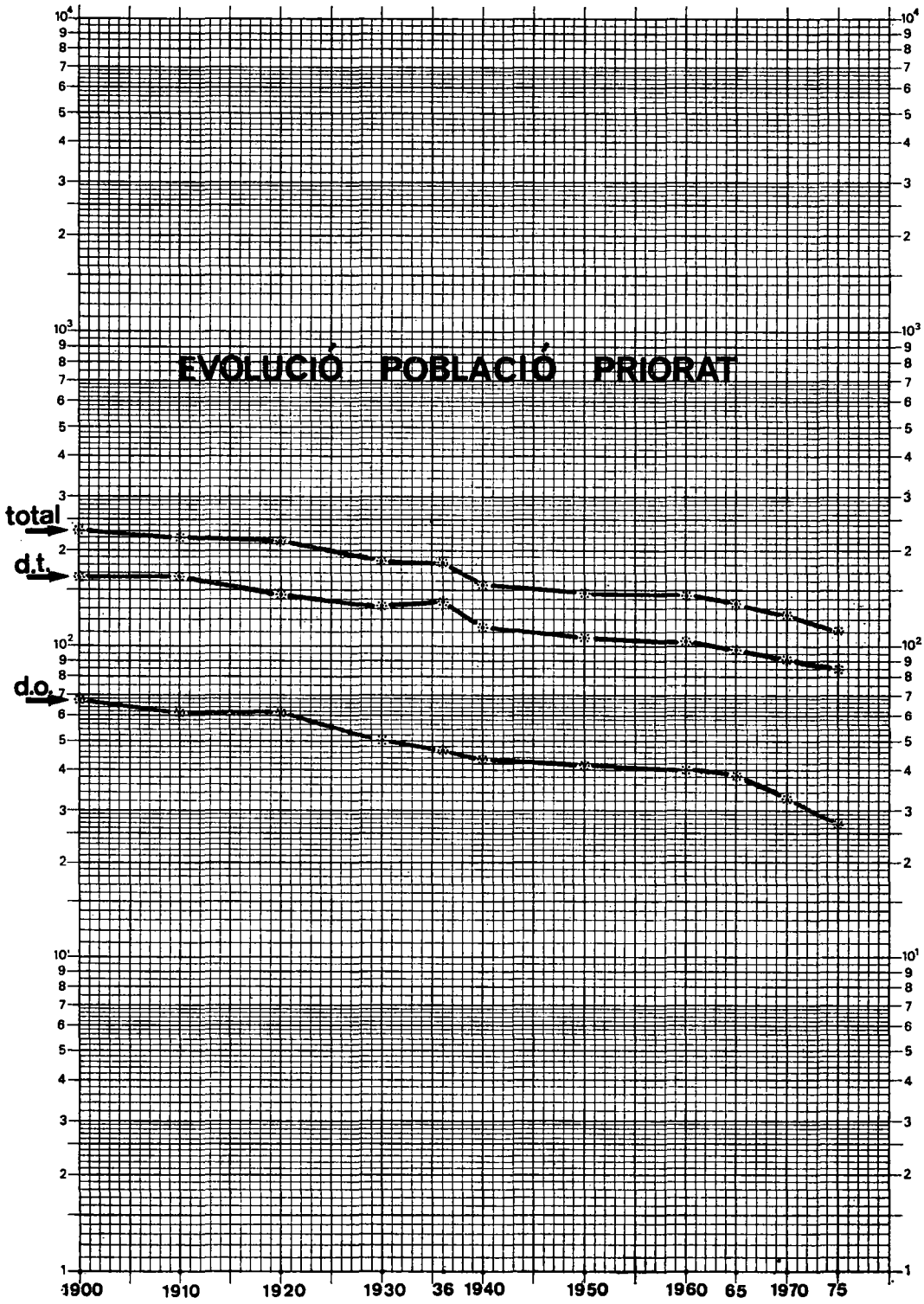
INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA, MINISTERIO DE AGRICULTURA I ORGANIZACIÓN SINDICAL

1973 *Censo Agrario de España. 1972* (Serie A - Primeros resultados. Tarragona), Madrid, I.N.E.

IGLÉSIES, Josep

1975 *Les minves dels cultius i de la població a la comarca del Priorat*, Barcelona, Ed. Rafael Dalmau, «Fundació Salvador Vives Casajuana, XXXIV», 96 pàgs.

EVOLUCIÓ POBLACIÓ PRIORAT

1. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ: 1.1. PRIORAT DIVISIÓ TERRITORIAL

	1900	1910	1920	1930	1936	1940	1950	1960	1965	1970	1975
L'Arboli	515	453	374	286	251	220	169	290	124	164	165
La Bisbal de Falset	749	832	796	707	742	684	611	547	522	445	385
Cabassers	885	780	761	696	707	611	555	523	500	411	393
Capçanes	882	961	986	866	822	698	723	658	627	528	463
Cornudella	2.519	2.156	1.805	1.662	1.644	1.507	1.331	1.202	1.298	1.178	1.018
Falset	3.573	3.490	3.024	2.658	2.647	2.339	2.338	2.484	2.525	2.517	2.643
La Figuera	519	558	506	508	506	425	371	293	241	204	169
Els Guiamets	413	397	503	416	394	391	332	412	392	339	292
Marça	1.261	1.263	1.249	1.129	1.118	1.054	1.010	1.011	836	723	619
Margalef	591	585	554	535	534	514	354	277	273	245	207
El Masroig	1.185	1.387	1.242	1.073	1.250	824	861	739	685	612	604
El Molar	868	1.221	923	864	751	618	594	643	560	505	418
Pradell	754	712	669	590	594	497	449	401	380	345	326
La Torre de Font.	255	203	198	156	162	156	135	129	130	114	96
Ulldemolins	1.424	1.362	1.289	1.243	1.247	936	869	763	699	671	604
P.d.t. TOTAL:	16.393	16.360	14.879	13.386	13.369	11.474	10.702	10.372	9.792	9.019	8.402

± % Δ respecte al 1900

100 % —0,20 —9,23 —18,34 —18,45 —30,01 —34,72 —40,27 —44,98 —48,75

± % Δ respecte al període anterior

— —0,20 —9,05 —10,03 —0,13 —14,17 —6,73 —3,08 —5,59 —7,89 —6,84

1.2. PRIORAT DENOMINACIÓ D'ORIGEN

	1900	1910	1920	1930	1936	1940	1950	1960	1965	1970	1975
Bellmunt de Siurana	731	953	1.321	1.014	668	796	877	1.035	1.005	678	442
Gratallops	706	662	644	493	464	427	415	360	343	296	301
Lloà	537	499	416	351	362	315	301	285	247	229	195
La Morera de M.	547	465	400	354	342	356	290	249	224	180	160
Poboleda	1.112	823	811	672	665	608	548	554	505	461	385
Porrera	1.203	1.058	968	908	1.002	780	732	714	728	670	536
Torroja	719	555	558	506	384	341	313	273	248	203	185
La Vilella Alta	477	470	439	311	299	286	258	235	245	188	168
La Vilella Baixa	725	649	626	458	485	460	393	301	307	303	309
P.d.o. TOTAL:	6.757	6.134	6.183	5.070	4.671	4.369	4.127	4.006	3.852	3.208	2.681

± % Δ respecte al 1900

± % Δ respecte al període anterior

100 % —9,22 —8,49 —24,97 —30,87 —35,34 —38,92 —40,71 —42,99 —52,52 —60,32

— —9,22 +0,80 —18,00 —7,87 —6,47 —5,54 —2,93 —3,84 —16,72 —16,43

1.3. TOTAL COMARCA PRIORAT

TOTAL PRIORAT	23.150	22.494	21.062	18.456	18.040	15.843	14.829	14.378	13.644	12.227	11.083
± % Δ respecte al 1900	100 %	-2,83	-9,02	-20,28	-22,07	-31,56	-35,94	-37,89	-41,06	-47,18	-52,13
± % Δ respecte al període anterior	—	-2,83	-6,37	-12,37	-2,25	-12,18	-6,40	-3,04	-5,11	-10,39	-9,35

2. SUPERFICIE CENSADA SEGONS

Municipi	Superfície total (Ha.)			Propietat (Ha.)		
	1962	1972	% ± Δ	1962	1972	% ± Δ
L'Arboli	1.954	1.619	-17,14	1.682	1.007	-40,13
La Bisbal de Falset	1.541	2.583	+67,40	1.526	2.526	+66,58
Cabassers	2.233	2.154	- 3,54	1.603	1.808	+12,79
Capçanes	1.777	1.808	+ 1,74	1.550	1.696	+ 9,42
Cornudella	5.871	5.299	- 9,74	5.293	4.972	- 6,06
Falset	2.539	2.804	+10,44	2.123	2.735	+28,83
La Figuera	1.352	1.520	+12,43	1.191	1.468	+23,26
Els Guiamets	694	707	+ 1,87	549	613	+11,66
Marçà	1.344	1.068	-20,54	959	894	- 6,78
Margalef	2.193	2.135	- 2,64	2.039	2.012	- 1,32
El Masroig	1.563	1.455	- 6,91	1.287	1.323	+ 2,80
El Molar	1.046	1.187	+13,48	835	1.006	+20,48
Pradell	1.395	1.270	- 8,96	1.201	1.120	- 6,74
La Torre de Font.	508	532	+ 4,72	468	501	+ 7,05
Ulldemolins	2.496	2.183	-12,54	1.769	1.883	+ 6,44
P.d.t. TOTAL:	28.508	28.324	- 0,65	24.075	25.580	+ 6,25
	100 %	100 %		84,46	90,32	

2.2. P.d.o.

Municipi	Superfície total (Ha.)			Propietat (Ha.)		
	1962	1972	% ± Δ	1962	1972	% ± Δ
Bellmunt de Sturana	597	777	+30,15	453	762	+68,21
Gratallops	1.114	670	-39,86	821	623	-24,12
Lloà	752	628	-16,49	705	601	-14,75
La Morera de M.	4.684	3.881	-17,14	4.163	3.170	-23,85
Poboleda	1.686	1.340	-20,52	1.252	1.096	-12,46
Porrera	2.880	2.658	- 7,71	2.380	2.060	-13,45
Torroja	1.032	705	-31,69	854	613	-28,22
La Vilella Alta	660	591	-10,45	463	581	+25,49
La Vilella Baixa	865	798	- 7,75	804	725	- 9,83
P.d.o. TOTAL:	14.270	12.048	-15,57	11.895	10.231	-13,99
	100 %	100 %		83,36	84,92	

2.3. TOTAL

TOTAL PRIORAT	42.778	40.372	- 5,62	35.970	35.811	- 0,44
	100 %	100 %		84,08	88,70	

EL RÈGIM DE TINENÇA: 2.1. P.d.t.

Arrendament (Ha.)			Parceria (Ha.)			D'altres (Ha.)		
1962	1972	± % Δ	1962	1972	± % Δ	1962	1972	± % Δ
1	—	—	252	11	—95,63	19	601	+3.063,16
4	—	—	8	32	+300,00	5	9	+80,00
6	11	+83,33	542	299	—44,83	82	36	—56,10
2	1	—50,00	219	110	—49,77	6	1	—83,33
86	20	—76,74	490	307	—37,35	2	—	—
88	—	—	268	69	—74,25	60	—	—
20	—	—	130	15	—88,46	11	37	+236,36
1	9	+800,00	144	85	—40,97	—	—	—
1	1	0,00	381	173	—54,59	3	—	—
17	39	+129,41	103	84	—18,45	34	—	—
—	1	—	272	128	—52,94	4	3	—25,00
3	10	+233,33	190	67	—64,74	18	104	+477,77
8	—	—	186	150	—19,35	—	—	—
8	8	0,00	27	23	—14,81	2	—	—
—	—	—	726	300	—58,68	1	—	—
245	100	—59,18	3.938	1.853	—52,95	247	791	+220,24
0,86	0,35		13,81	6,54		0,87	2,79	

Arrendament (Ha.)			Parceria (Ha.)			D'altres (Ha.)		
1962	1972	± % Δ	1962	1972	± % Δ	1962	1972	± % Δ
38	2	—94,74	42	13	—69,05	64	—	—
6	47	+683,33	287	—	—	—	—	—
1	19	1800,00	46	8	—82,61	—	—	—
78	177	+126,92	383	534	+39,43	60	—	—
52	—	—	359	174	—51,53	23	70	204,35
32	57	+78,13	436	548	+25,69	32	—	—
5	54	+980,00	170	38	—77,65	3	—	—
197	—	—	—	9	—	—	1	—
—	3	—	58	50	—13,79	8	20	150,00
409	359	—12,33	1.781	1.374	—22,85	190	91	—52,11
2,87	2,98		12,48	11,40		1,33	0,76	

PRIORAT

654	459	—29,82	5.719	3.227	—43,57	437	882	101,83
1,53	1,13		13,37	7,99		1,02	2,18	

3.1. PARCEL·LACIÓ P.d.t.

Municipi	Total		> 1 Ha.		1 > 5 Ha.		< 5 Ha.	
	1962	1972 ± % Δ	1962	1972 ± % Δ	1962	1972 ± % Δ	1962	1972 ± % Δ
L'Arboli	380	- 2,63	189	136 -28,04	145	168 +15,86	46	66 +43,48
La Bisbal de Falset	645	+19,84	346	290 -16,18	234	337 +44,02	65	146 +124,62
Cabassers	1.023	-28,45	540	281 -47,96	400	328 -18,00	83	119 +43,37
Capçanes	903	-41,31	540	245 -54,63	304	230 -24,34	59	55 - 6,78
Cornudella	1.997	-23,74	869	579 -33,37	981	807 -17,74	147	135 - 8,16
Falset	952	-37,82	229	76 -66,81	646	418 -35,29	77	98 +27,27
La Figuera	536	+15,67	133	138 + 3,76	346	404 +16,76	57	78 +36,84
Els Guiamets	545	-28,07	334	180 -46,11	192	187 - 2,60	19	25 +31,58
Marçà	916	-37,45	570	343 -39,82	306	194 -36,60	40	36 -10,00
Margalef	500	-25,40	210	73 -65,24	211	221 + 4,74	79	79 0,00
El Masroig	1.002	-6,99	490	451 -7,96	476	443 -6,93	36	38 + 5,56
El Molar	597	-22,11	307	215 -29,97	253	215 -15,02	37	35 - 5,41
Pradell	678	-9,73	325	235 -27,69	313	336 + 7,35	40	41 + 2,50
La Torre de Font.	238	-5,46	109	82 -24,77	107	122 +14,02	22	21 - 4,55
Ulldemolins	1.604	-38,09	1.006	520 -48,31	510	398 -21,96	88	75 -14,77
P.d.t. TOTAL:	12.516	9.705 -22,46	6.197	3.844 -38,59	5.424	4.808 -11,36	895	1.047 +16,98
	100%	100%	49,51	39,61	43,34	49,54	7,15	10,79

3.2. P.d.o.

Municipi	Total		> 1 Ha.		1 > 5 Ha.		< 5 Ha.	
	1962	1972 ± % Δ	1962	1972 ± % Δ	1962	1972 ± % Δ	1962	1972 ± % Δ
Bellmunt de Siurana	357	279 -21,85	168	81 -51,79	165	179 + 8,48	24	19 -21,83
Gratallops	623	433 -30,50	320	247 -22,81	256	161 -37,11	47	25 -46,81
Lloà	533	369 -30,77	306	176 -42,48	214	176 -17,76	13	17 +30,77
La Morera de Montsant	895	613 -31,51	369	202 -45,26	347	262 -24,50	179	149 -16,76
Poboleda	945	488 -48,36	488	140 -71,31	407	281 -30,96	50	67 +34,00
Porrera	472	428 -9,32	54	8 -85,19	242	261 + 7,85	176	159 -9,66
Torroja	541	340 -37,15	262	156 -40,46	234	145 -38,03	45	39 -13,33
La Vilella Alta	460	407 -11,52	209	187 -10,53	238	204 -14,29	13	16 +23,08
La Vilella Baixa	817	519 -36,47	546	280 -48,72	247	212 -14,17	24	27 +12,50
P.d.o. TOTAL:	5.643	3.876 -31,31	2.722	1.477 -45,74	2.350	1.881 -19,96	571	518 -9,28
	100 %	100 %	48,24	38,11	41,64	48,53	10,12	13,36

3.3. TOTAL PRIORAT

TOTAL PRIORAT	18.159	13.581 -25,21	8.919	5.321 -40,34	7.774	6.689 -13,96	1.466	1.565 + 6,75
100 %	100 %	49,12	39,23	42,81	49,25	8,07	11,52	

4.1. NOMBRE D'EMPRESARIS AGRARIS: P.d.t.

Municipi	Total em- presaris (TE)	Total %/TE	PERSONES FÍSQUES								PER OCUPACIÓ PRINCIPAL			
			PER GRUPS D'EDATS								Agrària	No agrària		
			≤ 34 anys N.º %	35 ≥ 54 anys N.º %	55 ≥ 64 anys N.º %	≥ 65 anys N.º %	N.º	%	N.º	%	N.º	%		
L'Arboli	70	75,71	1	1,89	22	41,51	15	28,30	15	28,30	25	47,17	28	52,88
La Bisbal de Falset	126	100,00	8	6,35	47	32,54	41	32,54	30	23,81	80	63,49	46	36,51
Cabassers	120	100,00	8	6,67	50	41,67	38	31,66	24	20,00	76	63,33	44	36,67
Capçanes	138	98,55	6	4,41	32	23,53	46	33,82	52	38,24	69	50,74	67	49,26
Cornudella	438	94,29	18	3,15	162	39,23	95	23,00	143	34,62	154	37,29	259	62,71
Falset	355	100,00	9	2,53	125	35,21	86	24,23	135	38,03	104	29,30	251	70,70
La Figuera	103	95,15	3	3,07	32	32,65	33	33,67	30	30,61	41	41,84	57	58,16
Els Guisamets	76	100,00	3	3,94	32	42,11	19	25,00	22	28,95	46	60,53	30	39,47
Marçà	167	99,40	10	6,02	78	46,99	45	27,11	33	19,88	69	41,57	97	58,43
Margalef	70	97,14	2	2,94	40	58,82	14	20,59	12	17,65	44	64,71	24	35,29
Ei Masroig	173	100,00	11	6,36	79	45,66	46	26,59	37	21,39	81	46,82	92	53,18
Ei Molar	107	97,20	5	4,80	31	29,81	38	36,54	30	28,85	64	61,54	40	38,46
Pradell	99	100,00	2	2,02	37	37,38	26	26,26	34	34,34	95	95,96	4	4,04
La Torre de Font.	44	100,00	1	2,27	21	47,73	10	22,73	12	27,27	24	54,55	20	45,45
Ulldemolins	120	99,17	2	1,68	40	33,61	29	24,37	48	40,34	87	73,11	32	26,89
P.d.t. TOTAL:	2.206	97,46	84	3,91	828	38,51	581	27,02	657	30,56	1.059	49,26	1.091	50,74

4.2. P. d.o.

		PERSONES FISQUES											
Total em- presaris (TE)	Total %/TE	PER GRUPS D'EDATS					PER OCUPACIÓ PRINCIPAL						
		≤34 anys N.º %	35 ≥54 anys N.º %	55 ≥64 anys N.º %	≥65 anys N.º %	Agrària N.º %	No agrària N.º %						
Municipi													
Bellmunt de Siurana	92	1,08	34	36,96	31	33,70	26	28,26	51	55,43	41	44,57	
Gratallops	84	7,14	26	30,95	32	38,10	20	23,81	45	53,57	39	46,43	
Llçà	66	3,03	32	48,49	14	21,21	18	27,27	37	56,06	29	43,94	
La Morera de M.	135	4,52	60	45,11	23	17,29	44	33,08	36	27,07	97	72,93	
Poboleda	134	6,15	39	30,00	46	35,39	37	28,46	39	30,00	91	70,00	
Porrera	155	5,92	57	37,50	32	21,05	54	35,53	127	83,55	25	16,45	
Torroja	92	8,79	27	29,67	17	18,68	39	42,86	91	100,00	—	—	
La Vilella Alta	71	1,41	16	22,54	24	33,80	30	42,25	33	46,48	38	53,52	
La Vilella Baixa	95	3,18	25	26,60	28	29,79	38	40,43	49	52,13	45	47,87	
P.d.o. TOTAL:	924	4,82	316	34,61	247	27,05	306	33,52	508	55,64	405	44,36	

4.3. TOTAL PRIORAT

3.130	3.063	97,86	128	4,18	1.144	37,35	828	27,03	963	31,44	1.567	51,16	1.496	48,84
TOTAL PRIORAT														

MOVIMENT MIGRATORI: CONSTANTÍ 1960-1978

UN EXEMPLE DE POBLE CATALA EN TRANSFORMACIÓ PER LA INDÚSTRIA I LA INMIGRACIÓ

INTRODUCCIÓ I OBJECTE D'ESTUDI

Ens hem proposat d'estudiar el moviment migratori produït a Constantí de l'any 1960 fins ara. Aquest fenomen coincideix amb l'inici de la industrialització a les comarques tarragonines. És un procés econòmic que condicionarà la progressiva transformació de molt pobles rurals en quasi «barris dormitoris», tot rebent forts contingents de població immigrada de l'Estat Espanyol i d'altres contrades del Principat que resten encara absolutament agràries i amb dificultats de progrés econòmic i social.

Pensem que de tot això, n'és un bon exemple el poble que estudiem: **CONSTANTÍ**. Si analitzem la seva evolució demogràfica a partir del 1950 ens adonarem que el creixement de població que es produeix no pot ésser causat només pel creixement vegetatiu d'una població estable. Aquesta fou la hipòtesi de partida; per això, aquesta comunicació pretén aportar quelcom a l'estudi del fenomen immigratori al Camp de Tarragona, en un dels seus aspectes: la demografia, i deixa per a altres Col·loquis altres vessants del fet.

METODOLOGIA

Les fonts emprades per aquest treball foren els patrons de població del anys 1960 i 1975 i el recull-resum anual dels totals de població. Totes les dades procedeixen de l'Arxiu Municipal en procés d'organització.

Després d'una primera recollida de dades, es procedí a la deducció de les xifres dels anys de naixement i de la seva procedència d'origen. Tot això en tres grans grups: la població originària de Constantí, la població vinguda d'altres regions del Principat i la població castellanoparlant de l'Estat Espanyol.

Tot seguit va fer-se la «piràmide» de població per «llocs» i finalment va configurarse la piràmide global on es reflecteix l'origen dels habitants en cada grup d'edat.

Per fi, el resultat total quant als llocs d'origen d'aquesta població immigrada s'obtingueren tot sumant els totals per carrers dels dos patrons de població i el volum d'altes i baixes del període 1976-1978.

CONSTANTÍ: TRAJECTÒRIA DEL SEGLE XX I PERSPECTIVES DE FUTUR

Constantí és un poble de la comarca del Tarragonès que està situat per carretera a cinc kms. de Tarragona i 8 kms. de Reus. En els projectes industrialitzadors aprovats fins ara, es troba en el sector sud del triangle Reus-Tarragona-Valls, en la part més avançada d'aquest complex industrial.

Constantí era un poble rural «de tota la vida» i veiem que això es manté fins als anys seixanta, però el procés industrialitzador i l'oblit de la agricultura en una perspectiva d'estat en moments de creixement desordenat, ha conduït la pagesia local a un treball mixt: terra-fàbrica o serveis-terra. Tanmateix ara és molt fàcil de trobar terres ermes.

Si ens aturem en les xifres podem observar la dinàmica que això suposa: l'absorció d'un fort índex de població immigrada, desafiaments a distints nivells: infraestructura municipal, relació de les dues comunitats en els aspectes de la vida social: idioma, escola i cultura en general... tot plegat a la recerca de la cultura catalana en aquest moment d'un 40 % de població castellanoparlant. Tot això s'ha aguditzat a Constantí amb la construcció de 600 habitatges socials i altres projectes que es preveuen.

ANÀLISI DELS RESULTATS

La població immigrada els anys seixanta era majoritàriament del grup d'edat dels 35-50 anys, i és clar que la causa de la immigració era la recerca de treball. Això és constant fins al 1975, tot i que s'ha sofert un increment dels immigrants en tots els altres grups d'edat.

El 1960, el 21 % era població de l'Estat, dels quals el 62,4 eren andalusos i el total d'immigrats eren 500 persones. El 1975 en són 1.262 i els andalusos representen un 64,5.

El 22 % procedia de Catalunya el 1960, mentre que el 1975 aquesta xifra ens puja al 32,1 %; tot això, és clar, incideix en el pes específic de la població autòctona que passa d'un 67 % el 1960 a significar un 31,8 % en el darrer patró de població.

Aquestes dades ens donen compte del gran procés immigratori experimentat a Catalunya; diem això sense pretendre que Constantí esdevingui el poble-model de la situació demogràfica catalana a nivell de convivència de dues comunitats per raons de llengua o hàbits culturals. La realitat és que a Constantí el 1960 comptem un 89 % de catalanoparlants que s'han convertit el 1975 en un 63,9 %.

En ambdues «piràmides» no és el grup d'edat més nombrós la base, la qual cosa significa un progressiu envelliment de la població. Tot i que la població immigrada introdueix un canvi qualitatiu i de creixement.

La inflexió al grup d'edat dels 18 als 25 anys es degut en la gràfica n.º 3 als efectes de la guerra civil: pocs naixements i mortalitat infantil i de la població adulta. Aquest poc índex de natalitat ens explica la nova inflexió que manifesta la gràfica n.º 4 entre els 18 i 35 anys.

El gran nombre d'infants i joves procedents de Catalunya cal entendre'l en el context d'una seguretat social i en l'increment del nivell de vida que afavoreix els naixements a Tarragona, el que és seguit d'un enregistrament civil a la capital de comarca.

CONCLUSIONS

La piràmide d'edat de Constantí s'ha rejuenit del 1960 al 1975 amb la incidència de la immigració produïda a partir dels anys seixanta, amb el que tot això comporta: creixement vegetatiu, possibilitats i excés en situació de crisi econòmica de mà d'obra, desafiaments als serveis públics locals, etc.

Per la procedència dels immigrants ens adonem que el procés de creixement industrial de l'Estat Espanyol en els darrers vint anys ha significat i provocat un èxode massiu de població de les zones més deprimides a les més desenvolupades. De tota manera resta clar el

pes específic de la població andalusa respecte als altres pobles d'Espanya. De tota manera cal esperar l'aturada del procés, dins una nova situació político-social i d'avenç democràtic en l'Estat Espanyol que ha de tendir a l'equilibri dels diferents pobles.

Ens cal un creixement planificat, racional i socialment rendible, i tot això no resta gaire clar en aquest treball, ni evidentment en el context en què tots vivim.

MONTSERRAT DUCH I PLANA

QUADRE N.º 1

Totals de població per edats, sexe i llocs d'origen. Padró 1960

Constantí	Estat	Catalunya	HOMES Total		DONES Total	Catalunya	Estat	Constantí
50	42	59	191	0-7	179	68	35	76
105	51	35	191	8-17	183	32	56	95
53	28	21	102	18-25	97	11	38	48
115	54	37	206	26-35	183	29	60	84
137	63	43	243	36-50	241	52	52	137
74	19	39	132	51-60	130	35	22	73
62	3	13	78	61-70	81	19	7	56
45	4	15	64	71-90	80	19	5	56

Nota. En el padró de 1975 hi ha una diferència del nombre d'habitants quant a les xifres oficials i les obtingudes en el treball. En tot moment hem treballat amb 85 persones de més, de tota manera aquest 2 % no altera ni les conclusions ni tampoc les valoracions parcials.

QUADRE N.º 2

*Totals de població per grups d'edat, sexe i procedència.
Situació al padró del 1975*

Constantí	Estat	Catalunya	HOMES Total		DONES Total	Catalunya	Estat	Constantí
47	45	179	271	0-7	356	166	45	45
65	105	148	318	8-17	278	124	100	54
67	94	53	214	18-25	213	56	105	52
64	138	38	240	26-35	204	34	119	51
128	150	40	318	36-50	269	45	136	88
73	70	27	170	51-60	171	33	60	78
65	27	28	120	61-70	123	21	37	65
65	15	22	102	71-90	92	30	16	46

QUADRE N.º 3

Totals immigrants per llocs de procedència

	1960	1975	1976-1978
Andalucia	312	814	426
Extremadura	19	87	28
Múrcia	32	49	42
Aragó	56	69	18
P. València	19	36	20
Euskadi	—	9	9
Castella	48	149	52
Galícia	14	24	6
Estranger	—	22	12
Illes	3	2	6

APÈNDIX

ANY	HOMES	DONES	TOTAL
1900	1.143	1.163	2.306
1910	1.096	1.046	2.142
1930	1.105	1.088	2.193
1940	937	1.015	1.952
1950	931	952	1.883
1955	1.005	1.012	2.017
1958	1.043	1.078	2.121
1960	1.202	1.193	2.395
1965	1.417	1.373	2.790
1966	1.389	1.352	2.741
1967	1.395	1.349	2.744
1968	1.048	1.344	2.726
1969	1.408	1.355	2.763
1971	1.503	1.482	2.985
1972	1.518	1.491	3.009
1973	1.515	1.491	3.006
1974	1.492	1.477	2.969
1975	1.674	1.606	3.280
1976	1.676	1.616	3.292
1977	1.722	1.550	3.372
1978	2.161	1.991	4.152

